A.C. Joshi Library
P.U. Chandigarh

MSS No. 281 Subject Philosophy

Name of MSS वसन्त राज शाकुन

Author चन्द्रगणि, भानु

Period Folios 172

Script Sanskrit . Source Prithipal Singh

Missing Folios

बसन्त राज शाकुन टीका ॥ भा
चन्द्रगनि कृत
१६३ पत्रक ॥ ल० अ० १६ पं० प्र० ?

ह० ल०

14½ x 17¼

81

Pages 38

१ ॐ श्रीगणेशाय नमः स्वस्ति श्रीसदनं यदीयवदनं वेधाविधायाद्भुतं वीक्ष्या[illegible]यमवाप सत्स्ऌतया स
न्मार्गीयन्यासमाप्तिसंतन्वततविधेरनुगुणैर्वैशस्युमापादिनम् मन्ये तत्प्रतिलब्धये घनतपःकोशी तदु
ते मंगलं, श्रानम्रत्रिदशेंद्रमौलिमुकुटप्रोद्दामरत्नप्रभा दीप्यत्पादद्वितयं वि विवरचनाभंगीभरंगी
हृतं हिंस्राणैस्सु यदीयनीर्लिस्तलाकरणि वतंसीकृतास श्रीवीरविभुर्दधातु भवतां शश्वन्मनोवांछितम्
यद्वैलेक्यनरमाभिरस्स्ऌतयासानन्दमालोकित स्सीहौः स्वर्गवधूकैयाद्दविशिखे येलहतां नागमत
तेभैः स्वात्मसमुन्नितैस्मृ निखिलाभावान्तमावेदयन् सश्रीमन्मुंवनावसे सकमणिः पाप्याह पाया
त्वमुं ३ प्रादुर्भूतायदागास्त्रसरन्ति भुवनेभारतीमव्यस्पावनुपत्तु शिन्ज्ञातानहिं विभूरविभुः सद्धि
शेषान् शेषान् यदक्रुस्कीतिभावेदधहृदिमरुचान्मकृतिर्निर्मितेन ज्ञानाद्वैत प्रकाशः समभवनुभवत्
भूतयेनाभिज्ञातः ४ नमस्सकृतसंदोहशालिने परमात्मने शोभवे सर्ववेदार्थवेदिने भवभेदिने
ज्ञागुणप्रोतिरकवरस्थितिपतेरमम्यणि मातश्रियवानूसिद्धईः करमेचनादि सकृतेयो कारयत्सा दि
नो जीवानाममयप्रदानमखिकं सर्वं वरदेशस्फुर श्रीमद्[illegible]पुंगवः सजयतात्स्म[illegible]
त्विप्यः सुकृतैरसर्ग[illegible]केशरी हि सात्वेनोदनैकरमिकः श्रीसिद्धि[illegible] ६
श्रीविमलाद्रिचैत्यरचनादीकृताशाहि नाविज्ञयेवरू समाधिवंयोकारयतापुनः ७ पावत्या
किलभाषयाप्रगुणतानग्रंथनशेषा स्रतानवि यप्रतिभागुणो समाधिके यो ध्यापयन्नू शाक्रिराद्दष्ट
नैकविधानवैभवकलां सेतप्रमत्कदिर्गांसक्षेव रहमेतिसर्वविदितेगांवं यदीयंहिसः ८ तोदु दि
वैमव कृतेत्रवसंतराजन्द्व कृतस्यविकृति प्रशायत्साम्भजः श्रीसूरिसेद्धचरणां वुजे वंचरीकः श्री
शाहिराजकृतसत्कृतिभानुवंद्रः ९ इह हि ग्रंथकृत निर्विघ्नसमाप्तिकामेमंगलमाचरेदिति लो
किकाव गीतशिष्टाचारानुमित बोधतकर्तव्यतात्कले
न प्रथमपव मंगलमाविःकुर्वन्नाह
श्री रा मजी ॥

1A

विरंचिनारायणशंकरेभ्य इति एभ्यो नमः अस्त्वित्यन्वयः नम इति नमस्कारार्थकमव्ययं नमस्कारश्च स्वा
पकर्षबोधनानुकूलो व्यापारस्तत्र विरंचिः स्रष्टा प्रथममतएव तस्योपादाने जगत्कर्तृत्वेन प्रसिद्धिः नारायण
णो विष्णुः तदनन्तरं तस्योपादानं तत्कृतजगत्पालनविधायित्वात् शंकरो महेश्वरः प्रान्ते तस्योपाद
प्रलयकारित्वात् तदुक्तमन्यत्र रजोजुषे जन्मनि सत्त्ववृत्तये स्थितौ प्रजानां प्रलये तमस्स्पृशे इति पुनः के
नेन प्रतिपादनमेव स्कन्दः स्वामिकार्त्तिकेयो जगत्प्रलयकारितारकदैत्योपघातकर्ता तेन सर्वेभ्यो पति
शायित्वात् विनायको विघ्नेशः सकलविघ्नविघातकत्वाच्चैतयोर्नमस्कृतिः पुनः काभ्यो लक्ष्मीभवानीप्रभृ

विरंचिनारायणशंकरेभ्यः शचीपतिस्कन्दविनायकेभ्यः लक्ष्मीभवा
नीप्रभृतिदेवताभ्यः सदा नवभ्योपि नमो गुरुभ्यः ॥ १ ॥

देवतास्तत्तत्स्थानमाश्रित्य स्थिताः नृणां तत्तदुःशोकतापादिनिवारकत्वेन सर्वदा सुखदायित्वात् एतेषां न
मस्कृतिः हेतुगर्भितविशेषणं देवता विख्याता लोके प्रसिद्धस्वभावात् तदुपादानं पुनः केभ्यः न
वग्रहेभ्य इति ग्रहाणां तत्तत्सारेण जनानां सुखदुःखदातृत्वेन तेभ्यो नमस्कारः सु
खदुःखयोरेतदधीनत्वेन परेषां नृणाम् अपि तदधीनत्वात् तस्या
पनार्थं सर्वेभ्यस्त्विति सर्वदेवनमस्कार इत्यर्थः यत्रापि प्रा
प्तानन्तकालाधीनेन समग्रस्येत्यर्थः तदन्वेतरे
भूतानामिन्द्रियतमस्योत्तिसास्पदीर्थः ध्री
कुर्वन्नाह ॥ १ ॥

२ योषाशकुनानि अग्रेकथयंत्यथ ते विविस्मार्थनाद्वारेणानात्प्रकटीकुर्वन्नाह बुद्धिमिति अस्यार्थः
2 नरपतिगणः वः युष्माकं तया विया प्रतिभाय केतररइत्यन्वयः नखुसविवादिषुवयसुचभुकादि
षुप्रतिभाप्रकर्षस्यशास्त्रसूयमाणत्वात् ततप्रार्थनेपुनःक्रमेवातथाहस्यास्यश्रुतुः पदामाहात्म्यं
यकेतुहरोपस्थितेषुनराणांमाहात्म्याधिक्यदर्शनात् तत्प्रार्थनं अत्रादिशहारस्यादिपदिगुरुत्यहत्स
येतयाम्यारूढस्याधिक्यादर्शनात् भृंगारवः षट्पदाः इति सुखं यकेतरतिर्विषयजनितामनुत्त
मृत सुखं सर्वदामधुपानसक्तत्वेनविषयनिवृत्तेरभावात्तत्प्रार्थनेशरभारवः सष्टचरणा
उत्साहत्रात्मप्रयत्नविशेषयकेतुमहानाहादिभ्यस्तेषांशौर्यगुणाधिक्येनतयानेरवनूविका
याः अनेकपदाः तुभ्येयोयकेतुपक्रम्मि

बुद्धिवोनरपतिगणाद्विचरणायकेतुहस्यारयोमाहात्म्यंवचनुष्पदारतिसुखं
भृंगारवःषट्पदाःउत्साहंसभारवोष्टचरणाःरवर्गेश्वरकायामत्याश्रेयोनेक-
पदामहत्त्वमनपदाभोगंभुजंगादयः २ ॥

नचरत्नाभग्रेपितेषानकाचिद्रतितन्मार्गणाभुजंगाअपदाः महत्त्वंभोगंयकेतुचिरंजीवित्वेनवायु
भुक्तेनबलाधिक्येनचतत्प्रार्थन अयंगूढः केनकृतः तत्रापिसप्रवोधदिधयेविस्तः किंचान्ये
नकारितः इत्यपेक्षायामाहमहाश्रीशिवराजइति विजयरास्त्यावन्याःसुनुःनाम्नाश्रीशिव
राजः समाजनिः कीदृशः अशेषैर्जितमूर्तिरितिअशेषाणांशेषाणांहेषाभावेनकुर्जितावलवतीमू
र्तियस्यसतथा पुनः कीदृशः अतितेजस्वीअत्युत्कृष्टेतेजोविद्यतेयस्यासौअतितेजस्वीकइवय
थासूर्यतेजस्वी तथायमपीत्यर्थः महादितिपूर्व्यः उमरश्रीशिवराजोदोषोज्झितमूर्तितेज
स्वीसूर्यइवतस्यवत्यासमजनिमूर्तिर्विजयराजः ३
रामश्री

2A

सकलकलइति तस्यशिवराजस्यात्मजोवसंतराजोवसुधातलेसुधाकिरणोजातः चंद्रसदृशोवभूवेत्य
र्थः कीदृशः सकलकलोपि अकलंकः मालिन्यरहितइत्यर्थः अत्रापिशब्दोविरोधाभासद्योतनार्थः
यः सकलकलोभवतिसअकलंकः कथंस्यादितिविरोधः तत्परिहारस्तु सकलकलाविज्ञानंयस्यस
तथा ननुखेऽशोभागः पुनः कीदृशः तस्मादसमुपजीवी अत्रतच्छब्देनशिवराजः परामृश्यतेतच्छ
ब्दस्यपूर्वपरामर्शकत्वात् तस्यपार्श्वेसमुपजीवतीत्येवंशीलस्तस्मादसमुपजीवी शीलार्थितान अनु

सकलकलोप्यकलंको जातो वसुधातले सुधाकिरणः तस्मादसमुपजीवी वसं
तराजोनुजस्तस्य ४ अभ्यर्थितोर्थितेनियतंत्वत्कृतवहुमानोनचंद्रदेवेन
व्यरचयदसौतदर्थं शाकुनमन्योपकृतयेच ५

जइति अनुपश्चाज्जायतइतिलघुजातइत्यर्थः ४ अभ्यर्थितइत्येति असौवसंतराजः शाकुनं
शास्त्रंव्यरचयत् कीदृशः अभ्यर्थितः प्रार्थितः केनचंद्रदेवेनतन्मिथिलाधीशेनेत्यर्थः कीदृशे
नराज्ञा कृतवहुमानेनेतिकृतः वहुमानोयेनसतथातेननियतंनिश्चयेनस्यादितिक्रियाविशेषणं
किमर्थं तदर्थमितितस्मैराज्ञेहेतोरित्यर्थः अन्योपकृतयेचेतिचकारादन्यस्योपकारार्थमित्य
र्थः एतेनवसंतराजेनकृतोयंग्रंथः चंद्रदेवे
नकारितः वसंतराजइत्यस्याभिधानमितिसूचितं
५ ॥ रामः ॥

द्विपदमिति तस्य शकुनानि वयं वक्ष्यामः उत्थानतयः तच्छब्दस्य यच्छब्दसापेक्षत्वाद्यदितिपद्गत
३ द्विपदं चतुष्पदं षट्पदमष्टपदमनेकपदं वर्त्तते अत्र द्वौ पादावस्येति अकारान्तेन पदशब्देन समासः प
3 दोऽङ्घ्रि चलनक्रम इति कोषोक्तेः एवं चतुः पदादिष्वपि समासो ज्ञेयः अष्टपदमित्यत्र उद्देश्यत्वेन अश
नः संज्ञायामिति सूत्रेण ज्ञेयः ६ शकुनस्य लक्षणं प्रतिपादयति शुभाशुभ इति शुभे श्रेयः तद्भिन्न
मशुभं तयोर्ज्ञानं तस्य निर्णयो निश्चयस्तस्य यो हेतुः कारणं शकुन उक्तः प्रतिपादितो बुद्धैरिति शेषः ल

द्विपदं चतुष्पदं षट्पदमनेकपदमपदं च यत्तत्सर्वमस्मिन्वक्ष्यामि तस्य श
कुनानि ६ शुभाशुभज्ञानविनिश्चयाय हेतुर्निर्णयः शाकुनस्स उक्तः गति
स्वरालोकनभावचेष्टासंकीर्त्तनाद्द्विपदादिकानां ७ सापायमेतन्निरपाय
मेतत्प्रयोजनं भाविममेति बुध्वाऽखिलं शास्त्रं शाकुनाशासुविज्ञो जहाति चोप
क्रमते मनुष्यः ८ ॥

चरणमुक्त्वाऽभिधेयमाह गतीति द्विपदादिकानामेताः संकीर्त्तयामः वयमिति शेषः का गतस्व
राभाषा विशेषस्त्वालोकनमीक्षणं भावोऽध्यवसायः चेष्टा शरीरव्यापारः ७ शकुनस्य प्रयोजनं
प्रतिपादनायाह सापाय इति शाकुनं शास्त्रं विशेषेण जानातीति शाकुनशास्त्रविज्ञो मनुष्यो ममैत
त्प्रयोजनं सापायं सकष्टं निरपायं कष्टरहितं भविष्यतीति बुध्वा ज्ञानेन कुलमसंशयं संशयरहि
तं यथा स्यात्तथा तत्प्रयोजनं जहातीत्यर्थः तथा पुनरुपक्रमते तत्करणाय यत्नो भवती
त्यर्थः ८ ॥ श्रीरामजी ॥

3A

एतेन सर्वोत्कृष्टलक्षणमेव समर्थितं पुनस्तदेव प्रपंचयन्नाह लोक इति लोकोऽत्र नः प्रसर्पन्नि
न्नस्तलो गच्छन् अपाकेऽयके कूपवटे न पतति कीदृशो लोको विज्ञानतमस्तकार्यदृगिति विज्ञा
तं विसोद्धे शास्त्रावगते समस्तं समग्रं कार्यं येन तथा केन असुनाशास्त्रेण कीदृशेन शाकुनसंज्ञि
केनेति शाकुन इति संज्ञाभिधानं यस्य स तथा हि यस्मात्कारणात् अतीन्द्रिये पदार्थेषु शास्त्रं
दृष्ट्या दृग्वर्तते यथा दिव्यदर्शी देवः सर्वं पश्यति तथा तेनेत्यार्थः ॥ छद्मणीति एतच्छ्लो

लोको मुनाशाकुनसंज्ञकेन ज्ञानेन विज्ञातसमस्तकार्यः नापाय
कूपे पतति प्रसर्पे शास्त्रे हि दिव्यादृगतीन्द्रियेषु ॥ छन्दोमणौ ज्योति
षशास्त्रहोरास्वरोदयाद्यैर्विषमैर्जनस्य जडीकृतस्यैष धमेत रिस्फु
रच्चमत्कारसमातिरेके १ ॥

स्फुमेष धर्मिषं वांछितं कस्य जनस्य कीदृशस्य जडीकृतस्य जडतां प्रापितस्येत्यर्थः केश्छन्दोम
णी ज्योतिषशास्त्रहोरास्वरोदयाद्यैः तत्र छन्दोमणिर्ग्रन्थविशेषः ज्योतिषशास्त्रं संहितादि
होरा जातकादि स्वरोदयो महेश्वरकृतो ग्रन्थः एतत्प्रभृतिभिरित्यर्थः कीदृशो विष
मैरर्थतोऽनन्तसूत्रतः कीदृशं स्फुरच्चमत्काररसातिरेकं स्फुरत्प्रकटी
भवन् चमत्कारलक्षणो रसस्तस्यातिरेकः प्राधिक्यं यत्र
तथा १० रामः ॥

४ गतिरिति मयाप्याराराम्भूतापूर्वोज्ञानां गतिस्वरालोकनानि तैर्युज्ञाचेष्टेति मथ्यपदस्तेपीतस्तु
4 रुषः अन्ययासमासाराकत्वेतपवत्वेहि गुडंदाविति नपुंसकत्वदुर्वीरंवङ्गवनातत्वेतनिरू
रणाक्रियषानन्वयः येनतूरगोनहरणामाहेशाभाविनिप्रयोजने कृत्येयोगिनइव नैमित्तिकस्येति
नमित्तभाव्यशुभयोर्विदाने ज्ञानानीति नैमित्तिकः तस्यतत्त्वबोधः अहेतियोग्योभवति यथाभा
विकार्यस्यतत्त्ववोधोयोगिनस्तथानैमित्तकस्येत्यार्थः अहं वार्थेवा ११ अवेहतेस्मिंश्चिति

गतिस्वरालोकवभावचेष्टानिरूपगणात्प्राराम्भूतान्हरणेत प्रयोज
नेभाविनितत्त्ववोधोनैमित्तिकस्याहितियोगिनोवा ११ अवेहते
स्मिन्नरवलुकोपदेष्टानचात्रकार्यंगणितेनकिंचित उत्पद्यतेसु
ष्यहिपाठमात्रात ज्ञानेमनोत्सविफलानुसारि १२ ॥

अस्मिन्नवेहितेग्रंथेसतिरवलनिश्चयेनतस्यकोपिउपदेष्टागुरुर्नभवतिअस्यैवशुभाशुभोपदेश
कत्वेनगुरुत्वात् तथागणितेनकिंचित्कार्यंनास्तिगणितेनहि प्रथानिर्णयार्थक्रियते अनेनैवचे
तन्निर्णयोभवतितर्हि किमर्थं तत्प्रयास इतिभावः हियस्मात्कारणात् मुष्यशास्त्रस्यपाठमात्रा
दितिकेवलंपाठः पाठमात्रं अत्रकेवलार्थको मात्रशब्दः तस्मादेवज्ञानंउत्पद्यते कीदृशंमनो
त्सवीतिमनश्चित्तस्यउत्सवोस्येवंशीलंमनोत्सवि शिलार्थेणिन पुनः कीदृशंफलानुसारीति अत्रफ
लाशब्देनाभ्यासोगृह्यतेतदनुसर्तुंशीलंअस्येति फलानुसारि यादृगभ्यासःतादृग्ज्ञानमित्यर्थः
१२ राम

4A

नक्षत्रचारैरपि शकुने विरुद्धे सति नक्षत्रचारैस्तथाविधैः तिथिभिः नेत्रादिभिः सुलग्नैः स्वामिति
रोहितादिगुणोपेतैः न किंचित्कार्यं यतः तेषां पूर्वोक्तानां दोषेऽपि वैगुण्येऽपि शकुनेऽनुकूले सति
समीहितानि वाञ्छितानि सदैव सर्वकालं सिद्ध्यन्ति न सुकरादिभिरित्यर्थः १३ पूर्वकृत पूर्वजन्म

नक्षत्रचारैस्तिथिभिः सुलग्नैः कार्यं न किं
चिच्छकुने विरुद्धे दोषेऽपि तेषां शकुनेऽनुकूले स
दैव सिध्यन्ति समीहितानि १३ पूर्वजन्मकृतकर्मणः फ
लं पाकमेति नियमेन देहिनः तत्प्रकाशयति दै
वनोदितः प्रस्थितस्य शकुनः स्थितस्य च १४

जन्मनि यत्कृतं कर्म तस्य फलं शुभाशुभं नियमेन देहिनः पाकं उदयाभिमुखतामेति तर्हि शकुनः
नस्य किमायातमित्यत आह तत्प्रकाशयतीति दैवं शुभाशुभं कर्म तेन नोदितः प्रेरितः शकुनः
प्रस्थितस्य कृत्यस्य [illegible] गमनस्य स्थितस्य वा [illegible] तत्पाकं प्रकाशयति विविच्य दर्शयती
त्यर्थः १४ ॥ रामः

४ गत्विइति मयाप्रागाभृता पूर्वोक्तानां गतिस्वरालोकनानि तैर्युक्ताचेष्टेति मध्यपदलोपी तत्पु
रुषः अन्यथासमासाराक्तत्वेन पवलेद्विगुरुद्वावितिनपुंसकत्वदुर्वारं बद्धवनात स्वेत निरू
णाक्रियथान्वयः येन दृशो नहृणा माउशाभाविनि प्रयोजने कृत्ये योगिनइव नैमित्तिकस्येति
नमित भाव शुभयोर्निदाने ज्ञानानीति नैमित्तिकः तस्य तत्त्वबोधः अस्तीति योग्यो भवति यथाभा
विकार्यस्य तत्त्वबोधो योगिनस्तथा नैमित्तकस्येत्यार्थः अद्भुवार्थेवा ११ अवेक्षते स्मिन्निति

गतिस्वरालोकवभावचेष्टानि रूपणात्प्रागभृतात्सुखोत प्रयोज
नेभाविनि तत्त्वबोधो नैमित्तिकस्याहित योगिनो वा ११ अवेक्षते
स्मिन्नरवलु कोपदेष्टा नचात्र कार्यं गणिने न किंचित उत्पद्यते सु
ध्यहि पारमात्रात ज्ञानं मनोवस्वफलानुसारि १२ ॥

अस्मिन्नवेक्षिते ग्रंथे समस्तिरवलनिश्चयेन तस्य कोपि उपदेष्टा गुरुर्न भवति अस्यैव शुभाशुभोपदेश
कत्वेन गुरुत्वात् तथा गणिनेन किंचित्कार्यं नास्ति गणिने हि प्रश्नानिर्णयार्थं क्रियते अनेनैव चे
त् निर्णयो भवति तर्हि किमर्थं तस्य प्रयास इति भावः हि यस्मात्कारणाद् मुष्य शास्त्रस्य पाठमात्रा
दिति केवलं पाठः पाठमात्रं अवकेवलार्थको मात्राशब्दः तस्मादेव ज्ञानं उत्पद्यते कीदृशं मनो
त्थानी तिमनश्चिन्ते हृवतीस्येवं शीलं मनो त्थानिशीलार्थं गणिनपुनः कीदृग्फलानुसारीति अत्र क
लाशब्देनाभ्यासो गृह्यते तदनुसर्तुं शीलं अस्येति फलानुसारिया दृगभ्यासः तादृग्ज्ञानमित्यर्थः
१२ राम

4A

नक्षत्रचारैरपि शकुनैर्विरुद्धैः सति नक्षत्रचारैस्तथाविधैः तिथिभिः नैदानिभिः सुलग्नैः स्वामिनि
दोहितादिगुणोपेतैः न किंचित्कार्यं यतः सेयं प्रकोक्तानां दोषेऽपि तेषु गुणयुक्तेषु शकुनेष्वनुकूलेषु सति
समीहितानि वाञ्छितानि सदैव सर्वकालं सिध्यन्ति सुकरा भवन्तीत्यर्थः १३ सर्वं इत सर्वज

नक्षत्रचारैस्तिथिभिः सुलग्नैः कार्यं न किं-
चिच्छकुनैर्विरुद्धैः दोषेऽपि तेषां शकुनेऽनुकूले स-
दैव सिध्यन्ति समाहितानि १३ सर्वजन्मकृतकर्मणः फ-
लं पाकमेति नियमेन देहिनः तत्प्रकाशयति दै-
वनोदितः प्रस्थितस्य शकुनः स्थितस्य च १४

जन्मनि यत्कृतं कर्म तस्य फलं शुभमशुभं नियमेन देहिनः पाके उदयाभिमुखतामेति तद्धि शकु-
नस्य क्रियमाणा तमित्यतिरेकात् तत्प्रकाशयतीति दैवं शुभाशुभं कर्म तेन नोदितः प्रेरितः शकुनः
प्रस्थितस्य कृतप्रस्थानस्य स्थितस्य वा स्थस्थानस्थितस्य तत्पाके प्रकाशयति विवि[illegible]दर्शयती
त्यर्थः १४ ॥ रामः

नेनेत्तिपूर्वोक्तप्रकारेण दुःखं अतिप्रयोजनं अतिशयेनं कार्यं उपागतमित्तिफलेन सुखमपि स
4 त्वरशीघ्रं परिहरेत् बुद्धिमान शकुनकोविद इति शकुनेषु अर्थं शकुनशास्त्रेषु कोविदः पंडितः
5 अतिपरमसुज्ञ शाकुनिकः सन्निपत्येति सम्यक्प्रकारेण आश्रित्य तात् सर्वं कार्यं समाश्रयेत् सा·

नेन दुःखदमतिप्रयोजनं सत्वरं परिहरेदुपा
गतं बुद्धिमान्शकुनकोविदो बलात्सन्निपत्य
सर्वं समाश्रयेत १५ नत्वश्यमुपभुज्यते नृभिः प्राक्त
नस्य निजकर्मणः फलं तेन किं शकुनकोविदोज्ञ
ो यत्नदैवमतिवर्तितुं क्षमः १६ राम

कृत्स्नार्थः १५ नत्विति ननु च पूर्वकः प्राक्तनस्य पुराकृतस्य निजकर्मणः फलं नृभि
रवश्यमुपभुज्यते तेन कारणेन शकुनसंविदेन शकुनज्ञानेन किमिति आक्षेपे किंस्विदित्यर्थः
यद्यस्मात्कारणात् ज्ञो मनुष्यः दैवं भाविशुभाशुभं अतिवार्तितं उल्लंघयितं न क्षमः न समर्
थः १६ श्रीराम ॥

नैतदेवमिति 5A एतत्पूर्वोक्तमेवं तथ्यात्वयोक्तं नेत्यर्थः तत्रार्थे हेतुमाह येन कारणेन इहास्मिन्लोके विहितं सर्वमि
ति शेषः कर्म देहिना प्राणिना देशकालवशतः तदधीनत्वेन विपद्यते परिकापंयातीत्यर्थः तत्क
र्म व्यवहितं सर्वमिति शेषः कर्म देहिता देशकारणसहकारिकारणानपेक्षं कथमुत्पन्नेप तेन दे
शकालसापेक्षमेव सर्वकर्मणां भोगस्यादित्यावेक्षितं भवति १७ तर्हि शकुनकिमित्यापेक्षायामाह

नैतदेवमिह येन देहिना सर्वकर्म विहितं कलोऽपि हि देश
कालवशतो विपद्यते भुज्यते व्यवहितं कथं नु तत् १७ ।
तद्विरूपशकुनेन दुःखदं वंचयंति नियतं समुद्यतम पौ
रुषेण पुरुषाः सुमेधसः संश्रयंति पुनरात्मनो हितम् १८

तद्विरूपेति तद्देशकेलेडः न कीदृशाः पुरुषाः सुमेधसः इति सुष्ठु मेधा बुद्धिर्येषां ते तथा प्रता
मेधयोत्पन्नाः कीदृशं नियतम् अवश्यं भावि पुनः कीदृशं समुद्यतं उडः खोत्पा
दता यत्नप्रयत्नं पुनः आत्मनो हितं स्वस्य हितकारि यद्देशका
लादि तत्संश्रयंति भजंतीत्यर्थः १८ ॥

दैवादप्यधिको यमउत्तिप्रदर्शनाद् सर्पवह्निविषकंटकान् आदिशब्देनापरानपिभयोत्पादका
नि आदिशब्देनापरानपिभयोत्पादकानित्यर्थः हरतस्यजनिपरिहरतीत्यर्थः कीदृशः देवश
रणाइति वं भाग्यं तद्देवशरणं यस्य स तथा किमुद्यमेन भाग्याद्देवसमीहितार्थसिद्धिः यथा सा
मुद्रमथनाल्लोभेद्दविलक्ष्मीद्दरो विषमिति जनानां पुरुः प्रतिपादयन्नित्यर्थः तेन कारणेन स
तपोरुषं दैवतेप्यधिकं स्फुरतिः यतः देवशरणोपि प्रयात्नैनैतानहरीकरोत्यतः स एव बलवान्
इत्यर्थः २० दैवमिति यद्दिदैवमेव कारणं नियामं वेत्स्य अन्यद्योग्यव्यवच्छेदपरिपवशः ·

सर्पवह्निविषकंटकादिकानयेन दैवशरणोपि मानवः हरतस्यजति पौरुषं स
दा तेन तत्स्फुरति दैवतेप्यधिकं १९ पौरुषेणाहरयेञ्चितां गतिं यामुवंति पुरुषाः
सुमेधसः यातिं देवशरणालयं यथा पारपालल २० दैवमेव यदि कारणं
भवेन्नीतिशास्त्रमुपयुज्यते वथं यद्बलेन सुधियो महोद्यमाः पालयंति जगती
जनाधिपाः २१ पूर्वजन्मजनितं पुराविदः कर्म दैवमिति संप्रचक्षते उद्यमेन त
दुपार्जितं तदा दैवमुद्यमवशं न तत्कथम् २२ ॥

वः तदानीतिशास्त्रमुकथमुपयुज्यते यद्बलेन नीतिशास्त्रबलेन जनाधिपाः राजनं गती पालयंति कीदृशाः म
होद्यमा इति महोद्यमे येषां ते तथा पुनः कीदृशाः सुधियः सुष्ठुधी येषां ते तथा एतेन बुद्धिमियोगाभ्यां
सकलसमीहितप्राप्तेः दैवमेव शरणमित्यपास्तं वेदितव्यं २१ उद्यमसाध्यतां वास्य प्रतिपादयन्नाह
पूर्वइति पुराविदः पंडिताः कर्म दैवमिति संप्रचक्षते कीदृशं कर्म पूर्वजन्मजनितमिति पूर्वजन्मनि
भवो तत्र जन्मनि तेन निष्पादितमित्यर्थः तत्कर्म तदा उद्यमेनोपार्जितं तस्मात्कारणात् दैवमुद्यमवशं कथं न
स्यात् २२ ॥

6A

तच्चिरस्येति पुरुषः शकुनेनायत्तावुत्तरकाले तत्सर्वकर्मपरिपाकं निरूप्य पश्चिमायां संवरेत इत
स्ततो गच्छेदित्यर्थः किं कुर्वन्कि मात्मनो हितं कीदृशः पुरुषकारतत्पर इति पुरुषाणां कारे सु
चिरं चिरकालं कृत्वा तत्पर उद्यमवानित्यर्थः २३ वा तिमामयमिति तदर्शयति भवती
र्थः अयं शकुनः मां वेत्ति न वेत्ति यस्य संशयो भवति मत्कृतप्रश्नादिकमयं मत्यते न वा यः पत्तेवा
नश्वयं मामुपेक्षते ईदृशेषु पुरुषेषु शकुनो न शिष्यते विशेषेण फलप्रदायको न भवतीत्यर्थः २४
पतेकथं ज्ञानतीत्याशंकाप्रदर्शिसर्वकमाह योनेति येन कारणेन परप्रयोजने परकृत्ये पक्षिप

तच्चिरस्य शकुनेन पुरुषः सर्वकर्मपरिपाकमायत्तो संवरेत्सुचिरमात्मनो हितं
चिंतयन्पुरुषकारतत्परः २३ वेत्ति मामयमयं न वेत्ति मामन्यतेयमेवमन्यतेय
वा यत्क्वानयमुपेक्षते स्वयं नेदृशेषु शकुनो विशिष्यतेऽर्थ येन याक्षिपशवो वि
चक्षणाः संभवंति न परप्रयोजने कर्मपाकपिशुनास्ततः कथं न तद्दैवसुहितं प्र
वर्तकं २५ आसीदिदं चास्ति भवष्यतानि पृच्छन्यथेष्टं पुरुषस्त्रिरक्षः त्रिकालद
र्शी तदनुग्रहेणायोगीव सर्वो भवति क्षणेन २६ ॥

शवो विपक्षणा न संभवंति ततः कर्मपाकपिशुनाः कथं स्युरित्याह तत्कर्मपाकतत्त्वो प्रवर्तनं दैवसुहितं
कथितं सर्वाचार्यैरित्यर्थः अरण्यप्रविताः पक्षिपशवः तथाविधकार्येषु प्रवर्तंत इत्यर्थः २५ आसीदिदमि
ति सर्वोऽजनाः पुरुषः योगीव त्रिकालदर्शी भवति कथं क्षणेन स्वल्पकालेनेत्यर्थः किं कुर्वन्पुरुषः पृच्छन
का नतिरश्नः दिकर्मकत्वात् द्वितीयकर्मापेक्षायामाहितमिति किं आसीदिदं वस्तु वर्तते इदमः प्रतलुगनार्थवा
चकत्वात् किं विषु वि यत्सीमि कीदृशः त्रिकालदर्शी तिमूलभविष्यत्वर्तमानं पश्यतीत्येवं शीलः सतया
केन तदनुग्रहेण शकुनानुग्रहेणेत्यर्थः २६ ॥

कानेदं प्रकटीकृतमित्याशंक्याह अत्रिगर्गेति अत्रिः चन्द्रोत्पत्तिकृत् गर्गः प्रसिद्धः गुरुर्बृहस्पतिः शु
क्रः कविः वशिष्ठः प्रसिद्धः व्यासो मद्भागवतप्रणेता कौत्सः वरतन्तुशिष्यः भृगुः शुक्रजनकः गौतमः
पुरन्दरस्य शापप्रदः एते मुख्यत्वेन प्रतिष्ठिता येषां ते यथा यद्वा श्राद्धौ मुख्य शकृः एतदादय इत्यर्थः ज्ञा
नीनः शाकुनानां पद्धतिरां संविरचनं निजगदुः कथयामासुरित्यन्वयः कीदृशास्ते मुनिवरा इति मुनि
षुवरः प्रधाना इत्यर्थः कस्माद्धितभावादिति हि

अत्रिगर्गगुरुशुक्रवशिष्ठव्यासकौत्सभृगुगौतममुख्याः ज्ञा
निनो मुनिवरा हितभावात् संविदं निजगदुः शकुनानां २७
वेदाः पुराणानि सहेतिहासाः स्मृतानि शास्त्राणि तथापराणि
सत्याधिकं शाकुननामधेयं ज्ञानं समस्तानि समाश्रितानि २८

नाध्यवासायादित्यर्थः २७ वेदा इति एतानि समस्तानि शास्त्राणि शाकुननामधेयं शाकुनाख्यं ज्ञानं स
माश्रितानि एतानि कानि इति पेक्षायामाह वेदा इति ऋग्यजुः प्रभृतयः पुराणान्याष्टादशसंख्याकानि
अतिहासाः पुरावृत्तं तथा पराणि यानि शास्त्राणि स्मृतानि स्मृ
ति शोकवशीभवतीत्यर्थः कीदृशं शाकुनज्ञानं सत्याधिक
ति सत्यप्राधान्यतया प्रथितमित्यर्थः २८ ॥

7A मनिनाकेनोपदिष्टमित्याकाङ्क्षायमाहस्वयमिति जिह्माः कुटिलाशयाः केन प्रकारेणात्तव्ध्वामुं ऽत्र प्रमाणां
नयुक्तायावस्थापितंवदंत्तिकथयंतिकीदृक्फलाविसंवादीति फलेनसहद्भविसंवादः व्याभिचारोवि
द्यतेयस्यतत्तथात्रस्पष्टेइनयद्यस्मात्तविनेत्रोभगवन्नराणांशाकुनमुपादिशत्तत्र्यथकथयत २९
तेनेतितेनदेवनाइश्वरेणोपदिष्टेनेत्यर्थः इहास्मिन्जगतिशाकुनंसंज्ञानंविज्ञानंसम्यगस्ति
खलुनिश्चयेनचपुनःसासंविन्नराणांसकलेषुद्यमेषुउपयोगेका

स्वयंत्रिनेत्रोभगवान्गणानामुपादिशच्छाकुनमेयत् केनप्रकारेणात्र
प्रमाणांफलाविसंवादिवदंतिजिह्माः २९ तेनसंवद्धिशाकुनसंज्ञाः स
म्यगस्तिखलुसाचनराणां उद्यमेषुसकलेषुनितांतंसर्वकालमुपयोगमु
पैति ३० वसंतराजशाकुनेसदागर्घशोभनेसमस्तसत्कौतुकेप्रति
ष्ठितंहिशाकुनमः ३१ इति प्रथमे वर्गः १ ॥

र्थउपैतिगच्छतिः वसंतिराजइतिहिनिष्ठितेशाकुनंज्ञानंज्ञानंप्रतिष्ठितंयुक्तिभिःसम्पन्नाप्यग्रंथकृता
स्थापितंकस्मिन्कस्मिन्वसंतराजइत्यभिधयाप्रसिद्धेग्रंथेइत्यर्थः कीदृशेसदेतिसदागमावेदाः तेषामर्थः
तैःशोभितेपुनःकीदृशेसमस्तेतिसमग्राणिसत्यानैवकौतुकानियस्मिंस्तस्मिन् इति श्रीपंडितसाढ़श्री
श्रीवरसूर्यसहसूनामाःध्यायकश्रीशत्रुंजयकरमोचनादिसुकृतकारिभिर्महोपाध्यायश्रीभानुचंद्र
गणिसतविद्धिविरचितायांवसंतराजविरतौप्रथमो
वर्गः १ ॥

२ आदिवर्गकथनेनतं द्वितीयवर्गप्रतिपादयन्नर्द्धवर्गाभिधानानीति अस्मिन्शाकुनेशास्त्रमुख्येपत्तानिव
र्यं अवद्यस्मद्देकानिवर्गाभिधानानिवर्गनामानि अथवर्गसंख्याकियन्तोवर्गा इतिवर्गेषु क्रमेणावृत्तप्र
मितिरुक्तानांकाव्यानाप्रमितिरुक्तानांकाव्यानाप्रमितिसंख्यांव्यस्तांप्रतिवर्गप्रभावासमस्तांसकलग्रंथ
निबंधनासंख्यागणानां । अद्योवर्गोयंप्रत्यक्षोपलभ्यमानः मयाकी

वर्गाभिधानान्यथवर्गसंख्यावर्गेषुवृत्तप्रमितिंक्रमेण व्यस्तांसम
स्तामपिसमग्रस्मिन्नाचक्ष्महे शाकुनशास्त्रमुख्ये । आद्योव
र्गः शाकुनस्यप्रतिष्ठासंज्ञोवृत्तत्रिंशताकीर्तितोयस शा
स्त्रस्यायंसंग्रहार्थंद्वितीयोवृत्तानिसप्तदश
औगणितत्र २ ॥

र्तितः कीदृशः शाकुनस्यप्रतिष्ठासंज्ञ इति शाकुनस्यशकुनजनितज्ञानस्यप्रतिष्ठायुक्तिभिः सत्य
त्वेनव्यवस्थापनंसैवसंज्ञानामयस्य स तथा कस्यशास्त्रस्यशाकुनग्रंथस्येत्यर्थः
तद्वितीयस्मिन्वर्गेदशऔगणितुत्तित्रयोदशवृत्तानि
सप्तविंशत्यर्थः २ ॥

त्रिंशत्तत्रयेति तथाऽभ्यर्चनं नामधेय इति अभ्यर्चनं शकुनानां मन्त्रदेवनामधेयस्य सत्तथा वर्गो भवन्ति तृ
तीयवर्गे वृत्तानि त्रिंशत्भवन्तीत्यर्थः इदानीं स्मिन् शास्त्रे मिश्रकाख्यो वर्ग इति शकुनानां विविधभेद
मिश्रणात् मिश्रवपवर्ग आख्यानामधेयस्य सत्तथा चतुर्थो वर्गः भावीकुमतक्रमेण परिपाद्येत्याक्तवी
दशः समतिनवृत्तान्येव संख्यायस्य सत्तथा २ शुभाशुभ इति अथ पंचमे शुभाशुभं सन्ति ते षोडश
वृत्तानि भावीनि खलु निश्चये षष्ठवर्गे नरेंगिताख्य इति नराणामिंगितं

त्रिंशत्तथाभ्यर्चननामधेयो वृत्तानि भावीनि तृतीयवर्गे वर्गेऽश्चतुर्थोऽस्ति हिमि
श्रकाख्यो भावीक्रमात्समतिवृत्तसंख्याः २ शुभाशुभ पंचमकेऽयवर्गे वृ
त्तानि भावीन्यथ षोडशानि नरेंगिताख्ये खलु षष्ठवर्गे वृत्तानि पंचाशदु
दाहृतानि ४ सुविस्तरे वृत्तशतैश्चतुर्भिः श्यामारुतेसमभ्रमाभावि •
वर्गोष्टमः पक्षिविचारसंज्ञः पंचाशता भा
यथेत्समभिश्च ५ ॥

मृगशिरः कंपादितदेव आख्यायस्य सत्तथा वृत्तानि पंचाशत उदाहृतानि प्रतिपादितानि ४ सुवि
स्तरमिति इदानीं स्मिन् शास्त्रे चतुर्भिर्वृत्तशतैः श्यामारुते समभावि अ
थाष्टमो वर्गः पंचाशतैः सप्ताधिकेऽश्च वृत्तैः भावी कीदृशः प
क्षिविचारसंज्ञ इति पक्षिणां विचारः भिन्न तथा तत्र
पञ्चापन्न देवसंज्ञायस्य सत्तया ५ ॥

वर्गश्चेति यश्चाद्यविचारसंज्ञो वर्गो वर्ततेमात्रास्मिन्प्रस्तारे नवमो भावी कीदृशः पंचाशदिति पंचा
शत्परिमाणमस्येति डप्रत्ययेनाकारान्तत्वं विधाय पश्चात्समासः पंचशत्परिमितानि वृत्तानि यत्र तत्र
यावर्गो ऽकारेणाद्य इति अस्मिन् दशासु संजनशान्ताख्ये रवजविचारसंज्ञिके दशमे वर्गे षड्विंशतिः
वृत्तानि भावीनि ६ पकारदशेति च पुनः यरेकारदशके राधिकारुतं वर्ततेत्र रेका

वर्गश्च यश्चाद्यश्चिय विचारसंज्ञः स पंचवृत्तो नवमो ऽभावी षड्विंशतिः संज
नशाकुन्ताख्यो वृत्तानि वर्गे दशमे तथैव ६ पकारदशे यश्चकराधिका
पारुतं तदेकादशवृत्तमेव पकाराधिकाशीतियुतं यत्र तत्र दशेका
कारुतं प्रदिष्टम् ७ त्रयोदशे पिंगलिकारुते तु भविष्यतो वृत्त
शतेन यो भे पंचाशता चैव नु ष्यदानो वर्गो ऽभा
वी स चतुर्दशो यः ८॥

दशवृत्तमेति पकारदशसंख्यानि वृत्तानि यत्र तथा पकारदशीतियुतं शत दृश्यते अर्थ वृत्तानां तद्
रेकारुते प्रदिष्टं कथितं इत्यर्थः ७ त्रयोदशेति तथा त्रयोदशे पिं
गलिकारुते ऽभेव लश्ते भविष्यतः चतुष्पदानां वर्गः
सो ऽपंचाशते वृत्ते र्भाविति ८ ॥
रामः ॥ रामः

9A त्रयोदशेति पंचदशो वर्गे षट्पदादिकृताभिधषट्पद प्रभृतीनां यदुक्तं तदेवाभिधात्य स्यतद्वश्या त्रयोद
शोवनाश्चकैरित्यर्थः यः पिपीलिकाशकुन संज्ञवर्गो वर्तते स षोडशो वर्गः तस्मि शास्त्रे पंचदशे र्द
तैर्भवीति द्वाविंशदिति त्रयत्रसमदशः पलीकृता रव्यो वर्गः द्वात्रिंशता दृतैर्भवि

त्रयोदशो वेद चषट्पदाभिकृताभिधेयं चदशे च वर्गो पिपीलिकाशा
कुनसंज्ञवर्गो यः षोडशः पंचदशो वतस्मिन् द्वाविंशता समद
शो यदृतैः पलीकृतारव्यो भविता त्रवर्गः स चेच्छिते ष्टाशरव रव्यवर्गोऽप्य
विंशति वृतशतद्वयं चा॰ एकोनविंशाख्य शिवाकृतारव्यो वृतैर्नवत्या
भविता च वर्गः प्रभाववर्गः पुनरत्र विंशो भावी च वृतैर्दशभिश्चतु
र्भिः ११ ॥

तात्र षोडशस्य वर्गेऽस्य विवेच्छितेवृतशतद्वयं च पुनः द्वाविंशतिः वृता निभावीति १॰ एको
नविंशतिरिति एकोनविंशो वर्गः शिवाकृतारव्यः नवत्या वृतैर्भविता
अत्र पुनश्च प्रभाववर्गः दशभिश्चतुर्भिर्वृतैर्विचतुर्द
शभिर्वृतैरित्यर्थः भावी भविष्यतीत्यर्थः ११ ॥

प्रकीर्त्तिता इति अस्मिन् शास्त्रे महाशाकुनसारभूता वर्गाः विंशति प्रकीर्त्तिता कथिता ग्रंथकर्त्रेति शेषः तपु
१० 10 नः इहास्मिन शास्त्रे सर्वो ग्रंथवृत्तसंख्यापकं सहासंतया पंचशतानि सपादानीति पादः अनुष्टुभाः श्ल
सान्निध्यात स्येवचतर्थो शोग्र इत्येतत्साहितानि पंचविंशति श्लोकसहितानीत्यार्थः १२ शाकुसंग्रहेति
शाकुसंग्रहरूपवत्सरीयानपात्रं तदधिरूढः पुमान्

प्रकीर्त्तिता विंशतिरेव यस्मिन्वर्गा महाशाकुनसारभूताः स
हसमेकं किल वृत्तसंख्या तथा सहानि शतानि पंच १२ शाकुसं
ग्रहत्सरीमधिरूढः शाकुनात्मुनिर्धिमेनमगाधं गाहते शकुन
रत्नविशेषानुच्चिनोति च फलान्यस्ति लभम् १३ वत्संसरा भश
कुने सदागमार्थशोभने समस्तमत्यकौमुके कुतो ऽत्र शासुरोद्य
ह १४ द्वितीयो वर्गः २ ॥

एवं शाकुनां बुद्धिमगाधमत्यस्य शीघ्रमवगाहते सत्यमूल सितान शाकुनरत्नविशेषान्
च्चिनोति प्राप्नोतीत्यर्थः १३ वत्संसराभ इति अत्र द्वितीये वर्गे म
या शाकुसंग्रहः कुत इत्यन्वयः शेषं पूर्ववत् इति श्री शत्रुघ्नकर
मोचनादि सुकृत्यकारिभिः महोपाध्याय श्री भानचंद्रग
णिभिर्विरचितायां वत्संसराजवृत्तौ द्वितीयो
वर्गः २ ॥

अथ तृतीये वर्गे प्रश्नाप्रोक्तानंदर्शयन्नाह शाकुनगुरुरिति शकुनस्य शकुनज्ञानस्य यो गुरुः स्वरव्याप
10A कः तद्दर्शको वा शकुनः पक्षिणः तेषामर्चनं अधुना द्वितीयवर्गे कथानानंतरमेव यत्नः मुनिवरद
र्शितविधिनेति मुनिवरैः पूर्वाचार्यैः दर्शितो विधिः तेन तथा यस्मात्कारणात् प्रश्ना पूर्वं विहितं तनि
ष्पादिके तं कार्यं पुनः सर्वं मवश्यं सिध्यति १ इत्याधिकारा कीदृशस्यादित्याकांक्षायामाह विमाहवि
मर्शकृदिति इत्यस्मिन् ग्रंथे इदृशस्य वार्यपदाधिकारी भवतीत्यन्वयः तत्राचार्यैस्तेभ्यने ज्ञानार्थं शि
ष्येरित्या वार्यस्य पदं स्थानं तत्राधिकारः प्रवर्तनं विद्यते यस्य सतथा कीदृक् विमर्शकृदिति विम
र्शः पूर्वापर्यालोचनं करोतीति विमार्शकृतस्ति

शाकुनगुरुशकुनार्चनमधुनाक्रमो मुनिवरदर्शितविधिना यस्माद्वि
हितप्रश्ना पूर्वं सिध्यति कार्यं सर्वं सर्वमवश्यं १ विमर्शकः शाकुनशास्त्रदर्शी
विशुद्धबुद्धिः सततमभियुक्तः यथार्थवादी शुचिरिङ्गितज्ञो भवेदिहाचा
र्यपदाधिकारी २ ॥

पः सर्वोपरत्वे स्यात् इति तिस्रसीतिल्लक्षणः शाकुनशास्त्रदृष्ट्वा इति शाकुनेयत् शास्त्रस्य दृष्टः पठनपा
ठनादिना कृतपरिश्रमः पुनः कीदृक यथार्थवादीति यथार्थं यथा दृष्टं श्रुतमाविवादीत्येवं शीलः सत
थाननुतन्मनोरञ्जनाय वैपरीत्यमपि भाषते यदुक्तमन्यत्र सत्किं सखा साधुनशास्ति यो धिपं हितं तन्न
यः संशृणुते स विप्रभुरिति पुनः कीदृशः शुचिः पवित्रः देहमालिन्यरहितः सदाचरणशीलश्च
पुनः कीदृक इङ्गितज्ञः इङ्गितसर्वोक्तज्ञानानीतिइंगितज्ञः

२ श्लमः ॥

११ शाकुनत्वेन मुख्यत्वेन पंचैव प्रतिपादयन्नाह पोदकीति पोदकी देवी अन्यत्र कालीचिडीति प्रसिद्धिः
भषरा काककपिंगलाह्वति द्वंद्वः भषराः अकाकः प्रसिद्ध पिंगल उलूकवदनः शकुनविशेषः गौर्ते
देवीवशीति प्रसिद्ध अन्यत्र प्रसरराजगरुडेति पेचइति पंचमीनेत्र कप्रियनमा सृगालीत्यर्थः
अन्तासमनयत्र ये मुनि सत्तमैः प्रधानमुनिभिरेतत्तशकुनरत्नपंचकं शाकुनत्वेन पुरस्त्वं मुख्यमित्य
र्थः सदाकीर्त्यितेसर्वकालं प्रतिपायतेन कदाचित् ३ एतेषां शकुनत्वेन

पोतकी भषराकाककपिंगलमवुकप्रियत्नमा यपवमीपवमत्र मुनिसु
त्तमैः सदावीर्त्यितेशकुनरत्नपंचकं ३ सरस्वती पाडविका प्रधानं पद्दो
पिपत्तंगरुडअकाकचंडीपुनः पिंगलिकासदैव शिवांशिवाद्रत्यधित्
सृतीद ४ ॥

मुख्यत्व कुलत्तस्सदर्थमाह सरस्वतीति सबवस्रवस्यपुत्री पोदकी पांडविका रनाम्नी अधिसृतिइत
स्य इमधिसृतीत्यर्थः प्रथायत्तः क्षेत्रपालाधिपः यत्तंसुन मधिसृति गरुडः काकमधिसृतिचं
डी देवी पुनिः [illegible] पिंगलकाप्तवीक्षामधिसृति सदैव सर्वकाल
शिवाह्नती शिवा पार्वती तस्याः इत्यनुचरी शिवा सृगालीमधि
सृति अस्थिपाद्दश्यां मुख्यत्वमिभावः ४ ॥

11A अनोदेवताधिष्ठिताः संतिन चेत्यकांक्षयामाह नदेवतेति अस्मिन्लोके केचित्स्थुपहितगः देवता
धिष्ठयमंतरेणा देवताध्ययणाव्यतिरेकेण नतिष्ठंति सर्वेषां अधिष्ठ्यः संतीतिभावः अतः शाकुनि
केन तेन हिंस्याः न मारणीयाः हि यस्मात्कारणात् धातात् अधिष्ठितास्तदाश्रितादेव्यः कुप्यंति कोपं कु
र्वंतीत्यर्थः ५ सरव्यलेहे तेनरमाह हेम्यानीतहेमनिष्पन्नानि रौप्यान्नानि रौप्यानि रप्यन्नानि पेष्ट
कानि माषचूर्णोपजनिमित्थिनानि स्वशतुत्या स्ववि

नदेवताधिष्ठयमंतरेण तिष्ठके चित्स्थुपहितणोस्मिन् हिंस्यानतेशा
कुनिकेन धातात् कुप्यंति देव्यस्तदधिष्ठितात् ५ हैम्यानि रौप्यानि रौप्याणय
पेष्टिकानि तेषां स्वशक्त्या मित्थनानि कृत्वा अभ्यर्चयेत्संयम्भरेव तु देव्यु
ध्यंति पुंसो शाकुनानशनि ६ यं बुध्यते योस्तिचयप्रदेशेयज्ञानुरागो नु
भवोथवास्यात् सपवत्वा शाकुनको विदेनमज्ञेन शक्त्या शाकुनो र्चनीयः

भवानुसरेण कृत्वा विधाय अभ्यर्चयेत पभिः पंचभिः तद्दैः पुंसा कुनानशशिपु ष्पुस्तिसपवेत्ति सव
वशाकुनः शाकुनकेन केनचित् शकुनानां नवतामज्ञेन शक्त्या स्वसामर्थ्यानतिक्रमेण अर्चनी
यः तं तत्यशवस्य पतशास्त्रसपि हत्वा दाह यशकुनेशाकुनिकः बुद्धि
तेय प्रदेशेयमस्तियत्र चस्यानुरागः भक्तिश्रद्धा वायत्र अनभ
वः पुनः पुनर्विलोकनात यथार्थ प्रतीति ७ ॥

१२ 12 वृत्तमिति विशुद्धे पृथ्वीतले वृत्तं वर्तुलं वर्तुलं चतुरस्रकं वा चतुर्भिरंशैः समन्वितं गमंडलकं विरच्यात ऊर्ध्व
तद् इत्यर्थः किं कृत्वा संगृह्य किं गोमयं कं गगनांकमसंस्पृष्टं तरिक्षात् भूमिमप्राप्तमित्यर्थः कस्याः गोधेनोः
कथं भूतायाः पौराणिकश्लोकपरीक्षितायाः इति पुराणोक्तमवेयः श्लोकः तेन परीक्षितां प्रामाण्याय इत्यर्थः
८ तदेव पौराणिकश्लोकं दर्शयन्नाह अत्यंतेति पतनात् शयोः गोर्गोमयं न ग्राह्येत् नानयेदित्यर्थः
अत्यंतजीर्णदेहायाइति अत्यंतं जीर्णः शिथिलीभूतो देहः शरीरं यस्याः सा तथा च पुनर्वंध्याया इ
ति सद्यप्रसूत्यपलक्षितायाः विशेषत इति च

वृत्तं विरच्य चतुरस्रकं वा पृथ्वीतले मंडलकं विशुद्धे पौराणिकः श्लो
कपरीक्षितायाः संगृह्य गोगोमयमंतरिक्षात् ८ अत्यंतजीर्णदेह
यावंध्यायाश्च विशेषतः रोगार्त्तनवसूतायाः न गोर्गोमयमाहरेत् ९

स्याः दर्शनं निषिद्धं तस्या गोमयमपि सर्वथा निषिद्धमिति ज्ञापयितुं विशेषपदोपादानं रोगार्त्तनव
प्रसूताया इति रोगेण व्याप्ता नवा या प्रसूता चेति कर्मधारयः एवंवस्यपर्वव क्राव ऽत्र नव वं
प्रसूत्यपेक्षया मासत्रयमतेन वृद्धादीनेवाह ९ मंगले किं कुर्यादित्याह तस्मिन्निति तस्मिन्नंगुले
पिशाचकेनाहृतं अष्टपत्रं समंगेसंकमलं विरच्यात कुर्यात् कीदृशं विवित्तं विविधवर्णोपेतं पु
नः कीदृशं विततं विस्तीर्णपत्रा कुंकुमचंदनाद्यैरिति कुंकुमं केसरं काश्मी
रं कुंकुमवह्निशिखेति कोशोक्तेः चंदनमलयोद्भवे ते आद्ये
य्येषां तैस्तथा कीदृशैः वि

12A

शिष्टोः नवीनैः समृगा प्रविष्टैस्तिमस्टणाम्लष्टं प्रविष्टैर्मनिर्दिक्षु संततैरैः सरोजं कुर्यादित्यर्थः पीत इति
पीतः सुरेशोऽमरपनान् वर्तते इत्यस्य सर्वत्र संबंधः हुताशः कपिलपीतरक्त इत्यर्थः यमः कृष्णः च पु
नरर्थस्तु ः श्यामवपुः श्यामं वपुर्यस्य स तथा प्रचेता वरुण शुक्लः समीरः पवनः हरितो नीलव
र्णः धनेशो धनदः शुभ्रो नैकवर्णः महेशो रुद्रः धवलः श्वेतवर्णः स्वतो गुणो विद्यते यस्मिन् विवि
धवर्णादिलाद्यत्यये विशेषणविशेष्यभावः ॥ ११

तस्मिन् विचित्रे विदिश्यानिशांतकेनाष्टदले सरोजे यदा विशिष्टैर्मण्डलप्रवि
ष्टैर्दलेनरेऽरैलन्तरैः कुंकुमचन्दनाद्यैः पीतः सुरेशः कपिलो हुताशः
कृष्णो यमः श्यामवपुश्च रक्षः शुक्लः प्रचेता हरितः समीरः शुभ्रोऽथ नेशो
धवलो महेशः ॥ एवं विधाः पद्मदलोदरेषु क्रमेण दिक्षु दश लोक
पालाः आचार्यवाक्यानुमतेन पुंसा महार्हपूजाविधिनार्चनीयाः १२ ॥

एवं यथा इति एवं उक्तवर्णपद्मकाला लोकपालाः सर्वा दिक्षु मेणाघ्र समुद्दिष्ट पद्मदलोदरेषु स्थापनीया
इत्यर्थः पुनः सा पुरुषेण अर्चनीया पूजनीय इत्यर्थः केन महार्हपूजाविधिनेति महान् अर्हो यस्याः
महार्हा सा पूर्वविधा या सा पूजा तस्या विधिः तेनेत्यर्थः महार्घ्यपूजाविधिने
ति वा पाठः तत्र महार्घ्यं वस्तु तेन याः तत्संबन्धी यो विधिः तेने
त्यर्थः १२ श्रीराधाकृष्ण ॥

१३ अर्चासेति अर्चं प्रथमतः सुगंधद्रव्येणाप्रजाप्रसनं पत्नकादिस्थापनेचरन्ङवे माणपुष्पाणि कुसु
13 मानि धूपः वह्निसंयोगात् कक्कलेऽप्रज्वलाद्धूमः नैवेद्यं पक्वान्नादिपदार्थस्य प्यते दीपः दशाक
र्षिः अवहृताः स्युऽलाः दक्षिणाप्रजानंतरं वस्त्रे स्योपानाहं इत्यं उकारप्रवैदिति ओंकारः सर्वप्रथ
मं येषां तानि तेषां नमः सायुक्तैरिति चकारात्प्राणेन नमः शब्दयुक्तैरित्यर्थः निजनाममंत्रैरिति य
स्य चनंतं मध्ये हृत्तापर्वकं सर्वोक्तैः वस्तुः श्रिः पूजाकार्येति

अर्चासनालेपनपुष्पधूपनैवेद्यदीपाहृतदक्षिणाभिः ओंकारसर्वैर्नमसा
च यक्तैर्मरप्रमवेर्निजनाममंत्रैः १२ तेनैवरूपेणततः क्रमेणाप्रजाविद
ध्याज्जलजस्यमध्ये चतुर्थशीतापसपिंगलानाकौलेयकस्यचततः शिवा
याः १४ ॥

भावः १३ तेनैवेति तेनैव पूर्वोक्तप्रकारेण मलजस्येति पिष्टान्नकृत कमलस्य मध्ये क्रमेण
प्रजाविदध्यात्कस्याः चतुर्थशीतापसपिंगलायाः चतुर्थशेषोरक्षीतापसः प्रसिद्धः पिंगला
सर्वपादिना नन्वात्र समाहारः द्वंद्वः तरेकत्वेन पुंसकलिंगतास्यात् अत्र तः चतुर्थशीतापा
यमाभ्यायुक्तापिंगलेतिमध्यपदलोपीतत्पुरुषः पुनः कस्येति कौ
लेयकस्य सुनइत्यर्थः ततः कस्याः शिवायाः दुर्गायाः
१४ ॥

13A

गुरूपदेशादिति गुरूणां उपदेशः गुरूपदेशः तस्मात् मंत्रं शप्यशतजपेन कृत्वा वधानइति कृतं च वध्या
नं विनैकाग्र्येन तत्तथा कस्येति सर्वेषां पंचानामित्यर्थः चास्य पेहृयाचैकवचनं ततः मंत्रजपा
दनंतरं समयुनाहीोद्देशाच पुनः ससिद्धिः पालाशैः दशीनेतियावान्मंत्रजापः तद्दशमभागेनेत्यर्थः
होमो विधेयः कर्तव्यः १५ ध्यानमिति ध्ययेति मंत्रजपानंतरं वक्ष्यमाणरूपेण गुरुकथमाणप्रकारेण
दुर्गायुगलादिकानां ध्यानं विदध्यात् येनाध्यानजाप्यहोमध्यानेषु पक्वा

गुरूपदेशात्समवाप्य मंत्रं शतं जपेत्स्य कृत्वावधानः दशांशेन च मं
त्रजाप्यततोविधेयोमयुनासमिद्धिः १५ ध्यानं विदध्यात् वक्ष्यमाणरूपे
ण दुर्गायुगलादिकानां सिध्यन्ति येन जाप्यहोमध्यानेकलास्यनरस्य दे
वाः १६ ज्ञानमुद्र्यैकमीलितकरे पुस्तकेन चिह्नितं तथापरं विभुर्तीदि
मेडुकुंदरदीप्यितं पंकजासनासमेस्मरस्वतीम् १७ ॥

शुचितस्यनरस्य देवाः तुष्यंतिसंतुष्टिमाजोभवंति १६ ज्ञानमुद्रेतिपद्मे विधां सरस्वतीं स्मरेन ध्याये
त् किं कुर्वती विभ्रती करे कीदृशं ज्ञानमुद्रयांकितं चिह्नितं ज्ञानमुद्रा तेवं च गुष्ठानामिके संयोदह र
येविनियोजिते ज्ञानमुद्रेयमाख्याता देवानामिव दुर्लभा १ तथापरं द्वितीये करे पुस्तकेन चिह्नितं की
दृशीमिंदुमेडुकुंदरदीधितहिंतंतदिनडुडुमहः कुंदपुष्पविशेषः तद्वत्दीधितिः यस्याः सातथायं
कजासनामिति पंकमेवासनसुविशत स्यानयस्य सातथे
सिपोतकी प्रग्रन्थे स्यर्थः १७ ॥

१८ गुह्याश्रयेति ध्यानमभ्यर्च्य नरेण वै अमलाः स्वर्णाभ्येयः ध्यानविषयीकार्यः कीदृक गदायुध इति गदा
14 प्रहरणो विशेषायुधं यस्य सतथा पुनः कीदृक सर्वनिधानभर्त्तारं सर्वमूर्धान्तर्निर्दिष्टं येन निधानं तेषां
भर्त्ता स्वामी पुनः कीदृशः सरोरुहदर इति मदद्दरं यस्येति तथा पुनः कीदृक कुंडलवान् करणाभरणयुक्त.
किरीटं मुकुटे वर्त्तते यस्य सतथा पुनः कीदृक विचित्रवर्णाः इति विचित्रो विविधः यो वर्णो यस्य सतथा
१८ चं च्छिति वयसमर्च्यित्वना स्त्पिस्मरेत् कीदृशं चं चपुटयं

गदायुधः सर्वनिधानभर्त्ता सरोरुहदरः कुंडलवान्किरीटी ध्यानं तमभ्यर्च्य
विचित्रवर्णोध्येयः स्वर्णो वैश्रवणो नरेण १८ चं चुपुटं च समदभुजांगी
भुजंगमत्वाभरणाभिरामं हिरण्यरोचिःस्वचिःस्वचितान्तविस्तृतं स्वस्म
रेद्ध्यसमर्च्यिपिता १८ ॥

समदभुजंगीति चं चुपु टेन युक्तस्तदा मदाभुजंगो येन
सतथा पुनः कीदृशं भुजंगमत्वाभरणाभिराममिति भुजंगमत्वानि मुख्यभुजंगाः तान्येव ग्रभरणा
नि तैरभिरामं मनोहरं यद्वा भुजंगमत्वानि भुजंगमणयः तेषां ग्रभरणानि इति एवं तत्पुनः कीदृ
शं हिरण्यरोचिर्विचित्रितांतरस्तमिति हिरण्यं सवर्णं तस्य रोचिः विविधरोचिः कांतिः स्यात्यग्रथितं
वर्णप्रवर्तनेनयेन विस्तृतं गतं येन सतथा १८ ॥

14A शवाधिरूढामिति पिंगलिकां प्रयत्न्य चंडीं स्मरेत् कीदृशीं शवाधिरूढामिति शवं मृतकं तमधिरू
ढा स्थितां पुनः कीदृशीं नृकपालहस्तामिति नृणां कपालानि हस्ते यस्याः सा तथा पुनः कीदृशीं भ
ल्लायुधामिति भल्लमेवायुधं यस्याः सा तथा पुनः कीदृशीं विरूपां भस्मसितांगयष्टिमिति भस्मस
या सिता श्वेता अंगयष्टिर्यस्याः सा तथा पुनः कीदृशीं उलूकचिह्नमिति उलूकानां ध्वजानां चिह्नल
क्ष्म यस्याः सा तथा तदाकृतिमहामैरणायुक्तमित्यर्थः पुनर्विशिनष्टि नरमुंडमालामिति मुंडानि म
स्तकानि तान्येव माला यस्याः सा तथा पुनः की

शवाधिरूढां नृकपालहस्तां भल्लायुधां भस्मसितांगयष्टिं उलूकचिह्नां
नरमुंडमालां निर्मांसदेहां रुधिरं पिबंतीं २॰ असृग्वसा चर्वितकृष्णका
याकरीरूपंचाननचर्मवस्त्रां विभीतकस्थामतिभीतरूपां चंडीं स्मरेत् पिंग
लिकां प्रयत्न्य २१ ॥

दृशीं निर्मांसदेहामिति निर्गतं मांसं यस्याः सा तथा अतिकृशा इत्यर्थः किं कुर्वन्ती पिबंती किं रुधिरं
परेषामिति शेषः पुनः कीदृशीं असृग्वसा चर्वितकृष्णकायामिति असृक् रुधिरं वसा नाडी ताभ्यां
चर्वितः कृष्णकायो यस्याः सा तथा पुनः कथंभूता करीरूपंचाननचर्मवस्त्रामिति करी हस्ती पुं
गवः पंचाननः पंचाननः सिंहः तयोश्चर्मणि तान्येव वस्त्रं यस्याः सा तथा पुनः विरूपा विभीतकस्थामि
ति विभीतके कलिद्रुमे तिष्ठतीति विभीतकस्था तां पुनः कीदृशीं अतिभीमरू
पामिति अतिशयेन भीमं रूपं यस्याः सा तथा २१ ॥

१५ अथोमुखीति शिवामभ्यर्च्य शिवा हृतीपेत्यन्वयः कीदृशी अथोमुखीति अधः मुखं यस्याः सा स्वा
गा दृष्टिर्यस्याः पुनः कीदृशी घोररवेति घोरः भयोत्पादकः स्वा पुनः किं कुर्वती वदन्ती किं वदन्त कीदृ
शं ज्वालाकरालमिति ज्वलया करालं विकृताकारं पुनः कीदृशी समभिस्तनेयर्थैः अभ्युपेता
समस्तेस्यार्थैः पुत्रैः अभ्युपेता समन्विता २२ य इति यः शाकुनज्ञानिभिनिः सविशेषाः स्प
र्धनीयो भवति अतः शकुनविलोकनार्थं तावदिति नास्मिन्समलोले शकुनाचार्यैः जयेतद्विपस्मा
त्कारणात् अत्राचार्यवर्यैः पद्मिन्सेषिते अभीष्टं वांछितं भव

अथोमुखी घोररवा शिवे ह्यज्वालाकरालं च वदन्ती समस्तैः समभि
रभ्युपेता शिवाशिवाह्रस्यनुचिन्तनीयाः २१ यः शाकुनज्ञानमिति निर्विशे
षाः स्पर्धनीयः शकुने हि रागात् नतनपेत उभयस्याभीष्टमाचार्यपदीनो
पिते हि २३ कृताञ्जलिर्भूमिनिविष्टजानुर्मूर्ध्ना प्रणम्य त्रिदशाधिपादीन् य
थावदभ्यर्चनतोषितानां समस्तमाचार्यवरे प्रदद्यात् २४

ति २३ कृताञ्जलिरिति समस्तप्रमाणगुरवे दद्यात् कीदृक् कृतांजलिरिति कृतो अञ्जलिर्येन सतथा
पुनः कीदृक् भूमिनिविष्टजानुः भूमौ निविष्टजानुनी यस्य सतथा किं कृत्वा प्रणम्य नमस्कृत्य
कान् त्रिदशाधिपादीन् लोकपालान् केन मूर्ध्ना शिरसेत्यर्थः कथंभूताय गुरवे यथावदभ्यर्चन
तोषिताय इति यथावत् यथाशास्त्रं परिपूर्णं अभ्यर्चनेन जनेन तोषितः तद्वि
प्रापः सतथा कीदृशी प्रज्ञा समस्तमिति समाप्ता २४ ॥

15A

भोजयेदिति अथेमंति स्नानेनंतरं कतिपयाः कियंत्यः कुमारिकाः गुरून्यथायमेविति गुरुः इत्युक्ते वि
कारः स्वजनपर्षिः ताभ्योयुक्तानियर्थाः सितैः करराभूतैः कयाश्रद्धयेति श्रद्धाध्यवसायेनेत्यर्थः
स्वजनानपितद्भोजनं विदधीत कथं सहकैः गुरुः शकुनज्ञानोपदेशकृत स्वजनाः संबंधिनः बांधवो
भ्रातरः तैरित्यर्थः २५ ततइति तत्तन्यां विजने भूमौ शयीत किं कृत्वा उदीर्य उच्चार्य सर्वोत्तमंत्रं
अथ शरद् चार्थः पुनरुदितेनविधिना सर्वान्नमस्कृत्वा पुनः किं कृत्वा मनसास

भोजयेदथ गुरून्यथायसैः श्रद्धयाकतिपयाः कुमारिकाः स्वजनानपि विद
धीत भोजनमतद्गुरुस्वजनैर्बुभिः सह २५ ततोरतन्यां सुमहीयमंत्र्यात्वा
थसर्वान्निधिनोहितेन विचार्य कार्यं मनसासमस्तं शयीत भूमौ विजने व्रत
स्थः २६ ततः प्रयत्नादथवासितस्य स्मिन्निवासः शाकुनस्य यस्य प्रातः
प्रदेशं समुपेत्य तस्य चेष्टाभिरूहेत सुधीः स्वकार्यं २७ यद्वास्तु चिः शाकुना
शास्तुमेतरभ्यर्थयत्नादथवास्य सम्यक् प्रयोजनं स्वं प्रतिपाद्य चास्ये हविष्य
भोजी विजने शयीत २८ ॥

मस्तं कार्यं विचार्य २६ ततइति ततः शयनोत्थानानंतरं प्रयत्नादथिके सितस्य निमंत्रितस्य
शकुनस्य यस्य यस्मिन्नहोनिवासः स्यात प्रातः प्रदेशान् समुपेत्य तस्य शकुनस्य चेष्टाभिः स्वका
र्यमूहेत विचारयेत् सुधीः पंडितः २७ यद्वेति पक्षांतरसूचनार्थो वा शरद् विजने शयीतेत्यन्वयः
कीदृक्सन् हविष्यभोजी सन् हविष्यं यस्मिन् शास्त्रे त्रिव्रीहि शालि मुनज्ञीत्येवं शीलः सन् तथा पुनः कीदृक्शु
चिः पवित्रः किं कृत्वा अभ्यर्च्य किं शास्त्रं पतन्मूलोपलभ्यमानं पुनः किं कृत्वा सम्यक् अथवास्य
निमग्नस्य प्रयोजनं प्रतिपाद्यनरं कथयित्वेत्यर्थः २८ ॥

१९ 16

प्रश्न इति तत्र पुमान् बालो वयेत किं कृत्वा पप्रच्छ किं तिरिति विशेषः कदर्शनः तस्य प्रश्नार्थे इति प्रश्नान्
तरं पुनः किं कृत्वा निवेद्य प्रतिपाद्य किं कार्यं पुनः किं कृत्वा विमोच्य किं दृष्टी केशालाककस्मात्
बालस्य पार्श्वान् प्रश्नार्थे इति पद्यांतरयोः तरयोः तनार्थी कुमार्यः पार्श्वाद् २९ दृशपत्रेन्यादि व्यः
कश्चिद् दस्खंडितादिः श्लोकः तत्र दृश्येततः इति तस्माद्धेतोः तस्मिन् विमृश्यमाने खलु तिश्च
येन शुभाशुभो वा यदृगर्थः स्यात् येरवकार्यस्य तादृग्निर्णयो विभावनीयः

प्राप्तप्रश्नस्य प्रनिवेद्य कार्यं विमोच्य विस्तेषितयं त्रयं पंक्तौ बालस्य पार्श्वी
दृश्यकाकुमार्याः प्रक्षेपयेरत्र पुमानिषीकामर २९ दृश्यपेतयः कश्चिद्दरवं
डितादि श्लोकस्तत्र विमृश्यमानः शुभाशुभो वा खलु यादृगर्थः स्ता
दृगर्थः स्तादृक्कार्यस्य विभावनीयः सर्वर्तने विदयतायो चिते प्री
तये शाकुनदेव मानुषां तिनमस्तितिनमवरप्रदात् पूर्वकर्मफलपाकम
न्यथा ३१ वसंतराजशाकुन सद्गमार्थ शोन्धने समस्तमस्य कौतुके
विचारिते वचने विधिः ३२ तृतीयो वर्गः ३ ॥

३० सर्वज्ञमिति यथोचितमर्चने पत्रने विदधतन्तूणां शाकुनदेवता प्रीतये भवति तेन कार
णेन सा पूर्वकर्मफलपाकमन्यथा वै परीत्ये न न जल्पति तादृशी वरप्रदा वांछितदात्री ३१
वसंतराजेति मया चनेविधिः स्वना विशेषः विचारितः कस्मिन् वसंतराजाभिधाने शास्त्रे शे
षस्य वेवत ३२ इति श्रीसज्जनमोचनादि मुकुन्दकाविमहोपाध्याय श्रीभानुचंद्रविरचिते
वसंतराजटीकायां तृतीयो वर्गः ३ ॥

16A

संप्रति मिश्रकशाकुनविचारः क्रियते मयेति शेषः कीदृग्वाकृतः अतिशयेन शुभ इत्यर्थः पुनः
कीदृशः शकुनागमसार इति शकुनसारेषु शकुनशास्त्रेषु सारः प्रधानः पुनः कीदृगसावितिवि
प्रकृष्टः येन विचारेण हृदयगतेन पुमानिह शास्त्रेऽधिकारी स्यात्पश्चात्तु प्रवर्तकः स्यादित्यर्थः १
सार्थेति अभिज्ञः पंडितः शास्त्रे प्रधानेनिर्दिश्य सकुनादिषु शेषविशिरेशं समाश्रित्य तानि पश्येदि
ति सर्वत्रान्वयः अस्य कार्ये सेनगरे वदेवेन नायकेस्या

संप्रति मिश्रितशाकुनविचारस्याकृतवरशकुनागमसारः क्रियते साविद्
शास्त्रे येन स्यादधिकारी हृदयगतेन १ सार्थे प्रधाने शिविरे नगरे स्वमात्मका
र्ये नगरे च वदेवे विद्यावयोजात्यधिका सुसाम्येनिर्दिश्य पश्येच्छकुनान्यभि
ज्ञः २ पकत्र सार्थे व्रजतां बहूनां योयादृशं पश्यति दैवयोगात् शस्याशुभादि
कं नाशकुनेसतादृक्फलं नरो विंदति निर्विकल्पम् २ ॥

एवं विद्यावयोजात्यधिकानिति विद्या शास्त्राभ्यासः वयः वल्पकेमारादिः जातिः क्षत्रियादिः एता
भिः येऽधिकाः तानुद्दिश्येत्यर्थः २ पकत्रेति एकस्मिन् सार्थे बहूनां व्रजतां दैवयोगात् यः यादृ
शाशुभादिकं शकुनं पश्यति नरः तादृक्फलं विंदति प्राप्नोति निर्विकल्पमिति निर्गतो वि
कल्पः संशयः लक्ष्यतो यवंतनत्तस्याविस्मृये
नेत्यर्थः २ ॥

१७ तुल्येपीति तुल्येपि सदृशेपि शकुने ज्ञातेयोऽपि फलस्य भेदः जनानामालोचनेलक्षणो विशेषः प्राण
संचारकृत इति नासाग्रस्थनाभिषु वर्तमानो वायुः प्राणः तस्य संचारः इडापिङ्गलादिः परिभ्र
मणं तेन कृते जनितः तत्र स्वस्वकारणात् आगतस्य शकुनेर्गवेष्यः विकृतरङ्गिनाडिकानुसारेण श
कुनस्य फलं विचार्यमित्यर्थः ४ भवेदिति इडायां चन्द्रनाड्यां प्रदक्षिणायां वहमानायां वामः परा
भागागतो वर्तीः स वोपि शकुनः प्रशस्तो भवेत् पिङ्गलायां सूर्य

तुल्येपि ज्ञाते शकुने न राभामालोक्यते योऽपि फलस्य भेदः स प्राणसंचारकृतो
पि शेषस्तस्य आगतस्य शकुनेर्गवेष्यः ४ भवेदिडायां प्रदक्षिणां सर्वोपि
वामः शकुनः प्रशस्तः स्यात् पिङ्गलायां प्रदक्षिणायां सर्वोपसव्यः शकुनः प्र
शस्तः ५ ज्ञाते विरुद्धे शकुने यत्नो नोद्धाट्य कृत्वाकरपादशौचं आचम्य
चन्द्रीरतरोरथ स्मानि पुनः प्रपश्येच्छकुनान्तराणि ६ ॥

नाड्यां प्रदक्षिणायां अपसव्यः रविमभागागतो वर्तीः सर्वः प्रशस्तः शीघ्रफलदः फलदः पक्षिणायां विरुद्धो
पि निष्फलः दक्षिणायां मनभीष्टमस्तु तेन नर्थी येति ग्रन्थान्तरात् द्रष्टव्ये यत् ५ ज्ञाते इति अन्यधीनाः
यथाः ते पुनः शकुनान्तराणि प्रपश्येत् किं कृत्वा प्राप्य ज्ञाता यस्य कस्मिन् सति विरुद्धे शकुने ज्ञा
ते सति पुनः किं कृत्वा किं कस्य परे शौचं चरणयोः क्षालनं पुनः किं कृत्वा आचम्य आचमनं ज
लस्य विधाय किं कुर्वन् इति एतत् स्वरूप स्थलान्तरस्य क्षीरतरोः ६ ॥

17A

अद्येनिष्टेति आद्येः निष्टे शकुने अष्टै प्राणायामानविरुध्यात् प्राणायामोनाम श्वासप्रश्वासो रोधनं द्वितीये विरुद्धे पुनः द्विगुणान प्राणायामानिति शेषः तृतीये विरुद्धे प्रवासीया ग्राउ क्रा स्वभवनं प्रत्यागच्छे — — यायादित्यर्थः ७ क्रोशान्तरे इति करध्यनामिरनुहीरणया क्रोशमध्ये मान्तान्तत् शकुनं फलाय अन्ये आचार्याः क्रोशान्तरे निष्फलमाहुः केचित् शकुनेभ्योऽल्पफ लाबस्थे भावंमन्यमनाः चिरकालेन स्वल्पफलमित्याहुः ८ रद्वेति संमानितः शकु

अद्येनिष्टे शकुने अष्टौ विरुध्यात् प्राणायामान् द्विगुणान्वै द्वितीये याश्रमुत्क्राम वनं स्वं प्रवासी प्रत्यागच्छेत् प्रपच्छेत् प्रातिकूले तृतीये ७ क्रोशान्तरे प्रयाकरध्यनाभिर्ना संनष्टास्तु कुनं फलाय कोत्यर्वंरति ष्फलमाहुरन्ये केचित्तेस्वल्पफलं वदंति रज्ञामविद्वेषयनभृत्यवर्द्धिमिद्धिं तथारोग्यमरिप्रणाशः संमानितो यत्कुलितियेन तस्मान्नो हृल्ययाया शकुनं विरुद्धं ८ ॥

नपतानयकृतिरवातियलाक्रानित्यरूरवाभिति शरीरस्येति शेषः अविभ्रमिति अतराप ग मत्यनभृत्यवृद्धिमिति धनं द्रव्यं भृत्याः सेवाकराः तेषां वृद्धिवर्द्धनं सिद्धिः निष्पत्तिः स्वसमाहितकार्यस्येति शेषः तथारोग्यं नीरोगता च निष्टनामि सि अनिष्टस्य अनिभिलषितस्य नाशः तस्मात्कारणात् विरुद्धं शकुनं नोलघ्येयत् ८ ॥

१५ अथोत्तिष्ठन्निर्गमनानंतरमेवज्ञाते शकुने गमनाय प्रयत्नं कुर्यादित्यर्थः यतः यस्मात्कारणा
18 त्तथा सति शुभे शकुने सतीत्यर्थः तत्रैतस्मिन्प्रयाणे सिद्धिः स्यात् तथा क्रूरे प्रवासे ग
मने विरुद्धः शकुनः यस्मिन्दिने च भवेत् तत्रैतस्मिन्दिने न गच्छेत् कार्यत्वात्वारत्रयं विलो
कनीयमिति सर्वमेव प्रतिपादितं ११ समीपेति समापभूतैर्ग्रामनिर्गमनानंतरं तत्कालोत्पन्नैः
अचिरेण स्तोककालेन सिद्धिः दूरे शकुनैः दूरेशप्रज्ञानैः चिरेण चिरकाले

अथैनयत्नं शकुने विरुध्यात्सिद्धिः स्थितात्तत्र यत्नो नराणां कृतं प्रवासे शकु
ने विरुद्धं यस्मिन्भवेत्तद्दिने न गच्छेत् ११ समीपभूतैरचिरेण सिद्धिश्चिरेण दू
रेशानैः प्रयातैः स्वस्थानसंस्थैर्बलिभिः स्वकाले फलं भवेत्सम्यगन्यैः ११ प्र
वेशिकः स्यात्प्रथमे सततस्य प्रस्थानशंसी यदि तन्नराणां सुखेन सिद्धिः कथि
ता प्रवासे व्यस्यासभावाद्गृहप्रवेशे १२ ॥

न सिद्धिः तत्र स्वस्थस्थैर्विनिस्वकीयस्थानेस्तत्र स्थितैः बलयुतैः स्वकाले ज्ञाते दितियेषां यः
कालः तत्रैतैः सम्यक्शोभनं फलं स्यात् तत्रोन्यैः विपरीतैः असम्यक्फलं स्यात् ११ प्रावेशि
क इति अथ वेशे गमने यदि प्रथमे प्रावेशिकः ग्रामप्रवेशोचितः तदुपरि यदि प्रस्थानेशशी
ति प्रस्थानसमयोचितः स्यात् तदा नराणां सर्वं सुखेन अनायासेन सिद्धिः कथिता मुनिभिरि
ति शेषः गृहप्रवेशव्यत्यासभावादिति प्रथमं प्रस्थानशंसी ततः प्रावेशिकः स्यात्तदापर
वैरकार्यसिद्धिः कथिता १२ ॥

भंगेरति पतेषु कृत्यविशेषेषु शकुनानां प्रयाणाद्विपरीतभावः शस्तः अयंभावः गमने प्रास्था
निकाविलोकने यदि भवेति प्रावेशिकाः तदाशुभमिति केषु भंगेपराजयेररगोरते ग्रामेकर्मणि
अतकरे प्रवेशेशुल्कग्रहे युक्तो प्रेषिकायां राजदेये इत्यतरग्रहणकालेन दृष्टिलोकने गतवस्त
नो विलोकने व्याघ्रौ अमयेन दृष्टस्तनोवरी प्रतरगोन्वपादोशंकादौ अदृश शृत उवंशडुसंक
टादयोग्रहते १३ वामेत्यिपात्तः पुंनः वामापसव्याविति

भंगेररणोकर्मणिरिप्रवेशशुल्कग्रहेनदृष्टविलोनेच व्याघ्रौसरिदुर्गभयादि
केषु शस्तः प्रयाणाद्विपरीतभावः १३ वामापसव्यौ शकुनौ प्रशस्तौ यो तो
पुरः पृष्ठगतावशस्तौ यात्रविनाशप्रतिपादनार्थौ क्रियाप्रदीप्तोपरिस्वा
भियानौ १४ नित्यंन स्वंभस्मिभूमिभागे ग्रामे खटव्यादिवसे निशायां अत्र
हर्निवापिपतत्रिरोयेचरंतितेलोकनपवलल्पा १५ ॥

वामदक्षिणाभागस्थौ शकुनौ प्रशस्यौ शुभौ विस्पष्टौ पुरः पृष्ठगतावशस्तावशुभावित्यर्थः
क्रियाप्रदीप्तोपरिखाविभियानाव गेवल्पमागोयातुः विनाशप्रतिपादनमेव अर्थः प्रयोज
नययोस्तौ तथा कथिते १४ नित्यमितितेपतत्रिणलोकलपवजनप्रवारादेवहरत्याः लह
रणीयात्नात्व्याइतिया वत्तेके येनित्यंन भस्मिन्नंतरिक्षेअंभस्मिपानायभूमिभागे ग्रामेषु अट
व्यामरण्ये दिवसे वा सरे निशायां रजन्यां अहर्निशिमदृवा उवा
चरेतिगच्छंति १५ ॥

१६ नपुंसकेति नपुंसकस्त्रीपुरुषाः त्रिलिंगाः यथेतरे बलिनः स्युः समस्ताः समग्राः नपुंसकेभ्यः स्त्रीणां ब
19 लाधिक्यं ततः पुरुषाणामिति तात्पर्यं तेषामपि त्रिराणामिति तात्पर्यः तेषामपि त्रिराणां नपुंसकस्त्रीपु
रुषः भेदत्रयलक्षणाय अनायमौ वक्ष्यमाणौ श्लोकौ शाकुनिकाः शकुनवेत्तारः पठंति १६ पीनोन्न
तइति परंविधाः एतत्त्रिगुणाः पुमांसः परिकीर्तिता बुधैरिति शेषः कीदृशाः पीनोन्नतविरूस्कांशा
इति पीनो पुष्टो उन्नतेन उच्चैः स्कंधौ विकृष्टौ दृढौ च

नपुंसकस्त्रीपुरुषा विलिंगा यथेतरेस्युर्बलिनः समस्ताः तेषां च भेदत्रयलक्ष
णाय श्लोकाविमौ शाकुनिकाः पठंति १६ पीनोन्नतविरूढांसा स्सुग्रीवास्सु
वक्षसः स्वल्पगंभीरविकृताः पुमांसः स्थिरविक्रमाः १७ तनुग्रीवा कृशस्कं
धाः सूक्ष्मास्यपरविक्रमाः सूक्ष्मास्यपरविक्रमाः प्रशस्तमृदुभाषि
णः स्त्रियो तेन्ये नपुंसकाः १८

शौवा स्कंधमूली येषां ते तथा पुनः कीदृशाः सुग्रीवा इति शोभना ग्रीवा कंधरा येषां ते त
था पुनः कीदृशाः सुवक्षस इति सुष्ठु शोभनं वक्षः येषां ते तथा पुनः कीदृशाः स्वल्पगंभीरवि
कृताः इति स्वल्पस्तोकं गंभीरमंद्रं विकृतं शब्दो येषां ते तथा १७ तनुग्रीव इति एवं विधलक्षणा ल
क्षिताः स्त्रियः स्युः कीदृश्यः तनुग्रीवा इति तनुः तन्वी ग्रीवा कंधरा कृशस्कंधा यासां ताः तथा न विद्यते
परेषु विक्रमः पराक्रमो यासां ताः तथा एतयोः स्त्रीपुरुषयोरन्ये नपुंसका भवंति पक्षः कर्मधारयः प्रस
न्नमृदुभाषिण्य इति प्रसन्नमृदुभाषित्वं शीलं यासां ता इति तिन्वायार्थः १८ ॥

14A ज्ञानीति प्राणभृतां शकुनानां बलाबलं परीक्ष्य विचारणीयमित्यर्थः कैः ज्ञातिस्वरस्थानबलप्रमोदैरिति द्वन्द्वः ज्ञातयो यथा काकेषु श्येनाद्यपेक्षया शूद्रजातयो निर्बलाः क्षत्रियो बलवानेव मन्यदपि स्वरेण मन्द्रमध्यतारभेदेन तत्र मन्द्रापेक्षया तारस्वरो निर्बलः दिवाबलः रात्रौ निर्बलः इति सत्वेन सर्वेभ्यः स्वारम्भो बलीयात् अनुकूल्यादिति शुभे शुभाय शुभः यथाक्रमं तयोः तदनुकूल्यात् दिकाल चेष्टादिक हंसचारैरिति अप्रतीतरेतरः दिशा बलं बलं स्वल्पमाणं कलेनादिवाणां रात्रौ वेव बलं दिवाचारिणां दिवा

ज्ञातिस्वरस्थानबलप्रमोदैर्न्यवेन सत्वेन तथानुकूल्यात् दिक्कालतिथ्यादिक हंसचारैर्बलाबलं प्राणभृतां परीक्ष्य १९ ग्राम्यो बहिर्ग्रीतत स्वभावो दिवाचरो निश्यदिवाचरोऽह्नि यथा यथा स्वस्थितिकालहीनस्त्रिंशभवेद्वपतिर्देशभीत्यै २० ॥

सपबलं तिथ्या प्रतिपदादिकया पूर्णिविक्रादिश्च सर्वेषां बलाबलं ज्ञात्वा हंसचारेण बलाबलं सर्वो ज्ञेमेव १९ ग्राम्यो बहिरिति ग्रामेत्तवो ग्राम्यः बहिर्गतः सन् यथा स्यात् यथा वन्यो बहिर्भवः ग्रामगतो यथा दिवाचरः निशि यथा रात्रिचरः दिवाचारो रात्रिचरः श्रादिकाश्च यथा यथा वेति पश्चात्तरद्यो तन्नार्थः स्वस्थितिकालहीनाइति यस्यया स्थितिः यस्यय: कालः ताभ्यां हीनो रहितः चिरं चिरकालं यावत् भूपतिर्देशभीत्यै भवेत्पसेनशकुनस्यव यातेमिरस्तप २० ॥

।

२० कूटपूरकेतिइमानपूर्वोक्तांदिशिअधिकवलानिअधिकंवलंयेषांतेतथाकथयंतिप्रतिपादयंतिप्र
तिपादयंतिवुधाइतिशेषः कानिमानित्यपेक्षायामाह कूटपूरकेत्यादि कूटपूरकः कउद्धीतिप्रसिद्धः
मद्गुरः प्रसिद्धः इतिअन्यदेशेप्रसिद्धाः कोडीयाल इतिजलजंतुः सिंहध्वनिः गजोहस्ती वञ्जुलकः
पक्षिविशेषः मध्यदेशेपीतर इतिप्रसिद्धः हिक्कर इतिहरिणविशेषः सककवाकितिकुकावाकु
कुटः तेनहितः २१ हारीतेति अपेक्षायांनित्यमेतानिवलवंतिअवंतिपतानिकानिइत्यपेक्षायामा
ह हारितेत्या

कूटपूरकमद्गुरपुलिन्दाः सिंहनादगजवञ्जुलवायसहिक्करः सकृकवाकु
शीतीमान्पूर्वतोऽधिकवलाकथयंति २१ हारीतकाकहिककपोतघूकास्तथा
पिंगलिकाशृगाली कूगरवाः क्रोशनरोदनानिभवंतिनित्यंवलवंत्यवाच्य
२२ उत्क्रोशगोक्रौंचविललहंसाः कपिंजलालोमशिकाशशाख्यवादिगीतो
त्सवलत्यहासावलंप्रतीच्यामथकेवहंति २२ ॥

हहारीतः हारीतइतिलोकेप्रसिद्धः अन्यत्रपंडकीतियाविनीभाषायांकेति केकाअथउवकाः घूकका
कादिः पिंगलिकापक्षीज्ञा शृगालः गोमायुः कूरवकाः कूरपदशशाः क्रोसनंअक्रोशनरोदनानि
प्रसिद्धानि २२ उत्क्रोशेत्यादिपतेप्रतीच्यपश्चिमायामधिकंवहंतिपतेकेइत्यपेक्षायामाह उत्क्रो
शेत्यादि उत्क्रोशः उच्चैः सन्कृतिः गौ क्रौंचः पक्षिविशेषः कुंजइतिप्रसिद्धः विडालो मार्जारः हंसः
प्रसिद्धः कपिंजलो गणेशः लोमसिकालूंकडीगुर्जरे अन्यत्रलूकडीतिशशकः मरुदेशेष्येइ
तिप्रसिद्धः यावमाषगोसख्यादि उप्रसिद्धंगीतंगानमुत्सवो
महत्अपनर्मलितामः हासं २२ ॥

20A सरोजेति पद्ये ठतरस्यादिशि बलं उद्देहेति पतेके इत्यपेक्षायामाह सरोजेत्यादि सरोजं कमलं चाषो नी
लचाम इति गुर्जरवेऽरेविसि प्राच्यामन्यत्र नील इति पकशफः उरोगादिः ज्ञायवुः मूरवकः मृगः प्रसि
पकोकिलो वनप्रियहलकः पक्षिविशेषः शरेलाख्यः इति प्रसिद्धः पुराणाहमितिवेदध्वनिः च्युदारवः च्यु
दाशदः शरवध्वनिः २४ पक्व इति पक्षाः शकुनः निवृत्तो निवृत्तिनिमित्तं ततः इतरः प्रवृत्तिनिमित्तमिति
याञाविरुद्धं तत् शकुनद्वयं ज्ञेयं

सरोजचाषेकशफास्तथाखुर्मृगस्तथाकोकिलाशल्यकौच पुराणाहत्वंयर
वशंखनादादिश्युतरस्याबलमुद्देहेति २४ पकोनिवृत्ताविततरः प्रवृत्तैयाञा
विरुद्धशकुनद्वयंतत् द्वयोस्तयोयो बलवानभवेद्यप्रदीप्तशांतादिनिरूप
णेन २५ इत्यादिगुक्तादिननाथमुक्ताविवस्वदामाभवतिप्रदीप्तासाधूमि
तायांसविताप्रयातः शेषादिगंताः विलपेचशान्ताः २६ इत्यादिकै स्त्री
ज्वलितादिगेहीधूमान्विताचानलादिभवाते प्रत्येकमेवंप्रहराष्टकेनमुंक्तेदि
शोष्टसविताक्रमेण २७

अनयोर्मध्येकस्मिन्नयत्नेनवेत्याकांक्षायामाह द्वयोस्त्वा इति अनयोर्मध्ये प्रदीप्तशांतादिनिरूपणेनेति
प्रदीप्तास्वग्रेवत्स्यमाणादिशः शांतास्तद्विपरीताः याद्दिशदानज्ञात्यादिग्रहणं पतेपांनिरूपणेनयः बल
वान्भवेत्तस्य ग्राह्यः २५ इत्येति दिननाथेनमुक्तादिगित्यपउक्ते विवस्वताभासाप्रदीप्ताभवतिपदियास
वितासूर्यः प्रयातायास्यतिवासाधूमिताशेषाः पंचदिगंतादिशाविभागाः शान्ताः २६ इत्येति प्रभाते सूर्यो
दयेपशीदिक इत्याज्वलितादिगपेदी अनलदिगसंधूमिताप्रतेकं प्रतिग्रहरेपवंइत्यादि प्रकारेणासवि
तासूर्यः अष्टहराष्टकेनसेदैवसर्वकालमष्टौदिशि
मुंक्तो २७ ॥

२१ अस्तेरेति अस्तं नस्तत्रे कालः समयलक्षणं समीरणो वायुः तिथिः प्रतिपदादिका दिनेशः सूर्यः एतेषामप्राति
कूल्ये दीप्तः शकुनो भवति आशयः अध्यवसायः स्थानमुपविशनस्थलं गति रुता प्रभृतयः कंतपरि
प्रलपितं शरीरक्रियाप एतेषाम्प्रातिकूल्ये पुनः क्रियाप्रदीप्तः शकुनो भवति २९ एवममुना प्रकारेण नरेप्र
शान्तोपि दशप्रकारेनिरूपणीयः यथा प्रातिकूल्यात् दशप्रकारो दीप्तः तथानुकूल्यात् दशाकारः शान्तः
इति तात्पर्यार्थः प्रदीप्तैः

अस्तेन कालेन समीरणेन तिथ्या दिनेशेन च दैवदीप्तः क्रियाप्रदीप्ताः पुन
राशयेन स्थानेन गत्या रुतचेष्टिताभ्यां २९ एवं प्रशान्तोपि दशप्रकारो निरू
पणीयः शकुनो नराणां फलानि जातैः शकुनैः प्रदीप्तैः स्पष्टानि तानि प्रतिपा
दयामः ३० तिथ्या समीरेण तथा सविज्ञानस्तत्र वेलागतिभिः प्रदीप्ताः य
नस्य सौम्यस्य बलांगयोः स्वकर्मणृपो स्वक्रमतो भयाय ३१ जातेः प्रदीप्तेः शकुने
नराणां स्यात् अस्मितायां दिशि वित्तहानिः आलिंगतायां दिशि जीवनाशः संता
पशोकौ दिशि धूमितायाम् ३२ ॥

शकुनैर्यानि फलानि स्युः तानि वयं प्रतिपादयामः ३० तिथ्येति प्रभृति षट्प्रकारेण दीप्ताः यन प्रभृति
षण्णां क्रमतो भयाय स्युः तत्र बलस्यात्मन शक्तिः अंग कोश प्रभृति कर्मात्स्वं पृथ्वी समीहितं वस्तु ३१
जात इति नराणाम् अस्मितायां सन्ध्यायां दिशि शकुने जाते वित्तहानिर्भवति आलिंगतायां प्रदीप्तायां दि
शि जीवनाशः स्यात् धूमितायां दिशि संतापशोकौ
स्यातामित्यर्थः ३२ ॥

21A संध्येत संध्याद्वये प्रदीप्ताशासु भयं वदेत् इति ब्रूत ज्ञायं विशेषः संध्यायां पश्चिमायां दिशि सद्भूताः शास्तु भ
येन तु पूर्वदिशि समुद्भूता इति तडक्रम स्यापश्चिममूले दीप्ताः पुष्पितसमसंध्यासमुत्थिताः शकु
नाः शस्त्रग्रिचोरभूपप्रभृतियोस्याद्दिकाः सद्य इति प्रत्यात् संध्यायां समुद्भवाः दृष्टवार्तायैः भवंति
तऽक्तो प्राच्येमूलेदीप्तानशकुनानाकस्मिन्नामाकर्ण्य ब्रूयान्नममैतेद्दिमते महत्सवार्ता यीः स्यि
ति मेच तिनाद दीप्तावाताद्वयं जनयंति वा स्थिर गमस्येपक्रमे वर्षी वर्षाकाले मेच निनाद दीप्ताः ज
लाद्गीतिसंजनयंति ३२ वय इति कपालेवयोमव

सध्याद्वये शस्तुभयं प्रदीप्ता वाताद्वयं मेच निनादयुक्ता उय क्रमे वा स्थिर गमस्य
दीप्ता जलात्संजनयंति भीतिम् ३३ वयः कपालेमरशांचिताया स्तु यत्रे सुभके
टकिते कलि ' दुःखमवेद्व स्मनिवा प्रसिद्धिः सारेतरास्थितिभिः प्रदीप्तैः ३४
स्वरप्रदीप्तः कालहं ब्रवीति प्रदेशदीप्तः शकुनस्तयुद्धम ब्रवीतियाज्ञोनिजदेश
मुत्सन्त्वदेशावती कथयत्यया ज्ञा ३५ ॥

सविताया मरशां शुष्के सुभंकंटकिते कंटकोपगसेऽमेकलिस्यात् भस्मनि दुःसुमवेत अप्रसिद्धिः अ
कीर्तिर्भवेत वैः सारेतरास्य स्थितिभिः प्रदीप्तैरिति सारादितराः तयरस्मप्रस्तरः तत्र स्थितैर्दीप्तैरित्यर्थः
३४ स्वर इति स्वरः प्रदीप्तः कलहंस विग्रहं ब्रवीति कथयति प्रदेशदीप्तः अशुभस्थानस्थितः शकु
नेयुद्धं संग्रामं ब्रवीति निजदेशात्स्व स्थानाउन त्संजन्याज्ञाम न्याज्ञः मन्यउगमनं ब्रवीति स्वदेशास्था
यीस्व स्थानं प्रतिगच्छन् यात्रा मन्यत्र गमनाभा
वं कथयति ३५ ॥

२२ एवंप्रकाराइति एवंप्रकाराः पूर्वोक्तप्रकारा न नानांशकुनाः शान्ता उक्ताः एव पुनः शान्यफला इति
शान्यफलयेषां ते तथा दीप्ताः शान्ता एवस्थानादिमाहात्म्याद्दीप्ता भवंतीत्यर्थः यथा जलस्य वह्नि
संयोगाद्दैत्यं अपनैतेन स्वारस्तिकं शकुनानां दीप्तत्वं नास्तीति सूचितं चेष्टाविशेषात्फलविशेषं द
र्शयन्नाह तत्रेति तेशकुना अन्नं भक्षयंतः इष्टसिद्धिं कुर्वंति पुनः उद्गिरंतः वमनं कुर्वंतः असिद्धिं कु
र्वंति ३६ त्राणामिति त्राणफलं वायसः स्वारतिः शकुनः सौम्यः यः पुरीषाभिषं स्वारकः स रौद्रः
तत्र शान्तः शान्तकार्ये शुभः रौद्रकार्ये शुभो रौद्रः अन्नस

एवंप्रकाराशकुननराणां शान्तांतापुनर्जीयफलं भवंति समश्नयंतोशनम्
इष्टसिद्धिं कुर्वंत्यसिद्धिं पुनरुद्गिरंतः ३६ त्राणांफलं स्वारतिपः स सौम्यो रौद्रः
पुरीषाभिषस्वारकोयः प्रशान्तदीप्तं विरथाति कार्यमन्नाशनास्यादुभयः
प्रकारः ३७ प्रसारभूमंत्यरमंदिराणि सगेहमत्तमत्तुरंगशालाः श्मशान्य
गेहगानास्वपृष्ठः क्षीरद्रुमाद्दालकतोरणानि ३८ ॥

न पुनः प्रशान्तः दीप्तकार्ये विरथाति यतोयमभयप्रकारः शान्तदीप्तभेदेन द्विविधः स्यादित्यर्थः ३७
प्रसारेतिप्रसारभूमिः चैत्यस्याधिस्यकाः स्वरमंदिराणि देवगृहाणि सभमदमत्तमत्तुरंगशालेति
सोपेरमास्वलिनस्तेषांसंभाः श्मशानानः तुरंगाना वाजिनार्शलाः वेयनेत्रपृष्ठं गेहेमनाकुलगृहमि
त्यर्थः गमाश्वगोष्ठ क्षीरद्रुमाद्दालकतोरणानीतित्र गगनास्थो प्रतीतो गोष्ठं गवामुपवेशनस्था
नं स क्षीरद्रुमः स्यग्रोधप्रभृतयः प्रद्यालं केगृहोपरिगृहं तोरणं मंगलनिमित्तं यद्गृहद्वारे वध्यते
३८ ॥

22A एवमिति पूर्वोक्तप्रकाराणि मनोहराणि तुंगानि उच्चैस्तराणि स्थानानि तानि शुभावहानि शुभफलदा
तृणीत्यर्थः इदानीं नीचेषु केषु शुभमध्यात्यानशुभदान् देशानन्यान्यं प्रतिपादयामः ३८ शुचिरि
ति एवमाद्याः प्रदेशाः नीचेषु शुभाः भवंति ते के इत्यपेक्षायामाह शुचिरिति शुचिः पवित्रा भूमिः
तथा सनोपासनजलेन वर्तमाना विशदा मालिन्यरहिता मनोज्ञा मनोहारिणी सगोमायाहरग
णायुक्ता सस्यवती यात्पोत्पत्तिमानी च्छीयामयी रहस्या वा दुर्ल्यादि निभावः शाद्वलं वालतृणोपयुक्त
स्थलं ४० करंक स्थूलाविति उच्चेषु देशेषु एते शस्ताः शोभनाना भवंति के ते इत्यपेक्षायामाह कांके
कंमृतशुष्कशरीरं स्थूलिः सैरासांवपार्थिवद्विनपस्तंकाष्टंचितिः

एवं प्रकाराणि मनोहराणि तंशानि स्थानानि शुभावहानि नीचेषु मध्यात्त्वशुभ
दानि यानि देशप्रदेशात्प्रतिपादयामः ३८ शुचिः सतोया विशदा मनोज्ञा मगोम
यासस्यवती च भूमिः छाया तथा शाद्वलमेवमाद्या भवंति नीचेषु शुभाः प्रदेशा ४०
करंकस्थूलो चितिश्मृगयूपाः शावः खरः सो विभस्मकवोष्टाः वाल्मीकशुष्कोत्पतद्
माद्यानो च्चेषु देशेषु शुभाः प्रदेशाः ४१ अंगारभस्मोपलरंध्रपंकगर्तानाखाकेश
तषास्थि विष्टा चरणा करा कर्पटकोटराद्यान नीचदेशाः शुभदा भवंति ४२

विता स्वंग विधारासंपद्याः यज्ञस्तंभाः शवः तीवेनो तंचपुः खरं गर्दभः से विभोमदिषः स्थूकरः ग्रसिद्धः उष्ट्रः
करभः कलीक उपदेरिकाः शुष्कः शुष्काः उत्पाटिताः वायुनोस्य ग्राभूमौन्यस्ताः द्रुमाः वृक्षाः ४१ अंगारइ
एते नीचदेशाः शुभा न भवंति के ते इत्यपेक्षायामाह अंगारइति अंगारः ज्वलितकाष्ठांशाः भस्म रद्ब
उपलः प्रस्तरः वल्मीकरंध्र तत्र पंकः मर्दमः गर्ताश्वभ्रात प्रदेशः गुहा दरीकेशाः ज्वलकाः तुषधान्यत्व
क अस्थि प्रतीत विष्टामलः चरणाः करा वीभत्सोत्पादकः खर्परकोटराः इति खर्परवृक्ष स्थिविशे
षः को द्वराः प्रतीताः ४२॥

।

२३ तस्माद्धेति एकत्र देशे यदा प्रदीप्तः इति तदा क्रमेण परिपाट्या शकुनः अवश्यं विश्वासेन सन्निधानेन ग्रा
23 मं निरंतरं मासं ते पुरं अयनं ते देशं हायनाते अवश्यं तस्य धीशं निर्दिष्टं सर्वत्र सेवंथः ४२ सर्वोऽपीति खल्व
तिमासानि समाहरेत इति सवस्थापेक्षया खल्वनाली यातेषां मासानि समाहरेत् तो भक्षयेत्तः दुर्भिक्षेत इ
ति दुर्भिक्षेण लक्ष्याभावेन यान्य महर्षलातस्कृतः तत्प्रकाशकाभवेतीत्यर्थः किंकृत्वा विहाय कान् पंच
सत्वात् मार्जारं ओतुश्रारवुमूका पृथुरोमसर्पो विविधपृथुरोमो मत्स्यविशेषः सर्पो भुजंगमः मीनो मत्स्य
एते सर्वदा खल्वनाभिभक्ष्यका अत्र एतेषां दानं पुरुमेव ४४ देशस्य स्येति परयोनियानात् परजातीय
सीसंगात्मत्वाः प्राणिनः देशस्य भंगं कुर्वन्ति किं कृत्वा विहाय स्यत्का कौनसवरो

तस्मादहं मासोपवासनाते ग्रामं पुरं देशं अवन्यधीश एकत्र देशे इति प्रदीप्तो हि न
स्यवश्यं शकुनः क्रमेण ४१ सर्वोऽपि दुर्भिक्षकाले भवेति खल्वाति मासानि समाहरेत्
रेतः मार्जारमारवुपृथुरोमसर्पो मीनं वपंच प्रविहायसत्वात् ४४ देशस्य नाशं
परयोनियानात् कुर्वन्ति सत्वान्तरवशे विहाय कुसर्वपावस्थि वविश्व त्पादन्यत
दुत्पातं तयारहंति ४५ नीडसंक्रौंवतिमासलुब्धोभीतः प्रमत्तः स्थितो कृतीतः
तथा नवालोन मेतनेशग्राक्षोन नद्यतविनस्तथायम ४६ ॥

मनुष्याखरयोः परयोनिगमनस्य सर्वदासत्वात न दोषः यथाविस्थितविश्वरूपात् अन्यत्सर्वं तदु
त्पातमुत्पादयेत्सिवाथ्य यतीत्यर्थः ४५ नीडइति नीडः कुलायः तत्र प्रसक्तः निद्रासक्तः इत्यर्थः रते मैथु
ने मांसे च लुब्धो भीतः भयाक्रांतः प्रमत्तः आलस्यवान् स्थितः बुभुक्षितः कृगार्तः रोगाक्रान्तः एता
दृक्शकुनैन चध्याध्यः तथा आलोकनमंतरेण नयास्यः अनुमानाय वमेवमविष्यतीति गुरु
णा प्रतिबोध्यः तथा न हन्तविलोनग्राह्यः ४६ ॥ श्रीराम

23A अस्त्रोष्ट्र इति शिशिरे ऋतौ पतेशकुनाः व्याली का व्यर्था: क्वेते इत्याह अस्त्र इति अस्त्र: यपु: उष्ट्र: मरु
त्समली प्रसिद्धः मार्जारः ओतुः खरोगर्दभः वाराहः सूकरः शशः प्रतीतः मृगो हरिणाः हेमंतकाले
महिषार्हसिंहविलेशयद्वीपिशिशुप्लवंगाः व्यालीका भवेतीत्यन्वयः तत्र महिषः कासरः ऋक्षः
ऋक्षः सिंहः पंचास्यः विलेशयः विलवासनः द्वीपी चित्रकस्तस्य शिशुर्वने चरविशेषो वा प्लवंग
कपिः ४७ स्याता वृथेति काकपिकौ वसंते ऋतौ वृथा स्यातां तत्र काकः प्रसिद्धः पिकः परभृतः इ
ति लोके प्रसिद्धः भिऊहा इति प्राच्यां प्रसिद्धः वृथा स्यात्हेतः एवौक्तप वर्षा वर्षो वा

अस्त्रोष्ट्र मार्जारखरवराहाः शशो मृगो वा शिशिरे व्यलीकाः हेमंतकाले महिष
र्क्षसिंहविलेशयद्वीपशुप्लवंगाः ४७ स्याती वृथा काकपिकौ वसंते वृथा वाराह
मयूरकौ नभस्येस्युः श्रावणे वारणा चातकाद्याः सारंगो क्रौंचनिभाथ नाते ४८
अतिभीतखरमनरदीनाभितकंठलचुंभेरवरुत्ताः निरन्नीयनिनदाः शुभशावाः
शांतहर्षमुदितप्रकृतास्त ४८ ॥

रणा चातकाद्याः वृथा स्युः तत्र वारणो हस्ती चातको पपीहः आदिशब्दादन्येषामपि ग्रहणं यननो
ऽर्ते इति अर्ताः
लेशा रदिमवर्जा हृदयः परथाः कौंचनिभाः क्रौंचसदृशाः पक्षिराः वृथा स्युः ४८ अर्ते इति अर्ताः
ऋगातीभीतरवाः भज्ञराः परिपक्ववयसः दीनानिःसत्वाः भिन्नकेषाः चर्वरध्वनयः ताद्यवः भे
रवारोद्राः रुक्षाः कांतिवर्जिताः निरन्नीय निनदाः निंद्यशब्दाः प्रकृता मराळनावलोकनप्रक्रिया
सवर्याः तथा शुभशावाः सनोहरविवासः शाताः फलत्वराणाशनाः पूर्णाः मध्यवयसः सुहिताः
संतृष्टमानसाः एवंविधा ग्राह्याः इति तात्पर्यार्थः ४८॥

यद्यरंगमि यदि निष्ठ्यर्थे अव्ययं तेन यस्य यस्यांगं दक्षिणा शकुनः स्पृशति कीदृक् दक्षिणाचेष्टितं नि दक्षिणाचेष्टायस्मतया कार्यविधानाद् इति कार्यस्य विलोकने तस्मिन् निनित्यर्थः तस्य पुरुषः शाकुनः शुभकारी स्यात् तद्विपरीतं वामचेष्टः वामगच्छन् दुःखकृत् भवति ५० श्यामेति श्यामयोरकी शिवा शृगाली पिंगलिका दर्वीका अन्यपुष्टा कोकिला पल्ली गृहगोधा तस्या रवः शब्दः स करिका प्रसिद्धः कुकुंदरी गंधमूषिका एतासां वामाः शुभाय भवंति तथा ये पुन्नामधेयाः ते पि वामाः शुभदा भवंतीति तात्पर्यार्थः ५१ श्रीकंठ इति श्रीकंठः खंजरीटः टिककरः स्र

यद्यदेगमि दक्षिणाचेष्टो दक्षिणो स्पृशति कार्यविधाने तस्य शकुनः शुभकारी दुःखकृत भवति तद्विपरीतः ५० श्यामा शिवा पिंगलिकान्यपुष्टपल्लीरवा धूकविकातयेद कुकुंदरी चापि शुभाय वामा पुन्नामधेया शकुनाश्च सर्वे ५१ कंठकिक्कारन स्रवंगाः श्रीकर्णी भासो भषकोमद्गुरः श्येनः समं पिष्पिकया प्रशस्तासी नामधेयाश्च दिराहिरोन ५२ ॥

गविशेषः ककर्गमेरः स्रकंगः कपि श्रीकर्णी पक्षिविशेषः वनचरक इत्यन्ये चाषः दर्वीकः भषकः पक्षिविशेषो गरुडस्तेन स्रतस्य वामे व गच्छन्निविष्टात् दुःखो दद्मेसिद्धिरं कार्यं भवितां शुन को तम इत्युक्ते दक्षिणाचेष्टा श्रेष्टा वामगतिर्मतेतिमद्गुरः शिरवीश्येनः समाहनः पिष्पिकया पक्षिविशेषेण समस्तार्थे तत्री यापते दक्षिणेन प्रशस्ताः अत्र पिष्पिकाशब्देन कोडिण्यालः यः जलोपरि कंपायमानस्तिष्ठतीति विशेषणायेयाः ते पि दक्षिणेनेत्यर्थः ५२ ॥

24A ख्वेडारवेति क्ष्वेडारवाः सेटिकाप्रभृतयः स्वमुखातनमित्यन्ये स्फोटितं हस्तास्फोटनं चेत्यन्ये
गीतवाद्यप्रसिद्धानपुण्याहमिति सासीवीरः शाखः स्वर्यितशाखध्वनिश्रवणयनेवेदध्वनिरित्यर्थः
अंबकुंभकलमूतकुंभः पतेवामेनमस्कंकयये विक्रिचत तयावाचः दक्षिणातः प्रभाम वंतिकिवत्
सीवतयवादक्षिणो प्रभातयवावोपि दक्षिणोप्रभवेत्यर्थः ५२ खंजनेनेति खंजनः खंजरीटः प्रसि-
द्धागः नकुलः प्रसिद्धः सखीमसरः चाषः किकीदिविः पतेषामन्यतमः कर्तनेत्तरागते

क्ष्वेडारवास्फोटितगीतवाद्यपुण्याहशाखाध्ययनाबुकुंभाः वामेन पुंसः कथ-
यंति महत्तीरकुमारदक्षिणतस्यचाषः ५३ खंजनाजनकुलाशिखिचाषकीर्त-
नेहरागतेवरतीषः ताहकाहिशशस्रूकरगोधाः कीर्तनेन ततद्दृष्टकृताभ्यां ५४
अक्षः भल्लकपिदर्शनशब्दौ सिद्धयेन परिकीर्तनपि संदक्षिणो न गमनं विषमानां
शोभनानकुलवह्निमृगाराणां ५५ ॥

ति कीर्तनं नामोच्चारणं ईक्षणमवलोकनं कृतं शब्दः पञ्चविलिरेतरद्वंद्वः दृष्टे दिशति दहानीत्य-
र्थः जाहकः सोऽल्लइतिप्रसिद्धः अहिः सर्पः शशः शशकः सूकरः वराहः गोधा गोहेतिप्रसिद्धः
पषामन्यतमः कीर्तनकेवलनामोच्चारणेन दृष्टे दिशति नष्टदृष्टकृताभ्यां प्रभं दिशतीत्यर्थः ५४
अक्षेति अक्षः उलूका इत्यनेमहोमृगविशेषः कपिः वानरः पतेषां दर्शनशब्दौ सिद्धिं देपरं की-
र्तनं नेष्टं तथा नकुलवह्निमृगाणां विषमानां विषमसंख्याकानामेव दक्षिणो न गमनं शोभनं …
उपदिशत्वेन चाषो न इष्यते ५५ ॥

२५ पुरलिकेति पुरलिकाः पिरडीति प्रसिद्धिभाजः छिक्कारामृगशावः क्रूरस्वराः पूर्वोक्ताः पतेत्स्थिरि
25 वसेप्रदक्षिणेन शस्ताः भवंति मधुराचार्थः नकुलं च पुनः चाषे वामेन यातीति शस्तं शोभनं ज्ञारुकोप
यामासेत्यर्थः ५६ सर्वांगमेविति रेष्ठिराः दंष्ट्रायुक्ताः बिलाथवासाः बिलवासिनः सर्वांगमैः सर्व
शस्तैः वामेन यांतः प्रशस्ताः शोभनाः गदिताः शोभनासीरांगावामेतिनिर्णयः ५७ प्राच्यामिति प्रच्यां
पूर्वस्यां दिशि दृश्य मुक्तवर्णाविति दृष्टोः मुक्तवर्णौ देवे तं वस्तु च पतौ प्रशस्तौ शोभः

पुरलिकाछिक्करक्रूरस्वराः प्रदक्षिणेनाऽभिभवंतिशस्ताः दिनावसानेन कुलं स
चाषं वामेन याते भद्रशरद्दृशास्तं ५८ सर्वांगमेद्रंष्ट्रि बिलाथवासा वामेन यांतो गदि
तप्रशस्ताः सर्वेवस्तानंन श्वैव[illegible]त्याऽ शकुनं प्रशास्त्रं ५७ प्राच्या प्रश
स्तो दृश्य मुक्तवर्णौ शस्तौ तथा क्रव्यशावकश्चाशास्ते चकन्यादृश्यिनी प्रतीच्याशस्ता
उदीच्यां द्विजसाधुगाव ५८ प्रवर्तको यो गमनस्य पूर्वं स एव पश्चात् प्रतिषेधकश्चेत्
मरुस्तु रिपुभ्यो ऽमरेऽक्रो ऽन्ने च गतस्तस्यान्य शकुनैरनर्थान ५८ ॥

नाविस्यर्थः तथा प्राच्यां दक्षिणस्यां क्रव्यशावा विति क्रव्यं मांसं शः श्नीवे नोत्तं वपुः तथेति पूर्वोक्त
वत्प्रशस्ताविस्यर्थः प्रतीच्यां पश्चिमायां कन्यादर्शिनी प्रसिद्धे प्रशस्ते उदीच्यामुत्तरस्यां द्विजसाधुगा
वः शस्ताः ५८ प्रवर्तक इति यः गमनस्य पूर्वं प्रवर्तकः स एव शकुनः पश्चात् प्रतीषेधकः चेत्तस्या
नत्तदा गेथत्तुनेरस्य रिपुभ्यो मरुस्तु इमवं विजुवेकान्ने रोगमन्यास्यामर्थी
नकरोति ५८ ॥ राम ॥

25A सजातिभिरन्नतमव्यापसौः वाभरद्दत्तगागेः स्वजातिभिरेकजातीयैः समकालजातैः एककालोत्पन्नैः श
कुनैः सर्वदैव सर्वकालनियतं निश्चितं सर्वार्थसिद्धिः स्यात् यतः यस्मात्कारणात् त्वया तोरणनामधेया
नाद्भुः ६० चाषेति चाषः प्रसिद्धः भासः कवरिः पक्षिविशेषः स्वकोवेति केचित् वकः प्रसिद्धः वंजुलः
पक्षिविशेषः मूत्रधार इत्यर्थः त्येकाकाः प्रसिद्धः चक्रवाकः कोकः शिखिः मयूरः खंजनः खंजरीटः
गृध्रः गीध इति लोके प्रसिद्धः पोतकीदेवी कपिः वानरः कपिंजलो गरोशः कीरः शुकः श्येनः सि
च्यारगाक इति प्रसिद्धः वार्तिकः पक्षिभेदः खरः गर्दभः पतेरिव सदा दिवसचारिणो भवंतीत्यर्थः ६१
पिंगलेति पिंगला पेचकः वलिभोजनवैरी स्वकः छिप्पिकान स्यल्पाका

सजातिभिः स्यात्समकालजातसव्यापमव्यैः शकुनैः सदैव सर्वार्थसिद्धिर्नियतं यतः
स्तानाद्भुधास्तोरणनामधेयान् ६० चाषभासवकवंजुलकाकचक्रवाकशिखि
खंजनगृध्राः पोतकीकपिकपिंजलकीराः श्येनकार्त्तिकारवराल्परिकराठा पिंगलाय
वलिभोजनवैरीछिप्पिकाथ सरद्वर्मचटेन लोमशीशशकवल्गुलिकाश्च प्राणि
नः प्रविचरंति रजन्यां ६२ मानुषश्च नकुलश्च विडालाः छागगोमृगमृगारिशृ
गालाद्वीपिसर्पपिकसारसहंसाः शूकरश्च निशिचापि चरंति ६३

गो इति प्रसिद्धः यच्च वस्त्रवराणां जनानां रुद्धिरप्रकोपो भवति चर्मचटेन कानु इति प्रसिद्धेन सदैति सा
द्दलोमशी लूकडी शशकः प्रसिद्धः वल्गुलिका सुरवगिट्टा पक्षे प्राणिनो निशि विचरंति रात्रिचारि
णा इत्यर्थः ६२ मानुषाश्च विमानुषा नराः नकुलाः प्रसिद्धः विडालः मार्जारः छागः अजः गौः प्र
सिद्धः मृगः हरिणः मृगारिः सिंहः शृगालः गोमायुः द्वीपिः चित्रकः सर्पः भुजंगः पिकः कोकिलः सा
रसः सारसः प्रसिद्धः हंसो वकांगः शूकरो वाराहः इत्यादि रात्रिचारराः ६३ ॥

२५ पुरहलिकेति पुरहलिकाः पिटड्डीतिप्रसिद्धिभाजः छिक्काराम्मृगशशवः क्रूरस्वराः पूर्वोक्ताः पतेत्रिदि
25 वसेप्रहस्तिरोनशस्ताः भवंति मध्यगाचार्थः नकुलेचपुनः चाषेवामेनयोतिशस्तंशोभनंग्राहकेय
यामासेत्यर्थः ५६ सर्वागमेरिति रेष्टिगाः दंष्ट्रायुक्ताः विलाधिवासाः विलवासिनः सर्वागमेः सर्व
शस्तेः वामेनयांतः प्रशस्ताः शोभनाः गहिताः शोभनासीगांवामेतिनिरर्थः ५७ प्राच्यामिति प्रच्या
पूर्वस्यांदिशिहरयस्मुक्तावर्णाविनिहयोः स्याः सुक्लावर्णोपेतंवस्तुचपतोप्रशस्तेशोभः

पुरलिकाछिक्करक्रूरस्वराः प्रहस्तिरोनाहिभवंतिशस्ताः दिनावसानेनकुलेस
चाषंवामेनयातेभग्रशहशस्तं ५८ सर्वगमेरेष्ट्रिविलाधिवासावामेनयांतोगहि
तप्रशस्ताः सर्वेवस्लानंनश्वेपरित्याडकेसमस्तशकुनंप्रशस्ते ५७ प्राच्याप्रश
स्तोहयस्मुक्तवर्णोशस्तोतथाक्रव्यशवकच्याशस्तेचकन्यादधिनीप्रतीच्याशस्ता
उदीच्योद्विजसाधुगावः ५८ प्रवर्तकोयोगमनस्यपूर्वसपवपक्षात्प्रतिषेधकश्चेत
स्तपुनिपुम्योडमकेरूजेचगनतस्तयान्यस्यकेगत्यनर्थीन ५८ ॥

नाविस्यर्थः तथाऽपाच्यारहिगास्याक्रव्यशवाविति क्रव्यंमासंशः जीवेनोतंवपुः तथेति पूर्वोक्त
वतप्रशस्ताविस्यर्थः प्रतीच्यापश्चिमायांकन्यादधिनीप्रसिद्धेप्रशस्तेउदीच्यामुत्तरस्यांद्विजसाधुगा
वः शस्ताः ५८ प्रवर्तकइतियः गमनस्यपूर्वप्रवर्तकः सपवशकुनः पश्चात्प्रतीषेधकः चेत्तस्या
नतस्यागेथतुर्नरस्यरिपुभ्योमस्युडमवंविद्धरेकमेरोगमन्यास्यामर्थी
नकरोति ५८ ॥ ग्राम ॥

25A सजातिभिरसमव्यापसैः वामरहराणेः सजातिभिरेकजातीयैः समकालजातैः एककालोत्पन्नैः श
कुनैः सर्वैरेव सर्वकालनियतेन निश्चितेन सर्वार्थसिद्धिः स्यात् यतः यस्मात्कारणात्तथा तोरणनामधेया
नाद्भः ६० चाषेति चाषः पूर्वोक्तः भासः कवरिः पक्षिविशेषः स्रकोवेति केचित् वकः प्रसिद्धः वंजुलः
पक्षिविशेषः सूत्रधार इत्यर्थः त्येकाकाः प्रसिद्धः चक्रवाकः कोकः शिखिः मयूरः खंजनः खंजरीटः
गयः गीथ इति लोके प्रसिद्धः पोतकी देवी कपिः वानरः कपिंजलो गणेशः कीरः शुकः श्येनः सि
च्याणक इति प्रसिद्धः वार्तिकः पक्षिभेदः खरः गर्दभः पते दिवसटा दिवसचारिणो भवंतीत्यर्थः ६१
पिंगलेति पिंगला पेचकः वलिभोजनः वैरीस्वकः छिपिका मस्यत्पाका

सजातिभिः स्यात्समकालजातैः सव्यापसव्यैः शकुनैः सदैव सर्वार्थसिद्धिर्नियतं यत
स्तान्नामधेयास्तोरणनामधेयान् ६१ चाषभासवककवंजुलकाकचक्रवाकशिशिखं
जनगध्राः पोतकीकपिकपिंजलकीराः श्येनकार्त्तिकारवरालपदिकसाठ पिंगलाय
वलिभोजनवैरीछिपिकाथसहचर्मचटेन लोमशीशशकवल्गुलिकाश्च प्राणि
नः प्रविचरंतिरजन्यां ६२ मानुषश्च नकुलश्च विडालाः छागगोमृगमृगारिशृ
गालाः द्वीपिसर्पपिकसारसहंसाः शूकरश्च निशिचापि चरंति ६३

गो इति प्रसिद्धः यच्छ वस्त्रवराणानना नांरुद्धिरप्रकोपो भवति चर्मचटेन कानु इति प्रसिद्धेन सहेति सा
र्द्धं लोमशी लुकडी शशकः प्रसिद्धः वल्गुलिका सुखविष्ठापते प्राणिनो निशि विचरंति रात्रिचारि
णा इत्यर्थः ६२ मानुषाश्चेति मानुषा नराः नकुलाः प्रसिद्धः विडालः मार्जारः छागः अजः गौः प्र
सिद्धः मृगः हरिणाः मृगारिः सिंहः शृगालः गोमायुः द्वीपिः चित्रकः सर्पः भुजंगः पिकः कोकिलः सा
रसारसः प्रसिद्धः हंसो वकांगः शूकरो वाराहः श्च रात्रिचारणाः ६३ ॥

भवेदित्यस्य प्रथममनुकूलः शकुनः अनल्पस्वरो भवेत्ततोऽल्पस्वरो भवेत प्रथमं महत्स्वरेण
रौति प्राप्ते स्त्रीरामस्वरो भवति कश्चित्प्रथमं सूक्ष्मस्वरेण रौतीति तदनु महत्स्वरेणेति तद्वचनं नूनं
निश्चितं जनं तस्कराः मुष्णाति येन तत्र सर्वके शकुनं गवेषणीयमिति ह्यमित्यर्थः ६४ वामेति
शिवा क्वचिद्देशे प्रशस्ता क्वचिद्दक्षिणाः शुभेति कवाष्पिकानां शवाः क्वचिद्दक्षिणातः क्वचिद्वामे प्रश
स्ताः तस्मात् लोकप्रसिद्धापि शकुनं स्मरणीयं निरीक्ष्यमित्यत्र करायिकाम दूरीति लोके प्रसिद्धा ६५
येनान्यशेषइति नगरे यो जनमात्राशेषे क्रोशावशेषे ग्रामे तयोः प्रवेशे च क

भवेदनल्पः प्रथमं ततोऽल्पः स्वरेनुकूलोपि नरस्य यस्य मुष्णंतीति नूनं वर्धितस्कराः मृ
यत्नेन तस्मात् शकुनं परीक्ष्य ६४ वामाः क्वचिद्दक्षिणातः क्वचिद्देशे शिवा काक
करायिकाणां शवाः प्रशस्ताः शकुने तु तस्मात् लोकप्रसिद्ध्या विपरीत स्मरणीयम् ६५
सदाध्वगैर्योजनमात्रशेषे क्रोशाख्यामे नगरप्रवेशे ग्रामप्रवेशेपि च गीतकास्ये क्रो
शावशेषे परिवर्जनीये ६६ वामापसव्याभिमुखी तथान्यापराङ्मुखी चोर्ध्वमयोमुखी च
सव्यापसव्यार्थविवर्तने हे अष्टौ गतयश्चतस्रः ६७ ॥

क्त्याणां श्रेयः [illegible] पथिकैः गीतहास्ये परिवर्जनीये ६६ सव्यापसव्येति सव्या वामा दक्षिणतो या
वामं याति अपसव्या दक्षिणा या वामतो दक्षिणं याति अभिमुखं अभ्येति पराङ्मुखी तिर्यक् तत्स्था
यपरा [illegible] याति ऊर्ध्वमिति या [illegible] ऊर्ध्वगतिः अधोमुखी तिया उपरि स्थिताधोमुखी पतति स
व्यादि विवर्ते इति सव्यं वाममपसव्यं दक्षिणं तयोरंतरा मार्गे [illegible] विवर्तनेन वेष्टनेन द्वे भव
तः इत्यष्ट शकुनानामष्टौ गतयः अथ दृष्टिस्पर्शो षोडश ६७ ॥

26A

ज्ञातोदय इति दीप्तकरूपविभागेज्ञातोदयेशकुनेसति प्रशांतदिङ्गेनकृतानुनादइतिनतरवांतं
तरमेरकृतोनुनादोयेनसतयाएवंविधोभवेत्तदाशकुनःअनर्थशकंविदध्यात निश्शयंनि
श्चितंनिःफलोनांश्रेयःप्रदर्शिवशकुनःअप्यश्यमेवप्रयच्छति ६८ प्रशांतइतिदीप्तसमुत्थितेन
विहितानुनादःप्रशांतदिग्जोयदाशकुनोभवतितदानीश्रेयःशकुनःअप्यश्यमेववैफलंप्र
याति ६९ पंचेषाणीति उत्तरोत्तरकृतोदयानि पंचषाणिशकुनानिचेद्देहिनाभवंतिपर्वपर्वस
मंगंथ्यनिश्चितमंतिमःशकुनःफलंददाति ७० मूत्स्य इतियोखगमृगाःतुल्यका

ज्ञातोदयेदीप्तककुद्विभागेप्रशांतदिग्येनकृतानुनादःअनर्थशकाशकुनोविद
ध्यानिःसंशयंनिष्फलतांप्रयाति ६८ प्रशांतदिग्जोविहितानुनादोयदाभवेद्दी
प्तदिगुत्थितेन श्रेयःस्तदानींशकुनःप्रदर्श्यप्रयातिवैफल्यमवश्यमेव ६९ प
चषाणिशकुनानिदेहिनामुत्तरोत्तरकृतानियदिस्युःपूर्वपूर्वमपिवाध्यनिश्चि
तंतद्ददातिशकुनोंतिमःफलं ७० मूस्यःखगमृगाःसमाकुलास्तुल्यकालवि
हितारवास्तुयेतेभवंतिपरदेशयायिनांदेहिनामरणकारणंध्रुवं ७१ मिश्रकस
रितनाथममांयोनिर्मलधीस्यमोहनितीरः शाकुनसागरपारपिपासोव्याकुल
ताभवतीहनतस्य ७२ इति वसंतराजशाकुने विरचिते मिश्रकम् चतुर्थो वर्गः ४

लविहिताखाःसमाकुलाःसंभूतास्युःतेपरदेशयायिनांदेहिनांध्रुवंमरणकारणंभवंति ७१
मिश्रक इति इमांमिश्रकसरितंनाथःनिर्मलधीःमुह्यः यःरोहतिशकुनसागरपारपिपासो
ऽस्ति शकुनेतदपेयःसागरस्तस्यपारंपिपासोऽतुकामस्यव्याकुलतावश्चतानभवती स्पष्टः ७२
वसंतराजइतिमयाविमिश्रकंविरचितेविचारपथंनीतेअन्यानिविशेषणानिपूर्ववत् इति
शत्रुंजयकरमोचनादिसुकृतिकारिभिःमहोपाध्यायश्रीभानुचंद्रगणिभिःविरचितायांविमि
श्रक अनुर्थो वर्गः ४

२१ यत्नेनरचितंयधुनातत्समस्तउपदिश्यतेकिंयन्मंगलमुभयात्मकंभवेतपवंमलनः कृतेपुरु
27 षप्रेरणायाजनितमेकमयत्ननिर्मितंस्वभावतः समागतंस्वयंमंगलंतुअप्रयत्नविदितमेवनद्व
मंगलेकस्यचित्प्रयात्तोभवतीति। कीर्तनादृष्टियन्मंगलेयथोत्तरंसमधिकंज्ञागुणेकस्मात्की
र्तनात्कपंनामग्रहणात्श्रवणात्ततःपरेभ्योवीक्षणात्स्वयंदृष्टवलोकनात्तदपिचंदनादि
कंप्रवासगमनप्रवेशयोरितिप्रवासगमनदेशमृगमनमित्यर्थः अन्यथापौनर्भवंस्या
तप्रवेशात्ग्रामादौप्रवेशनांदृष्टिप्रसिद्धंचंदनादिकंचंदनप्रभृतिमंगलायविद्यर्थंसायस्या
त २ दृष्याज्येति

यत्नतःकृतमयत्ननिर्मितंमंगलंतदुभयात्मकंभवेत अप्रय
त्नविदितंतुमंगलेतत्समस्तमुपदिश्यतेयुना। कीर्तनाच्छ्र
वणतेविलोकनात्स्पर्शनात्समधिकंयथोत्तरंमंगलायदृष्टि
चंदनादिकंस्यात्प्रवासभवनप्रवेशयोः २ दृष्याज्यदूर्वाक्षतपू
र्णकुंभाःसिद्धान्नसिद्धार्थकचंदनानि आदर्शशंखामिषमीनमृ
त्स्नागोरोचनागोमयगोमयूनि ३ ॥

दृष्टिक्षीरंदध्याज्यंसर्पिः दूर्वादूर्वइतिलोकेप्रसिद्धाअक्षताःतंदुलाः पूर्णकुंभाःपानीयेन
पूर्णाः घटाःसिद्धान्नंसिद्धमन्नंसिद्धार्थकाःसर्षपाःचन्दनंमलयजंआदर्शःमुकुरःस्व
स्वःमलमःआमिषंमांसमीनोमत्स्यःमृत्स्नामृत्तिकागोरोचनंगवामुदरात्समुद्भूतम
पीतवर्णंगोमयंछगणंगोप्रसिद्धामधुमक्षिकाम्
सिनिघृतं ३ ॥

27A

गीर्वाणः देव प्रतिमा वीणा वल्लकी फलं प्रसिद्धं भद्रपीठं सिंहासनं पुष्पं कुसुमं अनुलेपनं गन्धानुलेपनं अ
लंकरणं अलंकारः अपूपं शष्कुल्यादितरेतरद्वंद्वः ताम्बूलेति तांबूलं प्रसिद्धं यानं वाहनं आसनं चतुष्किका
दि वर्द्धमानः सम्पुटः ध्वजा वैजयंती आतपत्रं छत्रं व्यजनं प्रसिद्धं एवमरान्नं अन्नादीनां समासः ४
अभोजनेति अभोजनं कमलं भृंगारः प्रसिद्धः सवत्स वत्सः दीप सवह्निः गजो हस्ती अजः छागः वाद्यमे
षां द्वन्द्वः प्रतीतं चामरं वालव्यजनं रत्नं प्रसिद्धं चामीकरं सुवर्णं रौप्यं रजतं

गीर्वाणवीणाफलभद्रपीठपुष्पानुलेपालंकरणापूपताम्बूलयानासनवर्द्धमा
नध्वजातपत्रव्यजनानि वराणि ४ अभोजभृंगारसवत्सवह्निगजाजवाद्यांकुशचा
मराणि रत्नं निचामीकररूप्यताम्रवर्द्धकपद्मौषधयः सुराच ५ वनस्पतिर्नूत
नशाकमेवं मांगल्यपंचाशदिदं प्रतिष्ठं शुभेषु कार्येषु शुभेषु चैव कार्येषु दृष्टानां शु
मङ्गलाः सदैव ६ एतानि दृष्ट्वा शुभदर्शनानि कुर्वीत हृष्टः पथि दक्षिणे नरः कृत्वा दिलो
कयेत् शुभावहानित्यक्तानि वामेन शुभानि भवंति ७ ॥

ताम्रं प्रसिद्धं वर्द्धकः पशुः पशुनरं रूपकः एकः पशुर्वा ओषध्यः फलपाकान्ताः सुरा मद्यं ५ वनस्प
तिरिति वनस्पतिः प्रसिद्धः नूतनशाकं फलविशेषः एवं पूर्वोक्तप्रकारेण मांगल्यपंचाशत् मांगल
स्य मंगलभूतस्य वस्तुनः उपपंचाशत्प्रसिद्धा लोके प्रसिद्धि प्राप्ता एतत् अर्थः कार्ये दृष्टानां प्रसंगा शु
भेषु कार्येषु तथा अशुभेषु एतत् सदैव सर्वकालं शुभदा ६ एतानीति एतानि पूर्वोक्तानि दृष्ट्वा शुभद
र्शनानि शुभदर्शनं येषां तानि तथा दृष्ट्वा हृष्टः प्रमुदितः पथि मार्गे दक्षिणेन कुर्यात् अशुभावहा
नि सत्कृत्य एकवारं विलोक्य वामेन स्पृष्टानि शुभानि भवति ७ ॥

गांधार इति जनकंठस्थितेषु साम सप्तस्वरेषु गंधारः तृतीयः स्वरः षड्जः प्रथमः ऋषभाद्द्वितीयः स्वरः
तथान्येष्वपि तद्व्यतिरिक्तेषु स्वरेषु सप्तस्वरेषु यो मनोरमः मनोरंजकाः वादित्रे तूर्ये वेरथ्या निःवेदो
द्वारः गीते गानं नृत्यं नर्तनं इत्यादिषु तत्स्रुत्तिषु न गेहे न भयजनकं तत् शस्तं मंतव्यमित्यर्थः ८
अशस्त्योतियदि कोपि जलार्थी रिक्तं कलशमहाय अध्वगेन सहदृष्टो भेजे तत्तथा पार्श्वकलशसमा
हाय असौ जलार्थी निवर्तते तथा पथिकः कृतार्थः स्यादस्मन्येतीत्यर्थः ९ श्रृंगारेति श्रृंगारः

गांधारषड्जऋषभस्तथान्ये स्वरेषु गंभीरमनोरमा ये वादित्रवद्दृत्यनिगीतनृत्य
मित्यादिशस्तं किल यत्न रोह ८ अशस्यरिक्तं कलशं जलार्थीयदि व्रजेत्के
पि साहाय्यगेन प्रतिसमाशय निवर्तते सौ यथा कृतार्थः पथिकस्तथैव ९ श्रृं
गारमस्मेयनयं करं च पिशाचाकरूपीसतुषाद्यिषिके शशाः कृष्णपक्षावसरे कृष्ण
थान्यपाषाणकेशाभुजंगौरयानि १० तैलं गुडं चर्मवसाविभिन्नं विलंच भांडं लवणं
न्नागांच न कार्गल्यांप्रवलरसिकांतां कार्यत्का चिकिंशस्तियेन शस्ता ११ ॥

रूपकाष्टांशाः भस्मरक्षांप्रेपनं अन्नपाकार्थं काष्टं रजः प्रसिद्धं पंकः कर्दमः पिण्याकः पीड्यमानति
लाशेषः केशाः प्रसिद्धाः तुषं धान्यत्वक् अस्थि प्रसिद्धं केशाः अलंकाः केशवस्तु अयो लोहं व
कलं त्वक् तृणकाष्टमथान्ये माषादि पाषाणाः प्रस्तरः विष्ठा मलः भुजंगः सर्पः तुषं प्रतीतं १० तैलं
मिति तैलं प्रसिद्धं गुडः इक्षुविकृतिः चर्मखल्लवसा स्नायुविशेषः भांडं भाजनं लवणं समुद्रादि
भवं नागां पञ्चपलसेकदेशः तत्प्रसिद्धं अर्गला कपाटविशेषः सूत्रं लालोद्भवमयी प्रतीतः वृष्टिः
वर्षा वीतः वायुविशेषः एवं विज्ञात कश्चित कार्ये पुनः शस्ता सर्वत्र अशेषं मनेत्यर्थः ११

28A सपादेति सपादजान्वोः सख्लनं तथा दशानां च सुप्रातानां संगः क्वचिद्दिलगनं घातेन युक्तं पलाय
नं द्वाराभिघातः गच्छतः द्वारस्य काष्ठादिनाघातः श्वभ्रवस्तुपाताः श्वभ्रवस्तुयोः पातः पतनं च तेनि
ष्ठितं पते पूर्वोक्ताः प्रस्थभविघ्नप्रस्थाने चलने विघ्नमेतत्कथयंति प्रतिपादयंति १२ मार्जारेति
मार्जारयुद्धावदर्शनानीति मार्जारयोर्युद्धयोः शावः दर्शने विलोकने तानि तथा कुडवस्य परस्य
रेणाकलिः क्लेशः परस्पर चित्तस्य मनसः कालुष्यं करं तु सर्वं गंतुः प्रयाणप्रतिषेधनाय भवतीति
तात्पर्यार्थः १३ दष्टृ इति रोदनाशदृष्टेनेशवे दष्टे सति उद्यमेषु महार्थ

सपादजान्वोः च्युतं दशानां संगः क्वचित् घातपलायनं च द्वाराभिघातश्वभ्रवस्तु
पाताप्रस्थानविघ्नं कथयंति यातुः १२ मार्जारयुद्धावदर्शनानि कलिः कुटुंबस्य
परस्परं च चित्तस्य कालुष्यकरं च सर्वं गंतुः प्रयाणप्रतिषेधनाय १३ दष्टे शवे
रोदनाशदृष्टेने महार्थसिद्धिः कथितो द्यमेषु गृहप्रवेशेषु शवः शवत्वं सदीर्घ
मथवा ददाति १४ गेडुपमावर्तयतां नराणां मतर्सलं चेत्प्रविशेदकस्मात् भवेत्त
दाभीप्सितभोज्यलाभो यः कौतुकीते न निरीक्ष्यमेतत् १५ उत्तितपुष्टिनिर्हृतथा
वने संमुखं पतितियत्र वासरे भोजनं भवति तत्र वाञ्छितं व्यासभाषितमिदं हिना
न्तं १६ इतिः पंचमवर्गः ५ ॥

सिद्धिः कथितान्विति शेषः प्रवेशेतु शवः शवत्वमथवा सदीर्घोकंदराति १४ गडपमिति गेंडपमावर्त
यतां नराणां चेदकस्माद्वतर्मलप्रविशति तदाभीप्सितभोज्यलाभः स्यात् एषः कौतुकी स्यात् नत्वीद्वि
दं विलोकनीय १५ उत्तितेत्युक्तं तथा वनेयत्र वासरे संमुखं पतति तत्र वासरे वांछितं भोजनं भवति प
स्मादिदं व्यासभाषितेनानान्तं सत्यमित्यर्थः १६ वसंतराज इति मन्वा शुभाशुभे विचारितेकलिन वसं
तराजशाकुने ग्रंथे अन्यानि विशेषणानि पठेवद्यास्येयानि इति शाकुनपकव्योचनादि सुकृतकाकि
र्मद्दोपाध्याय श्रीभानुचंद्रगणिभिर्विरचितायां वसंतराजटीकायां पञ्चमो वर्गः ५ ॥

२८ अयाभिरथ्यइति गृहप्रवेशेषु तावत्प्रयाणभावात्नराणां शकुनं वयमभिरथ्यः नैमित्तिकोयत्तम्यकपवि
29 भाव्य शुभाशोभनयोः फलं ब्रवीति १ नरइति प्रवर्त्तियोनरः प्रयाणेगमनेप्रवेशकालेचसिद्धिंकरोति
कीदृक् अभिरूपः योग्यरूपः सितवमाल्यइति सितेनवस्त्रमाल्येपस्यसतत्प्राकिंकुर्वन् प्रशस्ताशोभनावा
चेजल्पनएवंविधायोपिदृष्टिपथाविषयफलकर्त्तान्यथैः २ वमव्वि पतेसर्वसमीप्सितेषुदुःखावहाः
तानेवप्रतिपादयन्नाह वमद्विकेशादन्तमानगर्भी इति

अयाभिरथ्योद्विपदेषुतावत्प्रयाणभावाच्छकुनं नराणां नैमित्तिकेयत्परिभाव्य
भाव्यंफलेशुभाशोभनयोर्ब्रवीति १ नरोभिरूपः शितमाल्यवस्त्रेवाचंप्रशस्तामथ
जल्पन् एवंविधायोपि दृष्टिः प्रयाणे प्रवेशकालेचकरोतिसिद्धि २ वमन्विके
शादन्तमानवगर्भी छिन्नांगनग्नोन्यजतैलदिग्धाः रजस्वलागर्भवतीरुगार्त्तीम
लान्वितोन्मत्तजटाधरश्च ३ ॥

वमेन उद्गिरन्तः विवेशा गलत्केशाः दन्तोमानगर्वी येषांतेतथा अपवात्कर्मधारयः छिन्नांगनग्नोन्य
जतैलदिग्धाइति छिन्नांगयेषांतेतथा नग्नाः वस्त्ररहिताः अन्त्यजाः शूद्राः तैलदिग्धाः तैलस्नि
ग्धाः पश्चाद्विशेषणद्वंद्वः रजस्वला इति स्त्रीधर्मिणप्राप्ता गर्भवतीति गर्भयुक्ता रुगार्त्ता इतिरोगयुक्ता
मलान्वितोन्मत्तजटाधारिणः अत्रकर्मधा
रयः द्वंद्वोवा ३ ॥

24A दिनद्विषद्रिति दीनाः दीनवदनाः द्विषंतः कलहं कुर्वंतः कृशाः कृशतराः विमुक्तकेशा इति विमुक्ता
केशाः यैः ते तथा संयमितकेशा इत्यर्थः क्रमेलकस्था इति उष्ट्रपृष्ठारूढाः खरसैरिभस्था इति खरो ग
र्द्दभः सैरभो महिषः तत्रस्था संन्यासिसाक्रंदनपुंसकाद्या इति संन्यासिनः कुटीचराः साक्रंदेन रोदना
ष्यकेन सहिताः साक्रंदाः नपुंसकाद्याः नपुंसकप्रभृतयः पश्चात् द्वंद्वः ४ पुस्तं पृथ्वीपतिरिति सक
लोद्यमेषु सर्वकार्येषु एतान् दृष्टा शुभाय भवंति तानेवाह दृष्ट पृथ्वीपतिः नृपतिः ब्राह्मणो विप्रः कीटकरु
ष्ठयुक्तः प्रमोदभाक्वे

दिनद्विषत्कृशविमुक्तकेशाक्रमेलकस्थाः खरसैरिभस्थाः संन्यासि
साक्रंदनपुंसकाद्याः खावहाः सर्वसमीहितेषु ४ पृथ्वीपतिर्ब्राह्मण
दृष्टयुक्तो वेश्याकुमारीसुहृदः सवेषाः नार्यो नराश्वा अश्वरथाधिरूढाः
शुभाय दृष्टाः शकुनोद्यमेषु ५

श्या वारांगना कुमारी अपरिणीता स्त्री सुहृदः सहृन्ना सवेषाः शुभा मे प यत्पादिन्यो नार्यः स्त्रियः नराश्व
अश्वरथाधिरूढाः अश्वो वाहः वृषो धवलः तद्ध मन्यत्कन्या गोमृगौ कुंभे दधि मधु कुसुमं पावकं दीप्य
मानं यानं वा गोप्रयुक्तं करनृपति रथ्याश्वखवीराध्वनि क अक्षि साचैव भूमिर्जलचरमिथुनं सिद्धमन्नं
घृतं वा वेश्या सीमद्यामांसं द्विसमपिवचनं मंगलं प्रास्थितानामिति ५ ॥श्रीरामजी ॥

३० कृष्णांबरेति एवंविधा नारी यदि संमुखमभ्येति तदा विघ्नो भवंति कीदृशी कृष्णांबरा कृष्णं अंबरं वस्त्रं
यस्याः सा कृष्णविलेपनाढ्या कृष्णं विलेपनं तेनाढ्या किं कुर्वती कृष्णां स्रजं मालां मूर्द्धनि धारयंतीति कृष्णा इति
अशुभावहयोः कृष्णेत्यर्थः सकोपा इति कोपयुक्ता कृष्णवर्णा इति स्वाभाविकशरीरवर्णेनेत्यर्थः एवंवि
धेः नरैः अनंताः भवंतीत्यर्थः ६ श्वेतांबरा इति एवंविधा नारी दृष्टा विलोकिता संमुखमायांती तदा अभीष्ट
सिद्धिः स्यात् कीदृशी श्वेतांबरा श्वेतवस्त्रपरिधाना श्वेतविलेपनाढ्या दिव्यवस्त्रप्रहृष्टेति दर्पोपेता एवंविध
नरैः अभीष्टसिद्धिः स्यादित्य

कृष्णांबरा कृष्णविलेपनाढ्या कृष्णां स्रजं मूर्द्धनि धारयंती दृष्टा सकोपा
यदि कृष्णवर्णा नारी नरैस्तद्धि पदे भवंति ६ श्वेतांबरा श्वेतविलेपनाढ्या
मालां सितां मूर्द्धनि धारयंती दृष्टा हृष्टा यदि गौरवर्णा नारी नरैः स्यात्तद
भीष्टसिद्धिः ७ धृतातपत्रः शुचि शुक्लवासाः पुष्पार्चितश्चंदनचर्चितांगः
निःश्वासयुक्तः कृतभोजनीयो विप्रः पदं यच्छति सर्वसिद्धिं ८ ॥

र्थः ७ धृतातपत्र इति एवंविधो विप्रः सर्वसिद्धिं यच्छति कीदृशः धृतातपत्र इति धृतं आतपत्रं छत्रं येन स
तथा शुचिः पवित्रः शुक्लवासाः श्वेतवस्त्रधारी पुष्पार्चित इति पुष्पादिभिरलंकृतः चंदनचर्चितांग इ
ति चंदनेन चर्चितं अंगं यस्य स तथा निःश्वासयुक्त इति निःश्वासः भोजनार्थं त्वरितमात्रमंत्रप्रदानं तेन
युक्तः सद्विजः कृतभोजन इति कृतं भोजनं येन स तथा किं कुर्वन् एवं ८ ॥

30A अभ्यपगच्छतीति यस्मात् पिपासोः पुरुषस्य स्त्री पुरुषः स्त्रीषा युक्तः पुरुषः अभ्युपगच्छति सन्मुखमा
याति अथवा फलहस्तः केवलः पुमान् स्त्री वा तस्य नरस्य अचिरेण सर्वसमीहितसिद्धिरवश्यं भव
तीत्यर्थः भवतीत्येतत् पश्चिमाशादर्शने गच्छतां महत्फलप्रदं भवतीत्युक्तं अथ मार्गस्थ उरगो गजो मा
हरः कुतश्चेष्टः प्रस्थाने वा प्रवेशे वा सर्वसिद्धिकरा मता । पश्चिमे ·

अभ्यपगच्छति यस्मात् पिपासोः स्त्री पुरुषो ऽप्यथ काफ
लहस्तः सर्वसमीहितसिद्धिरवश्यं
तस्य नरस्य भवत्यचिरेण ६

राजहंसाश्च निर्ग्रन्था अतपोधनाः यं देशमुपसर्पन्ति तस्मिन्देशे शुभं भवेत् २ यदुक्तमर्थनं प्रति
पुरुषोत्तमेन पुराणाद्वौ आगो हास्य रथं पार्थ पार्थ गांडीवं च करे कुरु निर्जितमेदिनीं मन्ये निर्ग्रन्थो य
दि सन्मुखः इति अत्र सर्वमेव संन्यासिनां मंगलत्वेन प्रतिपाद
नात् निर्ग्रन्थदर्शनं जैनमतानुसारिणां मुमुक्षवोऽग्रहं
तेऽर्थ वसंतराजोति · श्रीमज्जिनशासनरंगिते श्रा
लोकेन प्रथमे प्रकरणं १ ॥

३१ अभीष्टेति अभीष्टं मनोहारी पुष्टाः तद्विपरीतः अर्थः प्रयोजनं यस्य एतादृशं फलं येषां तानामुत्तं प्रतिपादि
31 तं अमुसम्यक् तदालोकन फलं च अधुना कार्यविनिश्चयाय ॥ यच्छ्रुतिलोके असौ इति प्रसिद्धं
आलोचयामः कथयाम इत्यर्थः कीदृशीं सन्निश्चितार्थामिति सन्निश्चितोऽर्थो यस्यां सा तथा १
गच्छेति पृष्टे वाढमिति इति पुरतः पठिहि इदृशी वाक्केन चिदुच्यमाना वितस्यमनसः तस्यार्थं जयाये
तिन्तु छिरेवार्थः प्रयोजनं यस्य तादृशी योजनपः तस्मै अन्यथा चत्तथी द्विवचनं स्यात् तथा अतिश
येन तोभ्योनरेभ्यः सर्वाशिषः तस्यार्थं जयाय स्युरित्यर्थः २ सि

अभीष्टदृष्टार्थफलेन रामा सम्यक् समालोकनमत्र सम्यक् आलोचयामो यत्सु
निश्चितार्थमुपश्रुतिं कार्यविनिश्चयाय १ गच्छेति पृष्टे पुरतस्तथैहि वागीदृ
शीकेन चिदुच्यमाना सर्वाशिष स्यातिशयेन तोभ्यश्चितस्य तुष्ट्यै विजयाय पु
सो २ सिद्ध्यै विरावा जदिक्षिविपिभिश्चिकेत्यादयः शकुनयो वृत्तानां वायासि
मागरूत एव माद्याः प्रयोजनो रेभ मिवारणार्थाः इस्यैर्य्यास्थिरार्थाद्भुतानं
तरार्थादावपान्निवृत्ति विनिवर्तनार्थातलाभं जयं मंगल मंगलं वावुध्येत तत्प्रति
पादनार्थात ४ ॥ राम

द्यापितीशकुनयो वृत्तानां जदिक्षिविपिभिश्चिकेत्यादयो विरावाः सिद्ध्यै स्युः तथा कृपासिमागरूपव
माद्याः विरावाः प्रयोजनान्तारेभ निवारणार्था इति अन्यया इति प्रयोजनेकार्थः तस्य प्रारंभः तस्य निवार
णान्तरेव अर्थः प्रये तेतेतद्या इस्थैर्यमिति स्थिरार्थात् स्थैर्यं भवति तादर्थ्यादिति गमनार्थादिति
गमनार्थतो गमं विनिवर्तनात् कार्यो निवृत्तिः एवं लाभं जयं गमनं मंगलं च तत्प्रति
तपादनार्थात अववुध्येत तत्तदुपश्रुति विचारणादित्यर्थः ४ ॥

31A

प्रकारांतरेणाह लोके प्रसुप्तइति तिस्त्रस्तरूपाः गणाधिनाथं विधिनार्चयेयुः कीदृश्यः कुमा
र्यः सहिताः किस्मिन्सति लोके प्रसुप्ते सति विजने च मार्गे सति कैः अर्घ्यनैवेद्यविलेपना
द्यैरिति शेषं व्याख्याते ५ ततो नमिति तिः तदनंतरं प्रणमानंताः अग्नहानैः प्ररयेयुः किं कृत्वा
ॐ चंडिकायै नमः इत्यनेन मंत्रेण समस्ता वारांते मध्य अहनानि तिशेषः ६ समार्जनी कंठे कृत
अवबेष्टः इति सन्मार्जनीकाडेन कृत अववेष्टः आवेष्टः नेयस्य सतया ततः

लोके प्रसुप्ते विजने च मार्गे तिसृस्तरूपाः सहिताः कुमार्या गन्धपुष्पनैवेद्यविले
पनाद्यैर्गणाधिनाथं विधिनार्चयेयुः ५ ततो नमानेकुडवादिकं पयसा हृत्वा तेऽस्ताः
प्रणमस्येयुः ॐ चंडिकायै नम इत्यनेन मंत्रेणासेमं अवसहस्त्वा रात् ६ संमार्ज
नीकांडकृतावबेष्टा विनायकेनान्वनिवेशयेयुः ततो व्रजेयुर्गणनायकोऽतिसंग्र
हीत्वा रजकालयं ते ७ अथो मितस्या हन्तनमुष्टिमात्रं परिक्षिपेयुः शुचिभूमिभागे
प्रयोजनेऽभाविविभाव्यानूशीमावाशीयेयु रजकोद्दितानि ८ इति तेऽरजकगेहवर्ति
नायनगावचनेक्षियथवा तद्वैस्पनितप्रर्थप्रयोजनेभाविनीति कथयंति
सूरयः ९ ॥

नकारणानंतरे ते विनायकेऽदीत्वासीयो योषिताः रतकालयं ते व्रजेयुः अज्ञातशब्दः समीपक्वा
वी ७ अथो चेति शुचिभूमिभागे तस्य गणेऽसअग्रेऽन्यहातमुष्टिमात्रं परिक्षिपेयुः स्त्रिय इति शे
षः ततः प्रयोजनं कार्यं भाविमन सिविभाव्य विधिन्यात द्रजकेहितानि रजकगभाषितानि रू
लीय स्पास्या तथाग्रावणियेतन श्रुतगोचरी कुर्यात ८ इति तमिति सूरयो वृद्धाः इति कथयंति
प्रतिपादयंति इतीति किं यत्रजकगेहवर्तिनानरेण स्त्रिया वा वचनमीरितं भाविनि प्रयोजने कार्ये
तद्भवितथा सत्यं भवति ९ ॥

अत्रत्ति अत्रैव कार्येऽन्ये पुनरेवं वदंति ताः स्त्रियः तस्मान भांडं तस्योपरि संनिदध्युः ततः पाषाण
खंडेन पिदध्युः १ विनश्येति कुमारीसहिताः स्त्रियस्तकरायः चांडालगेहांतिकमाश्रयेयुः किं कृत्वा त
स्योपरि मार्जनी विन्यस्य पुनः किं कृत्वा तत्सर्वम पूर्वोक्तमादाय कस्मिन प्रसूते जनने सति ॥
पूर्वोदितानि ततः पूर्वोदितं सर्वं प्रतिपादितं तत्र विधिं विधाय कृत्वा रतावथा नाइति रतं अव

तत्रैवं कार्ये पुनरेवमन्ये वदंति तस्मात् तन्मानभांडम भांडो तस्योपरिसंनिदध्युः
पाषाणखंडेन ततो पिदध्युः १ विन्यस्य तस्योपरि मार्जनी इति स्त्रः कुमारीस
हिताः तकरायः तत्सर्वमादाय जने प्रसूते चांडालगेहांतिकमाश्रयेयुः ॥ पू
र्वोदितं तत्र विधिं विधाय रतावथा नाश्रयेयुस्तताः चांडालगेहे यदि कोपि
किंचिद् ब्रवीति कार्ये पितथा व थार्ये १२ प्रदोषकाले पदिवा प्रभाते लोके क्वचित् किं
चनभाषमाणो उपश्रुतिः कार्या समुद्यतेन सा वैविकी सा प्रविभा
विनीया १२ ॥ राम ॥

यात्र उपयोगः याभिः ताः श्रुणुयुः यदि चांडालगेहे कोपि किंचित् ब्रवीति कार्ये ततैव यार्थं विचार
णीयमित्यर्थः १२ प्रदोषकाल इति अस्य कार्यस्य समरति नपुंसा सा सावैवि
की उपश्रुतिः परिभावनीया कस्मिन प्रदोषकाले यदिवा प्रभाते
कश्चित् किंचनभाषमाणो लेको सति १२ ॥
रामजई ॥

32A

यदि तिस्मनोदते न स्रवेदिति तेन यत् बालकेन शिशुना प्रोक्तं न तत् युगान्तरेऽपि असत्यं न स्यात् इहास्मिन् लो
केमनानां सर्वोऽयं शकुने उप श्रुतेरन्यत सत्यं किंचिन्नास्ति १४ केचित् अर्कदिने व्यवसायिनं गदे
ते मे महानां गदे भूमुते राजपुत्राणां गदे बुधे बुधोऽगदे गुरौ विप्रसदने शुक्रे स्त्री ग्रहे शनौ
शूद्राणां सदने गत्वा उपश्रुतिर्विलोक्या इत्याहुः वदंतीति वामे स्वरितं प्रशस्तं वदंति यदि रोदिता स्वरन
कर्ता अस्मदेहः स्यात् तदागोचरी न भवेदित्यर्थः अवामे स्वरितं निंदेति

यद्वालकेनोक्तमनोदितेन न तत्स्यादसत्यं न युगांतरेऽपि उपश्रुतिर्नान्यदिहास्ति किं
चित्सत्यस्तको यं शकुनेन नराणां १४ वदंति वामे स्वरितं प्रशस्तम् अस्परे दोष वरिरो
दकः स्यात् निंद्यं त्ववामं पथि सर्वकामान् श्रुतं वियत्ते स्वरितं स्मन्या १५ मृत्युः सु
तानां स्वरितेन पृष्ठे लाभो भवेत् अनिवर्तनेन मृत्युस्तथा ग्रे स्वरितेन मंत्रसिद्धिं वियते
स्वरितेरिपूणां १६ उग्रं भवेद्रोदनमग्रभागे भयं भवेद्वह्निविभागभूते नैर्ऋत्यको
णोरणमार्गरोधो वायव्यकोणे स्वरितं समृध्यै १७ ॥

पथिरमन्या श्रुते स्वरितं सर्वकामान् वियते १५ मृत्युरिति सुतानां पृष्ठे स्वरितेन मृत्युः स्यात् तत्र अनिव
र्तनेन लाभो भवेत् तथा अग्रे स्वरितेन मृत्युः स्यात् तत्र अनिवर्तनेन लाभो भवेत् तथा अग्रे स्वरितेन
मृत्युः स्यात् विपूर्णां वैरिणां स्वरिते सिद्धिं वियते १६ उग्रमिति रोदनम् अग्रभागे उग्रं भवेत् उग्रे स्व
रिते किंचिच्चिंता विधायक इत्यर्थः वह्निविभागभूते अग्निदिशि पूर्वे भयं स्यात् नैर्ऋत्यकोणे
रणमार्गरोधः स्यात् वायव्यकोणे स्वरितं समृद्धिः स्यात् १७ ॥

पृष्ठाग्रयोरिति पृष्ठाग्रयोः दक्षिणावामयोश्चेति रणारोहणेषु सदा सिद्धिः स्यात् यदि पृष्ठभंगस्तम्य
कवारोमात्तः स्यात्तदा सं ऽरोहणार्थः पुनः तथाविभाव्यः १८ इति वसंतराजशाकुनेनरेंगिते
उपस्कृतिप्रकरणं द्वितीयं २ अथेति उपस्कृतिकथितानंतरं महाप्रभावन्हूताख्यांशकुनंपरिभाव
यामः वयंविचारयामः कस्मात्समस्ताः शाकुनाः ३ संतिश्वचयथा मृगाधिनाथानवन्यसत्वाः सर्वस्मे
ति सर्वस्मिन्नस्मिन्सर्वत्र सर्वस्मिन्देशे सर्वकालं सर्वस्मिन्काले न्नचित्कार्ये हुततु पुनः गवान्हुते प्रा

पृष्ठाग्रयोर्दक्षिणावामयोश्च सिद्धिः सदा ने रणारोहणे नस्कंतोपिसम्यग्वदिरोहना
र्थेज्ञातो विभाव्यः स पुनस्तथापि १८ इति नरेंगिते उपस्कृतिप्रकरणं द्वितीयं २
अथ हूताख्यशकुनं क्रमेण महाप्रभावं परिभावयामः ३ स्यंति यस्माच्छकुनाः
समस्ता मृगाधिनाथादिवन्यसत्वा १ सर्वस्मिन्सर्वत्र च सर्वकालहुतं न कार्यं क
चिदेवशास्ते ज्ञाले हुतेनेन न किंचिदेव कुर्यात् हुते प्रारणारंगवांतु २ निषेधमये
दक्षिणे दक्षिणे च यथ न स्वयं दक्षिणाकर्णदेशे तत्पृष्ठभागे कुरुते विरुद्धं हुतं करोत्यु
शुभमादधाति २ भोगाय वाम श्रवणास्य पृष्ठे वरीं च वामे कथितं न्याय सर्वा
र्थलाभाय च वामनेत्रे जाते हुतं स्यात्तु मनोऽभीष्टये वस ४ ॥

रणादरे भवति २ निषेधमिति अथ हुतं कार्यस्य निषेधं कुरुते तथा दक्षिणे अक्षिणि च दक्षिणकर्ण
देशे पन स्वयं कुरुते तत्पृष्ठभागे वामकर्णपृष्ठभागे अविरुद्धं कुरुते कर्णादौ अशुभं अदधाति ३
वामाश्रवणस्य पृष्ठे तद्भोगाय भवति वामे च कर्णे मया कथितं सर्वार्थलाभाय च वामनेत्रे स्यात्
सुखसदिद्धहुतं ब्रमातस्य अभीष्टप्राप्त्यर्थं फलं स्यात् ४ ॥

33A क्रमादितिादीसादिति हुउद्धते हुतं क्रमाद्गमनस्य निषेधंउकृतेविघ्नेग्रेतरथ्यंकलिहोशं समृद्धिं हृयं
उग्ररोगंस्वल्पमितिपूर्वस्माद्विशेषः हयंच्वर्थलाभं ५ प्रथममन्यपुंसः ततः परस्मात्ततोपि
परस्मात ततपवपुंसः पुनः पुनर्वाजातेवृद्धात्शिशोर्वाकफतः हृढाद्वाहुतंसमुद्धृतं केपिपेद्या
वंतः ग्रसत्वंवदंतिप्रभावहीनमित्यर्थः ६ यद्येतयोरितिस्वपनेशयेग्राद्यंतयोः ग्रद्यावंतेचवि·
क्रानप्रशस्ताभेजनाद्दौहुतेनप्रशंशेतिकथंविद्यादिभोजनंतेहुतंभवेतदातदन्येदनी

क्रमान्निषेधंगमनस्यविघ्नकलिसमृद्धिहृयमुग्ररोगं करोतिरोगहृयमर्थलाभं
दीसादितिहृहृतमुद्धृतंतत ५ प्रागन्यपुंसः परतोपरस्मात्पुंसः पुनर्वाततपव
जातंवृद्धाच्छिशोर्वाकफतोदृढाद्वाजातंहृतंकेपिवदंत्यमुत्वं ६ याद्यंतयोर्नस्व
पनेप्रशस्तंहुतंप्रशंसेतिनभोजनादौ भवेत्कथंविद्यादिभोजनांतेभवेतदन्येदनि
भोन्यलाभः ७ आदौहुतेचेच्छकुनैस्ततः किंपश्चात्हुतंचेत्छकुनैस्ततः किंजाता
नमातान्शकुनान्निहंतिहुतेहुतोनास्तिनसंशयोत्र ८ प्रयोजनेयत्रकृतेपिजा
तेहुतंहुमातद्धिनिहंत्यवश्यंसकार्यातुकेनापिमनाकप्रतीह्यतस्मादुपेक्ष्यंनवि
चक्षणेन ९ इतिवसंतराजशाकुनेनरेंगितेहुतप्रकरंतृतीयं ३ ॥

सितस्मादन्यदह्नः तस्मिन्भोन्यलाभःस्यात ७ यद्यविति आदौ प्रथमंहुतंचेतशकुनैः ततः किंस्यात
पश्चाच्छकुनानंतरंहुतंचेततत्तोपिशकुनैः किंस्यात तयैवतेषांपरिषेधनास्त यतः जाताजाता
नशकुनानहुतंनिहंतिअत्रसंशयोनकार्यइत्यार्थः ८ प्रयोजनइतिकृतेपिप्रयोजनेकृतका
र्येद्धेशेयत्रहुतंजातंतत्स्वश्यंविनिहंतिकार्यांत्तकेनापिपुंसाहुतेजातेमनाकप्रतीह्यंविच
क्षणेनतस्मात्कार्यांत्तव्याडपेक्ष्यं सू. ५ ॥

मत्तांतरेपियस्यप्रस्थितस्यअभिमुखीदिक्ज्ञानस्यमरणप्रदा दक्षिणापिन शुभदाषामाद्दग्भागो
गोद्भवाच शुभदाग्रामप्रवेशेनवामा च शुभदा दक्षिणा शुभां शुभोद्भवापराजयकारी सन्मुखी ला
भप्रदः ग्रहेपविष्टस्यकिंचित्कार्यकर्तुकामस्यपुंसः
दिग्विभागजनितंफलंयथापूर्वयांध्रुवंलाभः आग्नेरु
नि: दक्षिणस्यांमरणंनैऋत्यामुद्वेगः पश्चिमायांसर्वसंप
त्तिर्वायव्येशुभवार्ताश्रवणंउत्तरस्यांधनलाभःस्यादीशा
न्यांश्रीर्विजयश्चतथाब्रह्मस्थानेपिग्रंथांतरेप्येवमपूर्वदि
क्षाभवेन्मृत्युः आग्नेय्यांशोकमेवचहानिश्च दक्षिणाभा
गेनैऋत्यांप्रियसंगमः । पश्चिमेमिष्टमाहारंवायव्यां
प्रियसंवरः उत्तरेकलहेविद्यादीशान्यांधनागमे र
आकाशेसर्वसंहारंपातालेसर्वसंपदः दशदिक्षुचैती
न्यात्मस्थितंमदष्टये ३ नववसुभरणान्तनात्मतेसलाट
कवियस्यलाभायस्तानीतेदीस्थीदिशिदुष्टः स्तानहेतुः
स्यात् ४ रोगिपृच्छायांवैद्यस्याकारणायभावकलाच्चतं
रोगमष्युरेभवंतिवैद्यस्यआगतःस्थितंरोगहरणाद्वंति
तदुक्तमन्यत्रवैद्यस्याकारणाययगच्छतोरोगिमष्युरेभ
वंति वैद्यस्यागच्छतोरोगहन्तंदंतिसुदक्षिणाः पि । इतिवसंतराजशाकुनेनरेगिसेवनप्रकार
नामतृतीयसामासम् ३ श्रीरामईसई ॥ रामराम॥ श्रीनारायणायनमेनमः ॥

34A

बुमोथफनेति अथुनाङ्गस्फुरितस्य ग्रथ्यस्य फलप्रभावमिति ग्रथ्यन्तः प्रत्यहोपलभ्यमानोऽपि
फलप्रभावोयतंब्रूतः कथं सस्य कयथा स्यात्तथा स्यात्तथेति क्रियाविशेषणं प्रत्येकमिति फल
सविशेषणं एवं एकं प्रति प्रत्येकं विशेषाकारेणोत्पद्यः यास्मिन्नवगते स्वदेहात्सर्वत्र कर्मविपा
कसंविदुत्पद्यते । मूर्द्धीति मूर्ध्नि मस्तके स्फुरति ग्रथ्यशीर्षे पृथिव्या वाप्तिः भूमिः प्राप्तिः स्यात् ललला
टदेशे स्फुरितिस्थानप्रवृद्धि भ्रूघ्राणामध्ये प्रियसंगमः स्यात् नासिकामध्ये महालाभः स्यात् हृ
गंतइतिकण्ठमध्ययोः स्फुरणेत्पद्य संपत्तिः दृशाद्दोः स्फुरणे सोत्कंठता स्यात् हृशो

बुमोथुनांगस्फुरितस्य सम्यक् प्रत्येकमव्यक्तफलप्रभावं सर्वस्य ग्रन्थस्य स्वदेहा
दुत्पद्यते कार्यविपाकसंवित् मूर्ध्नि स्फुरणात् पृथिव्याप्तिः स्थानप्रवृद्धिः ललला
टदेशे भ्रूघ्राणामध्ये प्रियसंगमः स्यात् नासादिमध्ये वसद्रूपलाभः २ हृत्कंठमध्ये
स्फुरणोर्थसंपत्तो उत्कंठता स्यात् स्फुरणोद्दृशोर्जयो दृशोः यः स्फुरणोर्जयो स्यात् प्रि
यः स्मृतिः स्यात्स्फुरिते च करौ २ योषित्समृद्धिः स्फुरिते च गंडे चाशीत सौरभ्यमु
द्दैमवेताम् भोग्येषु संगावयवे

यः स्फुरणोरणोर्जयः स्यात् ग्रैप्योत्तरेलेवं वामस्याथः स्फुरणाम सकत्संगभंगाय हेतोः तस्यौ वा दर्द हर
तिमितरेमानसंदुःखमालेनेत्रशांते भवति चपनंवितनाशचकोराशर्वे क्षित्यं स्फुरितः मध्ये दृष्टिरा
ष्टिप्रचारे । सर्वत्र तदुपन्यासे तत्त्वेवं सामान्यतः करौ प्रस्फुरिते जयस्फूर्तिः स्यात् २ योषिदिति
गंडे स्फुरिते योषित्समृद्धिः स्यात् गंडः कपोलः स्यात् रोत सौरभ्यमुद्दैमवेतांऽत्र यथोक्तपृथ्यो स्यद्या
कुमे स्फुरणो भोग्येषु संगो स्यात् तास्को येगल्ले च स्फुरणो भोग विवृद्धिः लाभो यथा क्रमे स्यात् ॥ ४ ॥
समजीतई ॥

३५ स्पंदइति भुजस्पंदः ३ पृष्ठमागमागमाय स्यात् कपोलः प्राणोत्तसौख्यदो भवेत् कराग्रे स्पंदः द्रविणा
प्तिदो नर्भवति स्वपृष्ठे स्पंदः पराजयाय भवति मानवानां मुरसि स्पंदः जयाय भवति ५ पार्श्वप्रकंप इति
पार्श्वप्रकंपे प्रीति स्तनस्फुरणो प्रमोदः स्यात् स्तनप्रकंपे स्फुरणो विषयस्य लाभः स्यात् कटिप्रकं
पे वल्लप्रमोदो स्यात् नाभि नाभिप्रकंपे निजदेशस्य नाशः स्यात् ६ यन्नर्द्धिरिति ब्रह्मप्रभवे प्रकंपे यन्ना
र्द्धिः स्यात् स्फिक्प्रपायुकंपे चवाहनाप्तिर्भवति स्फिकौ कटिप्रोथौ पायुर्गुदं तयो

स्पंदो भुजस्य पृष्ठमाप्तस्य वः कराग्रे द्रविणाप्तिदो ततः स्पंदस्य पृष्ठस्य पराजयाय स्पंदो
जयायोरसि मानवानां ५ पार्श्व प्रकंपे भवति प्रमोदस्तनप्रकंपे विषयस्य लाभः
कटिप्रकंपे तु वल्लप्रमोदं नाभिप्रकंपे निजदेशनाशः ६ यन्नर्द्धिर्ब्रह्मप्रभवे प्रकंपे
डः खलु नेत्रं हृदयप्रकंपे स्फिक्पायुकंपे पि च वाहनाप्तिर्वरांगकंपे वरयोषिदाप्तिः
७ मुष्के सुकंपे तनयस्य जन्म वस्तौ सकंपे युवतिप्रवृद्धिः दोषः प्रकंपे पुनरूरुपृष्ठ उरोः
पुरस्तात् सुसहायलाभः ८ स्याज्जानुकंपे तु विरेरगसंधिर्जंघाप्रकंपे पि च लाभ
नाशः स्यान्नाशिकर्श्व चरणस्य कंपे यात्रा सल्लाभौ च तलप्रकंपे ९ ॥

स्फुरणो वाहनाप्तिर्भवतीत्यर्थः वरांगकंपे वरयोषिदाप्तिर्भवति वरांगं स्त्री पुंसचिह्नं ७ मुष्कइ
ति मुष्कप्रकंपे तनयस्य जन्म भवति मुष्कशब्देनाण्डौ वस्तिः मूत्रपुटं तत्कंपे युवतिप्रवृद्धिः प्रकं
पे ऊरुपृष्ठे स्फुरणो च उरोः पुरस्ताच्च सुसहायलाभः स्यात् ८ स्यादिति जानुकंपे शत्रुविराम वि रे
गासंधिर्भवति जंघाप्रकंपे लाभनाशः ऊर्ध्वचरणस्य कंपे स्यान्नाप्तिर्भवति चरणात् तलस्फुरणो
यात्रा सल्लाभौ वदंति ९ ॥

35A पुंसामिति पुंसां पुरुषाणां दक्षिणे देहभागे स्त्रीणां च वामावयवेषु जातः स्फुरः अवश्यं फलानि प्रदि
शति उक्ताराविपर्ययेन निहन्ति पुरुषाणां मे स्त्रीणां दक्षिणे वेत्यर्थः ।१। मशकमिति मशकं मस
इति प्रसिद्धः तिलकमिति तिलधान्यानुकृतिः शरीरे कृष्णविशेषः पिटकमिति विस्फोटकं च पुष्पिरक्तं
कृष्णं वा विद्रलसानमिति लोके व्रणं प्रसिद्धं किमपि चिह्नं पूर्वोक्तादि प्रणीतं पतंपत न्मध्यात्कदा
चिद्देके स्फुरति यावत्कालं मनुमानं तेषु अपि तिष्ठति तिष्ठति तावत्कालं पूर्वोक्तं फलमपि तस्य स्यात्
केचित्तु अन्यथा व्याख्यानयं पूर्वोक्तेषु मध्यादेकं यदि शरीरे स्फुरति प्र

पुंसां सदा दक्षिणदेहभागे स्त्रीणां तु वामावयवेषु जातः स्फुरः फलानि प्रदिशत्य
वश्यं निहन्ति तस्मांगविपर्ययेण ।१। यदि मशकं तिलकं पिटकं वा व्रणमथ चि
ह्नं किमपि कदापि स्फुरति यदन्यथियतिष्ठति यावत्स्यात्पूर्वोक्तफलमपि तावत्
॥ विद्व उत्खलवर्णीयस्य सुधीवद्वाखेषु नरस्य दुःखतावत्त च तस्य प्रतिदिन
ज्ञातसुखातिशयस्य १२ ॥

कृतीमवेति तत् यावत्कालेपदानि अंगविशेषाणि अपि तिष्ठति तावत्कालं तस्य फलं भवतीत्यर्थः
मशकादीनां कालांतरेणाभावदर्शनात् पवदवचनं ॥ विद्व इति नखरेषु नखेषु यस्य पार्वउज्वल
वर्णाः विद्वः स्युः तस्य तावद् दुःखं न स्यात् कीदृशस्य प्रतिदिनज्ञानतसुखातिशयस्येति प्रतिदि
नं ज्ञातः सुखातिशयः सुखाधिक्यं यस्य स तथा केचित् आगंतुकानां चिह्नानामेव मुखेन न कथं आ
पादयंति तदुक्तम् अन्यत्र आगंतवः प्रशस्ताः स्युरिति भोजनृपे मध्यात् इति १२ ॥

श्री कृष्ण श्री कृष्ण ॥

३६ 36 त्यक्तार्हिणस्य इति सरागतैर्वायौ उतरायथेन पंकजसमूहस्य वेष्टया प्रसर्पति प्रसर्पतो नरस्य अ
वेहितावाछितैर्धूके स्वराणां स्थिर्पति कीदृशेवायौ त्यक्तादृराणपथ इति त्यक्ता उत्मितः रक्षिणप
थीमार्गो येन स तथा १३ लोक इति लोकोजनः अतिशस्तशाकुनसमस्तमभ्यसितं यदि नशाकुनं त
तस्मात् नरेङ्गितमात्रं ज्ञानात् येन कार्यसिद्धयाः स्यात् १४ इति वसंतराजशाकुने नरेङ्गितस्फुरितं च तु
र्थप्रकरणं ४ एतेषां चतुर्णां प्रकरणानां कस्मिन् वर्गे अंतर्भाव इत्याकांक्षायां नरेङ्गिते वर्गे अर्वाक्
अंतर्भावं सूचयन् व्यस्तानां समस्तानां संख्याप्रतिपादयन्नाह
त्यक्तादृक्षिणपथे सरागता वुतरापथेन पंकतोकरमवेष्टया प्रसर्पति प्रसर्पतो
स्थिर्पति स्वराणां रपेक्षितं अथ ३ १३ लोकः शाकुनमिदमतिशस्तं शाकुनमभ्यसितं
यदि न समस्तं तज्ज्ञानात् नरेङ्गितमात्रं येन भवेत् सुकार्यसिद्धं १४ इति
वसंतराजशाकुने स्फुरितप्रकरणं चतुर्थं आद्ये प्रकरणे प्रोक्ते द्वादशभिरी
क्षणं तु पुनर्द्वितीये चत्वारिंशद् वत्तु १ ततस्तृतीये च द्वाभिरेव
च चतुर्दशभिराख्यातं तुर्ये गस्फुरितं तथा २ एवं प्रकरणान्यत्र चत्वार्येव न
रेङ्गिते समस्तेन च वृत्तानां पंचाशत्परिकीर्तिता ३ इति वसंतराजशाकुने स्वरा
गमार्थशोभने समस्तस्त्यकेतके विचारितेन रेङ्गिते इति षष्ठो वर्गः ६॥

अथ इति आद्ये प्रथमे प्रकरणे नवभिर्वृत्तैरीक्षणं प्रोक्तं द्वितीये प्रकरणे स्वार्द्धैर्वृत्तैरंगस्फुरितं
माख्यातं २ एवमिति पूर्वोक्तप्रकरणे चत्वार्येव प्रकरणानि नरेङ्गिते भवंति समस्तेन समस्तसंख्या
या वृत्तानां पंचाशत्परिकीर्तिताः ३ वसंतराजेति वसंतराजनाम्नि यथा येन शेङ्गिते विचारिते विशदी
कृतः शोभनानि यथा विशेषाणि प्रवृत्तत इति शत्रुभयकर्मोचनादि सत्कारकाणि भिद्रो पाख्या
सः श्रीभानुचंद्रगणिभिर्विरचितायां वसंतराजटीकायां नरेङ्गिते षष्ठो वर्गः ६ ॥

36A एतोऽखिलैरिति तेन कारणेन प्रथमं तस्याः श्यामा शकुनानि यत्नादुपसमभिद्रष्टव्याः यतः कारणात् अखि
लैः समग्रैः शाकुनशास्त्रविद्भिः सर्वविहंगमानां श्यामा प्रधानभूता प्रकृष्टा उद्दिता प्रतिपादिता इह
त्रिविधं शकुनं भवति होत्रकं अंगतं कर्णापिकं चेति तत्र यत शकुनं होत्रे जोरणाकल्पनया अधिवास
नार्थं कृते ईहते तत् होत्रिकं पश्चात् स्थानस्थानं पुत्रादिकं दिग्विभागते भवति ‧ तदांगतकं भवति यद्भ्रष्टो
गमन समस्तव्यापसव्यसन्मुखपृष्ठेषु ग्राम्यवन्यसत्त्वानं तत् ह्यंधिकं न डक्तमन्यत्र त्रिविधमिदं भवति श
कुनं होत्रकं मांगतं कर्णाधिकं चान्यतः होत्रे स्थाने वह्नंमि शुभाशुभागं तत्फलं पि शुनं १ शाकुनं हो
त्रे तो रणाकल्पनया प्रश्नानियत फलकाले कृत्वा अधिवासनाद्या यदीहते होत्रिकं तत्स्या

एतेऽखिलैः शाकुनशास्त्रविज्ञैः श्यामोदिता सर्वविहंगमानां प्रधानभूता प्रथमं
प्रयत्नात् तेनाभिदृश्याः शकुनानि तस्याः १ तत्र तावदधिवासने विधिः कथ्यते य
दधिवासने कृते जोषमेति शकुवाधिदेवमाता तेन सा भवति सत्यवादिनी २ ॥

तर स्थानस्थानां शकुनेयत्र कस्मिन् दिग्भागतो भवति शांतप्रदीप्तभेदात् तद्व्यक्तफलं प्रथितमागेत
३ सव्यापसव्यसन्मुखपृष्ठेषु ग्राम्यवन्यसत्त्वानां शकुनं स्वरगति चेष्टाभावैः प्रथितमाधिकं नाम
४ होत्रिके एव शकुने अधिवासनादिकं क्रियते नान्यत्र तथाप्यत्र सामान्योक्तावप्यत्र विशेषोऽग्रः
थात शाद्वस्येयं रुत्रेति तत्र श्यामादाः शकुनावलोकने विधेयोता वत् प्रथमं अधि‧वासनमिति
अधिवासनं नाम शकुनावलोकनार्थं विकल्पनापूर्वकं शकुनानां निमंत्रणं तस्मिन् विधिः प्रकारः
कथ्यते प्रतिपाद्यते यस्मात्कारणात् अधिवासने कृते शकुनाधिदेवता शकुनाधिष्ठात्री तोषं संतो
षमेति तेन सा सत्यवादिनी भवति २ ॥

३७ निर्जनेति शकुनदर्शने एवंविधा वनितः भूमिः प्रशस्यते कीदृशी निर्जना जनसंचाररहिता पुनः
37 कीदृशी मृगगवाद्यवर्जिता इति मृगैर्गोभिरश्वैश्चावर्जिता पुनः कीदृक् सर्वतोऽप्यनिरुपद्रवे त्विस
दाकालं सर्वतः सर्वस्मिन् देशे निरुपद्रवा उपद्रवरहिता पुनः किंविशिष्टा नातिभूरितरुपोतकीयुग
युग इति · न विद्यते अतिभूरितरवः पोतकीयुगानि यस्यां सा तया १ वनस्पति यथार्थकत्वादृक्षादेशा
भावः अरण्यानी स्थानं फलं नम्रितमनेकद्रुमवनमिति वरः २ एकपदयुगमिति इहास्मिन् शकु
नावलोकने सर्वदा सर्वकालं ईदृशं भूमिभागं नरः तज्ञेत् कीदृशं पकपादियुगमिति पकस्येवप
कस्यानीयस्य पादियुगः युगानि युगलानि यत्र तत्तया अग्निदृष्टिसम्मि

निर्जना मृगगवाद्यवर्जिता सर्वस्याविरुपद्रवा सदा नातिभूरितरुपोतकीयुगा
शस्यते शकुनदर्शने वनिः २ पकपदयुगमग्निदृष्टिसं किन्नकंटकितस्तुष्का पा
रपं द्रुमसत्वमनोऽरमं नरो भूमिभागमिह सर्वदात्यजेत् स्निग्धपुष्पफलप
ल्लवद्रुमा शिष्टलोकसुखसंचरा समा सर्वतोऽप्यसमनोरमा साहमा शकुन
दर्शने शुभा ५ ॥ वामाया ·

तिच्छिन्नाः कार्तिकाः कंटकिताः कंटकाकुलाः स्तुष्काः पारपारुष्यपंतत्तया · द्रुमसत्वमिति
द्रुमास्ताशनाः सत्वाः प्राणिनो यत्र तत्तया पुनः कीदृक् अमनोरममिति न मनोरमं मनहीना
हरकमित्यर्थः · स्निग्धाः सच्चिक्कणा नकीनत्वात्पुष्पफलपल्लवाः प्रसीता येषु एवंविधा द्रुमा य
स्यां सा तथा पुनः कीदृशी शिष्टलोकसुखसंचरा इति शिष्टाः सन्तः कालुष्यरहिताः ये जनाः तेषां
सुखेनानायासेन संचरो यस्यां सा तथा पुनः कीदृशी समा इति अविषमा रेवारवातादिरहिता
हिसतता मतिशयेन सर्वतः सर्वस्मिन् प्रदेशे मनोरमा मनोहारिणीत्यर्थः ५ ॥

37A निवर्तनीनीति ९ द्वचक्रावर्तिप्रयोजने च चक्रवर्तिकार्योद्देशेन पंचदशभिर्वर्तनानि उद्दितानि सा
मंतपृथ्वीभृन्मात्यकार्येष्विति सहदेशानि करकर्तिभूभृत्सामंतः पृथ्वीभृत्तराताश्रमात्यः सचि
वः एतेषां कार्येषु नव निवर्तनानि जनानां तराणामित्तरजनानां त्रीणि निवर्तनानि ६ चतुष्कोणो ति
चतुष्कोणोद्देशभिः शमैः समे परदेशे निवर्तनं स्यात् अत्र क्रमशब्देन किंचिदधिकं हस्तमात्रं विवक्षि
तं अन्यत्र परमाणादौ क्रमशब्देन वंशार्द्धमुच्यते यदुक्तमन्यत्र वंशार्द्धं स्यात्संभवे स्यात्क्रमोभिधीयते इति
अन्यत्र परिमाणाद्दशहस्तपरिमाणो वंशः विंशतिवंशैर्निवर्तनमिति तदुक्तमन्यत्र अन्यादौन
ने क्रोशचतुष्टयेन तथा करणं दशकेन वंशः निवर्तनं विंशतिवंशसंख्येः द्वे चैव चतुर्भिः स्मृते

निवर्तनानीद्रुचचक्रवर्तिप्रयोजने पंचदशोदितानि सामंतपृथ्वीभृन्मात्यकार्ये
स्याद्भर्नव त्रीणि च तत्परेषाम् ६ भूमित्रयेण त्रिनिवेशनीयं चतुश्चतुर्मास
विभागयुक्त्या वर्षनियेषु चक्त्र स्यतद्धीति सोपन्यः सुधियाक्रमेण ८ पर्वं च रौ
द्वादशधा विभज्य कुर्याच्चतुर्विंशतिधा ततस्तां पुरस्थेषु प्रविभज्य कार्यं यावद्दिन
कालविनिर्णयाय ९ ॥

निवद्धमिति चतुरस्रमंडलं कुर्यात् तत्र चतुर्दिक्षु चत्वारि तोरणानि चत्वारि द्वाराणि कार्याणि कैः शि
लेष्टिकापारस्परतिकाभिरिति ७ चतुश्चतुर्मासविभागयुक्त्येति चतुर्णां मासानां यो विभागः
तस्य युक्तिः रचनातिशयात् त्रिनिवर्तनस्य स्थले भूमित्रयं तत्रास्ति से व न्याय चतुर्धा विभज्य वर्षनियेयं स
ध्रियापडितेन क्रमेणेति यस्मिन्देशे यत्ता यतो वर्षप्रारंभः तदादि क्रमेणेत्यर्थः ८ पर्वमिति
पर्वोक्तप्रकारेण ताः द्वादशधा विभज्य मासनिर्णयं कुर्यात् ततस्ताः चतुर्विंशतिधा विभज्य प
क्षनिर्णयं कार्यं अंगे प्रयोजनाभावात् कर्तव्यमित्यर्थः यत्रेति यत्र प्रदेशे शकुनोऽनुकूलः वि
मैः फलाय स कालः कथितः यत्र प्रदेशे प्रतिकूलवल्लीसफलाः फलनाशनाय भवति १०

यदेति यदादिनर्क्षग्रहशुद्धिर्भवति दिवसः अस्तंगतस्तु ग्रहाः प्रतीतः लग्ने मेषप्रभृतिपुनस्ताराबलं
३८ 38 यदा भवति ताराश्चस्वरूपं चैवं जन्मर्क्षगणोदाद्यो चंद्र अस्तावस्थिपुनः नवमिस्तुहरेद्भागं शेषास्ताराविदि
र्दिशेन तत्तौ तमावेदषरामुखास्यांकाप्रतिमाः मध्यमाश्चद्वलोचनंवसप्रमिताः नचन्यवहिताग
रकाम्भवाराप्रमिताः यदापुनः चंद्रमहो बलंभवतितद्वलं लेवं सजन्मराशयपेक्षयाद्वादशराशि
स्थचंद्रफलंयथा जन्मस्थः कुरुतेपुष्टिं द्वितीयेनास्तिनिर्वृतिः तृतीये राजसन्मानं चतुर्थे वलहा
गमः पंचमेचमतिभ्रंशः षष्ठेप्यर्थसमागमः सप्तमेचातिसन्मानाः अष्टमे प्राणसंशयः २
नवमेक्लेशवाहुल्यं दशमेकार्यसिद्धयः एकादशेजयोनित्यं द्वादशेमरणं

यत्रप्रदेशे शकुनोनुकूलः फलायविद्भिः कथितः सकालः यत्रप्रवेशे प्रतिकूलव
तीभवेत्सकालः फलनाशनाय १ यदादिनर्क्षग्रहलग्नशुद्धिस्ताराबलं चंद्रमसो
बलंचपुसातदाभीप्सितकार्यसिद्ध्यै प्रत्यक्षरूपं शकुनं निरीक्ष्यः ११ हीनाचंद्रति
थिडः सहानिलेऽप्यसितं भरणीकंपनादिनः पर्वबहुलरसंकुलावरंवजयेच्छकुन
दर्शनेदिनम् १२ ॥

अथ मम शुक्लपक्षे द्वितीयस्तु पंचमोनवमः शुभ इति तथा कालवेदे पितत्स्वरूपं चैवं क्रिया
चंद्रवाराणां कचहरसाश्च दशाद्यस्मासाः करेत्यर्त्तिमत्रास्थिते मानवनामयं कीर्तितः
कालसंदेहमुनीद्रैर्विनितदाभीप्सितकार्यसिद्धौ प्रत्यक्षरूपमितिः प्रत्यहं दृश्यमानं रू
पं यस्य तत्तया शकुनं निरीक्ष्यं विलोकनीयं ११ हीनाश्चंद्रेतिप विविधं दिनं शकुनदर्शनवर्जे
येत्कीदृशं हीनाचंद्रतिथिडः सहानिलमिति हीनाः चंद्रो यस्या मेवंविधातिथिडः सहोनिलो
यस्मिंस्तत्तथापुनः कीदृक् दूषितं दोषडः पूर्वकेनयतरीकंपनाग्निदिशादुल्कापाति दिनेत्यर्थः
पुनः कीदृक् कलरसंकुलं वशमिति जलदेनमेघेन संकुलं अंबरं वियद्यस्मिंस्तत्तथा एवंवदि
तिहीनाचंद्रादिवत् १२ ॥

38A

स्नात इति शाकुनिकेन सम्यगिति मेघामे तोरणपश्चिमान्ते याघात्स्नात इति प्रथमं कृतस्नानः प्रशान्त इति क्रोधराहित्येन शीतलप्रासः कृतदेवकार्य इति कृतदेवकार्य स्नानप्रभृति येन सत था मुक्ताम्बुक इति मुक्ताम्बुना ग्रेम्बुकमेव रंयस्य सतथा कल्पितमंगलाशीरिति कल्पिता मंगलार्थमाशिषो यस्य सतथा मौनीति मौनवान् १३ शिलातल इति तत्र शिलातले शिलापीठदेस्नास्वर्णेन रूपेण रजतेन अथवा सुपिष्टैः कपिलमुनिमूर्तिं विधाय तत्र कपिलमुनिरिति मूर्तिमतोरमेदोपचारात्त्नेयं निवेशनीयः श्यामायुं गं च कस्मिन्पूर्वोक्तारीत्या शिलोपरि विदिते अष्टदले सरोजे कमले १४ तत इति ततस्थापनानंतरं सर्वान्पिचंदनेन अनुलिं

स्नातः शान्तः कृतदेवकार्यः स्रग्वी वरः कल्पितमंगलश्रीः मौनी सम्यक् शाकुनिकेनयाम्याघामेतिमे तोरणपश्चिमान्ते १३ शिलातले तत्र विधाय हेम्नारूपेण पिष्टैरथवा सुपिष्टैः निवेशनीयः कपिलो महर्षिः श्यामायुगं चाष्टदले सरोजे १४ ततोनुलिप्ते स्म हलोकपालैः कुङ्कुमेन सर्वान्पि चंदनेन ग्राक्षा च मुक्ताफलवस्त्रयुग्मैः म्युक्तेन सूत्रेण निवेष्टयेतान् १५ वल्पर्धि पुष्पाक्षतधूपदीपैरभ्यर्च्य चैवहवि षायाच सर्वान्होमो दशांशेन च मंत्रजाप्यात्ततो विधेयो मधुना समिद्भिः १६ ॥

वेत्रकैः सह पुनः मुक्ताफलवस्त्रयुग्मैरिति मुक्तानि खेतौ मिश्रफलनिअवाडितनिसरशानि वाचा निवस्त्रयुग्मानि तैः तैः अक्षताद्यातान्सर्वानान सूत्रेण विवेष्टयेत् १५ वल्पर्धि इति तानभ्यर्च्य येत्कैः वल्पः र्धिः पुष्पाक्षतधूपदीपैरिति वलिः भक्ष्यवस्तूनः पुरो ढौकनं अर्च्यः जलमक्षतपात्रस्य पुष्पाव नं पुष्पाणि प्रसिद्धानि अक्षताः तंडुलाः धूपः सर्वप्रसिद्धादिलः दीपः प्रसिद्धः हविषा होमानंतरं व्रीह्यादिगोधूमादिनान्हव्येतः अभ्यर्चनानंतरं मंत्रजापान्मधुना समिद्भिः होमो विधेयः वेनट शान देशभागेन त्वर्थः १६ ॥

३८ 39 मंत्र इति पद्यः मंत्रः प्रतिष्ठार्चनजाप्यहोमेषु श्रद्धानेवनियोजनीयः तत्रप्रतिष्ठासर्वोपास्यकाम्यका
ले राम्स्थापनेऽर्चने चंदनादिना अनुलिपनेजाप्योजपः होमः प्रदीप्तः तेषु आवाहनं पूर्वकालं
नामाह्वानमस्मिन् यंत्रे विसर्जनं निपिपतन्मसर्वं प्रकीर्दितं पृष्टे दिनेशसूर्यो विधाय कुर्यात् कीट
कउद्धारचेनाइति उद्धारे च संकुचितं च तोयस्य सतथा पृष्ठे रविविधायेति प्रतिपादनात् रजन्या
मत्रसर्वं कुर्यादित्यर्थो लभ्यते १७ मंत्र स्वरूपं ॐ नमो भगवते पोतकिकुस्सशकुनिस्वेतपक्षि
णीपांडवोपकारिणी पाप्माभयतट प्रचारिणी वृक्षगुल्मलताव॰ ·

मंत्रः प्रतिष्ठार्चनजाप्यहोमेष्वावाहनेवै नियोजनीयः पृष्ठे दिनेश प्रविधाय कु
र्यात्प्रकीर्तितं सर्वमुद्धारचेतः १७ ॐ नमो भगवती पोतकी कुस्सशकुनिश्वेत
पक्षिणीपांडवोपकारिणी पापोभयतः प्रचारिणी वृक्षगुल्मलतावासिनी स
र्वांगसुंदरी देवी दिव्यमूर्ते सत्यवादिनी आगच्छ मम चिंतितं कार्यं ब्रूहि २
ॐ ह्रीं प्रजापतये स्वाहा ज्ञानमुद्दिश्य कर्मेकिं तेकारपुस्तकेन चित्रितं तथापरम
विभ्रती हिमे इकुंरशीश्यति पंकजासनास्मरेत्सरस्वतीं १८ ततो गृहीत्वा खटि
कां स्वकार्यं शिलातले तु शुभे विलिख्य स्थापितं मे भगवत्यः विघ्नमुक्तेति दे
व्यै विनिवेदनीयं १ ततो चे पिल्कारिविलतो रणीनिनिष्ठये त्पांडुववसस्तु तैः उ
दीरयत्संभ्रमयार्जुनस्सनामानि नामानि कुत्सकायः २० ॥

सिनिसर्वांगसुंदरं देवदिव्यमूर्तिसत्यवादिनि आगच्छ मम चिंतितं ब्रूहि २ ॐ ह्रीं स्वाहा ह्रीं ह्रीं
प्रजापतये स्वाहा ज्ञानमुद्दिश्येति पूर्वमेव व्याख्यातं १८ ततइति इति देवे विनिवेदनीये किं कृत्वा
इत्याह हे भगवति मम कार्यं प्रति ज्ञातसिध्यतु विकुलाखटिकां गृहीत्वा शुभे शिलातले स्वकार्यं वि
लिख्य १९ ततइति ततः स्वकार्यनिवेदनानंतरं यस्मिल्लतो रणीनि [illegible] पांडुवसस्तु विवेष्टये
त ततो मंत्रमुदीरयेत् अर्जुनस्य नामानि कुत्सकायास्य २० ॥

39A अर्जुनः फाल्गुनः पार्थः किरीटी श्वेतवाहनः बीभत्सुर्विजयी जिष्णुः सव्यसाची धनंजयः २१ गता
र्थान्यर्जुननामानि श्यामा वराही शकुनिः कुमारी दुर्गा च देवी चटिका तथा मातृवेपोतकी पांडविका
तमेव त्वं कामिका त्वं सितपक्षिणी च २२ त्वं वरदा पुत्री शकुने कदेवी यतुर्दशी पांचसमूहमाता प्रत्य
हरूपा भव त्वमो चेन मे स्तम्भं कुरु मेर्थसिद्धिं २३ युग्मं गतार्थं ग्राम्येति ग्राम्येन चटकेन तुल्यः व
र्णेन नीलः यः स पुमान कीटक गुरपुंडूपरा इति पांडूपहौय समं तथा पुंढ्तिलकरूपस्यनंस्य
हुते यद्वा पुष्ठो पुष्टा वित्पश्यतीत तोलच्छी क्षमनिभा क्षम सह श

ॐ अर्जुनः फाल्गुनः पार्थः किरीटी श्वेतवाहनः बीभत्सुर्विजयः कृष्णः सव्यसा
चीधनंजयः २१ इत्यर्जुननामानि अथ पोतकीनामानि श्यामा वराही शकुनिः
कुमारी दुर्गा च देवी चटीका तथा मातृयोथको पांडविका तमेव त्वं कामिका त्वं
सितपक्षिणी च २२ त्वं वरदा पुत्री शकुनै कदेवी यतुर्दशी पांचसमूहमाता प्रत्या॰
हारूपा भव त्वमोचनमो स्तम्भं कुरु मेर्थसिद्धिं २३ युग्मं ग्राम्येनु तुत स्फुटकेन
नीलो यो सौ पुमान्यो कुरपुद्वपहः लक्ष्यीत सोक्षमनिभा च नारी तत्पोतकी युग्म
मुदाहरंति २४ विलोकिते पक्षिणी स्वतस्मै समेव केर्थः शिरमानि वेद्या ह ।
शेपत स्वेत्पांडविकान्त तस्मिन्नर्थे स्तदाते रणाप वदेयः २५ ॥

वपराणि नारी तत्पोतकी युग्म मुदाहरंति कथयतीत्यर्थः २४ भक्तेति पुनः सः स्वगेहं गच्छेत्कीटक
विहित प्रणाम इति विहितः कृतः प्रणामो येन स तथा किं कृत्वा प्रणम्य पक्षो विधाय पर्वो क्षमत्वा
शाकुनाचार्यदुनः क्रिकसाता पक्षिस्मात्तस्मै गुरुर्वेद्य पुनः स्वकार्यं निकाम मस्त्यर्थः मनसि स्थापा
स्वविमृश्य २५ ॥

४० मेवइति मेवपूर्वोक्तः अर्जुननामा मातुलयाः शकुनेः पाण्डवकायाः आख्याः सर्वत्र प्रजा दिविषो प्रयो
ग्याः प्रजाभवन्त्वेग्रदेविरख्यातवनेवनपातरश्मा शेनतद्वशमभोगेनरोमविरख्यात २७ भोजयेदि
ति अर्थे निग्रहपत्रनंतरं कनिष्याः कुमारिका अन्नदपा भोजयेत्तवैः गुडान्नपायसैरिति गुडः प्रसिद्धः
अन्नं सर्पिः पायसं डंग्यतैरित्यर्थः आत्मनापि भोजनं विरख्यातः कथं समं कैः तत्र कुरुवननयंप
भिविति सावासो गुरुश्चेति तद्वरुः स्वजनाः प्रतीतबांधवः भ्रातरः तैः सार्द्धमित्यर्थः २८ ततइ
त्पूर्वमेव व्याख्या अर्थेति भूयः पुनरपि शाकुनकेन समं तोरणाभूमि मां गं

भक्त्या ततः शाकुनिकं प्रपूज्यात्तोपहित प्रज्ञो विनिवेद्यात स्मैध्यात्व स्वकार्यं हृदयेन
सर्वगहेत्स्वगेहं विनितः प्रणामः २६ मेत्रोऽर्जुनाख्याः शकुनेस्त्याख्याः सर्वत्र प्रजा
दिविषो प्रयोग्यः प्रज्ञो विरख्याद्भवनेवनेचरो सोरश्मांशेनच मेत्रज्ञाप्यात् २७ भो
जयेरथ गुडान्नपायसैः अन्नदपाकृतिपया अन्नचकाद्यात्मनापि विरपीतभोजनं तत्कुरु
स्वजनवंधुभिः समं २८ ततोरम्यां समुदीर्घमंत्र्यात्वाच देवीं विधिनोदितेन वि
चार्य कार्यमनसा समस्तं शयीत भूमौ विमनेद्ररस्य २८ अथ प्रभातेभ्युदिते दिनेश
सदाय वा निर्मलमुक्तवासाः भूयः समं शाकुनिकेन यायात्तात्कुलस्तोरणाभूमि
भागे ३० श्यामां पुरस्तात्स्वलोक्य तस्मिन्नुदीर्यमंत्रं कुसुमास्तताभ्यां विधाय प्र
ज्ञो प्रविधाय पृष्टे विनाधिनाथ शकुनानि पश्यत् ३१ ॥

यायात्प्रभाते अभ्युदिते दिने सूर्यो सति सदाय वा नितिस्वल्पपरिच्छेदयुक्तः निर्मलमुक्तवासाः इ
ति निर्मलं मुक्तं कासोयस्यासतेथा ३० श्यामामिति तस्मिन्नतोरणे श्यामां पुरस्तात्स्वलोक्य मंत्र
उदीर्य कुसुमाक्षतास्यां प्रज्ञो विधाय दिनाधिनाथं पृष्टे कृत्वा प्रविधाय कृत्वा शकुनानि पूर्वोक्तानि प
श्येत विलोकयेत् ३१ ॥

40A स्तिरोह्हितइति स्तिरोहतेवद्दाशादित्तेतत्रेतितिस्मिन्नतोरणांतेशामायुगम्यविचेष्टितानिभाद्वाणिप्रभुभा
नितद्विपरीतानिरूपंजात्वापुरुषेणभ्यात्मकार्येतोदशंफलंकल्पं३२ अथ इति प्रदीप्तेउग्रकार्यप्रथेप
हीवेतननिरीक्ष्यतेतदातत्कारिणीयसिद्धिर्भवेत प्रशांतेयमेसवेयनिप्रश्नेपहीचेतननिरीक्ष्य
तेतदातत्कारिणीयनाशः इति श्रीशंभुजयकरमोचनादिसुकृतकाविमलोपाध्यायश्रीभानु
चंद्रगणिभिःविरचितायांवसंतराजटीकायापोतकृतेअधि

स्तिरोह्दितस्तश्चतोरणांतेनिरूपमभद्रायपद्मभानितद्वत्शपामायुगस्यां
गरिचेष्टितानिकल्पेफलंतादृशमात्मयें३२ प्रश्ने प्रशांतेननिरीक्ष्यतेचे
त्यहीभवेतत्कारिणीयनाशः प्रश्नेप्रदीप्तेननिरीक्ष्यतेचेत्यहीभवेतत्कारणी
यसिद्धि ३३ इतिपोतकीकृतेअधिवासप्रकरणंप्रथमं। शांतदीप्तकत्रुवा
दिविशेषः कथ्यतेसकिलायमशेषःहृद्गतेभवतिपत्रमनुष्यःसर्वथाशंकुन
संविदर्थः। दिग्भ्यादिगैशीज्वलितादिगैद्धीसंधुहितावानलदिक्क्रमः
णाराज्यंतयामार्धमभिप्रमर्त्यस्याद्यावदर्धप्रहरोदिनस्य २ ३८ शंविधुवतो
र्भवेद्दयोर्दक्षिणायनदिनेषुशंकरीपाककीज्वलनिचोतसायणोभस्मयमस
हितेतुपार्श्वयोः ३॥

वासनप्रकरणंप्रथमं शांतदीप्तेर गणांदिगैशीतिस्तोकदयंप्रर्वमेवव्या
स्यांतर २ ३८ शामितिराज्यंतयामार्धाहारभ्याद्यावत्प्रभातेघटिकाचतुष्टयेंतावत्तदिग्यादि
गैशीज्वलितादिगैद्धीसंधुसिताधनलदिग्भवतिततःतृतीयप्रहरेऽघचेपीदग्पदक्षिणादिरदी
सनैऋतिर्द्धूमितत्वज्ञान्याः तत अत्तुर्थप्रहरेदक्षिणादिगदग्यानैऋतिदालिणीदीप्तापश्चिम
दिग्धूमितात्यन्याः १ चपश्चातःपंचमप्रहरेनैऋतिदिग्भ्यापश्चिमदिगदीप्ता २

८१ वायव्यकोणे धूमिताख्यान्याः पंचशांताः षष्ठेयामे पश्चिमदिक्दृश्या वायव्यकोणे दीप्ता उत्तरदिग्धूमि
41 ताख्यान्याः पंचशान्ताः सप्तमे प्रहरे वायव्यकोणे दृश्या उत्तरदिग् दीप्ता ईशानकोणे धूमिताख्यान्याः
पंचदशांताः अष्टमे प्रहरे उत्तरदिग् दृश्या ईशानकोणे दीप्ता पूर्वदिग्धूमिताख्यान्याः पंचशांताः पु
नः प्रभाते पूर्वोक्तमेव इष्टशांदद्यादिति विषुवतोर्द्वयोर्भवत्समरात्रिदिवे काले विषुवत् विषुवं च
तद्दिने तत्रैव तत्त्वं भवति पुनः दक्षिणायदिने कर्कादिदिनशोकरी ईशानदिक् ज्वलति इतरा

अर्द्धदिनस्य प्रहरे वा मिष्टे पाव निशायाः प्रहरार्द्धमाद्यं स्यात् पश्चिमाशा रविणा
च गृहागम्या ते धूमित भस्म वस्थै ४ प्रत्येकमेवं सप्त तत्समे रोः
प्रदक्षिणाभ्यागमने प्रसर्पन् दिवारजन्योः प्रहराष्टकेन मु
क्ता दिशो हि सविता क्रमेण पश्चादि भुक्ता दिननाथमुक्ता
विवस्वदाशा भवति प्रदीप्ता साधूमिता यां सविताप्रयातस्ताभ्य
सु याः पंचदिशः सुभास्ताः ६ स्य प्रदीप्तो क्रमशांतदि
शा यदा संस्थित मेनशाले शेषं तदाशा पुगलेविमिश्रमाहुर्वि
धासन्नफलं फलज्ञाः १ ॥

ई० अंगारवती	म ज्वालिनी	अ धूमावती
उ भस्मा[illegible] ता	३८ प्रसाते	[illegible] पा ८
पश्चिमी वा	काई मूना	ज्ला मै

यत्र दिने मकराद्य दिने पावकी वह्निः दिक्ज्वलति तत्यार्थे येर्भ
स्य धूमसार्द्ध ते भवतः अयमर्थः यदा शांकरी ज्वलिता तदा उत्तरा भस्मिता पूर्वा धूमिता यदा पावकी ज्वलिता
तदा पूर्वा भस्मिता दक्षिणा धूमिता स्यात् ४ तदेव दर्शयति अर्द्धइति गताः ४ प्रत्येकमिति एवं पूर्वोक्तप्र
कारेण प्रत्येकं दिग्भागं प्रहरमात्रावस्थितेन सविता सूर्यः क्रमेण पश्चिमाद्या अष्टौ दिशो भुक्ताः केन दिवारज
न्योः प्रहराष्टकेन किं कुर्वन् सर्पन् सुमेरोः प्रदक्षिणां कुर्वन् इत्यर्थः दृश्येति अस्तां दृश्य प्रदीप्तो क्रमशांतय
दा तदाले शुभाशा पुगलतत्फलता विमिश्रमाहुः कीदृग् यथा सन्नफलमिति यथा येन प्रकारेण यदासन्नेव
वेकिं दिशां तत्तत्समस्तं फलं यस्यात्तथा १

41A यस्यामिति ग्रस्यामर्कः उदये प्रासः तदुपक्रमेणातस्य विपाद्या इमा दिशो ज्ञेयाः यस्यां रविः स्थितः सा ज्वालिनी तदनन्तरं धूमवती ततोन्या छाया ततः कर्दमिता ततोथ विज्ञी ततः भस्मान्विता तथा अगवती ८ उक्तानीति दिशामिमानि नामानि उक्तानि अथासां फलं वयं प्रतिपादयामः ज्वलन्त्या दिशि शिरसो भस्मांगं स्यात् संधुहिता यां सकलार्थनाशः स्यात् ८ छायेति छाया जलकर्दमितास्त दिङ्मध्ये स्यात् पवित्र्यां सार्थीः लाभः कथितः भस्मितां गा·

यस्यां भ्रमितार्कस्तदुपक्रमेण दिग्ज्वालिनी धूमवती तदन्या छाया जलाकर्द
मिताथ विज्ञी भस्मान्विता गारवतीयेति ८ उक्तानि नामानि दिशामिमा
नि फलान्यथामां प्रतिपादयामः दिशि ज्वलन्त्यां मरणो रसो स्यात्संधूहिता
यां सकलार्थनाशः ८ छाया जलाकर्दमितास दिङ्मध्ये पवित्र्यां कार्यतो
र्थलाभः स्याद्भस्मितागारितयोर्दिशा सजीवः प्रणाशः शकुनोदयेन १ अ
न्यत्र संक्रांतिचतुर्भोगः स्ववुध्या कक्रमं विभाव्य चलो रविः शः कुदयेतियाति
यस्मात् दिशो समयमाधिवासे ११ दिक्कालचेष्टागतिभागशाद्स्थानैः शुभे
सं सविधः प्रशान्तः भवेत्पुनस्तैरशुभैः समस्तैः समप्रकारः शाकुनः प्रदीप्तः १२

रितयोर्दिशा सशकुनोदयेन तीव्रप्रणाशः स्यात् अन्यत्रेति संक्रांति चतुष्ट्यात् पूर्वोक्तात् अन्यत्र अ
ष्ट संक्रांति पुकुकुंभा दिशां भोगः रवेरिति शेषः स्ववुध्या विभाव्य यस्माच्चलो रविः श्रास्वत् निरं
तरे मो सयमधिवासे उत्तरदक्षिणे उपैति आगच्छतियाति ततोन्यत्रैभतिभावः ११ दशप्रकारेषु
- शांतदीप्तेषु समानामेवात्र सोपयोगित्वात्तानेवाह दिक्कालेति दिक्कालचेष्टागतिभावशाद्स्था
नेरशुभैः सस विधः प्रशान्तः स्यात् पुनस्तैरशुभैः समस्तैः समविधिः प्रदीप्तो भवेत् १२ ॥

४२ अभस्मिताद्या इति भस्मितो दिवार्जिताः ककुभः पंच सर्वकालं प्रशस्ताः शांत इत्यर्थः विष्टा दिरो
42 षैः रहित स्त्र कालः प्रशांत इत्यर्थ विशिष्टस्वरूपं वं कृत्स्नं च विरस्वारा उरो दिवा सत्त च तद्दर्शीप के
कति थिर ध्यात पुंक्रे विधिः प्रकीर्तिता इति श्यावामचेष्टागतिरपवा माशांताभावो प्यवसायः प्रस
न्नः प्रशान्तः विरावः मधुरः प्रशांतः १३ स्थानमिति मनोहारि स्थानं शान्तं तदेवं पूर्वोक्तप्रकारे
णास सविषयं शांतं कथीयंति पुनः पतदेव सप्रकारं विपरीतभावान् दीप्तं कथयंयं

अभस्मिताद्याः ककुभः समस्ताः विष्टादि दोषैरहित स्त्र कालः श्यामाव चेष्टाग
तिरप्यवामाभाव प्रशांतो मधुरो विरावः १३ स्थानं मनोहारि तदेव देव सप्र
कारं कथयंति शांते सप्रभेदं पुनरेत देव वदंति दीप्तं विपरीतभावात् १४
पषां च मध्यात ककुभादिकानां जातेषु शांतेष्वधिकाधिकेषु शुभं नराणामधि
काधिकं स्यात दूत प्रदीप्तेष्व शुभं प्रदिष्टं १४ एवं विधं शान्तमथप्रदीप्तं जानाति
यः शाकुनिकाः स पव शांत प्रदीप्तस्य व यो विशेषं वं वेत्ति नो वेत्ति स किं
चिरेव १६ इति पौनकीमते शांतदीप्तप्रकरणं द्वितीयम् २ श्रीराम ॥

ति १४ येषां चेति येषां चेति पषां समस्तानां ककुभादिकानामध्यात यत्काधिकेषु शांतेषु जातेषु
नराणामधिकं शुभं स्यात समस्त शांतेषु का गणतात दूत प्रदीप्तेष्व शुभमधिकं प्रदिष्टं १५
पवं विधमिति पवं विधमर्थं प्रतिपादितं शांत प्रदीप्तं यो जानाति स पव शाकुनिकः यः शांत प्र
दीप्तस्य विशेषं न वेत्ति स न किंचिदेव वेत्ति १६ इति महोपाध्याय श्रीभानुचंद्रगणि तच्छिष्य सैविर
तेयां वसंतराजटीकायां पापोतकी रुते द्वितीयं २ ॥

42A शकुनानां विदिग्विभागस्तेवं यथा· उदयास्तमूलमध्यौ उत्तरयाम्यौ भुवति वासनामानौ नैऋत
वायव्यौ च प्रमाणखरकाद्यौ चेति १ रूढे पवमवतेनाइशानाग्नेयकोणयोवभियेइति एतासां
फलं त्वेवं प्राच्येमूलेदीमानशकुनानाकस्मिकान्समाकरपि वृपान्नमेस्येनेमत्तैमहतस्तवाना
येत् १ पश्चिममूलोदीप्तापश्चिमसंध्यासमुत्थिताः शकुनाः मासार्द्धमस्यनचिरस्पुंसः सौथा
निसाधयति २ यस्योटजेपि च सतो निवासमासाप्रायजायते शकुनः मासार्द्धमस्यनचिरात्त
पुंसः सौथानिसाधयति ३ ग्रामारामामरगृहस्थलपरिखाच प्रशास्तारेभान्तमिद्धिनिवासश
कुनोनयतिमखोद्वादमुख्यां स्व ४ प्राप्य प्रमाणकोणं यस्यस्वस्थ स्वतायसो शकुनः तस्य कस्मा
त्किंचित्तान्तरमुत्पद्यते कार्यं ५ न प्रारब्धं सिध्यति न प्रस्थानं प्रमाणमायाति ज्ञाते प्रमाणको
णे विचरेत समागतः संधिः ६ विचवितमर्थं चरइति मे शीतिं वस्तुसाधयत्यविरात्ः प्रस्था
नुयति च नीतं प्रमाणकोणोदयशकुनः ७ प्रत्यहोपडतानां दिग्मूढानामतिभूमार्तानां प्रा
यः प्रमाणशकुनः साधीयात्कौदिमीकानां ८ रिक्ताकरोति पूर्णं रिक्तं पूर्णं करोति नियमेन
प्रायः सरूपदीप्तः शकुनः खरकप्रदेशोद्यः ९ उत्साहोतमनसो राज्ञापरिमोछितानिभागी
पूर्णानि रूपायोध्वयाना साधुखरके शकुनः १० चौर्यां वस्केदाहल परस्य संभ्रमप्रदेशानां
सद्योरिक्तीरिक्तीकरणं खरके शकुनं समुक्ततम् ११ भूमिंगतेपि जीवति निगडैरपि संयतो
विमुच्येत युध्यनेसन्नद्धः क्रोधात्वेदायुधायोधाः शकटारोपितमांडोप्युतिनैव मात्त कामो
पि फ्रवदेशात्स्थे शकुने किल्वकः प्रवसतिस्वस्थः १२ कारानकारभाज्ञापरच्युतानामुदय
रोगीणां अभियुक्तानां बलिस्थवशकुनमर्वदासखरः १४

४३ ईशानोत्थैः शकुनैश्चौरा ग्रामे प्रवेश्यनबलतेन च रोगार्त्तो जीवति स्व
स्थो प्यत्रस्यमा मोति १५ ईशानोत्थैः शकुनैर्विशेषतः स्वरमंडलाक्रांते
रिपुचेष्टित इव दूरे मुक्ता नेपलायंते १६ मरुस्थल्यामिमेव दिग्विभा
गः मूले शांते सदाभवश्यंरस्थिसेवद्दमूलयति १ प्रातः शां
ते कार्यैः भवांतसत्वांतान्तरक भयादीन दिभावं २ अग्नेयं सदाभ
यं स्त्र भयादींतु भाव्यं तोरणीके सदाभकरं लाभे देयंइदमिति के
चित निवासस्तन्चलाभस्याग्रे विवेदस्यकरणात् ४ निवास शां
तास्थितितिमिद्धिको विलंबेन यावान्तीक्षीयते तं स्यापयातिभयादावभव्यः ५ मध्याह्ने तु शुभे
विरूपो दीसलस्तभयादींतु भव्याः रोगिणः सदानिवासो मृत्युदः पलेववंमृत्युदे विरूपेतभ
यं ६ प्रमाणे प्रारब्धं न सिध्यति संदेहारूढा प्रमाणयति स प्रमाणं चाप्रमाणयति शुष्कि का
यैतत्तां कुरुते ७ पंचरादिकं पंचदमकमल्पलाभदमितिभावः ८ पश्चिममूले शांतं वि
तिसमिद्धिकरं दीसं च भव्यं भयादो पुनस्तद्विपरीतम् ९ पंच
त्वं चद्वरकास्थले शांकरं दीसं स विशेषेण १० वायवे दि
तिसं वायुचंचल्यं करोति तस्मिन्दावपि रवरस्वराटः
स्यात् अन्नमनस्कतायां तभव्या हे लभ्यते ल
होन ११ पंचास्ये भयादो भ
व्यः शुभे त्वभव्यः अवार्स्यवतिमं
कार्यसिद्धिर्न यतिसिद्धिं
त्वराज्ञन क्षि १२ ॥

43A

ध्रुवः शांतः तदा शुभः अन्येच शांतमपि प्रातः प्रथमप्रहरे मध्याह्ने च भव्यं अपराह्ने तु भव्यमि
त्याद्य ध्रुवेच संदिग्धं ध्रुवे भवति निश्चितं तु संदिग्धं
याति ध्रुवाश्च ध्रुवाः स्युः अस्थिराः अध्रुवाः स्युस्वभा
वेन तु शुभमशुभं वार्तां स्थापयति १३ भविष्यद्विलो
मं ददाति अनिवृत्तो तु रिक्तं करोति १४ ज्ञाने शुभे
शुभे तत्संदेहे तत्संभव्यं अशुभे तु शुभयोगतो भेदेन पसे
वारोतु भव्यं सदागतेन दृष्यलभ्यतो १५ माईह्नेल
ह्मीकरोति १६ उर्ध्वशकुनसमाप्ति स्थस्यासमा
प्तिकरोति मध्याह्ने तत्संतु विशेषेणा अनस्तदास्थानं
स्थाज्यां असमाप्तौ तु समाप्तौ तु समाप्तिं करोति १७
अथः शकुनोपि स्थानं स्थाप्यं स्थाने भ्रेशादेशतद १८
इस्पष्टा दशाकोणफलाफलं रात्रिषा स्वात्य चरीह
याद्रम्य दिन चरीहृदयावस मलजलं तु शुभाभांतरे
स्थामूलादिमध्ये प्रातस्तु चरीहृदया हनु ४ च
रीयां मूलासा अग्रे जलं मूलं तद्भूयं अग्रे ये तु मंत्रे
पवं समास्ता हो रात्रेपि ४ चरी पुरुष्यादि विभा
गोते यः तथा च सति प्रातर्मूलं जलं मध्याह्ने निवास
जलं तसंध्यायां पश्चिम मूलं जलं तमध्यरात्रे तथा वेलत्ति मूलनिवास ध्रुवा स्वादि
ग्दिशिः ४ शांती अयन शुभाः किंपुनस्तसाः

४४ क्रमानितुः २ यथास्वभयानिःप्रन्येत्वाद्भः यत्र गेरवैौचत्तसोपिदिशास्ततः अन्यदायथायोगे
शंतास्तताम्र प्राग्वत् अस्वस्येमनस्तितस्यदिशि शुभः शकुनः स्वस्थेमनस्तितुशांतापाशकुनः
शुभः दीप्तायांदिशि शकुनेतत्रैवप्रतीच्यतस्यांदिशि शांतायाज्ञाताम ग्रतेगमनेभयमेवस्ते
यं पोतकीरुतइति पूर्वव्याख्यानत्वाच्चाहव्याख्यायते १ लाभदेतिचिलिचिलीतितनादः लाभ
दोभवतित्तथैवस्कुलिस्कुलिनिनदोपि कुचिकुचि इतिवनलार्थौभवति सान्तघातीइमांशार्वम
शवैप्रयतौऽइत्यर्थः आङ्गतौविकुविकुस्वरउक्तः आद्दतरादूनमित्यर्थः २ कीतितिकीतुकीतु

इतियः मधुरः

पोतकीरुतविचारमिदानीं कुर्महेयदर्थिगम्यमनुष्यः भाविकर्मफलपाकपरि
हासस्तमोभवतियोगिसुरकः १ लाभदश्चिलिचिलीतिनिनादः स्कुलिस्कुलिनि
नदोपितथैव कुचि कुचिनिनदोपिजलार्थेव्याहृतौऽचिकुविस्वरउक्तः २ कीरु
कीरुइतियोमधुरः सोकामतस्तुनिनदस्वलितारव्याः स्यादुद्ययापनियमेनचिचा
तिनिस्वनश्चिलितुनादइदार्थ ३ कष्टदश्चिरिचिरिशीतिविरावश्चीकुचीक्तितिचैदे
न्यविधायी एवमीदृशफलादशनदः प्रस्फुटानिगदितताभगवत्या ४ ॥

शवः असौकामतोभवतित्तु पुनरर्थैरस्वलितारव्याःशवाः कामतोभवतीत्यर्थः चिचीति
शवः नियमेनभयायशास्त्रचिलिकुनार्थोभवति ३ कष्टदइतिचिरिचिरिशीतिविरवः
कष्टदोभवतीचिकुचीकुइतिदैन्यविधायीभवतिसादीनाचाकुशवेप्रयुक्त
इत्यर्थः एवंपर्वोक्तप्रकारेणभगवत्याः पोतक्यादशनादाः प्रस्फु
टानिगदिताः प्रतिपादिताइदृशफलाः इतियदर्थीयः
शकुनविदितः तदेवफलंपोतक्यातेसया ४ ॥

44A प्रत्येकमिति मयानर्राणां स्वानां शकुनिस्वराणां प्रत्येकमाख्यातफलं वर्त्तते यस्मिन्कार्ये पुरु
षः स्थीत्स्वराणां विशेषं जानाति तं भाविप्रयोजनमशेषं वेत्ति ५ वामो निनाद इति प्रवा-
से गमने वामो निनादः शुभदो भवति दक्षिणः अनर्थफलासिद्धेः स्यात् पृष्ठे निनादः पृष्ठस्थि
तानां फलकृत् भवति अग्रभागशब्दः निषेधः कर्त्तीति प्रोक्तं तद्यथा सन्मुखमायाती वा पृष्ठरवा
वातिरे भवति वा वा अत्यंतं दुष्चेष्टया वा सा वारयेत् क्रममिति ६ युद्धप्रवेश इति युद्धप्रवेशे तथाग्र

प्रत्येकमाख्यातफलोत्तराणां योस्मिन्नराणां शकुनीस्वराणां जानात्यवश्यं पुरुषो
विशेषं प्रयोजनं भाविसचेत्स शेषं ५ वामो निनादः प्रवासे स्याद्दक्षिणो नर्थ
फलासिद्धेतुः पृष्ठस्थितानां फलकृच्च पृष्ठे निषेधकारी पुनरग्रभागे ः ६ युद्धप्रवे
शेयग्रदप्रवेशे श्रेयः प्रदस्यान्निनदोपसव्यः वामः पुनः पांडुरपुंड्रवत्या भवत्यभी
ष्टप्रतिकूलवर्ती ७ पार्थिवः छिलिचिलिस्वर उक्तः स्फुलिस्फुलि इति यः स तथैव कुवि
कुचिकुचि क्विति शब्दो द्वाविमौ नदितो पुनराख्यो ८ कीरुकीरु इति तैजससंज्ञः स्तै
जसाश्च निनदास्तु वेल्लिताख्याः मारुतावपि चिलिकुचि वाचि निस्वनौ निगदितौ मु
निमुख्यैः ९ ॥

द्धप्रवेशे अपसव्यो दक्षिणः शब्दः श्रेयः प्रदः स्यात् पुनः पांडुरपुंड्रवत्याः वामः अभीष्टोपि प्रति
कूलवर्त्ती भवति अशुभकारी स्यादित्यर्थः ७ पार्थिव इति चिलिचिलिस्वरः पार्थिवः उक्तः स्फु
लिस्फुलि इति यः सोपि तथैवेति पार्थिवः इत्यर्थः पुनः कुचिकुचि कुचि क्विति शब्दौ द्वावाप्यो
निगदितौ ८ कीर्त्तित कीरुकीरु इति तैजससंज्ञः स्यात् च पुनः येस्व वल्लिताख्या निन
नदाः तैजसाः स्युरित्यर्थः चिलिकुचिलिकुस्वरौ चीची चीति निः
स्वनौ मुनिमुख्यैः मारुतौ निगदितौ ९ ॥

४५ अंबरेति चिरिचिरिंइति निनादः अंबरः प्रोक्तः चीऊचीऊ इति शकुंतादशः अंबर इत्यर्थः पंचेप्र
45 वीजप्रकारेण भूतपंचकनिवासेन भूतानां पृथ्व्यप्तेजोवाय्वाकाशानां पंचकं तस्य यानि वासः
तदक्षरेणेत्यर्थः दशनादाः पूर्वोक्ताः पंचपंचवउद्दिताः पंचधा प्रतिपादिताः पंचधा प्रतिपादिताः इत्य
र्थः १० कुमारीति शकुनैकदेव्याः पोतक्याः पार्थिवनादपूर्वोः कुमारीपंचधीपि कुमाशकुनः भवेति त
स्य चिरेणास्वल्पकालेन पुंसां फलप्रकाशनि भवति ॥ कुमेणेति यदि कश्चित्कार्ये कुमेण

येरस्थिर चिरिचिरीति निनादः स्त्री कुचीकु इति ताद्दशपदा पंचधैव मुद्रिता दशनादाभू
तपंचकनिवाससवसेन ११ कुमारमी पार्थिवानादपूर्वाः पंचापि शकुनः शकुनैकदेव्याः
भवंति चेद्दैनियतं भवेति फलानि प्रकाशन्यचिरेण पुंसा ११ कुमेण पृथ्वीजलपाव-
कानां भवति शकुनः यदि कस्यकार्यः मनोरथेभ्योभ्यधिकानि तूर्णं तदा फलानि
भवमुदयेति १२ यन्नंतरे पार्थिवनादतः स्वेदक्षिभवरस्तत्फलमहत्तेस्यात् वायव्य
शकुनश्चेद्यदि नाभसो वा भूत्वा फलेन श्यति तत्समस्त १३ शांतौ निनादौ पृथिवीजला
ख्यौ हि सौ समीरांबर नामधेयो तेजः प्रधानो द्वितपावले चीभवेत्समयेन फलेन ताद्दक् १५॥

पृथ्वीजलपावकानां शकुनं भवति तदा मनोरथेभ्योऽधिकानि फलानि तूर्णं उद्भवंति १४ यन्नंत
रमिति पार्थिवनादतः अनंतरं वह्नि[illegible]स्यात्तदा फलं अहतं स्यात् यदि पार्थिवादनंतरं
वायव्यशकुनः नाभसो वा भवति तदा फलं मूलात् नश्यति १३ शांताविति पृथिवीज
लाख्यौ शांतौ निनादौ भवतः समीरांबरनामधेयौ शांतौ भवतः द्वितीयाचले वी तेजः प्रधानः
शकुनो न समं भवेत् फलेनापि ताद्दक् स्यात् शांते तेन समं शांत फलं
दृष्टानि दीसेन हीनमित्यर्थः १५ ॥

45A अशुभेषितु शुभेषु कार्येषु शांत अशुभाय भवति भयादौ दीप्तः भयनाशनाय भवति विपर्ययादिति
शुभकार्ये दीप्तः दीप्तकार्ये शांतः इति वैपरीत्यात् द्वावपि तप्रशस्तौ यतः अस्तित्वनास्तित्वफलौ १६
इति श्रीमहोपाध्यायभानुचंद्रविरचितायां वसंतराजटीकायां पोतकीकृते स्वरप्रकरणं तृती
यम् ३ अथो तिस्वरकथनानंतरं शुभचेष्टाः तासां सर्वासां फलमपि वक्तुमनाः चेष्टा उक्ताये: फलं पृथ

अशुभेषु कार्येषु शुभाय शांतो दीप्तो भयादौ भयनाय विपर्यये द्वावपि न प्रशस्ता
वास्तितनास्तित्वफलौ यतस्तौ १५ इति स्वरप्रकरणं तृतीयं ३ अथ शुभचेष्टाः
फलमपि तासां युगपद्ब्रूमः खलु सर्वासां उक्ता पृथग्यत्नात् स्थितं ये तैरबुधैर्मथि
तं १ यासंमुखी चाभिमुखं समेति विलोकयेच्चाभिमुखं विशंका प्रोत्फुल्लवक्त्रा
शकुनिर्मनुष्यैः सावेदितव्या परितुष्टभावः २ प्रशांतिसमनस्कभावा प्रीतामु
दं यच्छति लाभतस्य इष्टं फलं संमुखमाभिमुख्यादुत्फुल्लवक्त्रेष्टफलं ददाति ३
प्रसन्नचेष्टा स्थिरस्वरदीप्तनिशीतातेपांडुविकाक्रदाचित् लाभं ददातीखल्वस
वेदितुकार्यो घातानां भवति हतेन ४
कृत उक्तं तैः अबुद्धैर्मथितं पिष्टपेषणाकृतमित्यर्थः १ येतिया शकुनिः देवी सन्मुखी भवति अ
भिमुखं समेति विशंका अभिमुखं विलोकयेत् कीदृशी मोत्फुल्लवक्त्रेति प्रोत्फुल्लं वि
कसितं वक्त्रं यस्याः सा तथा मनुष्यैः सा परितुष्टभावा सा न रावेदितव्या
ज्ञातव्येत्यर्थः २ मनइति समनस्काभावा मनः प्रसन्नतिं यच्छ
ति प्रीत मुदं हर्षं यच्छति लाभ दा च भवति अभिमुख्या
इष्टफले संमुखं भवति उत्फुल्लवक्त्रा इष्टफ
लं ददाति ३ प्रसन्नेति ४ ॥

४६ 46 केंद्रपनाद्दितिरदक्षिणपक्षभागे केंद्रपनातव्युधाः अभिमत्तयमित्रलाभौवदंतिदक्षिणांपक्षमुक्ति
पंती ऊर्ध्वं न्यंतीसन्मुन्नतिं वक्षिजपंचयुद्धे ५ पक्षइति पक्षयोस्तेपराततःजयर्द्धिब्रवीतिवेच
पक्षावपसेव्येपृष्ठेतदंगेोचितभूषणासिर्भवति ६ स्थानइति प्रशस्तेस्थानेगमनात् अस्यमेवप्रश
स्तेस्थानं अवाप्यते सुस्थानसंस्थेविहगेस्थानस्थिता नानराणांप्रवृत्तिर्भवति ७ प्रशंसनइति देव्याः

केंद्रपनाद्दक्षिणपक्षभागेवत्यमित्रद्दयामित्रभागेपक्षंपुनर्दक्षिणमुक्तिपंति ·
समुन्नतिंवक्षिजपंचयुद्धे ५ पक्षद्वयोस्तेपरातेजयर्द्धिप्रोक्ता हमुन्नाह्वतीब्रवी
ति पक्षापदावाहयते पंसव्येपृष्ठेतदंगोचितभूषणासिः भद्राभिलाषेनिकार्या
र्थसिद्धिर्भद्राग्रदेस्थांतस्थितस्ते पिपक्षेपभागेचफलंतिकामाखिंसयास्यात्प्रि
ययोषिदास्ति ७ स्थानेप्रशस्तेगमनात्प्रशस्तमवाप्यतेस्थानमवश्यमेवस्थान·
स्थितानांभवतिप्रवृद्धिः सुस्थानसंस्थेविहगेनराणामप्रशस्ते दुःस्थानाभ्युपसर्प
णेनप्रदक्षिणाध्यगमनेनतद्वदभवेत्प्रवासेभिमतार्थसिद्धिः सुखंभवेत्तवेलन
चेष्टितेन ८ स्थानमित्रलाभाय स्वजातिसंगाद्दतत्यजातेर्विजयोजयाय पा
देननेत्रस्य च दक्षिणेनकेंद्रपनास्मितदर्शनाय ६ ॥

तदेशाभ्युपसर्पणेनप्रवासेअभिमतार्थसिद्धिर्भवेत प्रदक्षिणाभ्यागमनेनापितद्वत् एवोक्त
वत नेपंखेलनचेष्टितेनसुखंभवेत् अंगतुष्टिविशेषः ८ स्यादिति सजातिसंगात्
मित्रलाभायदेवी स्यात अतत्यजातेर्विजयोजयभवतिसुदक्षि
णेनपदेननेत्रस्यकेंद्रपनात ईप्सितदर्शनायदेवी
स्यादित्यार्थः ९ ॥

46A

वथा गामस्मइति पुच्छे पुनरुत्क्षिपंतीव थागमाभीप्सितकार्यसिद्धिं करोति परमप्रमोदात्तनृत्यंतीम
होत्सवं मंगलं चादिशंतीभवंति ११ उरइति उरो हृदयं अथ वा गुह्यमभिस्पृशंतीपिनस्तनीभिः स
ह संगमाय भवति अवनीरुहमपि रोहनी श्रियै स्यात् कुलमुत्क्षिपंती विभूषणा सैस्यात् ११ आहम इ
ति इतरेतरस्याहरदानी चंचुना जठरस्य कंडूयनाद्वा तथा अवामपादेन आननस्य कंडूयनाच्च वांछि
तभोग लाभः स्यात् १२ श्यामापादकी शरीरोत्सवेन न संस्कारकरे रोअभीष्टान्भोगान अशेषान प्र

वथागमाभीप्सितकार्यसिद्धिं करोति पुच्छे पुनरुत्क्षिपंतीनृत्यत्यभीष्टा परम
प्रमोदात्सवं मंगलमादिशेत्सा १० उरोथवा गुह्यमभीस्पृशंतीपीनस्तनी
भिः सहसंगमाय श्रियै पयोरोहंत्यवनीरुहंस्याद्विभूषणाश्चैगलमुत्क्षिपंती ११
आहरदानादितरेतरस्य कंडूयनाद्वा जठरस्य पंचा आवामपादेन तथाननस्य कं
डूयनादीप्सितभोग्यलाभः १२ श्यामो शरीरचनेन पुंसां भोगान भीष्टान्प्रादिस्य
श्रोषान निमज्जनेनांभसि निर्मलेन तु राज्याभिषेकं यथा यत्यवश्यं १३ पुंसां भवे
द्दक्षिणपृष्ठभागे कंडूयनाद्वारणवाजिलाभः सर्वोप्यपत्यत्ति
हनिश्चयेन यदा शिरः स्पर्शनचेष्टितं स्यात् १४

दिशति तु पुनः तिर्मलमंभसि निमज्जनेनावश्यं राज्याभिषेकं कथयति १३ पुंसा मित्ति दक्षि
णपृष्ठभागे कंडूयनात्पुंसा वारणवाजिलाभः भवेत् दक्षिणलो
के निश्चयेन शिरः स्पर्शनचेष्टितेन निश्चयेन सर्वोप्य
पत्यं स्यात् १४ ॥

४७ इष्टैशैरिति इष्टशैः सर्वाङ्गेविहगचेष्टितैः कान्येनानृणां सर्वमीप्सितं भवतियादृशैः चेष्टितैः पु
47 नः सेहितं रोउपैतितादृशानि चेष्टितानि अयुनामनाः श्रात्तत्सतिगोचरीकुर्वन्तिस्पष्टः १५ इतिव
संतराजटीकायां पोतकीरुते शुभचेष्टाप्रकरणं चतुर्थं ४ शुभाशुभचेष्टापारुषिते स्वरोषं प्रासेच
वशपंतिकीट शीघ्रकीकृत्वास्येति वक्रीकृतं ग्रासमपयेति सा वाग्रस्य वपलायते नश्यति त्रासं
प्राप्नोतिलीयते वा काापिलीनाभवति पराङ्मुखस्येति पराङ्मुखं पयस्यात् तथा ति

इष्टैशैर्विहगचेष्टितैर्नृणां यान्निनाभवति सर्वमीप्सितं यादृशैः पुनरुपैति सेस्तये·
तादृशानि भूरागुतायुनामनाः १५ इतिवसंतराजशाकुने पोकीरुते शुभचेष्टा
प्रकरणं चतुर्थम् ४ अथ शुभचेष्टाविचारः वक्रीकृतास्यरुषितेचपशपेस्यलायने
त्रस्यनिलीयतेवा पराङ्मुखस्य पुरपैरंतीभवेरसौम्याप्युषि-- १ अङ्गास्य·
तेव्याधिभयं कुमार्याः प्रोत्तमंगालकरणीयमंकं भयंपरेभ्यः परितंभमाणाथ्या
नासमस्तार्थविनाशमाहुः २ गतेपुरोष्ठिल्पवशारयस्ताम्युत्सेपुचोत्कः परि
वारस्थानः शोकाकुलत्वं विमनस्कतायाम् रुद्रपुरीषेवम
नेर्थनाशः ३ ॥ रामः ॥

तृशीतिपराङ्मुखस्याविकुर्वतीखंतीविपुरुषेकगेरपृवंविपावरानिश्रसौम्येदुषितास्त्रोपाऽभि
भूताभवेत् १ कुमार्याः श्मालस्यः व्याधिभियंभवति कुमार्याः प्रात्सरुभंगात्स्य यत्रभंगात्त्वक
रणीयभंगाः स्यात् प्रवर्तितंभमाणापरेभ्यः भयंब्रुवीति· ध्यानत्तसमस्तार्थविनाशहेतुर्भव
ति २ गतेक्षितिशेष्ठिल्पवशास्यस्ताम्युत्सेपुगतेषु परिवारस्थानः स्यात्विमनस्कतायां
शोकाकुलत्वस्यात् मूत्रेपुरीषेवमनेचअर्थनाशः स्यात् ३ ॥

47A

[illegible]

भयमिति प्रकंपात्भयमितिमात्रांभूयस्तंभवतिस्वगात्रपीडास्वजनस्यभीर्वाभवति पुत्रकयतत्रयोरु
त्पाटनात्वंधुहत्योमरणंवाभवेत ४प्रत्यहेति प्रत्यहे देव्यानिकटस्यभक्तस्या गात् ग्राम्यवहार
हानिरिति ग्राम्यवहारये: शनंतस्य हानिरभाव:भवेत् गृहीतभक्त्यजनेनपुंसा हस्तस्थितस्यापि
नस्यानाशात५ सजातीति ग्रात्मीयेनसमदेसमजातिभि: सेमंयुद्धंभवतिपरेणायुद्धेनपरिजात
युद्धंभवतिपराजितपक्षेभंगइति ग्रधिवासितयष्टि·

भयंप्रकंपादिति मत्रमत्रस्वगीत्रपीडास्वजनस्यभीर्वा उत्पाटनात्पुत्रपत्रयो
र्बंधुहत्योवामरणंभवेद्वा ४ प्रत्यहदेव्यानिकटस्यभक्तस्यागाद्व्यवत्राम्य
वहारहानि: गृहीतभक्त्यजनेनपुंसाहस्तस्थितस्यापिफलस्यनाश: ५
सजातियुद्धेसमयाति युद्धंपरेणयुद्धेपराजितयुद्धम भंगोभवेत्पराजितपक्षेभं
गेजयेतदीयेविजयोजनस्य ६ ग्रन्यत्रयानाद्धिवासितस्यस्तिथ्युन्मुखंया
त्यपरत्रकार्यप्रदीप्तयानात्पुनरुत्पतेतिसंग्रामविनदृपकार्यनाश: ७
दीप्तास्थितेपश्चिमादेशभंगोऽद्भुप्रदेशोपगतेसदुखं ग्रासीनपक्षेप्रपला·
यितेनभवेद्विभिमग्र:सुखदु:खभाव: ८ ॥

भंगेभंगइति ग्रधिवासितयष्टिभंगेभंग:स्यात तदीयेविजयेजनस्यतय:स्यात् ६ ग्रन्यत्रेति ग्र
धिवासितस्य ग्रन्यत्रपानात्थि युन्मुखंकार्यमपरत्रयाति पुन: प्रदीप्तयानात्संग्रामवितग्राम
नष्टपकार्यनाश: ग्रपतेति ७ दीप्तेति पश्चिमदीप्तास्थिते देशभंगस्यात्तदुःषुप्रदेशोपगतेप
श्चिमदु:खंस्यात: ग्रासीनपक्षेप्रविलंबितेचपक्षेसुखदु:
खयोर्मिग्रभागेभवत: ८ ॥

स्त्रीति दिरे स्याद्विरुद्धभा व्यदृष्टिस्थितं तु मित्रं वा दिरे सा तस्याः परित्यागात् स्त्रीनाशवित्तस्थितकार्यना
शे स्यात्तौ कुमार्याः भुजंगाद्वि प्रभवेभ कुतो पि अवश्यं भयं भाविर्ऽवामा भीति यदि देवी यानि वा
मानं गानि चंचारश्च तेन चक्रे दृप्यते तत दंगच्चा तेन राणां कुरुतेत च्छित वा मपश्चाच्चे च्छा ज्ञोऽस्ति त वामप
श्चा कुलक्षयं कुरुते १ ग्रशैलाति गुरुकुराशि कट्टपते तदा ग्रतीसारभयं भवेत् गुरस्याः शीतत्वे ग्र
हरणीभयं भवेत् निद्य प्रदेशाभ्युपसर्पिते न अवश्यं नराणां पतनं स्यात् ॥ रोग इति

स्त्रीनाश वित्तस्थितिकार्यनाशो स्यात्ता दिरे सां विरुद्ध भा वात् भुजंगवह्निप्रभ
वे कुमार्या भयं भयं वि कुतो प्यवश्यं र्वामानि चंचारतेन वायकं दृप्यते गानि
च या नि देवी त दंग च्चातं कुरुते न राणां कुलक्षयं त र्पित वा मपश्चा । १ ग्रशैलास
तीसारभयं भवेद्वा स्पर्शाद्दुदस्यं ग्रहणीभयं वा निद्य प्रदेशाभ्युपसर्पितेन भव ·
त्यवश्यं पतनं नराणां ॥ रोगोयदि स्याद्रप्य वासित स्य स्यात्तां तदा कार्यविना ·
शरोगौ रोमांचि नाशो च न तो विदेशो रोगो भवेद्वाथ भयं भुजंगात् १२ स्नानेन स
त्य विप रे विडु षे स्नाती मले स्नानमनिष्टमाहु पं के कृतं भस्म निमीव नाशं य ·
द्वा परी ब्राह्मन कर्तव्यते १२ ॥
अथ वासित स्य यदि रोगः स्यात्तदा कार्यविनाश रोगौ स्यातां रोमांचितं उद्भूत रोम रूपम शेषं तनु
र्यस्य स या एवं विये विदेशे सति रोगो भवेत् वा पश्चात् तदनेन नाय: भुजंगाद् भयं भवेदित्यर्थः १२
स्नानेनेति सत्या स्नानेति विपरे ब्रुवीति विडुषे मले स्नानं कुर्वती अ
निष्ट स्नाने कुर्वती अनीष्ट स्नान माहु कथयतीत्यर्थः पं के स्ना
ति कृते रोगं ब्रुवीति भस्म निमीव नाशं यदि ब्राह्मन कर्तव्यते
१३ ॥

48A

केशास्थिनि केशास्थीनि वक्त्रे यस्याः सा नराणां मरणमुपाददाति कष्टान्ना पुनः कष्टं अङ्गारवक्त्राज्व लस्य रूपकृतमवतिरक्तवक्त्रा वा यथा द्रूपं जल्पति १४ तनुमिति तनुशरीरं धुनाना कंपयती फलहानि रोगौ ब्रवीति चेच्छ्वासननेन शरीरस्येति शेषः चातं ब्रवीति पक्षादिसंज्ञो द्विपभुवि ह्विपंती चेत कीकार्य विनाशपक्षीकार्यविनाशकं च भीस्यात् १५ नश्यंतीति यनुर्द्धरेमूर्द्ध विधूननेन सर्वाणि समीहितानि नश्यंतिशय्यामाप्रविस्तारितवामपक्षा शकुद्भवाभीतिमुपादः

केशास्थिवक्त्रामरणं नराणां कष्टान्नी कष्टमुपाददाति अङ्गारवक्त्राह्व
यकज्वलस्यैवं यथा द्रूपं जल्पति रक्तवक्त्रा १४ तनं धुनाना फलहानिरोगौ
ब्रवीति चेच्छ्वासननेन चातं संज्ञो द्विपज्ञाति भुवि ह्विपंती स्यात्स्यौत कीकार्यवि
नाशकं च १५ नश्यन्ति सर्वाणि समीहितानि यनुर्द्धरेमूर्द्धविधूननेन शा
कुद्भवाभीतिमुपाददाति शर्य्यमाप्रविस्तारितवामपक्षा १६ निम्ने ष्टकाया प
रतं च भावेदर्थानना प्रेतपुरीनिवासम् वृक्षाग्रवर्तीर्णि द्रुविणप्रणाशं स्याना
निचातं कुरुते प्रसह्य १७ अयोमुखीयोग्रतमा रूक्ष पराङ्मुखी चापि प
राङ्मुखत्व वियुज्यमाना कुरुते वियोगं कर्तव्यनाशं प्रपलायमान १८ ॥

यांति प्रकंरोतीत्यर्थः १६ निम्ने ष्टेति निचेष्टकायापरतं च भीव मितिरासत्वमित्यर्थः कुरुते वृध्वो नना प्रेतपुरीनिवासं मरणं कुरुते वृक्षावतीर्णि वृक्षात्भूमावपामनाद्रविणस्य नाशं कुरुते प्रसह्या भिचातं कुरुते १७ अयोमुखीति अयोमुखिकार्यं मारुत्व ब्रवीति पराङ्मुखी कार्यस्य पराङ्मुखी त्वं ब्रवीति नियुज्यमानास्वभर्तृसकाशादिति शेषः वियोगं कुरुते प्रपलायमाना कर्तव्यनाशं कुरुते १८ ॥

रोगा इति तनुवर्त्मगेन रोगाभिघातः स्यात् तिरोहितत्वेन स्तनमध्ये गोचरीभूय पश्चात् दृश्यतां गतत्वेन प्रभू
49 तेभयं भवति देव्याः फलपुष्पस्य प्रसारणात् कुटुंबपरस्परं कलिः स्यात् १९ मुखस्येति काष्ठादिषु मुख
स्य चर्वणेन स्वनं तं कष्टं कुमारी वितरति वामेन यान्ती बिलमाविशन्ती प्रेतकसन्निवेशं प्रस्थापयति यम
सन्निधिं प्रापयतीत्यर्थः २० अदृश्यता इति निमित्ते शकुनावलोकनसमये पतत्रिणि गवेष्यमाणे अधिवा
सित स्थाने पक्षी अदृश्यतामेति तदा मृत्युर्भवति यदि

रोगाभिघातस्तनुवर्त्मगेन तिरोहितत्वेन भयं प्रभूतं प्रसारणात्फलपुष्पस्य दे
व्याः कलिः कुटुंबस्य परस्परं स्यात् १९ मुखस्य काष्ठादिषु चर्वणेन क्वणं कुमारी
वितरत्यनेनं वामेन यान्ती बिलमाविशन्ती प्रस्थापयत्यंतकसन्निवेशं २० अ
दृश्यतामेत्यधिवासितस्थे त्यक्ती निमित्ते यदि गवेष्यमाणो मृत्युर्भवत्यस्य यदि
चान्यजातिः प्रशस्ति रोगान्वितशुभाय २१ उत्तानपादस्य तलं स्पृशन्ती पद्भ्यां च
काष्ठोपगता चरन्ती कंडूयमाना चरणेन राणां विशेषयानं कुरुते कुमारी २२
भयार्तरोगार्तवधादिकार्ये स्त्यादिके वा कथिता प्रशस्ताः अन्य
त्रैवैतो विरुद्धस्य वश्यं भीरोगघाते स्थितकार्यनाशान् २३ ॥

वान्यजातिः प्रशस्ति रोगान्वितस्य शुभाय भवति २१ उत्तानेति उत्तानपादस्य तलं स्पृशन्ती काष्ठोपग
ता पद्भ्यां चलन्ती काष्ठोपरि पद्भ्यां क्रमन्तीत्यर्थः चरणौ कंडूयमाना कुमारी नराणां विशेषयानं कुरुते २२
भयार्त इति भयार्त रोगार्त वधादि कार्येषु निभयेन आर्तः पीडितः रुजा पीडितः प्रभुणा वधाय धारितः
स्त्रादि शल्यस्य अन्येषु रचाते रीसकार्या राज्यग्रहणोपयुक्त्यादिकाः चेष्टाः प्रशस्ताः कथिताः अन्यत्र शांत
कार्ये पुनः सर्वाः भीरोगघाते स्थितकार्यनाशाद्वश्यं विरुद्धपति २३

49A ग्रंथइति ग्रंथविस्तभयाद्बहूनिक्रूरचेष्टितफलानितस्मात्कारणातननुमत्रिस्वयेनसमतिः पेद्दात्तस्मा
त्मनैवस्वध्याइद्दशान्यपरिशिष्यनुसरेत् २४ डुष्टइति इमांडुष्टचेष्टितफलाभिधायिनीपंचविंशतिं
अवेतिजानानि सपुरुषः दैवलंघनेक्षमोभवति कीदृगपुरुषकारइतिपुरुषकारः उद्यमः तत्रतस्य
रः २५ इतिश्रीउपाध्यायमानुचंद्रविरचितायांवसंतराजटीकायांपोतकीरुतेपंचमप्रकरणं ५
अनेकरूपमितिपांथसमूहमातः देव्याअनेकरूपंग

ग्रंथविस्तरभयान्नबहूनिक्रूरचेष्टितफलान्युदितानि अत्मनैवसमतिर्नु
तस्मादीदृशान्यनुसरेत्परािण २४ डुष्टचेष्टितफलाविधायिनीपंचविंशति
मिमाभवेत्तियः पुरुषः पुरुषकारतत्परस्सक्षमोभवतिदैवलंघने २५ इति
पोतकीरुतेऽशुभचेष्टाफलविकारप्रकरणंपंचमं ५ अनेकरूपंगमनस्वरू
पंनिरूप्यतेपांथसमूमातः यत्कारमाथ्यारभ्यि गम्यगम्यो
दैवस्यनस्यात्पुरुषः कदाचित १ उड्डीयपायात्ककुभोविभागाद्वन्दरीयात्यप
सव्यभागं तारानुलोमायततोपसव्याप्रदक्षिणासाखलुदक्षिणाच २ या
पांडवीदक्षिणादिग्विभागाउड्डीयवामस्त्रयतिप्रदेशं अप्रदक्षिणासावयवोद्
तारव्यावामाविताराप्रतिकूलनाम्नी ३
मनस्वरूपंनिरूप्यतेयत्पारमथ्यात् अपिगम्यत्वात्पुरुषः कदापिदैवस्यगम्येनभवति १ उडीयेति
याधनुर्द्धरीवामात्ककुभोविभागाडुड्डीयापसव्यदेशंयातिसाधनुर्द्धरीताराअनुलोमाः पसव्याप्रदक्षि
णाचेतिनामभिः कथ्यते २ यापांडवीतयांपांडवीदक्षिणादिकविभागाडुड्डीयवामंप्रदेशंयाति
साअप्रदक्षिणाउद्धतारव्यावामाविताराप्रतिकूलनाम्नीतिनामभिःकथ्यते ३

५० ताम्रइति तारेहृताख्येपर्वोर्ल्लेऽभिमुखीनिसन्मुखसायांतिपराङ्मुखीतिग्रग्रेवूमंतेतिउद्दमुखीति
50 अर्द्धमुत्पतंतीऊर्ध्वीमुखीग्रधोमुखंभूमौपतंतीदक्षिणादक्षिणावेष्टनात्तइति वामतोदक्षिणतश्चक्रा
वेष्टनादित्यर्थः पवंपृष्ठेपुरस्ग्रग्रेगतयोभवंति ४ताराभिधेति शाकुनशास्त्रविज्ञैः यापंयमान
ताराभिधाकीतितस्याः ताराभिधायाः सान्वयानियतिर्यानिद्वादशनामानिप्र

ताराद्दतास्याभिमुखीतथान्यापराङ्मुखीचोर्ध्वमयोमुखीच दक्षिणादक्षि
णावेष्टनास्येत्वपृष्ठेपुरोपृष्ठेगतपञ्चपृष्ठ ४ ताराभिधापांथसमूहमातापाकी
र्त्तिताशाकुनशास्त्रविज्ञैः विशेषतोद्वादशसान्वयानिनमानितस्याः प्रतिपाद
यामः ५ ऊर्ध्वीकपाटसवलितातयोधावक्राचहूरागुलिकिस्तयोर्ध्वा काडा
भिधापृष्ठगतातयामासाद्विप्रकारापुनरथतारा ६ वामप्रदेशात्सरलंप्रयाति
यादक्षिणंसाकथितादितादिऊर्ध्वी ताराव्रजस्यर्थपयप्रदेशात्पुनन्निवर्तेतवपाट
संज्ञा ७ उत्सुत्ययादर्ध्ववृत्तसवलंतीप्रयातितारासवलितामतासा तारापिभू
त्वनकोटगर्तेनिलीयतेसापुनरंध्रतारा ८ गोमूत्रिकासर्पवदेवरेयावंकं
व्रजेत्साखलुवक्रतारा साह्रस्तारा कथितेहपूर्वतारामवेद्यातिततोतिहूरम ९

सिपादितान ५ ऊर्ध्वीति ऊर्ध्वी कपाटसवलिता ३ ग्रंधा ४ वक्रा ५ हूरा ६ गुलिकिः १ ३
त्सुत्येति यादर्ध्वस्थानउत्सुत्यसवलंतीप्रयातिसासवलितामतायातारा भूत्वान्ग्रन्पउकोटरगर्तेनि
लीयतेसाग्रंधाभवति ८ गोमुत्रिकेति योगोमूत्रिकावत्सर्पवच्चग्रेरेव कुत्र्रमतिसाखलुनि
श्चयेनवक्रतारायापूर्वताराभवेततस्तोकिहूरेयातिसाइहूरेतारा कथितापूर्तिपादिता ९ ॥

50A लुठंतीत यागुलिकेव पङ्क्त्यांलुठंतीत्यवन्यां यातिसा गुलिकिर्मितायाऊर्ध्वदेशेगगनेगत्वाततः साभ्रा
भवेत्साऊर्ध्वतारा १ ॰ अवक्रेति याशरवत्वाणवतक्राक्रिवेगप्रयातितोनिर्वर्त्यनायातिमाकां
उत्तारायापृष्ठप्रदेशेवामात अवात आवमगागच्छतिसापृष्ठतारीभवंति ११ ३ डीयतियापर्द्दसार्ग
डडीयप्रदक्षिणंयातिसाद्वितीराकथितावाडडीयार्द्ध देशेत्तिष्ठतिसाद्वितीयार्द्धतारा कथिता वर्द्धेरिति
शेषः १२ पक्षेवेति पक्षेवातारागतिवैपरीत्यादित्तिदक्षिणः वामप्रदेशंभ्युपसर्पणेनविज्ञेद्वादशना

लुठत्यवन्यांगुलिकेवतारायायातिपङ्क्त्यांगुलिकिर्मितासौ गत्वोर्ध्वदेशंगगनेत
तेयात्तभ्राभवेत्साकथितेर्ध्वतारा १ ॰ अवक्रिवेगाशरवत्प्रयातिनिवृत्यनायाति
चक्रोडतारा पृष्ठप्रदेशेननरस्यवामादवामागच्छतिपृष्ठतारा ११ ३ डीययायाति
तथार्धमार्गेप्रदक्षिणंसाकथितार्द्धतारा उड्डीययातिष्ठतिचोर्ध्वदेशेसाप्यर्द्धताराक
थितार्द्धितीया १२ वक्षेवविज्ञेगतिवैपरित्याद्वामोदिताद्वादशनामधेया उत्पादिता
कस्मिकविस्मयानिफलान्यथासामनुकीर्तयामः १३ अञ्जीफलंशोभनमादपुं
सांफलेनहीनाभयदाकपाटी फलंविपत्तेसवलितानितक्ष्फलेक्षिताकरणीमुख
प्रदाया १४ वक्रीनिवक्राभिमतार्थसिद्ध्येदुवप्रदेशेफलदाचदूरा कार्यस्यनाशगु
लिकिःकरोतियुद्धेविपत्तेपुनरुर्ध्वतारा १५ ॥
मधेयावामोदिता अथासांफलानिवयमनुकीर्तयामः कथयामः कीदृशानिउत्पादिताकस्मिक
विस्मयानीतिउत्पादितआकस्मिकः विस्मकः विस्मयोयैःतानितथा १३ अञ्जीति अञ्जीगतिः
पुंसांशोभिनंफलमादकपाटाफलेनहीनाभयदाभवतिसवलिताअनित कफलंविपत्तेफलोक्षि
ताफलरहिताकर्णिसरवप्रदाभवति १४ वक्रेति अपिमतार्थसिद्ध्यैवक्राअनिवक्रेभवनिदूरा
दूरप्रदेशेदूरस्यानिफलदाभवतिगुलिकिःकार्यप्रणाशंकरोति पुनरुर्ध्वतारायुद्धेविपत्ते १५

५१ स्यादिति फलेनरहितात्कांडवेगास्यान्तपृष्ठतारानष्टार्थलाभायतवास्तुनः प्राप्त्येस्यात यादिविकारा
51 गद्भतारशकुनैकदेवीभवतिसाफलार्द्धदात्रीस्यात १६ यावदिति पुनरुज्ञतावत्प्रकारावामातत्वातेन
प्रकारात्तावत्भयेउपारस्थाति १७ जान्विति गौत्रप्रदेशेवरवाहुनात्रिभवतितयोरुदेशेपरिधान
लाभःस्यात स्पथकघारस्पानावासिर्भवतित्रवरप्रदेशेभिष्टान्नभोज्यंस्यात १८ कंठेवेति कंठाभरण
लाभःस्यात ललाटदेशेपट्टबंधःस्यात शिरसिछत्रस्यलाभःस्यात कपाप्रयाणेजान्वादि प्रमि

स्यात्कांडतारारहिताफलेननष्टार्थहृतलाभायचपृष्टतारायास्तदूतारशकुनैकदेव
स्यादिप्रकाराविफलार्द्धधात्री १६ यावत्प्रकारफलमउत्तारायावद्यथायच्छति
मानवानांतावत्प्रकारापुनरुज्ञवामाभयंतयावडुपारस्थाति १७ जानुप्रदेशेव
रवाहुनासित्तयोरुदेशेपरिधानलाभःरम्यासनावाप्तिरथापिकट्यामिष्टान्नभो
ज्यमठरप्रदेशे १८ कंठेनकंठाभरणस्यलाभोललाटदेशेपिचपट्टबंधःछत्रस्य
लाभःसिरसिप्रयाणेस्यात्तावपावामगयाप्रवेशे १९ वामेग्रतोदहिणात्तस्थयो
रिति प्रत्यक्षदेवीपथिकेनसाकं वदिष्टमध्याधमसंज्ञकानिफलानिक्रमतोवि
यते २० दहिणमध्यमवामविभागाद्यावजतोभिमुखीसमुपेति साक्रमतोव
हुमध्यममल्पंडष्टफलंकुरुतेपुरुषाणाम् २१॥

तथाग्रामप्रवेशेवामपेस्यर्थः १९ वामेग्रतइति प्रत्यक्षदेवीपथिकेनसाकंवाग्रेतोदहिणास्थयोती
वदिष्टमध्याधमसंज्ञाकानिफलानिक्रमतः ज्ञभिप्यते २० दहिणेति यावृजतःपुरुषस्यदहिणाम
ध्यवामविविभागान्अभिमुखीसमुपेति साक्रमतः वहुम
ध्यमफलंपुरुषाणांडष्टफलंकुरुते २१ ॥

51A प्रदक्षिणेनेति प्रदक्षिणेन पृष्ठमावेष्टयंतीयथेष्टलाभं कुमारी कुरुते वामेन भागेन पुंसां समभ्यावेष्टयं
तीनस्यमरणं करोति २१ पराङ्मुखीति पाचपृष्ठात्पराङ्मुखी गच्छति मा पृष्ठेस्थितं करणीयमाह सापुनः
पृष्ठाभिमुखं प्रयाति सा प्रयोजनं वार्थमतीतं कथयति २२ निर्गच्छतीति यदा निर्गच्छतः पुंसः पृष्ठवामा
भवति तदा पृष्ठप्रकोपार्थः विनाशनार्थो विति पृष्ठस्थितेजनसमुदायः नृपो वाते षाप्रकोपः अर्थनाश
स्तौ भवत इत्यर्थः उर्द्धगा अपोवदनापतंतीव वामेमृतिमाह दक्षिणोपुनः अर्थनाशे २४ वामेतिपृष्ठभा
गात वामावर्तावामेनावेष्टयंतीच अभिषेकार्थेनेष्टा साभयादौ प्रशस्तात्

प्रदक्षिणेन प्रतिवेष्टयंतीयथेष्टलाभं कुरुते कुमारी वामेन भागेन पुनः पुमां
समावेष्टयंतीमरणं करोति २२ पराङ्मुखी गच्छति या च पृष्ठात्पृष्ठस्थितं साक
रणीयमाह प्रयाति पृष्ठाभिमुखं पुनर्या प्रयोजनं सा कथयत्यतीतं २३ निर्गच्छ
तो गच्छति पृष्ठवाना पृष्ठप्रकोपार्थविनाशनार्थौ अधोर्ध्वगाधोवदनापतंतीवा
मेमृतिर्दक्षिणतो विनाशं २४ वामावर्ता पोतकी पृष्ठभागान्वेष्टाभिषेसाभया
दौ प्रशस्ता या म्यान्पृष्ठाद्दक्षिणावर्तिनी सा कार्येभीष्टे शस्यते तत्त्वनिष्ठे २५ इ
ति पोतकीरुते गतिप्रकरणं यात्राप्रवेशादिचिकीर्षितानां ज्ञातुं निदानं नित
रामिदानीं गतिस्वरादीति कुमारिकायाः विभिन्नरूपाणि निरूपयामः १

चेत्पदि पृष्ठाद्दक्षिणावर्तिनी दक्षिणेनावेष्टयंती अभिषेकार्ये शस्यते न तु अनिष्टे अशुभे २५ इति मेहा
पाध्यायभानुचंद्रगणि विचारितायां वसंतराजटीकायां पोतकीरुते गतिप्रकरणं षष्ठम् ८ यात्रेति उदा
नी कुमारिकायाः गतिस्वरादीनि विभिन्नरूपाणि वयं निरूपयामः यात्राप्रवेशादि चिकीर्षितानां पुंसां
नितरामतिशयेन निदानमिति अथो अनुसरडः स्वयो विशेषः ज्ञातुं अन्येषां ज्ञापयितुमित्यर्थः १
राम ॥

५२ पकेति पकारान्तरमयेभ्यः पातिरहातिद्वितीयातारसर्वार्थलाभं कुरुतेयदितृतीयातारत्रभवेत्त
52 राणां दुर्लभं राज्यमपि प्रदिशेत् कथितं २ ग्रथ यद्वोभिक्रमाश्रित्य बाहु प्राह इति ग्राद्यद्वितीयांतिमसे
नकेषु त्रिविधमितोररोषु यदिता राभवेत्तदा मतमातंगजा स्वसीरत्नरत्नोपचिनेति मत्ताः मतंगजाः
ग्रस्वाः प्रतीताः सीरत्नमवीक्रूपस्मीरत्नानि प्रतीतानि तैरुपचिताव्याप्ता समृद्धिः संपत स्यात ३
पकेति पकारान्तमाभयं से विरथातिद्वितीया मस्तोर्ध शंगं करोतिकथं चिद्यदि

पकाभयेभ्यः पदि पातितारा सर्वार्थलाभं कुरुते द्वितीया भवेत्तृतीया यदित
त्तरात्राणां न दुर्लभं राज्यमपि प्रदिशेत् २ ग्राद्यद्वितीयांतिमसेनकेषु ताराद्यदि त्रिविध
ग्येत्तोररोषु भवेत्तदा मतमतंगमा स्त्रीसीरत्नरत्नोपचितां समृद्धिं ३५ पका
भयं से विरथाति वामा करोतिमृत्योर्वशगं द्वितीया भवेत्क थं चिद्यदि सात्तृती
याभवेत्तदानीं यन जीवनाशः ४ याचापिभूमित्रितयस्यमध्ये पुनः पुन गेच्छति
वामभागे ग्रास्यकार्यस्य विनाश न नेतासावक्रूभावात्कथितेह दुर्गो ५ ताराद्
नेयद्यग्यिवसनस्यस्यारद्विवामा शकुनेस्तरास्य स्युभंभन राणामुपदर्शपसर्वित
त्र स्वपु श्रीसदसानि हंति ६ प्रदक्षिणायद्यपिवासनेस्यान्निरीक्ष्यमारोशकु
नेपिसेव तेनिष्किनं वित्तगतं समस्तं समीहितं सिध्यमिमानवानाम् ७

सात्तृतीयाभवेत्तदानीं यन जीवनाशः स्यात् ४ याचापाति याभूमित्रितयस्यमध्ये पुनः पुनः वाम
वामभागे गच्छति सां ग्रह सर्व कार्यस्य विनाशनेन दुर्गावक्रतारा कथिता ५ तारेति यदिग्रथिवासनस्था
दिनेतारा भवतिपुनः शकुनेत स्याद्विवाम भवति तदा व्रस्तपुश्रीनराणां भमुपदर्शपसर्वं सहस्राणि
हंति ६ प्रदक्षिणेतियदि ग्रथिवासनेनकरणाभूतेन प्रदक्षिणा भवति निरीक्षमारोशकुनेपिसेवम
ति मानवानां चित्तगतं समस्तं समीहितं तत्त्रिनिष्किनं सिद्धयति ७ ॥

52A

पूर्णाहिन इति यदि पूर्णा दिने अथवा सन्न दिने वामगतिः स्यात् शकुने स्तरोपि वामेव चेत्स्यात्तत्र चि
कीर्षितं समस्तं वसु सिद्धिमुपारूपास्तं नेयं ९ तारेति यद्यथवा सन्ने तारागतिस्तात्पुनः निर्वर्तमान
स्य वामापातितदानीं शाकुनिकस्य मनोरथः सकलः सिद्धिं प्रयाति ८ भूत्वेति अनुलोमा तारा अत्र
यदि वामा याति तदा कार्यसिद्धिमपि प्राणश्येत् उद्धृता वामा भूत्वा दक्षिणगामिनी चेत् भवति

पूर्णा दिने वामगतिर्यदि स्यात्क्षमैव चेत्स्याच्छकुने स्तरोपि चिकीर्षितं वस्तु तदा
समस्तं ब्रवीत्यसौ सिद्धिमुपारूपास्ते ९ तारागतिर्यद्यथवा सन्ने स्यान्निवर्तमा
नस्य च याति वामा मनोरथाः शाकुनिकस्य तस्य प्रयान्ति सिद्धिं सकलांस्तदानीं
८ भूत्वानुलोमा यदि याति वामा कार्यं तदा सिद्धमपि प्रणश्येत् भूत्वा द्वितारा दक्षिण
गामिनी चेद्विनाश्य कार्यं तदुपास्थाति १० पक्षाद्वितीया शकुनी तृतीया निव
र्तमानस्य नरस्य दक्षिणस्या [illegible] नि सिध्यन्ति कार्याण्यखिलानि तस्य ११
श्यामा वयं गच्छति यस्य त्वरं चेत्प्रदेशस्वरशं तद्रूपं निवृत्तिका
ले भूपयाति वामं प्राप्नोत्यसाव स्वयं भूपतित्वं १२
श्रीरामाय नमः श्री
तदा कार्यं विनाश्य पुनस्तदेवारथाति १० पक्षेपि पक्षाद्वितीयात्तृतीयायस्या निवर्तमानस्य नरस्य दक्षि
णं वाम विभागं याति यस्य नरस्याखिलानि समस्तानि कार्याणि सिध्यन्ति ११ श्यामेति यस्य चेष्टा
शब्दीरव्यापारः प्रदेशस्यानं स्वरः शब्दः एते शंगत तूर्शं रूपं स्वरूपं यस्य एवं विधं श्यामा वयं स्या
द्गच्छति निवृत्तिकाले पुनः वाममभ्युपयाति यदसौ स्वयं भूपतित्वं प्राप्नोति १२

५३ तारेति प्रथमंताराद्वयंस्यात्‌निवृत्तौचैकातास्मभवतितदाप्रथमंतारासमृद्धेभवतिपश्चतारविपदेभवतितथा
53 वामाद्वयंपूर्वंभवतिपश्चाद्विरतौमाभवतितावामापुरस्तात्‌विपदेभवतिपश्चात्‌समृद्धेस्यादित्यर्थः
१२ तारेतियदाप्रथमंताराःपुनर्वामातदामिश्रफलंब्रवीततयावद्रूपापिभूःत्वापाश्चेतेभवेत्तफलस्य
निर्वाहमाह्‌यद्यंतेवामास्यात्‌तदाफलस्यनिर्वहः यद्यंतेनिवृत्तौ

ताराद्वयंस्यात्प्रथमंनिवृत्तौतारासमृध्येविपदेपिपश्चात्‌ वामाद्वयंपूर्वमथो
निवृत्तौवामापुरस्ताद्विपदेपरत्र्ये १३ तारापवामापुनरेतितारावामापुन ।
र्मिश्रफलंब्रवीत अतेभवेद्यावद्रूपापिभूत्वानिर्वामाद्रः किलतत्फल
स्य १४ अग्रेसरासीमिथुनस्यमध्यात्तस्यपृष्ठायायीपुरुषोपदिस्यात्‌
सर्वफलंसिध्यतितद्युवत्यास्यात्किंचिदूनंनरपृष्ठगायाम १५
निशीहतासैयुवतीवरिष्ठास्यात्पूर्वदृष्टःपुरुषःतदूनः
वामांगतिंप्रत्यथिकाविहंगीप्रदद्धि
पाप्रत्यर्थिकोविहंगः १६ ॥
रामायनमः
तारातदाफलप्राप्तेरनिर्वाहः १४ अग्रसरतियदिमिथुनस्यमध्यात्‌अग्रेसरीस्त्रीस्यात्‌तस्यपृष्ठया
यीपुरुषःस्यात्तदातद्यावत्यांसर्वफलंसिध्यतिनरपृष्ठगायायुवत्यांकिंचिदूनंफलंभवति १५
निशीहतादाविति आद्येनिशीहतायुवतिःवरिष्ठास्यात्‌पूर्वदृष्टःपुरुषःतदूनोभवतितस्याः
किंचिदूनंफलंददातीत्यर्थः यतःवामांगतिंप्रत्यर्थिकाविहंगीवर्ततेप्रदक्षिणंप्रत्यर्थि
कोविहंग १६

53A प्रदक्षिणेति चंक्रमणे शकुनावलोकने प्रदक्षिणः तारः स्यात्पुनर्निवर्त्तने विदंगी वाम गतिर्भवति त
दाभीष्टसिद्धिरत्युत्तमा स्यात् वैपरीत्यात्पुनः मध्यमा जल्पति कथयति वैपरीत्ये तु प्रथमतारा विदं
गी स्यात् ततो निवृत्तौ वामः विदंग स्यात् इति १७ तारेति अदृष्टिमतो दर्शनं ते ताराभवति ततश्चेत्तश्चा
मा भवति तदा न गुणः न दोषः तारे दृष्टे ते दृष्ट्यमनुष्ये परांगवेष्या स्यात १८ आलोक्यात इति·
क्वापि तो दर्शनं ते श्यामा नालोक्यते यदि निवृत्तौ चेत्तारः स्यात् तदा नर्थैक फलेति अनर्थः

प्रदक्षिणा चंक्रमणे विदंगो निवर्त्तने वाम गतिर्विदंगी अत्युत्तमा स्यात्तदभीष्टसि
द्धिः स्याच्च मध्यमा जल्पति वैपरीत्यात् १७ ताराभवत्यादृष्टिमतो दर्शनात् वामा ततश्चेत्र
गुणो न दोषः तारो दृष्टे दृष्टे अपि ते विहायमत्स्यं मनुष्ये परागवष्या १८ आलो·
क्यते क्वापि मतो दर्शनांते श्यामा निवृत्तौ यदि चेत्तितारा तत्स्यादनर्थैकफला नरास्तां
वामात्वभीष्टार्थफलं ददाति निम्नतो व्रजति या समुन्नतिं पोतकी भवति सा महाफ
ला व्यस्यया लघुफला समान्तसमं याति या समफला भवेत्तु सा २० जयावहा वावम
रवा वरासा प्रदक्षिणा भूरि फलं ददाति अथ प्रदक्षिणात्तः सशब्दा कुर्यान्मार्ग्ये सिंवामग
तिं प्रयातः २१ ॥

कृष्णेतरेकं फलं यस्याः सा तया·वेषां नराणां तपुनरर्थैवामा अभीष्टार्थफलं ददाति १९ निम्न इतिया
पोतकी निम्नतः समुन्नतः सिंव्रजति सा महाफला भवति व्यत्यया त्याति लघुफला तत्फला भवति
तपुनः या समा समं याति सा समफला भवेत् २० जांघिकामा स्फुरत्याह जयति प्रयातुः वराही वाम
वातयमस्यात·साचेत्प्रदक्षिणाभूरिफलं ददाति पुनर्दक्षिणातः शशब्दा भयप्रदा भवति साचेत्
साचेद्वाम गमि स्तदायात मरणं स्यात् २१ रामः ॥

सव्यापसव्य इति यदि सव्यापसव्येयुगपत्पलपंत्यौश्यामेस्तः तदाप्रस्केशोभनेभवतः पतःस्तोरणा
स्येभवतः यदिवामास्थिताद्दक्षिणाकायचेष्टास्यात्तदुममाभ्रूयंतीफलस्यवृद्धोस्यात् २२ तारेति श
कुनैवदेवीताकं भ्रमित्वा यदिकुप्रदेशेस्थितिविधत्तेतदागमनोद्यतानांक्षेममात्रंस्यातथाभीष्टंफलं
नकिंचिद्भवति २३ भद्दारणमुखीतिभद्दमुखीयदिवामविभागेयांतिरटतिशब्दंकुरुतेवृत्तमध्य
रोहतितदाभ्यचिरेणकालेनपांडुविकविपदासदवांछितमर्थवितरतिददाति २४ उन्न

सव्यापसव्येयुगपत्तयंत्योश्यामेप्रशस्तेखलुतोरणाख्येवामास्थितादक्षिणाका
यचेष्टावृथ्येफलस्यदुममाभ्रूयंती: २२ताराभ्रमित्वाशकुनेकदेवीस्थितिविधत्तेय
दिकुप्रदेशेस्यात्क्षेममात्रंगमनोद्यतानांफलंनकिंचिद्भवत्यभिष्टं २३ भद्दमु
खीयदिवामविभागेयातिरटत्यथशेहतिरहो तद्विपदासदवांछितमर्थपांडुविं
कवितरत्यचिरेण २४ उन्नतरदक्षिणपक्षविभागाभद्दमुखीकृतपार्थिवशब्दं
शांतदिशंभवत्यनुलोमागच्छतितेनपतित्वं--- २५ताराप्रविष्टापिस्युनप्रदेशे
ववेशयंतीजभतेनभद्दं किंचितदानीविदधातिलाभंसप्रसभस्याकुरुतेतिपूर्णा २६

तिइति अनुलोमाभवतीचेत्शांतदिशंगच्छतितदान्पतित्वंयच्छतीत्यर्थः कीदृशी उन्नतदक्षिण
पक्षविभागाइति उन्नतः उच्चैः कृतः दक्षिणपक्षविभागोययासातथाभद्दमुखीभद्दमुखेय
स्याः सातथा कृतपार्थिवाशब्दाइतिकृतः पार्थिवः शब्दोययासातथाति २५ तारेतिउभयप्रदेशेता
रापविष्टापीति पूर्वताराभूत्वाशुभप्रदेशेकृतास्थितिरित्यर्थः भद्दंगवेषयंतीकिंचिन्नलभते
तदासंफलंविदधातितिसंप्रासभद्दपुनःपूर्णफलंकुरुते

२६

54A भक्ष्यमिति भक्ष्यं गृहीत्वा शकुने सति पूर्वमेभवतेगः भक्ष्याभिमुखीभूतो कीटः फलायते न श्यते अयादि
योगात प्रयत्नतः दृगोचरी चेत्तस्यात तदा कष्टाभीष्टस्य फलस्य लाभः प्रदिष्टः २७ भक्ष्यमित्यादि
व भक्ष्यं गृहीत्वा अंतराल कुमपहीतरं विहृतिप्रासोतितवेतिप्रस्तते कार्येऽअवोत्तरे फलांतरं स्यात्
भक्ष्य युगस्य लाभे फलाद्वयं स्यादित्यर्थः २८ कुक्षेति कुक्षातारादीयं कुमिम्र हीतं वाछति असो
वेत्पलायते ततोऽस्यां लभते तदेष्टलाभ दृपरोर्धलाभस्यात्तत्पुनः भक्ष्यानवासौ फलान वा

भक्ष्यं गृहीत्वा शकुनेः पतंगः फलायते पूर्वयथाभियोगात् स्यादृक्वे चेत्तदा प्रदिष्टः
कष्टाभिष्टस्य फलफलस्य भावः २७ भक्ष्यं तिच हार्यादिवांतराले भक्ष्यांतरं विंहृति कु
मपहृी अवेत वेत ३ फलांतरं स्यात् फलद्वयं भक्ष्ययुगस्य लाभे २८ कुक्षां कृमिं ·
वाछतियं गृहीतं फलायते सौ लभते ततोऽन्यं स्यादिष्टलाभ स्पराधलाभो भक्ष्यानवा
सौ पुफलान वाति २९ गवेषयं त्याः लभादि भक्ष्यं गतिः कुमार्यो इत्यादृशी स्यात्
तथाविधेव प्रविभावनीया विपश्चितानिश्चितमात्मकार्ये ३० मौनमथवा वामकृतस्व
रावातारागतायवृतिवितकीर्तिः वामाप्रवेशे त्वपसव्यशब्दस्यान्मौनिनीवाकथिता
धीमिध्ये ३१ ॥

सौभवाति २९ गवेषयंस्या इति भक्ष्यं गवेषयंत्याविलोकयंस्याः इत्यकुमार्याः इत्यादृग गतिः स्यात आ
त्मकार्ये विपश्चिद्भिः तथाविधे व गतिः प्रतिभाविनीया ३० मैनेनेति मौनेन वावामकृतस्वरागवरादी
तारागतासती वितकीर्तियवृतिप्रवेशे पुनः अपसव्यशब्दामौनिनीवा मातासती अर्थिमिध्ये कथिता
३१ रामायनमः ॥

५५ वाछतीत एका वामभागं गतं वांछ अन्या तारा याति लाभः तदाल्पः स्यात् यदि वामगा लव्या स्तारा पां
56 दस्था भवति तदानर्थं दत्वा इष्टमर्थं लंभयति ३२ एकेति यदा होता रास्यात् तेतोद्वितीया अर्थ तारास्या
त् ततोद्वितीया अर्थ तारा पुनः तारा ततश्च तृतीया वामा स्यात् एवं श्रुत्क्रपक्षाः सर्वाः स्वं स्वं आत्मानुरू
पं कार्यं क्रमेणाकुर्युः ३३ किंचिदिति किंचित्पथिकेन सार्द्धं वृजित्वा ततः तारा गच्छति ततो विश्रि श्र
म्य २ विलंबां कृत्वा शनैः २ वामा प्रयाति सा चटिका क्रमेण फलप्रदा भवति ३४

वाच्छत्येका वामभागं प्रयातं तारा चान्या याति लाभस्तदाल्पः लब्धा हारवा मगा पा
दपस्था दत्वानर्थं लभपत्यर्थनिष्टं ३२ एका तारा स्याद्विता द्वितीया ता सचान्या स्या
च्चतुर्थी च वामा सर्वा एवं स्वं स्वं मात्मानुरूपं कार्यं कुर्युः श्रुत्क्रपक्षः क्रमेण ३३ किंचि
द्व्रजित्वा पथिकेन सार्द्धं तारा ततो गच्छति यथ वामा विश्रम्य विश्रम्य शनैः प्रयाति
फलप्रदा मा चटिका क्रमेण ३४ गत्वोर्ध्वं भागं गच्छति यद्यस्ता तारा ततश्च द्वयदा तदा
नीं एवं विधा वामगा निर्दिशेत् स्याद्धनुद्धरीत् कुरुते वसान ३५ चापच्युता या गुलिकेव
दंक्ष्य चतुर्थशी क्षो भिन्न वेन याति तारा ततः स्यात् परिसारणाय वामा लवश्यं मरणाय मंतः ३६

रामाय नमः ॥

गत्वेति या ऊर्ध्वं गत्वा यस्तारा गच्छति ततो श्वेता भवति तदा भय दास्यात् तदानीं तत्कालं नकालंतरं
एवं विधा वामगा निर्दिशेत् तदाय नुद्धरी अवमानं मरणं कुरुते ३५ चापच्युतेति या अथ चतुर्थशी चाप
च्युता गुलिकेव क्षो भिन्न पथे जवेन दूरं याति यदि ततः तारा स्यात् तदा रणाय युद्धाय स्यात् एवं विधा वामा
अवश्यं गंता मरणा स्यात् ३६ ॥

कृष्णाय नमः

55A यात्रस्याप्रश्नीति यात्रस्यावीदेवीमनोद्यतानामग्रेव्रजिताभिमुखीसमेतितत: अदक्षिणावामास्यात्
तदाकार्यविनाशनाभवतिचेदक्षिणास्यात्तदाहविणामिदेतु:स्यादित्यर्थ: ३७ भूत्वेति प्रथमंवितारा
वामाभूत्वाभक्ष्यंरिक्तस्यपुन: प्रदक्षिणोनाभ्युपगम्यमनोरमंस्थानकमाश्रयंतीवरादीआपदंदत्वास
परमादधाति ३८ निमज्येतिनिमज्येतियदिस्यल्लायल्पानिमज्ज्ययदिवाउष्ठंचेष्टांविधायतारप्रया
तितदाविपदंविधायस्त्रोनलक्ष्मीउपंदधाति ३९ दिक्कालेति य

यात्रस्यापुत्रीगमनोद्यतानामग्रेव्रतिताभिमुखीसमेतिअदक्षिणाकार्यविना
शनायसादक्षिणासाद्दविणास्तिहेतु: ३७ भूत्वायितारापरिग्रहस्यभक्ष्यंप्रदक्षिणो
नाभ्युपगम्यदेवीमनोरमंस्थानकमाश्रयंतीदत्वापदंसंपरमादधाति ३८ नि
मज्ज्यथल्पायदिस्युत्कापत्तिविधायचेष्टायदिवाचउष्ठांप्रयातितारविपदंविधाय
स्त्रोनलक्ष्मीतदुपादधाति ३९ दिक्कालचेष्टानिनरक्षितीनोमध्यात्द्ववस्येकतरे
णादीसाभयंकरीदक्षिणापिदुर्गास्याद्वामगामृत्युविधायिनीत् ४० शुष्कभग्न
कटंकटकिरहेग्रामारंखंडमथवाप्यवरुह्य दक्षिणाप्रकुलेलाकमर्थंचामगात्व
परिहृत्यमनर्थ ४१ प्रत्यासरूपावरमुदतापिमनोहरंस्थानमथ्याश्रयंतीनतुप्रश
स्तादितरेप्रदेशमथ्यधिष्ठितादक्षिणागापिशस्ता ४२ ॥

दिदिक्कालचेष्टानिनरक्षितीनेमध्यादेकतरेणादीसादक्षिणागापिदुर्गोभयंकरीस्याततत्पुन: वामगा
मृत्युविधायिनीस्यात्गंतव्यमितिशेष: ४० शुष्केति शुष्कभग्नकटंकटंकितंरहंअथवाशीर्णंपर्णं
अवरुह्यदक्षिणाभवतितदा:ल्पकंअर्थंप्रकुरुतेएवंविधावामगाअपरिहृत्यमनर्थंकुरुते ४१
प्रत्यसेति प्रत्यासरूपादेवीउद्धृतासतीमनोहरेस्थानमाश्रयंतीवरेस्यात्प्रशस्तादितरप्रदेशमधिष्ठिता
दक्षिणागापिअशस्तान ४२ ॥

५६ 56 यांतीति यांतीभ्रमित्वावायद्दिकुमारीविरोतिशरं कुर्यात ता अथवागमनं विधायव्यावर्ततेव्याघुद्य
लम्पापाति गुगुरमितेनिंदिते प्रदेशेचेत्प्रविशेतदत्तीनीयंद्रवी प्रवेगतेः फलंनिदंति ४२ कृतेतिकुस्म:
पद्मीस्वरंकृत्वागच्छतिपुनः उपविश्यचेत्स्वरं कुर्यात् तदागतेः फलंविनिहत्यप्रथमस्वरस्यतच्छेददा
ति ४४ प्रदक्षिणेतिदेवीप्रदक्षिणातारायदिवामागत्वोपविष्टास्यानुरूपंफलंददाति तयोर्मध्या
त्यानिवर्तते अथवाउगत्वानोपविशेत्सास्वानुरूपंफलंकृत्वाअवश्यंप्रतिहंति

यांतीभ्रमित्वाय दिवाविरौतिव्यवर्ततेचागमनंविहाय गगुस्मतेयोपविशेत्प्रदे
शेदुर्गीफलंदृतिगतेस्तदानीं ४३ कृत्वास्वरंगच्छतिकुस्मपद्मीपुनःस्वरंचेदुपविश्य
कुर्यात् गतेफलंतद्विनिहंतितच्छेफलंददातिप्रथमस्वरस्य ४४ प्रदक्षिणाचा
यदिवाथवामात्वोपविष्टास्वफलंददाति निवर्ततेयोपविशेतयोर्वाकृत्वाफलेसा
विनिहंत्यवश्यं ४५ विधायशब्दंयदक्षिणास्यात्कृत्वापुनःशब्दमुपैतिवामा
पुनःस्वरंचेत्कुरुतेतदानींस्याद्वत्सपुत्रीफललाभकर्त्री ४६ भूत्वाविलोमाविरथा
तिशब्दंश्यामानुलोमापुनरेवचाग्रे निर्वाहयेत्तेवयदातदानीं किंचिच्चिरात्कार्यमु
तिसिद्धिं ४७ दक्षोपविष्टाप्रथमंसशब्दात्ततोव्रजंतीलदरूपविष्टापुंसामनल्पंफ
मल्पकालायकत्यंभिष्टेविनहंत्यनिष्टं ४८ ॥

४५ विधायेतिविधायशब्दंयदिकुमारीदक्षिणास्यात् पुनःशब्दंकृत्वावामाउपैतितआगत्यपुनःस्वरं
चेतकुरुतेतदानीतवत्सपुत्रीदेवीफलंलाभकर्त्रीस्यात् ४६ भूत्वेतियद्यनुलोमाभूत्वाश्यामाशब्दंविर
थातियुनः सापवविलोमाग्रेविवाहयेततदाकिंचिच्चिरात्चिरकालेनसिद्धिमुति ४७ दक्षाइति
वामभाकेप्रथमंसशब्दाउपविश्यादत्वाव्रजंतीतदनुकुरुचिनल्पलेउपविष्टागच्छितापुंसामनल्प
मभीष्टफमचिरादेवसाददयेत्कुतिअनिष्टमनभीष्टितेनदरोक्तयेतीत्यर्थः ४८ ॥

56A करोतीत यातारापिभूत्वाविघ्नं करोतिगाङ्गेविधुनेतिकंपयतिप्रदीसंविघ्नेऽशवंश्यतिनश्यतिउ
विलीयतेवालीनाभवतिसाम्रनिक्षेपेकफलप्रदात्रीस्यात् ४९ कृत्वेति वामनोऽकंकृतामैनिनीवा
यावद्दुप्रजीऋक्षीताराभवेतकीदृशीप्रशाचेष्टास्थान शंनेति प्रशादिगचेष्टापूर्वोक्तास्थानमुपवि
शनस्थलंपतानिशंतांनियस्याःसातथा सावेधीनराणांप्राशापूर्तिंहतोनकरोति ५० गुरागाइति
यदानिसृष्यमाणोशकुनेगुरागम्रदोषाम्रविनिघ्नभवंतितदाते भ्रुयेभूरयस्तेग्राह्या

करोतिविघ्नं विधुनोतिगाङ्गेशाङ्केविपतेप्रयतिप्रदीसंतारापियानश्यतिलीयतेवा
साम्याद्निक्षेपेकफलप्रदात्री ४९ कृत्वाऽकंवामतोमैनिनीवाऋक्षीतारवद्दपु
त्रीभवेद्या प्राशाचेष्टास्थानशंतनराणांमाशापूर्तिःसाकरोतिहतोन ५० गुरागा
म्रदोषाम्रयदानिघ्नविसृष्यमाणोशकुनेभवंति ग्राह्यास्तदातेछिद्रस्थयोयेयंवाव
नाद्दविरथातिपश्चात् ५१ भावितेच्छितगमनादीनांयः समूदायोभवतिवहूनां सो
ऽथकमथ्यंकप्युभमाचष्टेवद्गपुनरप्युभंतश्रविदुष्टे ५२ त्वरितंगच्छतियच्छतिसूर्योला
भः पांडविकापविद्गृशांकिंचित्त्वरितात्वरिताद्दद्धमंदगतिः सचरेणान्तरर्द्धेन ५२

अथवायंगुणोदोषवांवदीदीदेवीपश्चाद्दिरथातितेपूर्वांतवर्तिनोग्राह्याः ५१ भावितइति भावितच्चे
च्छितगमनादीनांवहूनांप्युभानांयः समुदायोभवतिसअथिकम प्यअथिकंप्युभमाचष्टेकथयति
नडेतितस्मिन्नतस्मिन्समुदायेविदुष्टेवद्गपुनःअप्युभंभवति ५२ त्वरितमिति पांडविकायाःत्वरितं
गच्छतिसापविप्रशांशीघ्रागामंयच्छतिददातिकिंचित्त्वरितात्वरितातपूर्वोक्त
कमनाद्दर्धफलंददातिमंदगतिःसचिरेणान्तरर्द्धंकिंचित्वरितगमन
फलापर्धफलमित्यर्थः ५३ ॥

५२ . अन्वितिस्त्रादेव्योस्विनतिंदर्शयति परंसमन्नतिंप्रयातिसतेचनतिंकरोतितदावराहीदेवीअंगीकृतं
57 मंगीकृतमिष्टमर्थमासन्नमपिदत्तेअल्पमात् ५४ उड्डीयमानेति याम्यादितोऽन्नतिदर्शयतेउड्डीयमा
नीततःकुमारीनतिंदर्शयतेसाउडलोकेस्वल्पंव्ययत्स्यात् तदवशेणास्तोककालेनभूरिप्रयच्छतिरदा
ति ५५ नीचइति देव्यानीचैश्चमध्यैर्गमनैः क्रमेणानीचोच्चमध्यानिफलानिस्युःतत्रप्रद
क्षिणायाःताराः पूर्वोक्तानिफलानियानेगमनेकथयंति उच्च

स्यादेनतिंदर्शयतिप्रयातिसमुन्नतिंव्योम्निकरोतिचांते आसन्नमप्यात्दावरा
ही अल्पमंगीकृतमर्थमिष्टम् ५४ उड्डीयमानोन्नतिमादितेयात्ततोनतिंदर्श
यतेकुमारीस्वल्पंविशेषमपीहस्यात्ततःप्रयच्छत्यचिरेणभूरि ५५ नीचो
च्चमध्यैर्गमनैःक्रमेणानीचैश्चमध्यानिफलानिदेव्याः प्रदक्षिणायाःकथयंतिया
नेऽग्रदप्रवेशेपुनरुक्ततायाः ५६ शिरःकटीजानुसमंव्रजंतिमासायनाब्दैःफलदा
क्रमेणअकल्पितेकालविभागएवंप्रकल्पतेकल्पितमेवमाने ५७ लाभोमार
न्दउमितेप्रदेशेस्यान्मध्यमोदंडयुगप्रमाणे त्रिदंडमानेनभवेत्तुचान्यःप्रदक्षि
णाःस्यायसमदमान्न ५८ ॥ ग्रमः

ताःक्रमात्पुनर्गृहप्रवेशेफलानिप्रतिपादयंति इतितात्पर्यार्थः ५६ शिरइति शिरः
कटिजानुसमंव्रजंतीकुमारीक्रमेणमासायनान्दैःफलदाभवतिअकल्पितेकल्पविभागेतुकल्पि
तमेवमानंग्राह्यं ५७ लाभइति पंथसमूहस्यात्तुःदेव्याःदंडमितप्रदेशेप्रदक्षिणात्मारुन्नलां
भोभवेत्दंडयुगप्रमाणेप्रदक्षिणात्मध्यमोलाभःस्यात्त्रिदंडमानेप्रदक्षिणात्अन्यलाभः
स्यात् ५८ ॥

57A मासैरिति शकुनैकदेश्याप्रदक्षिणायः प्रथमेवमुथाविभागे मासे चतुर्भिरर्थलाभः स्यात्द्वितीये भूवि
भागे अष्टभिर्मासैरर्थलाभः स्यात्तृतीयेवमुथाविभागे वर्षाल्लाभः स्यात् ५९ अथ इति आद्ये महतोरण
भूमिभागे प्रदक्षिणापांडुविकारवल्मफलं दद्यातिद्वितीये पुनः अल्पतरं भूमित्रितये प्रभूतं फलं दत्ते ६०
अवृक्षेति अथकापद्यांतरेनरस्य कालविनिर्णयाय भूमेर्विभागे अवृयनर्तूनि अर्द्वं वर्षं अय
नेदक्षिणोत्तरायणे ऋतवः षट्‌वसंतप्रभृतयः मासपक्षदिनानि प्रसिद्धानि

मासैश्चतुर्भिः प्रथमेर्थलाभस्ततो द्वितीये पुनरष्टभिः स्यात् वर्षात्तृतीयेवमु
थाविभागे प्रदक्षिणायं शकुनैकदेश्यां ५९ आद्ये महतोरणभूमिभागे स्वल्पं
द्वितीयेल्पतरस्तृतीये फलं तु भूमित्रितीये प्रभूतं प्रदक्षिणं पांडुविकारदाति
६० अवृयनर्तून् यमासपक्षदिनानि यामानथ नाडिका वा नरस्य भूमेरथवावि
भागे प्रकल्पयेत्कालविनिर्णयाय ६१ चेष्टानिनादेडे पुनः स्थितानामेकेन पादो
द्वितयेन चार्द्धं फलास्यमादृत्रितयं त्रिभिः स्याद्भवेत्समस्तं विहितैः समस्तम् ६२
चेष्टादिकं नाचरति त्वयातीगृहेण दृष्टानितरभस्यमेव प्रत्यक्षदेवीयदिकिंचि
त्नम् भवत्यभप्रेतफलं तदानीं ६३ ॥

नाडिका घटिकाः प्रकल्पयेत प्रकल्पनां कुर्यात् ६१ चेष्टेति चेष्टानिनादे उ यनस्थितानां चतुर्णां शांतानां
मध्यादेकेन पादः चतुर्थांशः फलं स्यात्त्रिभिः पादत्रितयं पादोनं फलं स्यात्समस्तैश्चतुर्भिः समस्तं
फलं स्यादित्यर्थः ६२ चेष्टादिकमिति चेद्यदि प्रत्यक्षदेवीत्वयातीप्रवीणश्चेष्टादिकानाचरति पु
नरर्थे आगृहेण भस्तमेव दृष्टानि तदानीमभिप्रेतफलं किंचित्नं भवति ६३ ॥

५८ 58 प्रशस्तेति प्रशस्तचेष्टादिचतुष्टयात चेदृष्टि काभस्त्यंगस्थानितदानीपकातपशीयदिशी कुरुते की दशी
मनंनितानामिव कलत्रनेत्राम्मितिमनंनितानिकलत्रस्थान्यानि अमित्राश्च तेषांकलत्राणि
यैोपितः तासांनेत्राणिपस्यांसातथा ६४ वाममितियावाहिकार्येषु वामंस्वरं रहितगातस्थ
यानं सुभंवदंतिग्रामप्रवेशादिसमीहितेषु वामंगतिरंध्विरातस्वशावृसुभंवदंति ६५
गवेषइति मनुष्यौपांडविकागवेषयन्यादिकदाचितननिरीक्ष्य तेवेस्वगांतरेपृष्टेपश्य

प्रशस्तचेष्टादिचतुष्टयाच्चेदृष्टानिभसंचरिकातदानीमनंतितामित्रकल
त्रनेत्राभेकातपत्रांकुरुतेयरित्री ६४ वामंस्वरंरहितातस्थयानेयात्रादिकार्ये
षुसुभावदंति वामागतिरंध्रितातस्वशावं ग्रामप्रवेशादिसमाहितेषु ६५
गवेषयत्भ्यो त्रविकामनुष्यानिशीहलनेतोयदिनोकदाचित स्वगांतरंयश्यति
चेत्सपृष्टः श्यामेवसर्वं शकुनं ब्रवीति ६६ वामागतिर्यापिचवामचेष्टाशर
स्थितीरहितातस्तथापि दीसंचयतानिभयादिकार्यैसुभानिचान्यानिनिषे
धकानि ६७ सकंटकोस्यादितसुप्रकमग्रहेषु सुलेमनकेचसंस्था यंत
विनिद्रामयमोदद्मोशाक स्वभ्रात्स्यापः पतनात्मचात: ६८ ॥

निसश्यामेवसर्वान्माकुनान्ब्रवीति ६६ वामेतिवामोगतिः यापिचवामचेष्टाः येषामूर्स्थितीरहितातः
सुयाचयत्पुनः शीतलानिमयादेकार्ये सुभानिअभान्यानि अन्यत्रनिषेधकानिभवंतिति ६७ सकंट
केति सकंटकोन्यादितसुप्रकमंग्रहेष्विति सकंटकः कंटकाकुलः उन्मादितः गतादिना सुप्रकः स्व
भावतः कपुन्नाहिनापवंविधेषु रहेषु पादपेषु स्थितात यास्थले स्थलिकायां न्तकेपतितकरकादेः
स्थितस्थितविनिर्द्दिष्टे दुर्गिनेलसाम्मभयमोहद्मोको स्वभ्रंश्येतिभयं प्रसिद्धेमोहशोकौ प्रतीतैपस्यां
मात्रकीर्तितानश्चंस्व स्वभ्रंस्वबंटसपवधा स्थयोपस्याः सातथापस्याकर्मेयारः अयः पतनात्स्या
तथाता: ६८ ॥

58A इत्यादिकेति यद्यपिकास्मिकायाः इत्यादिकः चेष्टाः भयाद्यनिष्टंशमयंतितथाप्यत्यातद्धृत बशात्
प्रयराणरवहावमानानस्पुरतपवनगृहीता ९९ चेष्टेति चेष्टानिनाशरत्नभक्ष्यलाभावलेनाथिकाक्रमा
तभवंतिवश्यः चतुष्पत्पकः बलवान्भवेत्पंवनस्थपुत्रीरेवीपश्चाद्दिश्याति १० होत्रइति पवम
ज्ञातिमायोयोलाभः तद्वाज्यमामनंतितेरेवरशीयेति होत्रइति होत्रेसति ग्रामप्राप्तिः ग्रामथाने सतिपुरी
प्राप्तिः पर्यंतस्त्यांमंडलंदेशप्राप्तिः मंडलेसति किंयत्पुच्छ तस्यां·

इत्यादिकायद्यपिकास्मिकायाभमाद्यनिष्टंशमयंतिचेष्टा अत्यंतउद्धृत्ववशा
त्तथापिंप्रपेराानस्पुः सुखहावमानाः ९९ चेष्टानिनाशरत्नभक्ष्यलाभाः का
माद्भवंत्यभ्यधिकाबलेन भवेच्चतुर्भ्योबलवान्सपकोयंवृह्मपुत्रीविदश्यातिपश्चा
त १० होत्रे ग्रामां ग्रामथानेपुरीस्यात्पर्यंतस्य मंडलंमंडालेत् उर्वीसर्वामेवम
मज्ञेतिमाज्ञोयोलाभस्तेरान्यमिमग्रामनंति ११ पुंपन्हिताश्चोथितयानशरणपु
सांविपोषात्फलदाभवंति सीपन्हिताश्चोथितयानशरणसीरांविशेषात्फले
दाभवंति १२ इति श्रीवसंतराजशाकुनेपोतकीरुतेयाज्ञादिप्रकरणम् ॥

सत्यांसर्वीर्वीति ११ पुमिनि पुंपन्हाणाः चेष्टयानशरणविशेषात्पुंसांफलदाभवंति स्त्रीपवित्राणीचेष्टित
यानशरणः विशेषात्स्त्रीणांफलदाभवंति १२ इति शंकरमाघनादिसुकृतका
रिभिः महोपाध्यायाभानुचंद्रगणिभिविरचितायांवसंतराज
टीकायांपोतकीरुतेयाज्ञाप्रकरणंसमम् ॥

५९ पकेत्येति तमिमितं तहंसचारं वयं प्रविचारयामः विचारगोचरीकृतैः येन तुल्येपि जाते शकुने नानाप्रकारा
59 णि फलानि भवंति केषांजनानां किं कुर्वतां कस्मिन्नेव प्रसार्थे १ तारेति वियुनाडिकायं वेश्नाडिकायां वहं
त्या का पुनापविद्रायेताराहेमे करीभकति अर्कनाडं मारहासानाडं पांवहंत्यां वामाहेमं करीभवति पूर्णे
श्वासो अनुलोमा फलदा भवति रिक्तेवामा फलेन रहिता स्यात २ शशांकनाप्रश्रथवाग्र्कर्कनाडं
अंतः समीरे वायौ प्रविशति पुंसः यशः कीर्तिसम

पकत्रसर्थे व्रजतां वहन्नात्तल्ये मिजाते शकुने फलानि नानाप्रकाराणि भवं
तियेन तं हंसचारं प्रविचारयामः १ ताराव हंत्या वियुनाडिकायं हेमं करीवा
मगतार्कनाड्या प्रवेशे प्रपूर्णे फलदानुलोमा वामापि रिक्ता रहिता फलेन २
शशांकनाड्यामथवार्कनाड्यामंतः समीरे प्रविशत्सु सति यशः समृद्धिं कुले
जयं च निर्गच्छति स्यात्फलं वैपरीत्यं ३ पौरंद्री वहति नाडिकायदा स्वेकया प्र
विशति प्रभंजनाः पोतकी व्रजति दक्षिणा तथा स्यात्तदा सकलमीप्सितं फ
लं ४ नाडिका वहति तापि नीयादानिः सरत्सु स्ततः समीरणाः अप्रदक्षिणा
गतिर्यनुहद्दी स्यान्निषफलमहार्यं नदा ५ ॥

द्धिं सपरं कुशलं श्रेयः जयं प्रतीतं उग्रातिकपयेति काम्येति निर्गच्छतः पुनः फलं वैपरीत्यं कथयति ३
पौरंद्री तिंपदा नाडिकायां पौरंद्री चांद्री वहति प्रभंजने वायौ स्वेकया प्रविशति अंतः विशति शेषः पोतकी देवी द
क्षिणा व्रजति तदा ईप्सिते सकलं फलं स्यात ४ नाडिकेति यदा तापनीरक्षणानाडिका वहति तयोरन्
तः समारणो निःसरति सति अप्रदक्षिणागतिः वामा अपि यनुहद्दी देवी भवति तदा अहार्यं फलं अनिष्टं भव
ति ५ ॥

69A मारुतेति दक्षिणनाडीमारुतेविशति यदिभगवत्यादक्षिणगतिर्भवतिफलंअल्पवत्तत्उदि
तेव्यत्ययात्पुनः अशुभंअल्पेउशंतिकथयति ६ निःसरतीति इडयाइति इडयावामनाड्याउद
रतः मारुतेनिःसरतिसतिभगवतिचदक्षिणाभवेत्तदाअभीप्सितफलंयाति व्यात्ययात्पुनः
अशोभनंभवति ७ प्रयातीति यदेतिदेवीवामाप्रयातिसोमपथेनाकस्मात्पवनो

मारुतेवहति दक्षिणनाड्यांदक्षिणायदिगतिर्भगवत्या अल्पकंतदुदितं
फलमस्यव्यत्यपादशुभमल्पमुशंती ६ निःसरत्सुदरतोयदिइडयामारु
तोभागवतीचदक्षिणायात्यभीप्सितफलंभवेत्तदाव्यत्पुनरशोभनं
तदा ७ प्रयातिवामापवनोप्यकस्मादभ्यंतरेसोमपथेनयाति तत्रापिज्ञाप्यं
नियमेनभद्रंव्यत्यासतोज्ञाप्यमभद्रमाहुः ८ ताशयांतीसोमनाड्यांवहं
त्यांशस्ताश्यामाशोभनेकार्यभंगे संत्रासादौशस्यतेवैपरीत्यासंभिन्नत्वे
स्यात्फलंमिश्रमेवा ९ रामः ॥

पिअभ्यंतरंयातितत्रापिज्ञाप्यंनियमेनभद्रंभवतितत्रज्ञाप्यंनामज्ञापेनपरवर्तयितुंशक्यंव्यत्या
सतः अभद्रंतप्यमाहुः ८ तावेतिसोमनाम्नांवहंत्यंताशयांतीशोभ
नेकार्यभागेशस्तासंत्रासादौभयादौवैपरीत्यंशस्तेमिश्रु
त्वेफलंमिश्रमेवस्यात् ९ ॥ कृष्ण ॥

६० 60 तैनैनेति तेनकारणेन एकस्मिन्नेव निमित्ते ज्ञाते याट्टग्गमानवानां प्राणसंचारः अभ्यपैति तेषां मा
नवानां नाटकफलं स्यात् यस्मात्कारणात् हंससचारैरेकाकारैः स्थितया दीप्तितं देवदर्शयति १०
कस्यापीति कस्यापि इडा वहति कस्यचित् भानुनाडी वहति कस्यापि ते ते द्वे वहतः चोणायं च प्रेरितमा
तमातरिश्वा कस्याप्यंतर्यामि कस्यापि वादौ ॥ श्यामेति हंससचारेण साकं श्यामाचारे यस्याभ्या

तेनैनैकस्मिन्नेव ज्ञाते निमित्ते याट्टग्येषां प्राणचारोऽभ्युदेति नाटकेषां स्यान्फलं मा
नवानां नैकाकारो हंससचारस्तयाहि १० कस्यापीडा कस्यचित् ज्ञाननाडी कस्याप्यंते
नाडिके द्वे वहेतां कस्याप्यंतर्यामि कस्यापि वादौ योगायं च प्रेरितो मातरिश्वा ॥
श्यामाचारे हंससचारेण साकं यस्याभ्यासो वेत्त्यसौ कर्मपाकं ज्ञानात्येकं योहृ
यस्य मध्यात्तस्मिन्नास्ते शाकुनज्ञानसंपत् १२
इतिपोतकीर्तते हंसचा
रप्रकरणम् ॥

सोवर्तते अस्ये कर्मपाकं वेत्ति अस्य हृदयमध्यात् यएकं वेत्ति तस्मिन शाकुनज्ञानं संपतनात्स्तेनत्ति
त्यर्थः १२ इति शकुनरत्नाकर मोनादिसकृतिकारिभिः महोपाध्याय श्री
भानुचंद्रगणिभिर्विरचितायां वसंतराजटीकायां पोतकी
कृते हंससचारप्रकरणम् ८ ॥ श्रमः

60A स्यादिति राज्ञोः भावेवर्णाश्रमाणांमर्यादानभवति तत्रवर्णाःब्राह्मणक्षत्रियशूद्राः चत्वारश्चाश्रमाः
ब्रह्मचारिगृहस्थवानप्रस्थाभिक्षुरितिक्रमात् तेषांमर्यादास्वानुष्ठानविधिर्नभवतितथामात्स्यो
न्यायः मत्स्यगलागलिरितिलोकेप्रसिद्धः अपतेतन्यायकर्तुरभावेनदुर्नीतिप्रवृत्तेःन्यायः कीदृ
गदुःखदायीप्रांतेदुःखप्रदइत्यर्थः राज्ञोलाभेतन्नस्यात् तेनकारणेनब्रह्मपुत्रीसतेसम्यगस्यास्याभि
षेकंब्रूमः १ वेमेतियस्यायस्याभिषेकेशकुनैकदेवीवामस्वरासतिदक्षिणागाभवतिकीदृशीस

स्यान्मर्यादानैववर्णाश्रमाणांमात्स्योन्यायश्चप्रपतेद्दुःखदायीराज्ञोभावात्तेनरो
ज्ञोभिषेकंसम्यग्ब्रूमोब्रह्मपुत्रीरुतेस्मिन् १ वामस्वरादक्षिणगामुचेष्टास्यानंदि
शंचप्रयतिप्रशांते यस्याभिषेकेशकुनैकदेवीससार्वभौमोभवतिद्भूयः २
निवर्तमानस्यचतैवसांतादृजेदक्षिणानिःस्वनाचेत दिग्भावरूपास्थिति
शांतरूपाचिरंस्थितंसावदतीवराज्यं ३ राज्ञोराज्यंकुर्वतःकास्मिबाधापतान्ये
षाःसौख्यदादुःखदास्तुःस्युर्वित्यासामिश्रभावात्तासांमिश्री
भूतेसौख्यदुःखेभवेताम् ४ ॥

चेष्टामुभवेष्टापुनःप्रशांतेस्थानेदिशंचप्रयंतिसभूपःसार्वभौमोभवति २ निवर्ततइतियदातो
रणांतान्निवर्तमानस्यदक्षिणानिःस्वनाचेद्वामंव्रजेत् वामवीदृशंदिक्त्रागच्छेष्टाःस्थितिभिःशांतेत
दाइहलोकेकेतद्भूतदाराज्यंस्थिरंभवति ३ राज्ञोराज्यमितिराज्येकुर्वतःराज्ञःपताःचेष्टाःसौख्यदाः
दुःखदाश्चचेष्टासव्यस्याःतासांमिश्रभावेतुमिश्रभूतेसौख्यदुः
खेभवेतां ४॥ रामायनमः ॥

६१ श्यामेति यदितोरणांतेऽनुलोमातारा भवति तथा निवृत्तौ वामानतारा तदानीं राज्यं स चिरं भवति युध्यमाना
61 युद्धान्वितां राज्यं यच्छति ५ वामेति तोरणानंतेऽश्मासंबंधिनी वामानन चत्ता या निवृत्तिकाले चेदुपत्ता स्या
त्तदा राज्यं भवेत कीदृक् अन्यावनिपालमौलिमालारत्नोभ्यर्चितपादपीठमिति अन्येऽवनिपालाः राजा
नः तेषां मौलयः शिरांसि तेषां माला अन्नत्तासारत्नौसिपरागः तैः रचितं प्रज्ञितं पादपीठं यत्र तत्तथा ६
स्यादिति समागेः स्वामिजनपदामात्यकोशदुर्गबलसुहृद्भिः विहर्दिकस्द्धिमत यद्राज्यं तत्तोरणांते

श्यामानुलेमा यदि तोरणांते वामानतारा न तथा निवृत्तौ दद्याति राज्यं न चिरं द्वि
नीमयुद्धान्वितं यच्छति युध्यमाना ५ वामानतारा यदि तोरणांते निवृत्तिकाले यदि
चोद्धता स्यात् तद्राज्यमन्यावनिपालमौलिमालारत्नोंचितपादपीठं ६ स्यात्तो
रणांते प्रतिलोमगा चेत्तारा यदि स्याद्यवा निवृत्तौ समागमेर्दसमृद्ध राज्यमा
प्यं यथा यौ प्रविलीयतेतत् ७ राज्यंविकीर्षा यदि तोरणांते प्रदक्षिणा याति खगो
त्यमानाति विसृंभरायामुररीकृता यां तदाभिपत्यं लभते नृपोन्यः ८ इति श्री पो
तकीरुतेराज्याभिषेकप्रकरणं ॥

प्रतिलोमगा चेत्स्यात् अथवा निवृत्तौ यदि तारा स्यात् तदा विलीयते समागतिमपि विलयं याति इत्यर्थः
किमिव अम्भ्यपय अयौ प्रविलीयते ७ राज्यमिति यदि राज्यं विकीर्षोः तोरणांते अन्यः ज्ञातिखगो या
ति तदा विसृंभरायामुररीकृतायोऽन्योन्यपः आधिपत्यं लभते ८ इति शकुनयक
रोचनादिसकलकारिमहोपाध्याय श्रीभानुचंद्रविरचितायां वसंत
राजटीकायां पोतकीरुतेराज्याभिषेकप्रकरणमष्टमम् ६ ॥

61A संधीति शुभपथप्रवर्तनां भूभुतां संधिविग्रहसपत्नसंगमात् तयाभ्यपराजयो भ्रमहेकीदृशां शकुननीति
वर्तिनामिति शकुनानां याः नीतिमार्गः तत्रवर्तिनां शकुनानां मार्गानुगामिनामित्यर्थः १ वामइति वामस
रोरहिणागः सचेष्टोयः स्वेश्यो वर्ततेतेन समं उत्कंठितया द्यपरेविहंगामिलंतितदाद्विषंतः संध्यानुमि
च्छति २ वियुज्यतइति यदि तेपक्षिणः वियुज्यंतीति चेत् दुर्गीयुगे समागते वियुज्यते तत्संधि विचरेत च
त्पृथगास्थितं दुर्गीयुतं संगच्छते तदानीं अरयः संधिवि

संधिविग्रहसपत्नसंगमात्तं प्रतेभ्यपराजयो तया भ्रमहे शुभपथप्रवर्तिनां
भूभृतां शकुननीतिवर्तिनां १ वामस्वरो रहिणागः स चेष्टोयः स्यात्तरवरास्तेन
समं मिलंति उत्कंठितापद्यपरे विहंगाः संध्यानमिच्छंति तदा द्विषंतः २ वि
युज्यतो जातसमागमं चेत् दुर्गीयुगं तद्विचरेत संधिः संगच्छते चेत् पृथगास्थि
तं सतत्संधिं चिकीर्षत्यरयस्तदानीं ३ खगेन वामां दिशमाश्रितेन साईं खयोरहि
णातो भ्युपेति संगच्छते यो यदि सो हरेन संधिं विधातुं समुपैति दूतः ४ अवा
मशब्दा प्रतिकूलजाता कलिं तया न्येन समं करोति निषेवते दीनमनास्तकल्या
याप्तेन की विग्रहमाहसेह ५ उत्पन्नसंधी रिपुणा समानं समागमं रहिणापा
विचाप्यात् करोति राजप्रतिकूलपाचेद्भवेद् ध्वं तत्प्रतिकूलमेव ६

कीर्षति ३ खगेनेति वामां दिशं आश्रितेन खगेन साईं रहिणातः खगः अभ्युपेति यदि सौ हरेन सुहृद्भावे
नान्यः संगच्छते तदा संधिं विधातुं दूत उपैति आगच्छति ४ अवामेति अवामशब्दा प्रतिकूलया नं अन्ये
न समं कलिं करोति तया अनामकल्या अनामभोग नादीनां स्थानं निषेवते तदा विग्रहमाह ५ उत्पन्ने
ति उत्पन्नेति उत्पन्नसंधिर्यस्याः सा तथा एवंविधा इह सा तेन की रहिणा यागत्या रिपुणा समानं समाग
मं विदध्यात् प्रतिकूलं गाचे न भवेत्तदा राजा तत् प्रतिकूलमेव करोति ६ ॥

२ आशंक्यमानेइति द्विषद्भिः समंसमागमंआशंक्यमानस्यरहितायासमागमोभवेतपुनःवामंवृमेत्या·
62 तयाराजकीयात्समागमात्द्विषंतःद्विष्यंतिडुखंशमुवंतीत्यर्थः ७तारेतितारायमिचारेविधतेवामात्तुत
स्याप्रतिषेधनायभवति·यापोतकीवामस्वरानक्वचनप्रयातितत्रैवस्थितेविधत्ते सापोतकीमहत्तेरणायभ
वति ८ श्रयतीति यदिविपत्तितारायतितारायतिर्हिसंस्थानंश्रयतियदिवीविहंगाः युद्धंकुर्वंतितदासमरः
अतिचोरः स्यातकीटकाशिवापेनकृततालवंधनत्यत्लवंधइतिशिवापेत्राप्त·

आशंकमानस्यसमंद्विषद्भिः समागमंरहितायाभवेत्तः वामंवृजंत्यानियतंद्विष
त्पः समागमाद्भयपतिराजकीयात ७ तारातिचारेसमरंविधत्तेवामातनस्यप्रतिषे
धनाय वामस्वरानव्वाचनप्रयातियापोतकीसामहतेरणाय ८ श्रयंतिहीसंय·
दियानितारानुर्वंतियुद्धंयदिवाविहंगाः तत्स्यातशिवापेतकृततालवंधोन्नत्य·
त्लवंधः समरेतिचोरः ८ वामेस्वरहितांचानविस्यंपुच्छोत्याटेपोतकीहतिसे
न्यंचेचासंर्वचर्वयंतीसमंगेवक्षिशामास्वामिनोगात्रभंगं १० युद्धप्रश्नेनोद्धताना
पितारमद्वार्हसोवामगापांडुवीचेत् मूर्द्धासादेश्चीजयश्रीपरांतत्प्राराद्भूतेस्या
द्वश्यंभरानां ११ प्रयातितारायदितोरणांतेनिवृत्तिकालेप्रतिलोमगावेत तत
थांचवैतालमृगालगृध्रस्तथातीव्रापरांस्यात् १२ ॥
मेवतालबंधः दस्ताम्फोटः तेननत्यदहिकबंधानिदत्रमततया ९ वामइति वामेपुच्छोत्याटेपोतकीवाहंसैन्यं
हंतिरहितोपुच्छेत्याटे यांतरस्थंहेतिचेचसमेगंचर्चयंतीपोतकीयुद्धेस्वामिनोगात्रभं·गंवक्ति १० पांड
वीस्यात् तदामूर्श्नीसार्द्धश्रीर्जय श्रयरांतभटानांप्राराद्भूतमवश्यंत[redacted]तस्यात ११ प्रयातीतियदितोर
णांतेतारापृयानिवर्तननिवृत्तिकालेप्रतिलोमगाभवेत्तदारणांस्यात्कीटकध्वाहवेतालमृगाल
गृध्रस्तासितेपांहयातेपांश्चार्तिः पीडातत्त्वातदूरीकारकम् १२ ॥

69A अभ्यर्चितइति यदिमभ्यर्चितंपांडविकायुतंचेततोरणसन्निवेशेविमुच्यतेतदाहरतस्करागांजयश्रीभवि
तीशाद्वीक्षिणानारणोनभवति १३ वामेतितोरणभूमिकायांयदिपांडविकाव्यमेस्वरंकृत्वाहक्षितः
यानशोस्थितिंकरोतिचपुनः निवृत्तोवामंगतिंविधत्तेतदाराजयश्रीः सुलभाभवति १४ कृतेति यदि
तोरणसन्निवेशेचेतकृतापसव्यध्वनिरुच्चतीदामंश्रयेतनिवृत्तिकालेप्रदक्षिणयातियः दायुयुत्सोः र
णोभरणंस्यात १५ तारस्येतियदितारस्वदुर्गायुगलस्यमध्यादेकानिवर्त्यचेद्वामंगच्छति·

अभ्यर्चितंपांडविकायुगंचेद्वियुज्यतेतोरणसंनिवेशे तदाजयश्रीर्हृततस्कराणां
रणोनभावीरणदक्षिणताभौ १३ वामेस्वरंदक्षिणतश्चयानं शांतिस्थितेतोरणभू
मिकायां करोतिवामांचगतिंनिवृत्तोश्यामापदात स्सुलभाजयश्री १४ कृताप
सव्याध्वनिरुद्धचटीसंश्रयेतेरणसंनिवेशेप्रदक्षिणंयातिनिवृत्तिकाले तदा युयु·
त्सर्मरणंस्यात १५ तारस्यदुर्गायुगलस्यमध्यानिवृत्यचेद्गच्छतिवाममेकावा
मानिवृत्तावपिचेत दास्यरशास्तुपातोविजयोनृपस्य १६ प्रदक्षिणंतोरणभूमिका
यांनिवृत्तिकालेप्रतिलोमगंवा तिरोभवेत्पांडविकायुगंचेत द्योद्धुकामस्यपराजय
स्यात १७ समीपयुद्धेकृतवाशब्दाशामानुलोमाच्चपराजयाय अवामशब्दायतिया
तिवामंभवेत्तदाभूमिभुजोजयश्री १८

निवृत्तापविवामेकाममवति तदानपस्यशस्त्रपातोविजयोभवेत १६ प्रदक्षिणेतयदितोरणभूमि
कायांप्रदक्षिणंभवेत निवृत्तिकालेप्रतिलोमगेभवेत्कीदृशमंतर्हितमितिअनुलोमप्रतिलोमोभूत्वा·
अपिनिलीयतेतदायोद्धुकामस्यपराजयः स्यात १७ समीपयुद्धइति आसन्नयुद्धेतवाम शब्दाअनु
लोमापिश्यामापराजयायस्यात् यदिअवामशब्दामवामयातितदाभूमि
भुजोजयश्रीभवेत् १८ ॥

६३ सद्य इति सद्योरशो वामश्रवे साभं गो भवेत् दक्षिणा वाक्षिते तज्जयं भवेत् तोरसानाभये यो कृतस्थ नो युग्मे स
63 ति प्रशाद्वात् जयो जयो वा भवेत् १९ वामेनेति युद्धोद्यमेन गत्वा यदि तारा याति तदा युयुत्सद्देतिभूत्वा
पिता राप्रसिलोमगा चेत् स्यात् तदा वस्तु पंथायस्य जय श्रीर्न स्यात् २० स्थिर इति स्थिरे विहंग द्धि तये स्थित
यो स्थिरे युद्धं भवेत् विद्धि युद्ध्यमाने तत्त्र भवेद्यदेकी भवतो यस्यात् तदानीं पार्थिवयोः संधिर्भवेत् २१ योद्धं

सद्योरशो वामरवे साभं गोजये भवेद्दक्षिणा वामितेन कृतस्थ नो तोरसा
नामथेये युग्मे स्यशाद्वा द्विजयो जयो वा १९ वामेन गत्वा यदि याति ता
रा युद्धोद्यमे द्धेति रशो युयुत्सं भूत्वा पिताशप्रतिलोमगा चेत् स तस्या
जय श्रीर्वसया प्यिपस्य २० स्थिरे विहंग द्धितये स्थिरे स्यात् स युद्धं भवे
त् उ वियुध्यमाने भवेत्स्थं निश्चेद्व यते द्वयस्य संधिर्भवेत् पार्थिवयोस्त
दानीं २१ योद्धव्यमद्येति विचिंत्यमाने याज्ञा विरुद्धाः शकुनः शुभाय
द्विनां तरे स्यात् स भवेद्यदातु द्वे मकयाज्ञिक पवनान्यः २२ ऋगानि
यानि स्पृशाति प्रयत्नाद्वामांघ्रिणा पार्थ समूह माता सुशिक्षितस्या
पिभरस्य तेषु स्यते द्वे नियतं हतानि २३ ॥

इति योद्धव्यमद्येति विचिंत्यमाने याज्ञा विरुद्धः शकुनः शुभाय भवति यदा तु दिनां तरे स मरः स्याच्य
दायाज्ञिपवने मंकरः नान्यः २२ ऋंगानीति वामांघ्रिणा पार्थ समूह मासा यानि ऋंगानि प्रयत्नात्
स्पृशानि सशिक्षितस्यापि भरटस्य दंद्रपुनि यतं हमानि स्युः २३ ॥

63A अभ्यच्चेति पूर्वोक्तं विहंगयुग्मं अभ्यर्चभूपयद्वयनामधेयं विन्यस्य च संहितविशेषः समरः जयः भंगः विक
ल्पं पृच्छेत् २४ यद्यत्रेति खगो यत्र चरितं पततः तत्र पयोरवश्यं भवेत् सबुद्धिनेत्यादिकमूहनीयं यतः शा
कुनसंविदह्नः अतार्किकोन भवेत् २५ अस्त्रेति तत्कृतेपि भंगादिज्ञानार्थं पूर्ववत् विहंगद्वयं शाकुनवित
विभावयेत् यतस्त्रमेषकुक्कुटवाकुलावकाः सदाद्वंद्वयुद्धकुशलाः स्युः २६ इति शकुंजयकरमोचनादि स
कृतकादि महोपाध्याय श्री भानुचंद्रगणिभिर्विरचितायां वसंतराजटीकायां पोतकीकृते संधिवि

अभ्यर्च्य मेदेशेण विहंगयुग्मं विन्यस्य भूपद्वयनामधेयं संधिर्विरोधः समरो जयो वा भंगो
यथेत्यादि विकल्पपृच्छेत् २४ यद्यत्र किंचिच्चरितं विहंगे रखगो भवेत् नूपयोरवश्यं स
बुद्धिनेत्यादिकमूहनीयेना तार्किकः शकुनसंविदह्नः २५ युग्मं अस्त्रमेषकुक्कुटवाकु
लावका द्वंद्वयुद्धशाला यतः सदा तत्कृतेपि विहंगद्वयं तस्य पूर्ववत् शकुनविद्विभाव
येत् २६ इति पोतकीकृते संधिविग्रहादिप्रकरणं ग्रहीसमस्ताश्रयिणां च रिष्टस्त्रन

१ पुंसः कुमारीवरणाय तारा प्रशस्यते वामगतिर्विरुद्धा स्त्रियश्च प
त्युर्वरणाय वामा प्रशस्ता न तु यानुलोमा २ शमः ॥

ग्रहकन्यादिप्रकरणं दशमं गृहीति समस्ता आश्रमिणा वृद्धा वा विवाप्रस्थाभिहाराणां मध्ये वरिष्ठः गृहीस्या
त तेषां तस्यी नेत्वा न्मचारि ब्रवत्या भवेत् अस्मिन्प्रारंभे विकारुते तस्य विवाहार्थ
परीक्षामाश्रहमहे १ पुस इति कुमारीवरणाय पुंसः प्रश्नेतरा प्रशस्य
ते वामगतिर्विरुद्धा भवति यत्पत्युर्वरणाय स्त्रियः प्रश्ने वामा
श्यामा प्रशस्ता न त्वनुलोमा २ ॥

६४ पाणीति पाणिग्रहप्रश्नविधिप्रसंगेचेत द्वगीयुगं दृष्टिगं गच्छतितदासौपुंसयोर्द्विवसाः परस्परंस्नेहबुद्धि
64 भाजः प्रयांति ३ मध्यादिति द्वयोः पूर्वोक्तयोः पूर्वोयोर्मध्यातयः कश्चित्खगः खगीवाशोभनचेष्टायाया
न्तियदिवाप्रभूतचेष्टोभवति उन्नतस्योभवतितदावरकन्ययोस्सम्बात्मीयपक्षे प्रभूतंकुरुते ४ खगीति
यदिखगीखगस्याशनदापिनीस्याततदापतिःसीधनमादिदातिचेत्खगःविहंग्याकग्रशनयच्छति

पाणिग्रहप्रश्नविधिप्रसंगेदुर्गाद्वगंगच्छतिदृष्टिगंचेत परस्परंस्नेहदबुद्धिभाजौस्ति
पुंसयोस्तद्विवशप्रयाति ३ मध्याद्वयोशोभनचेष्टदोर्यःप्रभूतचेष्टोयदिचोन्नतस्यः
खगःखगीवावरकन्ययोःसम्बात्मीयपक्षेकुरुतेप्रभुत्वं ४ खगीखगस्याशनदायि
नीचेतदापतिःसीधनमाददाति खगोशनंयच्छतिचेद्विहंग्येददातिवतपुरुषःस्त्रि
यस्तुः ५ यस्त्रीतिदामंद्दिनिर्भेः पर्वेक्षीखगीखगोवाकुरुतेप्रयत्नाततस्त्रीतिदानं
द्दिनिर्भेः पर्वेक्षीसमंविपत्तेस्थितापतिवी ६ धनुर्धशीचेद्दृग्भिर्विहंगैःस्वचेष्टतेस्वः
परज्ञातिभिर्वी तत्कन्यकास्वैःपरज्ञातिभिर्वक्रूढासतीका
म्यतइत्युशाति ७ रामः ॥

तदापुरुषःस्त्रियःधनंददाति ५ यदितियत्प्रतिदानादिनिर्भेःपर्वेक्षीखगःखगीवाप्रयात्नतकुरुते
तत्स्त्रीतिदानादिनिर्भेःपर्वेक्षीःसमंस्थितापतिर्वाकुरुते ६ धनुर्द्धरीतिचेद्धनुर्धरीस्वैपरिज्ञातिभिः वक्र
भिर्विहंगैर्वाचेष्टते तदाकन्यकाव्यूढासतीस्वैःपरैर्वाकाम्यतेइति ७ शांतिकाय
यंत्री वृद्धाङ्कनिशेषः ७ ॥ रामायनमः ॥

64A पोतकीति मिथुनमैथुनेहतोमिथुनस्यमैथुनंसंभोगः तस्यउत्तरादर्शनंतस्मिन्समये यदि पोतकीवामतो
भवतितदाकन्यकासतीभवति यदिदक्षिणोभवतितदाग्रसौसीकुलटाभवति ८ तारेति यद्भागवतीता
रावृत्तिताग्रकस्मात्पादयवृंदकमध्यस्थिताभवतितदायापरेराणीयतेसाराज्ञीभवतद्वितयंच तथास्थिता
भवति तदाद्वस्यराज्ञ्यस्यात् ९ तारस्येति तारस्यपदद्वितयस्यमध्यात्यत्संज्ञकः विवृत्य

पोतकीमिथुमैथुनहतोवावामतोभवतिकन्यकासती ताहशंयदितद्दक्षिणो
तद्दानिस्थमेनकुलटाभवत्यसौ ८ तारावृत्तिताभवावत्यकस्मात्पदिस्थितापाद
पवृंदकेचेत् राज्ञीभवेत्सापरिणीयतेयाभवेत्तपदेद्वितयेद्वयस्य ९ तारस्य
पदीद्वितयस्यमध्याद्यत्संज्ञकोभ्योतिनिवृत्यवामां मध्यात्कुमारयोरवश्यमेत.
तत्संज्ञकः सर्वमुपैतिमृत्यु १० श्यामाख्युगेदक्षिणागेदक्षिणागेविहंगीविहंग
मस्मेत्ययानिस्यकास्त्रियंतत्पुरुषः प्रयातिनारीनरंमुंचतिवैपतित्वात् ११ नि
मज्जघत्यस्यपगम्यतागतमः स्थुभेतिष्ठतिचेत्प्रदेशे तंतनिस्थि
तेपांयसमूढमातावोढुः परिव्राजकतांव्यनक्ति १२ ॥

वाममध्येति तदाकुमारीवरयोर्मध्यात्ततसंज्ञकः सर्वमृत्युमुपैति १० श्यामेति श्यामायुगेदक्षि
णागेसतिविहंगीविहंगमः परिहृत्ययाति तदातत्पुरुषःस्त्रियंस्यक्त्वायातिचेपतीत्वाननारीनरंमुं
चति ११ निमज्येतिमल्लंनिमज्जततः तारामुपगम्यचेतस्थुभेप्रदेशेतिष्ठतिसदानिस्थितं
पांथसमूढमातास्योढुंपरिव्राजकतांब्रवीति १२ ॥

श्रीनारायणायनमः श्री

६५ 65 चैंचेति यदिचंच्चपुटंतास्थिलवाग्रनुलोमाग्रंनीरन्ध्रंदेशमाश्रयेत्तदाखगीकुमार्याः कपालधृत
थारितांद्रतेखगश्चेतनरस्यतद्वते १३ प्रदक्षिणमिति पक्षियुग्मंप्रदक्षिणंगच्छतिततः फलप्रसूनांकु
रस्यत्रदीनंपादपंचेत्समागेहति तदातन्नाम्यापनीरवरिद्रौभवतः १४ कृत्वेतियदिखंकृत्वादक्षिणतः
गत्वाचेतश्पामास्युक्षंदुमंत्रधिष्ठितास्यात्तदाकन्यकायाः तदंध्यतांजल्पतिखः

चेच्चटांसास्थिलवान्नुलोमायद्याश्रयेद्देशमनिरंध्रंनीयं कृतेकपालवृत्तथार
णात्तत्खगीकुमार्याविहगोवरस्य १३ प्रदक्षिणंगच्छतिपक्षियुग्मंतत्तस
मागेहतिपादपंचेत् फलप्रसूनांकुरपउद्दीनंमायापतीतद्भवतोदरिद्रौ १४
कृत्वाखंदक्षिणतश्चगत्वाशपामाद्रुमेऽस्थकमधिष्ठिताचेत्तदंध्यतंजल्प
तिकन्यकायाखंडत्वमाख्यातिखगोवरस्य १५ उभेविहंगौविहगस्तथै
कोयदित्रयेदक्षिणभागगामीसौभाग्यसौहार्दमहानिधानेवोढुस्तदाद्वे
भवतोयुवत्यो १६ ताम्रस्यपक्षिद्वितयस्यमध्यात्खमेतरंचेत्यविशेषाद्विहंगी
तदाकुमारीपरिणीयतेयासानिश्चितंदुश्चरिताभवित्री १७ ॥

गोनरस्यषंढत्वमाख्याति १५ उभेइति उभेविहंगौतथैकोविहंगः यदित्रयेदक्षिणमार्गगामी भवति
तदावोढुः द्वेयुवत्योभवतः सौभाग्यसौहार्दमहानिधानंयथास्यात्तथेतिक्रियाविशेषणं १६
ताम्रस्यपक्षिद्वयस्यमध्यात्खगोलंघचेत्विहंगीश्रयतेतदायाकुमारीपरिणी
यतेसानिश्चितंदुः स्वचरिताभवित्रि १७ ॥

65A ~~पश्चिनी यदि पंच पुंसां पिलवाम्यनुलेमाश्रीरे नीयं रेखा मध्ये तत्तदा सवमी कुमार्याः कपालधृत तथा~~
अन्यइति यदापांडविकायुगस्यमध्ये अन्यः विहंगः विहंगी अयति तदाश्च साध्वी वमिभवति यदिःस्या
माश्रयति तदा नियतं सपत्नी स्यात् १८ वामस्वरमिति वामे वामस्वरे मैथुनसेवनं वाभक्ष्यप्रधाने कृत्यां
तरे विधाय दितनः तारमारीस संस्था पद्मियुग्मं स्यात तदासी ये साध्वी जल्पंति १९ आहारेति
यदा आहारदानमैथुनानि पद्मिद्वयं रद्दिशातः करोति तदा नांनियतं कुमार्याः अन्याः

अन्यो यदा पांडविकायुगस्य मध्ये विहंगी अयते विहंगः भवत्य साध्वीव
निता यदा तु श्यामा सती नियतं तदा स्यात् १८ वामास्वरे मैथुनमेवनं वा
भक्ष्यप्रधानं यदि वा विधाय वामे तत्स्तारमहीत संस्थं साध्वी स्त्रियं जल्पति
पद्मियुग्मे १९ आहारदानस्वरमैथुनानि पद्मिद्वयं रद्दिशाः करोति यदा त
दा नीनियतं कुमार्याः अकारिकेमारिकमन्यपुंसा २० भूत्वानुलोमाय
दि कृंतशाखेश्यामातरेति कोटरे वा तदा कुमारी हतयोनिमुद्रा गूढ़ी
तभद्राय दि गुर्विणीतत् २१ वामा गति वाम शरीरचेष्टा संस्थानना दीव
पसव्य देशे पतिं वशयोकथयंति लाभमन्यावलादुर्लभवल
भस्य २ नमः ॥
पुसाकौमारिका अकावि २० मूलेति यदि अनुलोमा भूत्वा कृंतशाखेतरे श्यामा निश्चति कोटरे वा तिष्ठति
तदा कुमारीहततयोनिमुद्रा स्यात यदि गूढ़ीतभद्रा भवति तदा गर्भिणी स्यात् २१
वामेति यदि वामा गतिः वामा शरीरचेष्टा भवति आदौ अपसव्यभागे
संस्थाने स्यात् तदा पतिं वशया अन्यावला दुर्लभवल्लभस्य
लाभं कथयति २२ ॥

श्यामेति निवृत्तो यदि श्यामा वामा यातितदास्त्रियं प्राप्य पुरुषः कृतार्थः स्यात् यदि तारा भवति तदा वल्लभालाभतुष्टा सीमंतिनी स्यात् २३ इति श्रीशंकरजयकरमीचनादिसत्कविमहोपाध्याय श्री भानुचंद्र विरचितायां वसंतराजटीकायां पोतकीकृते विवाहप्रकरणम् ॥ आधानेति कुमार्याः शकुने वयं तथाभिरुत्थः यथा मनुष्यः गर्भस्य आधानजन्माय कर्मपाकं जानाति तत्राधाने गर्भस्यास्थिते प्रासमयसंवयः जन्म प्रसवः अयतिकृतरकालः तस्मिन कर्मपाकः स सुखदुःखोपभोगः कस्यांसस्यां उत्पादितां शेषजनन प्रतीतासिति उत्पादिता अशेषजनानां समस्तजनानां या प्रीतिर्यस्य मन्यामित्यर्थः १

श्यामा निवृत्तो यदि स्याद्विवामा सी प्राप्यत स्यात्पुरुषः कृतार्थः तारा निवृत्तो यदि तत्प्रदिश्य सिमंतिनी वल्लभलाभतुष्टा २३ इति पोतकीकृते विवाहप्रकरणं ॥ अथाधानजन्मायतिकर्मपाकं जानाति गर्भस्य यथा मनुष्यः उत्पादिताशेषजनप्रतीतो नयाभिरुत्थः शकुने कुमार्याः १ तारः पत्नी गर्भसंभूतिहेतुर्यदा परस्तान्यदपुष्पफलं वा गर्भस्रवे वामयाप्यविपर्यये यदा मुंचन्यपुष्पफलं वा २ अयः प्रयातो वमिमूत्रविष्ठा गर्भप्रणाशं विदधाति रुध्ये स भार्यं हि वामेपरायदंगं भवेत्सगर्भो वयवैर्विहीनः ३ ॥

कृष्णाय नमः

तार इति तारः पत्नी गर्भसंभूतेर्भवति यदा पुष्पवत्फलं वाग्रहनन तदेतुः स्यादित्यर्थः वामा याथी गर्भस्रावविपर्ये यदा पुष्पपाके फलं वा मेचनगर्भस्रावं कुर्यादित्यर्थः २ अयः इति पक्षिरोगोयः प्रयातः वमिर्वमनं मूत्रं प्रस्रावः विष्ठा विड् वमिमूत्राभ्यां सहिता वि ष्ठेति मध्यपदलोपतत्पुरुषः समासः इत्यादिकान्विष्ठाः गर्भप्रणाशं वदधाति यदा वामेन परांग्रेगं समार्हितवानसगर्भो

वयवोहीनः स्यात् ३ रामाय नमः ॥

66A गर्भइत्यादि गर्भइत्यादिगर्भप्रश्नोयावतोदक्षिणोनउच्चवाचीश्यामांशशानुच्चरतिनार्यागर्भः तावतावतः
स्युः तानपास्येति तानशङ्खानपास्येप्सुत्कातदूर्ध्वतारयागर्भाधानंस्यात् ४ प्रदक्षिणेतिगर्भवत्याः किंभवि
ताइतिपृष्टे पुंसिप्रदक्षिणेसुतस्यजन्मभवति योषतदक्षिणायांसत्यांस्त्रियोजन्मस्यातद्वयेदक्षिणागेद्व
यस्यजन्मभवति ५ ध्रुवमिनिध्रुवंमुनोः स्याभवतिकन्याभविशीइतिपृच्छमानेपुंस्यपिप्रादि ।

गर्भप्रश्नेयावतोदक्षिणेनश्यामाशङ्खानुच्चरत्युच्चवाचा नार्यागर्भस्तावतोपास्यमा
सानगर्भाधानंतारयास्यात्तदूर्ध्वं ४ प्रदक्षिणेपुंसिसुतस्यजन्मस्त्रियोवितिर
क्षिणायां जन्मद्वयेदक्षिणागेइयस्यकिंगर्भवत्याभवतितिपृष्टे ५ ध्रुवंसुतोस्या
भवतेतिपृष्टेयोषापितारामुतजन्मदेतः कन्याभवत्रीतिचपृच्छमानेप्रदक्षिणोपुंस्य
पिकन्यकास्यात ६ पुंनामानंपादपंपांडवेचेताराभूतारोहतीस्यात्सुतस्तत स्त्री
नामानंपादपंखगस्त्रेतागेभूत्वारोहतीस्यात्सुतातत् ७ प्रदक्षिणं
भूयनापुंसकाख्यंतत्रसमारोहत्तियद्यकस्मात् खगःखगी
वाप्ययगर्भिणीतन्नपुंसकाख्यंजनयत्ययस्थि ८
श्रीकामाक्षीदेव्यैनमः श्री

रोकन्यकास्यात ६ पुंनामानमितिपांडवीचेताराभूत्वापुंनामानंपादपंश्चारोहतितदासुतस्यातपुंख
गश्चेताराभूत्वासीनामानंपादपंश्चारोहतितदासुस्यात् ७ प्रदक्षि-यदिखगः खगीवाप्रदक्षिणीभूय
नपुंसकाख्यंतत्रमकस्मात्समारोहतितदागर्भिणीनपुंसकाख्यंसतंजनयति ८ ॥ भाग
वत्यैनमोनमः ॥ ॥ श्री ॥

६७ कन्येति कन्यावेश्चेद्विहगासच्चेष्टास्यात चेद्विहगः सःचेष्टः तदात्मजः स्यात यदिचेष्टाप्रदीताप्रतिलोम
67 यानंभवतितदागर्भस्यक्षयवाधिकोःह्रायायभवति ९ यावितिति यावन्तंसंख्याःयावंतःतिहगास्तावयाः
स्युः गर्भवत्याः तावंताः अर्भकास्युः यावंत्यःअनुलोमाःस्युः निश्चयेनतावंत्यःकन्यकास्युः १० दीसम्नि
ति यदिदक्षिणामेत्यपदहादीप्तस्यानंअयेत्यह्रातनोनिवर्तेततदायुवत्याः गर्भेविपद्येतयदिविहंगःप

कन्याभवेच्चेद्विहंगीसचेष्टास्यादात्मजश्चेद्विहगः सचेष्टःचेष्टप्रदीताप्रतिलोमया
नेभर्गस्यपिडेश्यवाहायाय ९ यावत्संख्याता — पुविहंगास्युस्तावंतोप्यर्भकाग
र्भवत्यस्तुसीविहंग्योनुलोमाः स्युस्तावंत्यःकन्यकानिश्चयेत यावत्संख्याःप
क्षिणोदक्षिणेनभ्रांत्वावामंव्याचुरंतेप्रदेशं तावत्संख्यान्यपत्यानिनार्याभूत्वाभू
त्वानिअयेनम्रयंते १० दीसञ्चयेदक्षिणामेत्यपक्षीयदानिवर्तेततदायुवत्याः ग
र्भेनिपद्येतभवेद्विहंगेदुस्थानसंस्थेसतदुःखभागी ११ कृतस्वरोदक्षिणगोवि
हंगः स्युष्कृतरंसंयतेयदातत् म्रियेतजातोयदिवीक्षजन्यमाईभवेद्धाप्य
वशस्तदानी १२ विधूयगात्राणिविधाय वर्वेततस्तरंसंचेच्छयतेविहंगः
तद्गर्भपातंस्यदिकृतशास्त्रमृतोयजातस्यतदाविपत्तिः १३

ताहगस्यातपुंनः तस्मिनदुस्थानसंस्थेतिदुःखभागीभवतगर्भः ११ कृतस्वरइतियदिपूर्ववामेकृत
स्वरोविहंगःदक्षिःसनपुष्कतरंसंश्रयतेतदाजातःसुतःम्रियेतयदाकीटजन्यमाईभवेतदानींसंव्या
प्यवशः स्यात् १२ विधूयेति यदिगात्राणिविधूय वर्वविधीयतासस्नानतरंश्रयतेतदाजातस्यश
सविपत्तिः स्यात् १३ ॥

67A गत्वेति यदि पुंविहंगः अनुलोमदक्षिणांगत्वाच्चपलोपदार्यो स्थितिं विधत्ते तदा स जातः भ्रमणो ग्रणः क्ष
मः सन् भूदिशो दीर्गतराशीः प्रयाति १४ निमत्तेति · पल्यां निमज्य अनुलोमयायी शुभं प्रदेशं श्रयते च
गच्छेत् गर्भाद्वियुक्तो नियतं तदानीं भावी परिव्राजकमुख्यभूतः १५ कृत्वा निनादं फलपुष्पपत्रैर्विवर्जिते
भूरुहि अनुनादं कृत्वा तारः याति तादृशमेव वृक्षं पृथग् आश्रयेत् अत्र तदा सतकृपणः भावी १६ सख

गत्वा विलोमं यदि पुंविहंगः स्थितिं विधत्ते प्रचलेपदार्थे तदा स जातो भ्रमणो हि मः सन्
प्रयाति भूशिखरिदिगन्तराणि १४ निमज्य पल्यामनुलोमयायी शुभप्रदेशं श्रयते च गच्छे
त् गर्भाद्वियुक्तो नियतं तदानीं भावी परिव्राजकमुख्यभूतः १५ कृत्वा निनादं फ-
लपत्रपुष्पविवर्जिते भूरुहि यातितारः ततः श्रयेत् तादृशमेव वृक्षं यदा ध्रुवं तत् कृपणः
सुभावी १६ सखगो व्रजति दक्षिणा देशं शोभनं श्रयति देशविशेषं वाममाश्रयति चा
यतिवृत्तौ बालको भवति न चिरजीवी १७ पुंखगो विततदक्षिणपक्षः तारमः स्थित ।
मनोहरदेशः दर्शित प्रयाति तज्जन्मभवे कुमार्याः पर्वोदितैः पुत्रगुणैर्युताया उ
त्पाद्यराया: कृतलोककार्याः १८ ॥

रइति सुखगः दक्षिणाभागं व्रजति पुनः शोभनं देशविशेषं श्रयति तदा बालकः न चिरजीवी स्यात् १७
पुंखगइति · यदि पुंखगः विततदक्षिणपक्षः सन् तारशोभवति कीदृग आश्रित मनोहरदेशः पुनः
कीदृग् दर्शितप्रचुरशोभनचेष्ट इति दर्शिता प्रकारे शोभना चेष्टा येन स तथा शाशिशो निपतितौ संमद्य
यच्छति १८ पर्वोक्तेति यदि विहंगी पर्वोक्तरूपेण पर्वोक्तप्रकारेण प्रयाति तदा कुमार्याः जन्मभवे
तथीदृश्याः पर्वोदितैः पूर्वप्रतिपादितैः पुत्रगुणैः युताः कृतलोककार्या आर्या इत्यादि: १८ ॥

६८ इति शाकुनत्रयकलमोचनादिसकलकारिमहोपाध्यायश्रीभानुचंद्रविरचितायां बसंतराजटीकायां पोतकी
68 रुते गर्भप्रकरणं द्वादशमं १२ याकेति स्थितस्य याकु गतस्य गमनं संप्रति भविष्यतः न वेति प्रश्ने प्रत्यत्त
देवी विरुते निश्चितकार्यजातं तन्निरूप्यते १ याकेति मम याक्रभवशी चेन्नवेति प्रश्ने द्यपकारम न्वय
व्यतिरेकाभ्यां प्रश्ननिर्णयः रते संदेहास्पदत्वस्यादिति प्रश्ने कृते तारास्यात दागमनाय यदि केति पसो

इति पोतकीरुते पुत्रोत्पत्तिप्रकरणं द्वादशम् याकास्थितस्यागमनं
गतस्य भविष्यतः संप्रति विचचेति प्रत्यत्तदेवी विरुते क्रमेणानि
रूप्यते निश्चिता कार्यजं तं १ याकभविकी मम किन्नवेति प्रश्ने कृते
स्यादमनाय तारा रवा चलेती मयया थिसद्धा वामानुयाकप्रतिषे
धयिकी २ द्वरंगतस्यागमनाय तारायद्वोपविष्टाप्रव
[illegible]पदार्थे पुंसः स्वगेहागमनोद्यतस्य
श्यामांतरालं विदध्यातिवा
मा २ रामः

तरेचलं सी श्यामांश्चथिरुद्धा तारभूत्वा तदाशी चेगमनं यामात्तुयाकप्रतिषेधयिकीस्यात्त २ द्वरमिति
कारागमिष्यतीति प्रश्ने यदि तारास्यात् तदा द्वरगतस्यागमनाय भवतियद्धा तारा भूत्वाप्रचलेपद
र्थे उपविष्टा तदा शीघ्रागमनं स्वगेहागमनोत्सुकस्य पुंसः वामा श्यामा
ंतरायं विदध्याति २ ॥

68A विधायेति यदि शुक्रः विधायस्य मार्दक्षिणास्यात् तदापायं तदेवासवितइति सचासावनासवित कैतिस
मासः अन्यथा ततः शाततः शाखस्यानर्थ के स्यात अयाति सुखगृहमिति शेषः यात्रा अकृतेप्यि रामेोनिनावा
निसागम्यागमयोः स्थिरतं वक्ति ४ शुभ इति यदि दक्षिणो विहंगः सहभार्यया शुभप्रदेशे स गच्छेत् तदा अ
ध्वनीनः देशांतरतः आगत्य स्वगेहे सौख्यानि उपलप्स्यते ५ कौवेति पृच्छतः पुंसः यदि शकुनं कृत्वा पन्थी वी

विधायश कुं यदि दक्षिणास्याद् यात्रापि यस्तद्वामसंचितः शुभामास्थितो गतिः स्मृति
मोनिनीयासा वक्ति गत्यागमयोः स्थिरत्वं ४ शुभप्रदेशे सह भार्यया चेत्स गच्छते
दक्षिणाते विहंगः आगत्य देशांतरतोध्वनीनः स्वगेहे सौख्यान्युपलप्स्यते तत्
५ वामः स्वरस्तादगतिर्विहंगः शुष्कं समारोहति पादपं चेत् रोगादिनो वाप्यथ लुं
ठितो वादिगंतरात्तस्य पथिकोभ्युपैति ७ विधाय नादं दिवामभागे तिरोहितत्वं
भजते स्वदेशे तत्रैव देशे कुली तदास्ते दुःखी समाया
ति पुनः कुदेशे ८ ॥ रामः ॥

म भागे दक्षिणभागस्य दृश्यमेव वृक्षमधितिष्ठेत तदा आगंतुः पांथः अर्थमार्गावतीर्णः जल्पति कीदृश
साधिताशेषकार्यमिति साधितनिष्पादितं अशेषं कार्यं येन स तथा ६ वाम इति चेदासन्नस्वरः तारग
तिर्विहंगः शुष्कं पादपं समारोहति तदा रुग्णादिनः लुंठितो वा तो वा देशांतरात्तत्र पथिकः अभ्युपैति ७
विधायेति यदि वामभागे नादं विधाय सदशो तिरोहितत्वम दृश्यत्वं भजते तदा तत्रैव पान्थः कुशलात्रा
स्ते यदा पुनः कुदेशे तिरोहितत्वं भजते तदा दुःखी समायाति ८ ॥ रामः ॥

६९ कृतस्वरा इति यदि दक्षिणगतः सितांगी कृतस्वरा वामं प्रयाति पुनः प्रदीप्तस्थाने स्थपति तदा यस्यार्थगस्याग
69 मनार्थं प्रश्नस्तु असौ यमस्य नगरीं गतः इति वक्तीति शेषः ८ नष्टेति प्रश्ने कृते सति नष्टस्य स्थानात् अन्यत्र
गते विदिक्षु गे पाथिको विवहत ग्रामे न भवति वापि गत इत्यर्थः यत्र विदिक्षु कृतस्थितिस्तत्रैवासौ पाथिको विचि
न्तितः यदि श्यामा दक्षिणा न समागत्य शब्दं करोति तदासौ पंथानि पराङ्गृहीतो वितर्क्यः १०

कृतस्वरा दक्षिणतो सितांगी प्रयाति वामे स्थपति प्रदीप्त यस्यार्थगस्य गमनार्थम्
त्तो प्रश्ने गतो सौ नगरीं यमस्य ८ नष्टे विदिक्षु गे पाथिको न तत्र कृतास्थितिर्यत्र विचिंत्य
तसौ करोति शब्दं यदि दक्षिणो न श्यामतदा गृहीतः १० स्यात् दक्षतारा यदि तत्प्रया
तमाय तमावेदयती वराही तासा प्रयाणागमयोः प्रयास्तप्रवर्तयेवागतानिवर्तो
११ इति पोतकीरुगमनागमन प्रकरणं द्वयोर्दशमं १२ अनागतोद्भवितभावि
कार्यमार्ये विचार्यो दृतसारमेतत् चेष्टादिकं पायसमूहमानु शरव्याय
सेपायसमूहतष्टे १ रामायनमः ॥

स्यादिति यदि पश्चकाले दक्षतारास्यात्ततप्रयातुः वराही दक्षं समावेदयते पतः प्रयाणागमयोः प्रवतयेत्ताशप्र
शस्तास्यात् पुनरेतवामाश्रुभास्यात् ११ इति शकुनचक्रमे चनादिसकृतकारिमहोपाध्याय श्रीभानचं
द्रविरचितायां वसंतराजटीकायां पोतकीरुते गमनागमन प्रकरणं द्वयोर्दशमं पायसमूहतष्टे पायस
मूहमात्तुः चेष्टादिकं व्याख्यायते कीदृशं अनागतोद्भविकार्यमिति अनागते काले उद्भावितं चेतस्य वथा
विसेय द्भाविकार्यं तदि चार्यं सारमेतदुद्दृत स १ रामः ॥ रामः ॥

69A प्रयेणेति अधिवासनेन विनापि पांथाः व्रजंति प्रायेण शकुनं गृह्णंति ततः तस्मात्कारणात् तताहृशेनापि
तेन नामधेयेन तात्कालिकं वयं ब्रूमः २ वरमिति यः पुमान दुर्जनकस्य सर्वो अपेत जन्य दूरे स्थितं सुखेय स्वमंग
स्थापेत तद्देरेयः भुजाभ्यां वारिनिधिं तरेत न दूरे परं करांग्निदुः शकुनमुल्लंघयेत तत्त्ववरे ३ वाम इति वाम
स्वरात् दक्षिणकाय चेष्टा तारमति शंतसमास्वयस्य यातुः समस्तकामान् प्रयच्छति अकाविपर्ययेणातान्निर्हंति ४
स्वरात् दक्षिणकायचेष्टा तारमति शंतसमास्वयस्य यातुः समस्तकामान् प्रयच्छति

प्रायेण महणस्याधिवासनेन विनापि पांथाः शकुनं व्रजेतः तत्कालिकनामधेयं
ब्रूमस्ततः संप्रति ताहृशेयत् २ वरं अपेत दुर्जनकस्य सार्पो वरं दूरे स्थितं सुखेस्वमं
गं वरं तरेद्वारिनिधिं भुजाभ्यां नोलंघयेद्दुःशकुनं विरुद्धं ३ वामस्वरात् दक्षिणकाय
चेष्टा तारागतिः शंतसमास्वयस्य यातुः प्रयच्छेत्समस्तकामान्निहंति तानुत्क्रमविप
र्ययेण ४ पुनः पुनर्वर्त्मनि यः प्रवासी विचेष्टितेपाथ्यसमूह्यमाना अमंशंयं तस्यसमं
भवेतासमस्तवित्तव्ययजीवनाशे ५ श्यामानुलोमा प्रथमं ततोनुस्याद्ध्वगस्य प्रति
लोमगा चेत् अस्तांतदाभीष्टफलाभिवार्तां मन्येति कष्टं नियतं तत्र निष्ठं ६ वाम प्र
देशे यदि वापसव्ये विहंगयुग्मे समभूमिभागे क्रीडारसव्याकुलितना
राणामन्याकुलत्वेन करोति सिद्धिं ७ ॥

पुनरिति यः प्रवासी पुनः २ पाथ्यसमूह्यमाना विचष्टते तस्य असंशयं समस्तवित्तव्ययजीवनशोसमं
भवेत् ५ श्यामा इति यदि प्रथमं श्यामा अनुलोमा स्यात्ततो तत्र अध्वगस्य प्रतिलोमगा चेत्तदा
अभीष्टफलाभिवार्तां अस्तां मन्येदमितिशेषः अतिकष्टं अतिकष्टं निपतति ६ वाम इति यदि वामे र
दक्षिणे वा यातिन् तदानीं कामाः सफला भवंति अध्वगस्य उपसव्ये वनिंकृत्वा वामे प्रयांति सिद्धिं विनिहंति ७
॥

१० वामेति इड़ाग्निनशस्तेतेषरासंज्ञंपक्षियुग्मंसर्वकामदंपुनयः अपशांतिप्रतिपादयेतिकीदृशंवामद:
70 क्षिणाविभागमिविष्टंपुनःकीशंतुल्यकालकृतशोभनशावं८ उद्धृतेति यदिगंतगर्भवतीउद्धृताभवति
हामात्तोभयंनभवतिविमन्येभ्यःयदिपुनःदक्षिणाभवति तदासिंहस्पर्शकविवैमिवशोपिकुशलीस्या
त ९ तारेति गमनोद्यतानातानप्रशस्ताभवतियदिसैवप्रशंतास्यात् तदा महागुणा

वामदक्षिणविभागविष्टंतुल्यकालकृतशोभननादे पक्षियुग्ममिदतेरराश
स्तंसर्वकामदमुशंतिमुनिंद्राः उद्धृताभगवतीयदिगंतुर्मान्ततोपिनभवस्य
भयंवै दक्षिणायदिपुनःकुशलीस्यातसिंहस्पर्शकविवैरिवशैापि ९ तानप्र
शस्तागमनेश्वगानांमहागुणासैवयदाप्रशंता तारेवदीतायदिवातदानाला
भःक्षातिःस्यान्नतुकापिभीति १० भूतोद्धृताभवत्यमयोग्रदीवाप्रदक्षिणाद्वी
बतवैानिविषा प्रत्यक्षदेवीयदितत्यात्तुर्भवत्यवश्यंमहतीचनद्धिः ११ उ
न्मीलितछिन्नविशीर्णपुष्पवृक्षेशुभस्मोपलकर्पशरादौ तारोपविष्टाफल
हानिकर्त्रीभवेत्तुवामानियमेनदत्री १२ ॥

यदासातारेवदीतास्यात्तदानीलाभहानिःनतुकाभीतिः१० भूत्वेति यदिउद्धृताभूत्वाभद्रंगदीत्वाप्र
दक्षिणाद्वीरतवैानिविषाप्रतिस्तदेवीस्यात्तदाध्रुयात्तुअवश्यंमहतीयनर्द्धिःस्यात ११ उन्मूलेति
उन्मूलितछिन्नविशीर्णपुष्पवृक्षेशुभस्मोफलकर्पशेषुनारोपविष्टाफलहानि
कर्त्रीभवेत्तुपुनः वामानियमेनदंत्रीभवेदित्यर्थः १२ ॥
रामायनमः ॥

70A यदि पुरतः अतिदूरं गत्वा पोतकी अस्याः दृश्यतां गच्छति तस्य देशे मंकरी स्यात् यस्य सन्मुखम् अभ्युपैति तस्या पर
जयः स्यात् १२ यदीति यदि पार्श्वं अनुव्रजित्वा मुक्त्वा पतिवर्तमानस्य विनाशं भवेत् तदा अशुभावहा यदा
तारा पतित तदा तेन समं प्रयातं पुरुषम् अन्यात् अद्रष्टानं स्यात् इत्यर्थः १४ इति श्रीजयपक्षे मोचनादिमुकुन्दक
रिमहोपाध्याय श्रीमान चंद्रविरचितायां पोतकीरुते यात्राप्रकरणं चतुर्दशं १४ गार्हस्थ्येति

यायाति दूरे पुरतः प्रयातु दृश्यतां गच्छति यस्य तस्य क्षेमं करीति सन्मुखम् अभ्यु
पैति यस्य भवं तस्य पराजयः स्यात् १३ यदि प्रियं पार्श्वम् अनुव्रजित्वा निवर्तमा
स्य भवेद्विनाशः अशुभावहा तद्यदि चेति तारायुक्ता तदा तेन समं प्रयातं १४ इति
पोतकीरुते यात्राप्रकरणं चतुर्दशं १४ गार्हस्थ्यमूलं गृहिणीनराणां सा चेत्सु
शीला सफलं तदा तत् दोषैस्तु तस्याः करकाय तस्यात ब्रूमस्ततः सत्यसतीपरे
क्षां १ आलिख्य देवं वर्णिनीं तां स्फुरत्तदाकृति वर्णरूपं यस्याम साध्वीति
भवेद्वितर्केव्यक्तैलिखेनाम तत्तोललाटे २ प्यादृश्यतश्चाकृनिकोपयव्रजं
त्वात तस्तोरणा सन्निवेशं अभ्यर्च्य मंत्रेण करेनिधाय पर्वग देहमियं सतीति ३

ततः तस्मात्कारणात् सत्यसतीपरीक्षां वयं ब्रूमः यतः नराणां गृहिणी गार्हस्थ्यमूलं सर्वेत्स्सुशीला तदा तद्गा
र्हस्थ्यं सफलं स्यात् तस्याः स्त्रियः दोषैः स्ततन्नरकाय स्यात् १ आलिख्येति तां वर्णिनीं स्फुरत्तदाकृ
तिवर्णिरूपामिति स्फुरंति सदृशानि आकृतिवर्णरूपाणि यस्या सा तथा पत्रे आलि
ख्य यस्याम साध्वीति वितर्केभवेत ततः
तन्नामललाटे लिखेत् २ ॥

७० अग्रदयेदिति ततश्शाकुनिकः पत्रं आदायततः स्वदीतातारशनासंनिवेशं गत्वा तत्पत्रं मंत्रेण अभ्यर्च्य कं
71 रेनियाप्रक्षेत सत्यं वद स्थं किमयं सतीति २ अस्त्रेरेतिय दिवामेघ्रे गीग्राम्हरहान ग्रहणासनानि कुर्वतिरवेलं
ति क्रीडंतिकलंमधुरं ध्वनं तिशाङ्कुर्वतितदाग्रवला शीलापरिकेवलं ग्राधामागतिः भवतितदासाती
ति॰ मैथुनं नमिसामस्यादिकं कारेतीत्यर्थः ४ वामेतिपदिवामरवाप्यनुलोमापांडविकायातित्तदाभीष्ट

आदायतच्छाकुनिकोथ पत्रंगत्वततस्तो रणासंन्निवेशं अभ्यर्च्य मंत्रेणकरेनि
धायपृच्छेत्वगद्वंद्वमियं सतीति ३ आद्वारहानग्रहणाशनादि कुर्वति खेलेति
कलं ध्वनंति वामेरवगातर्यदि दक्षिणाश दृयोषिद्दर्मकरोत्पवश्यं ४ वामर
वायदियात्यनुलोमांपांडवीकातरभीष्टचरिणी वामगतिर्यदि दक्षिणाशा
येषिद्दैसैनियतंत - - - ५ दक्षिणेयदि मैथुनसंस्थपाविकायुगलं कुलटा
तत वामदिशि त्वयतारश्चेद्वस्यातरसौयुवति पतिभक्तः ६ य
द्यपसव्यविभागनिनादा वामदिशं भगवत्युपगम्य पुंविहगे
नसमेगिलितं स्यात्तत युवतेः स्वजनाद्व्यभिचारः ७ ॥

चविज्ञास्यात॰ यदि दक्षिणाशायां मगतिर्भवतितदेयं योषित्नियततमसार्थ्यास्यात ५ दक्षिणतइति
दक्षिणातो यदि मैथुनसंस्थं पांडविकायुगलं स्यात तदासा कुलटास्यात अथवायदिसा हृष्ट कचेष्ट्वा
दक्षिणातो यदि मैथुनसंस्थपांडविकायुगलं स्यात ... [illegible]
मदिशि स्यात तदासौ युवतिः पत्यनुगामिनी स्यात् ६ यदीत्यदि अपसव्यविभागनिनादाम वती
वामदिशामुपगम्य पुंविहगेन संमिलति तदा तस्याः युवतेः स्वजनात्व्यभिचारः स्यात ७ ॥

71A पकोति पकोद्भूताप्रवेशे शुभदास्यात् तपुनः द्वितीयाथनर्द्धिकरीस्यात्तचेत्तयदिशुभकर्मपाकात्ततृती
यास्यात् तदाभूपतित्वयच्छति २३ यावासितेति याश्यामावासितावाद्दिशेनप्रयाति शंतंस्याानंवासेव
तेयोगक्षेममिति अप्राप्तस्यप्राप्तिःयोगः प्राप्तस्यपरिपालनंक्षेमः तेकर्तमिच्छन्मनुष्यःशीघ्रंतस्यागतो
स्त्पांईश्वरस्मरणंकुर्यादित्यर्थः २४ विद्येति विद्यातडागालयधातवादविवादवसांजनस्वन्यवादान्
प्रस्थाननिक्षेपनियानमंत्रद्युतादिकानपदार्थान अनुलोमासाधयते २५ प्रश्नइति अन्वयमुखेनवाप्रश्नः

१कोद्भूतास्यशुभदाप्रवेशेमवेद्द्वितीयापितदर्थदात्री साचेत्तृतीयाशुभकर्मपाकाद्दुर्गांत
दायच्छतिभूपतित्वं २३ यावासितावादिशेनप्रयातीश्यामाश्यांतंस्यानमातेवतेव यो
गक्षेमंकर्त्तुमिच्छन्मनुष्यः शीघ्रंतस्यामीश्वरत्वंप्रपद्येत २४ विद्यातडागात्नयधातु
वादविवादवेश्यांजनवन्यवादात् प्रस्थाननिक्षेपनियानमंत्रद्युतादिकान्साधयतेनुलो
मा २५ प्रश्नानिश्चयकृतापुराघायेप्राप्नुवंतिशकुनस्यफलंनेपृच्छमेवनवदंतिपुनर्येते
फलंनशकुनस्यलभंते २६ वैराग्यकाष्ठाअपरोनतादृक्कैवल्यभोपायनभ
वेनयोगः यद्दृच्छयाभोगमभुक्तांमुखेनयादृक्कुरांणांशकुनाभियोगः २७

कार्यः नत्वेककालमन्वयव्यतिरेकाभ्यामितियेप्रश्नानिश्चयकृतः पुराघातेशकुनस्यफलप्राप्नुवंतिये
प्रष्टमेवनमिद्दंतितेशकुनस्यफलंनलभंते २६ वैराग्यइति वैराग्यकाष्ठाअपरोनतादृग्योगः कै
काल्यवोपायनभवेत् यादृगयदृच्छयाभोगाभुक्तोनराणांशकुनाभियो
गः कैवल्योपायस्यात् २७ ॥
रामायनमः ॥

आभूद्येति सर्वं शकुनमभूद्यन्नेतीदृशोयोयं दिव्यचक्षुः विपश्चित तदन्वयात व्यतिरेकतश्च कार्यपरि
निश्चिनोतिसखरीपुष्पापृथिवीविनोति २८ इतिशकुनयकरमोचनादिसकलकादिमहोपाध्यायस्मीमा
नुचंद्रविरचितायांवसंतराजटीकायांपोतकीरतेसाख्यादिप्रकरणंविंशतितमं २० प्रतकरणमिति
इदानीप्रतिकरणंवृत्तसंख्याउदीर्यतेतथासर्वप्रकरणानांक्रमतः अभिधाः शेच्यंते १ वृत्तमिति आ
द्यमपिवासनसंज्ञंप्रकरणंवृत्तयात्रिंशतास्यातद्वितीयंशांतदीतस्व्यषोडशभिः स्मृतं २ स्यादिति तृतीयोस्व

अभ्युदयसर्वशकुनेविपश्चितदन्वयाच्चव्यतिरेकतश्चकंतदृत्तोयः प्रतिनिश्चिनोतिसख
रीपुष्पापृथिवीविनोति २८ इतिवसंतराजशाकुनेपोतकीरतेसाख्यादिप्रकरणं २०
प्रतिप्रकरणंवृत्तसंख्येदानीमुदीर्यते सर्वप्रकरणानांचप्रोच्यतेक्रमतोभिधा १ वृ
त्तद्वात्रिंशताप्रथममपिवासनसंज्ञकं द्वितीयंशांतदीसाख्यंवृत्तैः षोडशभिः स्मृतं २
स्यात्स्यंचदशभिर्वृत्तैस्तृतीयंचस्वराभिधंचतुर्थंप्युभचेष्टाख्येवृत्तान्युक्तानिषोडश ३ वृ
त्तान्यप्युभचेष्टाख्येपंचमेपंचविंशतिः गतिप्रकरणंषष्ठंपंचविंशतिवृत्तकं ४ उक्ता
याञाप्रवेशाख्येसप्तमेचद्विसप्तभिः उक्तानिहंसचाराख्येवृत्तानिद्वादशाष्टमे ५ राज्या
भिषेकसंज्ञेष्टौवृत्तानिनवमेतथा षड्विंशतिस्तद्दशमेसंधिविग्रहनामनि ६ ॥

वाभिधिपंचदशभिः वृत्तैस्यातप्युभचेष्टाख्येचतुर्थेप्रकरणेषोडशवृत्तान्युक्तानि ३ वृत्तानीति प्युभचे
ष्टाख्येपंचमेप्रकरणेपंचविंशतिः वृत्तानिस्युः गतिप्रकरणंषष्ठंचेपंचविंशतिवृत्तकंभवेत ४ उक्ते
तिपाञा प्रवेशाख्येसप्तमेद्विसप्ततिः वृत्तानांउक्ता अष्टमंहंसचाराख्येद्वादशवृत्तानिउक्तानि ५ रा
ज्याइति राज्याभिषेकसंज्ञाख्येनवमेअष्टौवृत्तानिस्युः संधिविग्रहनामानिदशमेप्रकरणेविंशतिः
षट्चवृत्तानिस्युः ६ ॥

72A

याविदिति पोतकी वामतो यावत्संख्यानका दिशः शून्यं कृत्वा प्रदक्षिणं याति शांते तु शांतं तस्या नास्थितेल्प
श्रिः तावत्संख्यावानवासरो मेघः नो संचार्यानावातरितुं योग्या भूम्याजीविभूतः प्राणिनः ते वा याजीवि-
निवसनस्थानं विधाते करोति ९ खगा इति यदि खगा वा रणं ग्राम्य वंशा र मुञ्चरेतः ॐतनिहं वा मेवि
लोकयंतियदि प्रभूतास्तथा विद्याः नीडं विशंति तथा वृष्टिमुशंति कथयंति १० प्रातित प्राग्भू

यावत्संख्यानवामतो वदिशः शून्यं कृत्वा श्यामा प्रदक्षिणं याति शांतं तावत्सं
ख्यान्वासरान्नाविवाहो नो संचार्याभूतथीजीविधत्ते ९ खगावरे वा करण
मुञ्चरेतो यद्यंतरिक्षं प्रविलोकयंति तथा विद्या चेद्यदि वा प्रभूता विशंति
नीडं तदुशंति वृष्टिं १० प्राग्भूमिकायां जलपातमाहो द्वितीयभूमौ यदि मध्य
भागे तृतीयभूमावथ चेत्तरं ते प्रदक्षिणं यां उविका करोति ११ दीर्घस्वरं तीया
त्तितारावं यांगनायाइवचावदीति तत्स्याद् वृषः पीनघनो नतानां पयोधरा-
णाम पयोधरत्वम् १२ प्रदक्षिणं भूमि तया दक्षिस्येतकुर्वंति दुर्गाः कृत वा
दिशाः वर्षास्वतीतासु तदाति वृष्टिः स्याद् वृष्टिरल्पापि चनोत वालो १३ ॥

मिकायां यदि पोउविका प्रादक्षिणं करोति तदा ग्रहो जलं स्यात् यदि द्वितीयभूमौ प्रदक्षिणं करोति त
दा मध्यभागे जलं स्यात् अथ चेत्तृतीयभूमौ प्रदक्षिणं करोति तदा प्रांते जलं स्यात् १२ दीर्घमिति यदि
पोतकी दीर्घस्वरा सतितारा याति वेश्यांगनाया इव या वाव दति तत्स्याद् वृषः वर्षीयाः पीनघनो वनता
नां पयोधराणाम भ्राणां अपयोधरत्वे स्यात् १२ प्रदक्षिण इति भूमि तस्या दक्षिणे च दुर्गाः कृत वा दिश
वृः प्रदक्षिणं कुर्वंति तदा वर्षास्वतीतासु वृष्टिः स्यात् अतः काले अल्पापि न स्यात् १३ ॥

१३ 73 अप्रदक्षिणेति यदि निवृत्तिकालेपोतकी अप्रदक्षिणा वामा स्यात्तदा प्रावृषि वर्षणार्थं संसक्ता तु पुनः या
निवृत्तौ प्रदक्षिणं याति सा अवृष्ट्यापुत्रीयन विघ्नकर्त्री स्यात् १४ विमुच्येति यदि भूत्रये पि शरं विमुच्य वि
नाशं भवेत् यदा पुनः विनिवर्त्तते तारा स्यात् तदा तपनी यमुमाला करालदाहाकलिताय वि त्रीति ·
तपनः सूर्यः तस्य अंशुमालाकिरणश्रेणीः तेन यः करालो कठिनो दाहः तायाधिकं तेन कलिताया

प्रदक्षिणाया विनिवृत्तिकाले सा संमता प्रावृषि वर्षणार्थं अप्रदक्षिणं याति तु
यानिवृत्तौ सा अवृष्ट्या पुत्री चन विघ्नकर्त्री १४ विमुच्य शरं यदि भूत्रये पि भवेद्दिता
या विनिवर्त्तते तु तारा तदा स्यात्तपनांशुमालाकरालदाहाकलिताय त्री १५
संमूत्र्य वा त्वा यदि वा विहंगः स्याद्दक्षिणो वर्षति तन्निशांते पूर्वो न कारी यदि
चोद्धतः स्यात् तदा निरोधा विदधाति तत्र १६ श्यामासदेशे कृतमूत्र वातिर्मि·
हीयसी मुष्कृत शैस्यतु तदा पाषाण खंडे सतृणा स्वंडात्र वीति वृष्टिं जलदस्य का
ले १७ वियाय विष्ठां यदि कस्य पत्नी तारा भवेत् द्विनिहंति विष्ठं उत्सृन्यव
र्षां यदि यांति वामम व यंत ततस्त मदा तमारु १८

तायाधिकं त्रीवृष्टीः स्यादित्यर्थः १५ संमूत्रेति यदि विहंगः संमूत्र्य वा त्वा वा प्रदक्षिणः स्यात् तदा निशांत
समस्त्यर्थं वर्षति यदि पूर्वो न कारी उद्धतः स्यात् तदा वा निरोधमेघ तत्र वा निरुद्धाति १६ श्यामेति यदि व
र्षाकाले श्यामासु देशे कृतमूत्र वा तिर्भवति तदा महीयसी वृष्टिं ब्रवीति यदि मुष्कृत शेकृतमूत्र वातिः
स्यात् तदा तत्र वृष्टिं ब्रवीति पाषाण खंडे पुनः सतृणा खंडे वृष्टिं ब्रवीति १७ वियायेति यदि कस्य
पत्नी विष्ठां वियाता शेभवेत्तदा वृष्टिं ब्रवि--- यदि वर्षः उत्सृज्य वामयाति तदा समदा तमव म
हेंजलद प्रतिबंधके ज्ञा आरुकया यतीत्यर्थः १८ ॥

73 A करोतीति चेद्यदि वराहीमुविनीडं कुरुते यदि वा समान्यपत्यानि विजायते तदा जगतीसमस्ता समुद्रवन्ही न मग्नेव वह्निभिर्ज्वाज्वल्यते १९ द्वारीरीति यस्यम्हस्यद्वारादिदेशेमनुप्रत्यत्तरूपा कुलायं कुरुते तदा चे द्यदि ग्रंभोधरो वर्षति तथापि तत्कृत्स्नमन्यतां गच्छति भज्यते वा २० गर्तेति गर्तगर्तायां सरिद्वा स्थिता य दि वाराही शावान युग्मान् विषमसंख्याकान प्रसूते तदा तावदंभोधरो न वर्षति यावत्तेसमुद्रीयन व्रजं २१ प्रसारेति प्रसारशैलद्रुमकोटकोटरेष्विति प्रसारे देव मूर्धानाग्रदेशैलः पर्वतः द्रुमकोटराणि प्रसिद्धा

करोति नीडं यदि चेद्वराही मूलावपत्यानि विजायते वा समुद्रवेभानुमयूखव ह्नि ज्वाज्वल्यते तत्तज्जगतीसमस्ता १९ द्वारादिदेशेषु गृहस्य यस्य प्रत्यग्रहा रूपा कुरुते कुलाय तदंभोधरो वर्षति चेन्न यापि तत्कृत्स्नमन्यतां याति च भज्यते वा २० ग र्तेसरिद्वा दृषिवा च वाही शावान युग्मान यदि चेत्प्रसूते नाम्भोधरो मुंचति ताव दंभो यावत्समुद्रीयतते व्रजति २१ प्रसारशैलद्रुमकोटरेषु गेहेषु चान्येषु वि धाय नीडं प्रसूयते या यस्तमैरवत्थैः शापामातदंभो भवति प्रभूतं २२ इति पोत की कृते वृष्टिप्रकरं १६ अाख्यास्यामो थान्य निष्पति हेतवं च्चाह शश्चोत्तमाद्येनिमि तं ज्ञाते तस्मिन ब्रह्मपुत्रीकृते स्मिन्कृतः शैकवैनैकस्योपकारः । ॥

निवषुणत्रन्येष्वपि च तेगेषु नीडं विधाय यदि श्यामास्मैरवप्रस्थैः प्रसूयते तदा प्रभूतमंभः स्यात् २२ इति श्री तु जयकरमोचनादिसुकृतकारिमहोपाध्याय श्रीभानुचन्द्रविरचितायां वसेतराज टीकायां पोतकीकृते वृष्टिप्रकरणं षोडश १६ आख्यास्याम इति ब्रह्मपुत्रीकृते धान्यनिष्पत्तिहेतवं चाहो मु निर्मितं सेदनिमित्तेश उत्तम कवपस्नेयम् आख्यास्यामः तस्मिन्ज्ञाते सति कैः कस्योपकारः कर्तुं न शक्यः । ॥

१४ धान्यानीति अस्मिँल्लोके केचिद्दश धान्यानि ज्ञानि चेमानि चपलः १ हरिमंथकः २ लवरी ३ म
74 सूरः ४ कुकुलत्थ ५ गोधूमः ६ चलः ७ शालि ८ जवः ९ कोद्रवः १० गल्लः १२ मद्गा १३ माषः १४
अतसिः १५ त्रिपुटकः १६ मकुष्ठ १७ कंगुः कापि चतुर्विंशति धान्यान्यन्यज्ञानि च नोक्रवन्ध्यानि च दृ
निसंतितेषां मध्यात् यस्य पुरुषस्य या वर्त्तिते न शाकुनिकेन तावद्रेखाः तिस्रः पृथ्व्याः कुर्यात् रेखादि चिह्नैः
इति कुर्यात् भित्तिः रेखा प्रतीता अग्रादि शशाङ्कस्यैकांपरिग्रहः चिह्नैः तल्लसिः सम्यक्स्थाप्येथाः २ प्रत्येकमि

धान्यान्यष्ट्रवेचिद्यष्टादशानि तेषां मध्याद्यस्य यावंति संति तावद्रेखाः कुर्यात्
रेखादि चिह्नैः प्रक्षिप्तैः पृथक् तेन सम्यक् स्थापयेयाः २ प्रत्येकमुर्वशकुलेषु तेषु मु
ख्य क्रमेणाशिलानामुष्टिं क्षिपेत्ततो गच्छतिय ३ ताराणि षष्ठ्यसेतन्नियमेनधा
न्ये ३ त्रिषु क्षिपेत् पुशिलातलेषु धान्यं ततो दक्षिणाग्रे चिह्ने ग्रे पूर्वोत्तममध्ये स
तद्गुणराम धान्यस्य वृद्धिः प्रथमादि भूषु ४ शुभ स्वरा तारा यति वर्ग मस्मा
यकारे स्तिरं धरं स्वरं शुरस्थितस्यापि भवेत् कुतोपि पक्कस्य धान्यस्य
तदग्रिहः ५ ॥

तितेषु पृथ्वी सकलेषु मुख्यक्रमेण प्रत्येकं धान्यमुष्टिं क्षिपेत्ततो य ३ ताराम गच्छति तन्नियमेन धान्यं
निष्पद्यते ३ त्रिविधिति ३ स्थाने तलेषु पक्केधान्यं क्षिपेत् ततः तदनंतरं दक्षिणागत चिह्ने ग्रे प्रथमादि गते
भूषु पूर्वोत्तममध्ये स दुक्रमे स धान्यस्य वृद्धिरिति पूर्वं उक्तं तृतीयभूमौ क्षिप्तं मध्ये यदुक्तं पक्वं तदुत्तरोत्तरं यत
धान्यं तस्य वृद्धिः ज्ञेया प्रथमभूमौ तस्य प्रथमे संहृद्वितीयभूमौ मध्ये संतृतीयभूमौ तदुत्तरोत्तरं धान्यं भ
वति धान्यस्याद्धिः ४ शुभा इति यदा शुभस्वरा तारा गति वेगादागमे स्वयं दिवादग्ध्यरूत्तमध्ये यदि तत
दा सुरस्थितस्यापि पक्कस्य धान्यस्य अग्निदाहः स्यात् ५ ॥

74A

तारापीति यदि विरुद्धभावाशकुनैकदेवीतारापिभूत्वादीतंस्यात्तंपातिपृथ्वीशकृताशचैरैः ग्रामराष्ट्रदिक्ष
स्युउत्साद्यतेफ्रदीन्निपत्ने ६ कीटइति यदिदद्धिशगापिपोतकीकीटम्गयग्रफलांकुरशंाखेफलांकुरुशा
खावर्जितंशाखिनंस्मयतितदाशालभारवुस्मकाद्याइतिशलभीतीउइतिप्रसिद्धाः ग्रारववः मूषकाः शु
काद्याः प्रतीताः खलुनिश्चयेनधान्यंभक्षयं ७ हस्तिराइति यदिपोतकीटहस्तरोरुटतिकर्मविपाकात्

ताराप्रिभूत्वायदियातिदीसंविरुद्धभावाशकुनैकदेवीतदातिपृथ्वीशद्धताशचैा
रैरुत्साद्यतेसस्यमवासवृद्धिः ६ कीटम्यमफलांकुरुशाखेशाखिनंस्मयतिरहि
राणापि पोतकीयदितदाखलुधान्यंभक्षयंतिशलभारवुस्मवाद्यः हस्तिरोरट
तिगकतिवांमदीसमास्मयतिकर्मविपाकात् पांडवीयदितदानियमेनत्रीहयः स
मुपयांतिनपाकं ८ प्रतोत्पतिः प्रणियातारयास्यारर्थोत्पतिलर्द्धताराव्रवीति
यान्यस्यस्यदामयसर्वनाशनस्याप्यर्द्धनाशयेत्स्यर्द्धवामा ९ सोम्यास्वाभूत्वित
योपिभूत्वातारानितांतंस्मयतिप्रशांतं स्यादुद्धतैकापियदानिवृत्तोसस्यंभवेद्धरि
फलंतदानी १० ॥

दीसंवामंस्थानं ग्मयतितदानियमेन व्रीहयः नपाकंसमुपयाति ८ प्रणीइति प्रणीयातारस्याप्तर्थोत्प
तिः धान्यस्यातग्रर्द्धोत्पतिं अर्द्धताराव्रवीतिवामयाधान्यस्यसर्वनाशः स्यात्ग्रर्द्धवामापुनःग्रर्द्धस
स्यंनाशयति ९ सौम्यारवेतियदिभूत्वितयेपिसौम्यरवाभूत्वातारानितांतंप्रशां
तंस्मयति यदिनिवृत्तोउद्धतैकापिस्यात्तदासस्यभूरिफलंभवेत
१० रामायनमः ॥

स्यादिति यद्यप्यवनत्र्योऽपि उद्धृता स्यात् यदि पुनः निवृत्तिकाले दक्षिणा स्यात् तदायुक्तार्थतयापि सिद्धोऽपि
उद्धृतः परार्थः स्यात् बहुव्रीहिसमासवत् ४ इति शत्रुञ्जयकरमोचनादिसुकृतकारि महोपाध्यायभानु
चन्द्रविरचितायां वसन्तराजटीकायां पोतकीकृतेयान्यनिष्पत्तिप्रकरणं समाप्तं १७ परापइति परापक्र
याणां कं समर्थं स्वल्पमूल्ये यदि वामरुच्चैव बहुमूल्यं भावीति यस्मादवगम्यते ततद्भ्रमः यथाउक्तेति अस्मि

स्यादुद्धृता यद्यप्यवनित्रयोऽपि निवृत्तिकाले यदि दक्षिणापि सिद्धोऽपि युक्तार्थतया
परार्थो बहुव्रीहिर्बहुव्रीहिसमासवत्स्यात् इति पोतकीकृते यान्यनिष्पत्तिप्रकरणं
परापसमर्थं यदि वामरुच्चैभावीति यस्मादवगम्यते तत् भ्रमो यथा उावगतेऽस्त
मस्तकृतार्थता स्याद् दक्षिणतोऽग्रदेहेऽपि । परापस्य यस्योद्भविते यवाक्यप्रदक्षि
णीभूय विदायदीनं उपामा समारोहति पादपाग्रं मरुच्चैतातस्य भवत्यभीष्टं २
अप्रदक्षिणा या कुनेकदेव्यां मरुच्चैता परापयनं प्रयाति सा चेत्प्रदीसंस्थयते कार्यं
किंचित्परापं तदा नीलभमेतेन किंचित् ३ प्रदक्षिणानां गुणानां भवेद्धामाडं स्यतावत्
हु णां सच्चैमाङ्कः बुमेतियावद्गुणानां स्वामावदेतितावद्गुणां मच्चैपातम् ४ ॥

न लोके परवदवगतेऽस्ति वणिजोऽग्रदेहेऽपि समस्ताकृतार्थता स्यात् । परापस्येयस्य परापस्य यथा वाक्योद्द
यस्मिंल्लेपोतकीप्रदक्षिणीय दीनं विहाय पादपाग्रं समारोहति तस्य मरुच्चैता अभीष्टं भवति २ अप्रदक्षि
णा यामिति अप्रदक्षिणायां शकुने कदेव्या परस्परायनं समर्चैता प्रयाति सा चेत्प्रदीसं प्रदेशं अयते त
दा नीलं किंचित्परापं लभ्यते ३ प्रदक्षिणानामिति यावत्संख्या प्रदक्षिणानां भवेत्तावद्गुणां भाण्डस्य मरुच्चैमा
ङ्कः तत्पुनः यदि नवद्गुणानां वामावर्तेन तिलदत्तावद्गुणां मरुच्चैपातमाङ्कः ४ ॥

75A विरामूत्रेति विरामूत्रःरुदस्यनिकायकंपस्वपिङ्कंसतेत्रोहनकारिणीयापांडवी साह्र्लभमपिधान्यमवश्यं
समर्चीकुरुतेग्रतिमात्रमतिशयेनेत्यर्थः ५ विभज्येति भूमिद्वितयंविभज्यक्रमेणातेषुशस्पलवान्स
मस्तान्क्षिपेत्खलुनिःक्षयेनस्यवामातस्यार्चैस्तनिः यस्यामारातस्यमदृर्चितास्यात् ६ वामेति यापो
तकीवामारवारस्तिणेनप्रवातिचेत्प्रदेशांतंसेवतेतदापुंसांहृणांसंग्रहीतेहृदिस्थेयस्मिनपदार्थेतंवि
क्रयार्थतेविक्रयार्थंक्रीणीयात ७ इतिशत्रुंजयकरमोचनादिसकृतकारिमहोपाध्यायश्रीभा
नुचंद्रविरचितायावसंतराजटीकायापोतकीरुतेग्रर्च्यप्रकरमष्टादशं १८ अपुरितिप्राये

विरामूत्ररुदस्यनिकायकंपस्वकसंतेत्रोरनकारिणीया सापांडकीदुर्लभमप्यवश्यंमं
डेसमर्चैकुरुतेतिमात्रं ५ विभज्यभूमिद्वितयंक्रमेणातेषुलिवेत्स्यायलवान्समस्तान
तस्यार्चैस्तनिःखलुयस्यवामामदृर्चितातस्यतयस्यताग ६ वामारवारक्षिणातः प्रया
तिशपामाशतेस्यान्नमासेवतेच पुंसोयस्मिन्संग्रहीतेहृदिक्वातेक्रीणीयाद्विक्रयार्थं
यदार्थं ७ इतिपोतकीरुतेर्चप्रकरणमष्टादशमं १८ रुक्कशसृचातादिनिपीडितानां
वृमोयुनाजीवितिरक्षिणायां मरीष्यतीत्येवमनुष्टकमानेप्राणीचिरंप्राणितिचेदृतायां १
किमेषजीविष्यतिपृष्टकमानेप्राणीतिरक्षिणायां मरीष्यतीत्येवमनुष्टकमानेप्राणीचि
रंप्राणितिचोदृतायां२यावासंगातोरणसन्निवेशेयायातिनाशनुनिवृत्तिकाले मि
जीविषुंमाम्यतेधुवंसासोवध्रुवंजीव्यतेमुमूर्षं २ ॥

रुक्कादिनिपीडितानांमनुष्याणांयात्रायांयानकालेउदितायामनुपदमरणंपिचयनेविग्रहोस्वस्तिनेऽपिचापरगत्वर्थःपुर्वेमविष्यतीतिरक्षिणायामनतिप्राणितीति ...

१९ यावामेति तोरणसन्निवेशे यावामगा भवति तत्पुनः निवृत्तिकाले यातारायाति माध्रुवे जिजीविषुनारयते से
76 वध्रुवं मुमूर्षु जीवयते ४ वामेति वामा चेष्टा वामतो यानमस्याः देव्याः दीप्तेस्य लेस्य नास्थितिः दक्षिणेन भा
गेन श्वकूः भक्षोत्सर्गौ कृत्वा तस्य वकेरुः ५ विष्टमूत्रे पतितो विप्रलंभः वियोगः ५ नाशेति नाश नाशो मूर्द्ध
देहप्रकंपो व्यथो मुखवेवेत्यमूनि चेष्टाविशेषाणि मनुः तदा शान्ताशेष व्याधिबाधानुबंधमिति शान्ताः अ
शेषाः समस्ताः व्याधिबाधायाः अनुबंधाः परंपरा यत्र सतया असौ मुमूर्षुः चिरी चिकालं जीवते ६ पुग्मे

यावामगा तोरणसन्निवेशे यायाति तावात निवृत्तिकाले जिजीविषु मारयते ध्रुवं
सामेवध्रुवं जीवयते मुमूर्षु ४ वामा चेष्टा वामा तोयानमस्या दीप्तेस्या नेभाषणोद
क्षिणेन भक्षोत्सर्गौ वस्तत स्युशेको विष्टामूत्रं पतितो विप्रलंभः ५ नाशसो मूर्द्ध
देहप्रकंपो व्यथो मोर्च्छ चेत्यमूनि दक्षिणेन शान्ताशेषव्याधिबाधानुबंधं दीर्घकाले
जीवयते मुमूर्षु ६ पुग्मे तारा शीघ्रं व्याधिनाशं विधत्ते वामा मृत्युं दीर्घता वागद
स्या शान्ते प्रश्ने शान्तिदे शान्तमेवं प्रश्ने दीप्ते शोभनं शोभनं स्यात्प्रदीप्ते ७ आमयाना
शनमो पथमे तत्पृष्ठ इति प्रतिलोमगतिर्या हंति रुग्ण सरुग्णो चिरतः सा प्रश्नविपर्ध
यत स्यानुलोमा ८ इति केतकीरुते जीवित प्रकरणमे को
नविंशतिमम् १९ ॥

तारेति तारा शीघ्रं व्याधिनाशं विधत्ते वामा मृत्युं वागदस्य दीर्घतां शान्त प्रश्ने शान्तिमेवस्या तदीप्ते प्रश्ने
दीप्तमेव शोभनं ७ आमयेति आमयनाशन मोपथमे तत्पृष्ठे या प्रतिलोमगतिः सा सरुग्णोपि चिरवि
रतः रुग्णे केलिप्रश्न विपर्यय तस्या अनुलोमा शुभा ८ इति शार्दुलनयकरमोचनादिसंकृतिकाविम
लोपाध्याय श्रीभानुचंद्रगणिभिर्विरचितायां वसंतराजटीकायां पोरकीरुते जीवितमरणप्रकरणमेको
नविंशतितमं १९ ॥

76A

अथेति पूर्वप्रकरणकथनानंतरं पकप्रकरणमपि शकुनिरुतेभ्यो गव्यादीनि वद्धनि कथ्यते अस्मात्तातिप्र
र्वेत्रानिलश्चनिप्रकरणानि द्विपथिकः कंदः सत्वावदेति इदं वत्समेसुखावहं भविष्यतीति प्रश्ने दक्षि
णागीसुखायभवतिदुःखान्ययोदुःखाभावो ममभविष्यतीति प्रश्ने सैव प्रदक्षिणगा सुखायभवति दुः
खान्ययोदुःखाभावे ममभविष्यतीति प्रश्ने सैव प्रदक्षिणगा दुःखं विनिहंति २ क्लेश इति अथुनाममक्ले

अथ कथ्यते शकुनिरुते सौख्यादीनि वद्धनि प्रकरणमपि रुत्यैकनिदंपस्मात्
निलश्चनिद्विपथगानि १ सत्यवदं मे प्रभविष्यतीति प्रश्ने रुते दक्षिणगासुखा
य दुःखान्ययोऽभविष्यतीति प्रश्नेपि दुःखं विनिहंति सैव २ क्लेशोऽथुनामे लुवि
नश्यतीति प्रश्ने अनुलोमासुखदा वामा अद्यापि मे दुःखमुदिष्यतीति प्रश्ने वितारा
मुखदानतारा ३ लाभो भीष्टः स्याद्वश्यं ममेति प्रश्ने ताराह्यभदानैव वामा को
र्थे मुष्टिन्नास्ति लाभे ममेति प्रश्ने वामा लाभदानामुलोमा ४ वमस्वरादक्षिण
गानिजेन संयुन्यसमाना शकुनिः पुमासंजनेन संयोजयति प्रियेण स्त्रियोजयत्त
विपर्ययेण ५ गमः ॥

शः मेद्याशीघ्र विनश्यतीति प्रश्ने अनुलोमासुखदा भवति न वामा अद्यापि मे दुःखमुदेष्यतीति प्रश्ने
विलारासखदानतारा ३ लाभइति ममाभीष्टलाभः अवश्यं स्यादिति प्रश्ने तारा लाभ वति नैव
वामातथा अमुष्मिन कार्ये मे लाभो नास्तीति वामा लाभदानानुलोमा ४ वामस्वरेति वामस्व
रादक्षिणगानिजेन पुंसा संयुन्यमाना शकुनिः पुमांसं प्रियेण जनेन संयोजयति उक्तविपर्ययेण
नवियोजयति ५ कोसः ॥

22 वामस्वेति वामस्वा शोभनचेष्टिता वा तारा अभिमतार्थसिद्धिं करोति दुःचेष्टिता दक्षिणा नाडिनी वा श्या
मा सर्वान् कामान् विनिहंति ६ स्यादिति वाणिज्यप्रश्ने तारस्या भूमिलाभं वाणिज्यं स्यात् वामा यात जला
भाभावाः स्यात् सेवा मार्द्र व्यालि प्रेोः पुत्रः तारलब्धे स्यात् वामा श्यामा निः फलं सेवां वक्ति ७ श्या
मेति परस्परेण प्रदक्षिणा श्यामा स्वामिसाहाय्ययोरानुकूल्याय भवति तयोः स्वामिसहाययोः दृष्टि
भितिशंक्यमाने तारा भेदाय भवति पुनर्विता राज्ञ भेदाय स्यादित्यर्थः ८ प्रदक्षिणायामिति

वामस्वा शोभनचेष्टिता चकरोति तारा अभिमतार्थलाभे दुश्चेष्टिता दक्षिणा नाडिनी
च वामा च कामान् निहंति सर्वान् ६ स्याद्वाणिज्ये तारया भूरिलाभं लाभाभावो
वामया तत्र च स्यात् तारालब्धे सेवया दृव्यलिप्सा वामा श्यामा निष्फलां च क्ति सेवां
७ श्यामानुकूल्याय परस्परस्य प्रदक्षिणा स्वामिसहाययोः स्यात् तयोश्च भिन्नो
दृष्टिशंक्यमाने भेदाय तारा न पुनर्विता ग ८ प्रदक्षिणा यापरचक्रमुग्रमायाति
नायाति तदूर्ध्व तारा चास्य दक्षिणायामपि मुखरा यंवा तैलैव न त्वागमनं विपक्षा ९
तारा च वेतो रणा सन्निवेशे निवर्तते वामगतिस्ततश्च श्यामा यदा स्यात्पुनरेव
तारास्ते कं समागत्य निवर्तते रि १० ॥

परचक्रागमनप्रश्ने याउग्रं परचक्रं प्रदक्षिणायां क्रायाति उद्धृता या पुनः नायाति सव्यायां दक्षिणा
यामपि वातैर्व स्यात् रिपक्षा न त्वागमनं ९ तारेति रिपु निवर्तन प्रश्ने यं तोरणा सन्निधान्नो तारा स्या
तत्तश्च निवर्तनं वामा गतिः यदि पुनरेव तारा स्यात्तदा स्तोकं मार्ग
मागत्य रिपुर्निवर्तते १० ॥

7 7A द्विषद्गृपइति द्विषद्गृहेसतिविरुद्धचेष्टास्थितिवामशब्दैः पोतकीअरिनाशमादद्विषद्गमोत्थंसर्वं
ग्रासप्रवेशितचेष्टादिभिःपशुदर्शयेद्देति ॥ कृत्वेति यदिअपसव्यभागेस्वरंकृत्वासव्यंचभंगंगत्वाप्र
दीप्तामाश्रयतिएवंविधायगुद्दर्शीचौर्यसमुद्यतानांतस्कराणामपिकारंकुरुते १२ प्रमादिति ग्रामा
दिचात्तेचतगोगृहादिकार्येअतिकास्येसमीपस्थेसतितस्कराणांप्रवेशोदितंसिद्धिविधायिभवतिअस
मीपगेस्तकार्येअन्यादृशंसिद्धिविधायिस्यात १३ अदृष्टाणामिति दृष्टिस्वरंतिअदृष्टाणांपृष्ठेचता·

द्विषद्गृहेसत्परिनाशमाद्दर्विरुद्धचेष्टास्थितियानशब्दैः ग्रासंचसर्वंद्विषदागमोत्थयनु
दर्शीहंतिपनुर्यरीच ॥ कृत्वास्वरंअपसव्यभागेसव्यंचगत्वाअपतिप्रदीप्तं यनुर्द्ध
र्शीचौर्यसमुद्यतानांसतस्कराणांकुरुतेपकारं १२ ग्रामाभिद्यामगोगृहादिकार्ये ति
कास्येसतितस्कराणां प्रवेशोदितंसिद्धिधायितस्मादन्यादृशंस्यादसमीपगेत् १३
अदृष्टिणाद्दृष्टिणतोरटंतीपृष्ठेचतारोशकुनैकदेशी विपश्चितश्चोरहृतेगवादेःप्र
त्यागमायप्रतिपादयंति १४ तत्कालनीतेषुगवादिकेषुहेमार्थलाभार्थनयविकः
भवेचकालांतरितेपहारेप्रस्थानशंसीशकुनःशुभाय १५ वामतःसृजतियावतः
स्वरान्तावतोवलवतायतस्करान् दक्षिणोनभगवतीतुयावतस्तावतस्तभिरक्षा
तिदुर्लभान् १६ ॥ रामः ॥

राशकुनैकदेशीचोरहृतेगवादौविपश्चितः प्रत्यागमायप्रतिपादयति १४ तत्कालइति तत्कालनी
तेपुगवादिषुहेमार्थलाभार्थंचयात्रिकः स्यात्तच्चपुनरर्थंकालांतरितापहारेप्रस्थानशंसीश
कुनः शुभायभवति १५ वामतइति भगवतीयावतः स्वरान्तिकरोतितावतोवलवतःतस्करानभि
भरक्षातिदक्षिणेनपुनःयावतःस्वरानकरोतितावतः दुर्बलान्त
स्करानभिरक्षाति १६ ॥

१८ मार्गिभम इति अरराप गतस्य पुंसः मार्गभ्रमे जाते मति पुमन्यानुद्दशीयां तायेनयथा पश्यति तेन पथा म
नुसरेत पुरस्तात्तं यथा नमा साद्द्यते १७ नाथ मिति नायं चौरः निश्चितं देव दतः सुदिं लश्यते चेति पृ
ष्टे यदि शशं कता दक्षिणा त्र्यपुत्री चेतया ततदा सौ दिव्येन दह्यते १८ मुक्ता रावेति यद्दर्थमिति चौर
सुद्दिप्रश्ने यदि मुक्ता रावा वामा याति तस्य तस्य चौरस्य दिव्य सुद्दिर्न स्यात् प्रश्नांतरे यदि हंतनीयमानस्य तस्य

मार्गभ्रमेरापगनस्य जातेथनुद्दशीपश्यति येन शांति मार्गेण तेनानुसुरेत्मनुष्यः पंथा
नमेवा प्ययते पुरस्ता १७ नायं चौरे निश्चितं देवदत्तः साथः सुदिं लश्यते चेति पृष्टे क
लाश दृं दक्षिणा त्र्यपुत्री याया चेत दह्यते सौ न दिव्ये १८ चौर सुदि व्येल लुदस्तेने सो
यान्यु द्दुतापं डविकायद्दर्थे साथः स निर्वाह्यमुपैति दिव्ये श्यामा यद्दर्थ समुपैति तारा
१९ मुक्ता रावयाति वामं पद्दर्थे चौरस्य स्याद्दिव्य सुद्दिर्न तस्य वामा हंतव्य नीयमानस्य
तस्य श्यामा मुक्तौ स्यात्तताराव्यथाप २० अथाखेटकः आखेटकार्थं गमनं नृपाणा-
मगो चरस्थे षुमृगे षु तारा वामां तिकस्थे षु यदा तदानी प तत्पवन्यां न शरप्रहारः २१
वामा रवा समुपेत्य सव्यं पोत कि कायदि तत्प्रविविशोः स्पुर्वंधन शोक रुगार्ति दुःख विं
नाशमिति प्रश्न ती नि २२ ॥
वामा श्याम तारा पुनः व्यायमवति १९ आखेट इति आखेट कार्थे नृपाणां गमने आगोचरस्थे षु म
गे षु तारा स्यात् यदा अंतरिक्षस्थे षु मृगे षु वामा स्यात् तदानीं अवमन्यां शरप्रहारः न सतति २० वा
मरवेति यदि वामारवा श्यपसव्य दक्षिणं समुपैति तत्प्रविविक्षोर्बंधन शोक रुगार्ति दुःख विना
शमिति प्रश्न ती नि स्युः २१ सव्या मिति यदि शोभने चे श्यापांडविका अपसव्ये दक्षिणे रटति सव्यमु
पैति तदा ग्राम पुरः स्वगृहे प्रविविशः कृतकार्यः पार्थिकः नृत्यत २२

यदि कस्मिन्विहंगपुंगे सखं चाममुपेत्य अग्रेनिर्वाहते तदा यस्य नरस्य अपवादं वदंतीति तेन सह तद्वनिताग च्छति ८ सौम्यखाविति यदि सौम्यखो खगो वामविभागाद्दक्षिणमेत्य शांतं स्थानं अश्नुतः तदा सौम्यो खि तमनः साप्यस्य मनुष्यस्य न ध्यायति ९ इति शकुंतपकरमोचनादि सकृत कारि महोपाध्याय श्रीभानुचं द्रविरचितायां वसंतराजटीकायां पोतकीरुते सत्यसतीपरीक्षाप्रकरणं पंचदशम् १५ प्राणांतीति आमी

कस्मिन्विहंगपुंगसखं वेचे ग्राममुपेत्य यनिर्वहतेऽग्रे यस्य नरस्य वदं
त्यपवादं गच्छति तद्वनिता सह तेन ८ सौम्यखो यदि वामविभागाद्
दक्षिणमेत्यास्य खगो खलु शांतं अश्नुयते न तदन्यमनुष्यं ध्यायति योषिद्
सौमनसापि ९ इति पोतकीरुते सत्यसतीपरीक्षाप्रकरणं पंचदशं
श्रीरांत्यमी प्रमीप्राणभृतो शनेनतस्यांबुनाअन्नमस्तं वुभेद्यात् मेचो
भवेत्प्रारब्धितेन तस्यः श्यमारुतेऽस्मिन्न क्रियते विमर्शः १ आव
स्तिया चेवमथद्वितीयः ततस्तृतीयस्य तुर्विभा
गः एवं त्रस्तोरणभूमिभूगारेखा वि
भेदैर्दशधा विधेया २ ॥

प्राणभृतः अशनेन प्राणांति तस्य अशनस्य अंबुनाअन्नस्याततरं वुभेद्यात भवति मे चस्य प्राचादि भवेत् तेन कारणेन तस्य अस्मिन शामारुते विमर्शः क्रियते मयेति शेषः आद्य इति आद्यप्रथमः तो रणभूविभागः त्रिधा कार्यः द्वितीयः तृतीयस्तु तुर्विभागः कार्य एवमनुनाप्रकारेण त्रस्तोरणभूमि भागाः रेखादिभेदैः दशधा विधेया २ ॥

वसंत·

७२ आर्द्रादिरिति अन्नदेशवृंदे आर्द्रादिकं स्वात्यवसानं नक्षत्रदशकं यदस्ति तत्क्रमेण दशसंतोरणाभू
दलेषु विक्षिप्तान् संनिवेश्य २ मध्यादिति अथ पंचभानां दशानां मध्यात् किंचित् स्यैभास्करे वर्षणं
स्यादिति पूर्वेद्युयत्र नक्षत्रभागे ताराग्रहेतत्र कृते केन अंबुपातः स्यात् ४ श्यामेति यस्मिन्नक्षत्रे भवेत् श्या
मायातित कृतेके वर्षणं न स्यात् एवं पूर्वोक्तप्रकारेणाविपक्षिप्तं स्थंडितः वासरत्रयेण सर्वा दृष्टिनिक्षिप्ता यं कुर्वीतः ५

आर्द्रादिकं स्वात्यवसानमेतत् नक्षत्रवृंदे दशकं यदस्ति तत्संनिवेश्य दश क्र
मेणाविपक्षिप्ता तोरणाभूदलेषु ३ मध्याद्देशमभानां दशानां किंचिदथ पंचा
स्यैभास्करे वर्षणं स्यात् एवं पूर्वेद्युयत्र नक्षत्रभागे ताराग्रहेतत्कृते केंबुपातः ४
श्यामा वायातिनक्षत्रभागे यस्मिन्न स्याद्वर्षणं तत्कृते के सर्वा विदृष्टिं निक्षिप्ता यं वि
पक्षितत्र्यं नैवं वासराणां त्रयेण ५ कृत्वा पसव्यं ध्वनितं कुमारी भूत्वेदतानि
कृतिदीक्षमाणा अकृत्स्य यस्याभ्युपगम्य देशं सप्रारंडेशोत्रहितोज्झलेन ६
श्यामाविस्तुषं कं यदि वा विशीर्णं वृक्षं समारोहति दक्षिणापिञ्छामाद्ययाक्ष
संमुखं भवति तत्र स्थितेके विरलाः पयोदाः ७ वामतो रटतिया तिदक्षिणं
पोतकी तदनुयावतः करान् उन्नतं अयतिपारपादिकं तावनः पतति वारि ७ टि टि टि टि

कृत्वेति अपसव्यं ध्वनितं कृत्वा उच्चतां भूत्वा यस्य अकृतस्य देशं अभ्युपगम्य दीक्षमाणेति सप्रारंडेशो
ज्झलेन रहितो भवति ६ श्यामेति यां अक्षमुखं आसाद्य श्यामाविस्तुषं कं यदि वा विशीर्णं वृक्षं समा
रोहति तत्र स्थिते के विरलाः पयोदाः भवंति ७ वामतः इति यदि पोतकी वामतो रटति दक्षिणं या
ति तदनु यावमः करान् गत्वा उन्नतं पादिकं अयति तावतः वासरान् वारि पतति ८ ॥

पक्षा इति पक्षादशे विवादाख्ये वृत्तानां अधिकविंशतिः प्रोक्ताद्वादशे गर्भप्रकरणे वृत्तविंशतिर्भवति ७ गम
नइति गमनागमनाख्ये त्रयोदशे प्रकरणे पक्षादिशवृत्तानि स्युः यात्रासंज्ञे चतुर्दशे प्रकरणे दशपंचव
त्तानि स्युः ८ वृत्तानीति सत्यसत्याख्ये पंचदशेनव वृत्तानि तथा षोडशे दृष्टिसंतके वृत्तानां द्वाविंशतिः
स्यात् ९ दशेति भाविष्यतिसंते सप्तदशे सेकादश वृत्तानि स्युः तथा अर्घाख्ये वे अष्टादशे सप्तव
त्तानि विडर्वुधाइति शेषाः १ स्पंतानीति जीविते संज्ञके एकोनविंशे सप्तवृत्तानि स्युः सुभाभिधे विंशतिमे
अद्वैविंशतिस्वव्रत्तानि स्युः ११ एवमिति एवं पूर्वोक्तप्रकारेणाइहास्मिन्पोतकीरुते विंशतिः

पक्षादशे विवादाख्ये प्रोक्तात्वधिकविंशतिः वर्गप्रकरणे प्रोक्ताद्वादशेवृत्त
विंशतिः ७ गमनागमने चैवादशस्तोकास्तयोदशे दशपंच च वृत्तानि या
त्रासंज्ञे चतुर्दशे ८ वृत्तानि सत्यसत्याख्ये नव पंचदशे तथा वृत्तद्वात्रिंशतिः
प्रोक्ता षोडशे दृष्टिसंज्ञके ९ दशसप्तदशे चैकं याम्यविष्यतिनामनि अर्घ
प्रकरणे सप्त वृत्तान्यष्टानी द्विविंशति १० वृत्तान्येकोनविंशे तस्य सज्जीविंतसं
ज्ञके स्युर्विंशतिमे चाष्टौ विंशतिस्व सुखाभिधे ११ एवं प्रकरणानी द
विंशतिः पोतकीरुते शतान्येषु च चत्वारि वृत्तानां सर्वा संख्यया १२ इ
ति वसंतराज शाकुने सदा गमार्थशोभने समस्तसत्यकोमके विचारितो ऽपो

तकी १२ रामः ॥

प्रकरणानि भवंति एषु संख्याया वृत्तानां चत्वारि शतानि भवंति १४ वसंतराज इति समासो वसंत
राजशाकुने इह पोतकी विचारिता अन्यानि विशेषणानि पूर्ववत् १५ इति श्री तुंजयकरमो चनादि सु
कृतकारि महोपाध्याय श्री भानुचंद्रगणि विरचितायां वसंतराजटीकायां पोतकीरुते सप्तमो वर्गः

७ ॥

८० अथमूलामंत्रलिख्यते पट्टवरिदिपनेनाति वेदेर्प्रहेयक्रांतास्थितीनी पुसोयशस्व्याति फलंवराही दिक्कालमाना
डुपशां तदीप्तानि गद्यते तत्प्रकटं समस्तं १ चिलिचिलिरिति शांतः स्फुलिस्फुलिर्निनादश्चिकुचिकुरिति शब्दः
कुचिकुचित्तारस्थः चिरिचिरिचिरिति दीप्तः स्वीऊ पीऊ स्वीचीचिचिलि कुरितिविरावस्तादृशः शामिकायाः २ वि
लिः किलिस्त स्थानारः कीकु कीकुरिति स्वरः प्रदीप्तो दीप्तसंयोगात शांत शांत प्रसंगतः ३ पूर्वस्यां प्रथमे यामे
दुर्गा शांतयप्रदा दीप्तातमरणं कुर्यादित्युक्तं पूर्वसूरिभिः ४ द्वितीयप्रहरे प्राच्यां शांता लाभफलप्रदा प्रदी
तस्वरसे पुत्रा दुर्गा स्वल्पार्थकारिणी ५ तृतीयप्रहरे प्राच्यां शांता महार्थदायिनी दीप्तस्वरा पुनः कुर्याद्दुर्गा
हीनफलं नृणां ६ चतुर्थप्रहरे दुर्गा शांता पूर्वदिगाश्रितानि क्षेमं स्वस्व समाख्याति दीप्ता तस्करतो भयम् ७ आग्ने
या प्रथमयामे शांता स्वल्पाग्निभीतिदा दीप्तस्वरा तु या दुर्गा रिपुणा रक्ष्यते फले ८ द्वितीयप्रहरे शांता कुर्या
दग्निपरिक्षयं दुर्गा दीप्ता स्वरा मृत्युं करोत्याग्नेयदिगाश्रिता ९ तृतीयप्रहरे शांता यत्नवानेति बांधवः प्रदी
प्तवाचि दुर्गा कामितुं मायाति याचकं १० चतुर्थप्रहरे शांता चाख्याति सुहृदागमे दीप्ता पांडविकान्न्यूनाम
ग्निस्याद्व्याधितो भयं ११ प्रातर्याम्यामुपाशांता प्रथमप्रहरे गौ त्वा भेकुर्यात् प्रदीप्ता च यथा वे शंसति गोग्र
हे १२ द्वितीयप्रहरे शांता रुग्ने मल्पाति पांडवी प्रदीप्त ध्वनिना प्राच्यां मृत्युं वा यथ नश्यं १२ स्वप्रसादमा
ख्याति शांता याम्ये तृतीयके दीप्तस्वरे पुरदुर्गायाः भूपतिपाच्चते यतने १४ शांता कांचनरत्नानि प्रदत्ते दहि
णाश्रिता चतुर्थप्रहरे दीप्ता स्वजनैः कल्प कं कालिं १५ पथिकाः पीडितो भ्याति प्रातः शांतकरैः स्वरैः दी
प्तस्वरै स्तुने कस्त्यै कुर्या लंस्पे वपंचता १६ द्वितीयप्रहरे शांति चोरस्ताभयभाविशेम दुर्गा हानिकरी
दीप्ता दुर्गा रक्षोदिगाश्रिता १७ शांता तृतीययामे तु योगमीति प्रवदुनी चिरंसंख्यापिनं रोगं दुर्गा वद
ति स्वरा १८ चतुर्थप्रहरे शांता चिरं वियुक्त संगमे दीप्त स्वरा पुनर्बूते वर्तीमहोमकारिणी १९ दुर्गा प्युम
स्वरा बूते पश्चिमायां जलागमं प्रातः दीप्तः स्वरा नूनं निवारयति वारिदान् २० अर्थलाभो भवेद्यामे
द्वितीये मधुरस्वरैः प्रदीप्तध्वनितैरल्पं लाभं जल्पति पोतकी २१ तृतीयप्रहरे शांते चारणपामायुथर
हति प्रदीप्तध्वनिसंयुक्ता वाराही वत्सिपंचता २२ तृतीयप्रहरे शांता प्रतीच्यां मंगलप्रदा अप्युम
ध्वनिता दुर्गा गृहहानिकरीयता २३

अभ्यागमागमं ब्रूते वाप्यध्वेन युरस्वरा प्रातर्दीप्तामृतस्यास्य वार्ता जल्पति पांडवी २४ द्वितीयप्रहरे शांता
वक्ति रामासमागमें प्रदीप्तध्वनिता दुर्गा वायव्ये कलहोत्सिया २५ तृतीया प्रहरे शांता कन्याया कुरुते जन्म
तस्यापवमवेन्मत्पुर्माकृतेविकौताः स्वरैः २६ चतुर्थप्रहरे शांतास्त्रियः परनरार्थिनी दीप्ता पांडविका ब्रूते
परपुंसा समागमं २७ सौम्या पांडकरालापा लाभं कथयति प्रगे अर्थनाशं समाख्याति कुमारी परघस्वरैः
२८ द्वितीयप्रहरे शांता वस्तलाभकरी मता विरूपध्वनिना दुर्गा वस्तुनाशाय कथ्यते २९ प्रथानलाभ
दा शांता तृतीयप्रहरे मता धनहानिकरी साथ यनदस्य दिशि स्थिता ३० चतुर्थे प्रहरे शांता कुरुते
जगाङ्गया दुर्गा दीप्तस्वरा कुर्यात् सौम्या याम शांविपात् ३१ प्रातर्की शंनगा शांता भयवार्ता प्रजल्पति
प्रदीप्तध्वनिता दुर्गा परचक्रसमागमम् ३२ द्वितीयप्रहरे शांता कन्यालाभविधायिनी प्रदीप्ता काल
होद्वेगौ ब्रूते शाकुनिकाध्रुवं ३३ तृतीयप्रहरे शांता दुर्गा यच्छति कन्यका दीप्ता कन्यापरि क्लेशं ब्रूते
दुरदिग्गा स्थिता ३४ शांतो रुगभयं स्वल्पमेशपां न्यांवक्ति पोतकीदीप्तस्वरा महाव्याप्य चतुर्थप्रह
रे न्तृणां ३५ ब्रह्मप्रदेशगा शांता प्रथमप्रहरे नृणां लाभं कुर्यात् दीप्ता च गृहस्यस्या विनो रुजं
३६ द्वितीयप्रहरे शांता ब्रह्मपुत्रीय न प्रदा प्रदीप्ता च विनाशाय जायते ब्रह्मणि स्थि
ता ३७ तृतीयप्रहरे शांता लाभं कुर्यात् कुमारिका प्रदीप्ता यमिमृशे ब्रह्मस्था
न समाश्रिता ३८ चतुर्थप्रहरे शांता चौरेभ्यः कुरुते भयं
दीप्ता राजभयं कुर्यात् पोतकी ब्रह्मसंस्थिता ३
ति पोतकीरुते भूपालमतम
थ्यादिव प्रकरणम्

८१ आकर्पयितामिति आत्मस्थस्थितस्य शामास्वरज्ञानवतो नरस्य प्रादक्षिणिकं शुभाशुभं वदामि
तत्त्वया आकर्पयितां कीदृग् अनादृत आगन्तुकमित्यर्थः पुनः कीदृक आयाचितं अथवा सना
रहिते १ पूर्वइति पूर्वास्थिता सौम्यस्वाशाकुनसारभूता दुर्गीयया क्रमेयाम्य चतुष्टये विभयं
लाभं असीतलाभं निः श्चोरतानल्प

अथ मर्त्तान्तरे आकर्पयितामात्मस्थस्थितस्य श्यामास्वरज्ञानवतो नरस्य
शुभाशुभं प्रादक्षिणिकं क्रमेण वदाम्यनाहूतमयाचितं च १ पूर्वस्थितायाम
चतुष्टयेषु यथाक्रमं शाक्रमं शाकुनशास्त्रविज्ञाः दुर्गीभयं लाभयं लाभमतीवलाभं
निः श्चोरतानल्पतिसौम्यशब्दा २ सा विश्वरामस्युकादल्पतामनिद्यार्थदा
तस्करतुकुभीदा एवं नरोवेति शुशुभाशुभायः तस्य द्विष्यं लं यथायित्वंसमेः
२ नमः ॥

ति २ साविश्वरेति साविश्वरासत्तिचतुष्टयामिषु यथाक्रमं मस्युकालअनलाभानियार्थदातस्क
रभीतिदाभवसि एवं नरोयः शुभाशुभे वेति सभयं लं चयित्तुसमर्थः
स्यात् २ श्रीगोपालाय नमः ॥

81 A द्राहमिति व्याग्रयासरावापोतकीयथाक्रमंद्दानिद्राहंपथिकं पुनरेवपथिकमाचष्टे विस्वरापुनरा
ग्रेव्यां रिपुभयं वह्निभयं मृत्युं व्याधिंञ्चाचष्टे ४ याम्योस्थितारम्यस्वार्थलाभंभोगंप्रसादेन पतेथनां

दाहं द्रानिं मुरावावायथिकं पु
नरेवपथिकमाचष्टे रिपुवह्नेभी
मृत्युं व्याधिमाचष्टे च विरावा ४ याम्याभि
तारम्यस्वार्थलाभोरोगः प्रसादोन पतेर्द्वनमिः शीतस्थ
निर्गो ग्रहमहसैव मृत्युन पोथीकलहकारे
ति ५ रक्तो दिशेस्या सर्वैतिपांथ स्रो
राड्डयंरुकास्थिकागमस्त्र संपीडि
तोविस्वरयामलोसो द्रानिरुजं
स्यैर्यमनल्पहानि ६ ॥

मिव्याचष्टे इति विक्रियामाः सर्वत्र संबंधः रितस्थनिविति शीतस्थनिः पोतकीगोग्रहमहमाहद्वि
तीयप्रहरे मृत्युम्यथवाथनत्तत्रयंततीयप्रहरेन पोर्थग्रहणातात्पर्यः चतुर्थप्रहरे कलहं मतांतरे
स्वमनेरल्पकं कल्पमाहेति संबंधः ६ ॥

रसइति रसेदिशिस्यापदासवराभवतिनदायंयः पतिद्वितीयप्रहरेचौराद्भयंभवतितृतीयप्रहरेतत्कास्मा
तचतुर्थप्रहरेपथिकागमश्चस्यात सेपीडितइति रसेदिशिस्यपाविस्वरयायः संपिडितःप्रसोन्न
तःतथाहानिः द्वितीयप्रहरेऽरुजः तृतीप्रहरेस्थैर्यः चतुर्थप्रहरेऽग्नल्पहानिः स्याद्दिस्पर्थः तोया
गमनमितिवाऽरुणिस्यास- कृतोयागमेप्रथमप्रहरेशंसतिद्वितीयप्रहरेफलंकिंचितलाभतृतीय
प्रहरेऽग्नतिप्रहारेचतर्थप्रहारेचतर्थप्रहरेशुभाशुभंविधनिःपुतः अर्थहानीद्वितीयप्रहरेतामत

ततोगमंशंसतिवामरणिस्यात्सवादिलाभंवदितिप्रहरेशुभाशुभंविधनिरव्य
ग्रेवलाभोमृतिर्दुःखसुखोविमिश्रो ६ पाथागमेयोषिद्याप्तिकनारोगंस्त्रियः
संगममेवपुंसा कुवाक्विनाशो कलहोयमृत्युःजुराग्नितंजीवनमाह्लयत्र ७ दि
श्पुलरायांसुखार्थलाभेवसातिरर्थागमसर्यभीतिः वित्तस्यनाशंवसनस्य
नाशोहानिर्विषमृत्युकरः कुथनी ८ इशानदेशेमयदासनादीकन्यातवाल्प
रुजंकरोति अवाप्तिचक्राऽगमशोककरेसादीसनोदामुखेयोगमाद् ९ प्रथम
देसवरवायरातिर्लाभः सुलाभोल्पभयंचचौरात् स्याद्विभयावेश्मपतेर्विवाते
हानिः प्रशाशोल्परुजंचचौरात १० ॥

तीयप्रहरेमृतिचतर्थेदुःखसुखेविमिश्रे ६ पाथागमेतिवायव्येस्वरायांयोतक्यांप्रहमप्रहरेयो
षागमः स्यातद्वितीयप्रहरेयोषिद्वाप्तिः तृतीयप्रहरेकन्यारोगः चतुर्थेस्त्रियःअन्यपुंसागतिः
तस्यमेवकुवाकपोतवीयश्चाक्रमेवित्तस्यनाशंहानिंकुरुतेचतुर्थेप्रहरेर्णवयालकस्यचितमृत्युक
रीस्यात ७ विश्पुलरायामिति ८ इशानइतिइशानदेशेयदासतादाभवतितदाप्रवृत्तिकन्येइति
प्रथमप्रहरेप्रवृत्तिजल्पतिद्वितीयप्रहरेद्वितीयप्रहरेकन्यालाभविधायिनास्यात तृतीयप्रहरेकन्यं
कायकृतिचतुर्थेभयंक्लेसादीस १० ॥

82 A तदापुनः स्थानातिचक्रागमशोककष्टमिति स्थानाच्चिचक्रागमः शोकः प्रतीतः कष्टं प्रतीतरोगवतः
पुनस्तद्रोगवमाह ६ ब्रह्मइति ब्रह्मप्रदेशे सावयनाभिः लाभः सुलाभः महान्लाभइत्यर्थः
चौराद्भयंच नश्यंतीति चेत विस्वगस्यातदान्ययतेः विद्यातः हानिः प्राणनाशः चौराद्गतिभयंच
कथयति १० एतस्य प्रकरणस्य ग्रंथसंख्यायामप्रतियाद्गितत्वात् पुस्तकांतरे षुदृष्टत्वेन व्या·
स्यातेतदयन्यासापिच ग्रंथांतरे त्वेवं प्रा
तः शाकद्भताशशोकरदिशिस्याद्भूरि
भीतिप्रदाब्रह्मस्थानकुवेरकालककुभिः
प्रोद्दामलक्ष्मा प्रदावारुणापोल्लदाग·
मंप्रकुरुतेवायव्यकोणे पुनः मित्रस्या
गमनन्निशाचरगतीपांस्थागमेपाडवी।
वृन्नार्थित्रिपुरांतकाग्निकरणप्रदेश·
स्थितोलक्ष्मीयकृतिमारुतस्यककु
भिः स्त्रीभिः समंसगमंवसुराण्यिर्थय
तेयमस्यचदिशिप्राणांतमर्द्धजयंव
ह्नेचौरभयंचनैरृतिगतायामेद्भिती
येदिवा २ एवमाकस्यप्रदेयनेसरव
शिद्रव्यं शिवेकन्यकाज्ञाप्यध्यायि·
महात्मरुद्रिशयोभर्तस्यमतुसंयंत्रा
ग्नेय्यामस्तदागमपितृगतारामप्रसादं नरणैनैरृत्येभयमाहयातिशक्रुमीयामेनृतीयेदिने ३

८३ 83 तोभयमाद्यातिशकुनीयामेनृतीयेदिने २ सर्वस्यान्नृपतिप्रसादमनिलेमिशागमवस्त्राणिशास्तं
चौरमयं सुमानिवरूणोसानियाम्येस्थितासैम्येसर्पभयंरुजंशिवदिशिक्रव्यादगार्वथनंवायव्येगट
हाणीपरैस्तुभिरेतान्यामेकतोन्यंमिमे ४ इतिदुर्विचारः स्लोक ४ टिपिनानवः जात

अपिच दशविडकसंयुक्ताचरितापोतकीतनैोसदृशान्येगंकुमारीयनदीयफलमुच्य
ते १ श्रीवंयुयोगहननाशनतोष शेषयानार्थपर्यटनगेहेविसूचनानिमूर्द्धादिचंच
गलगस्तालगुह्यपुच्छकरेषुगदितानिफलान्यमूनि २ मूर्ध्निस्थीरीशिवंयुयोग
मशानंकटेमरवंचहामिशेटोवानससौख्यमेकजटरेगुह्येर्यलाभोमहान् पुच्छेविग्र
हवेयनंनिनगदितंनश्रोटनेपरस्नोपादेयानमितस्फुटंनिगदितंनैमितिकंसूरयोः २
इतिवसंतराजशकुनेसदागमार्घशोभनेसमस्तपत्यकौतकेविचरिताश्रयोनकी ४
उद्दीरयामोद्वियेदेविद्यानीविहंगमानंशकुनोनिसम्यक् प्रवर्तनेयान्यथिगम्यलो
कः कार्येषुमंदिग्यमनाः सदैव १जातास्यस्माद्दिनतासततस्यकुले
ततः पवरयाभ्यवंतः दिव्यप्रभावाद्दितदिमिनज्ञानमोस्तुवोमे
क्रियतांप्रसादः २ योमुनार्चयतिमेत्रवरेणाप्युदया
परमयाकुसुमाद्यैः पतिताः प्रमुदिताः कि
लपुंमः तस्यसत्यशकुनानिवदंति ३॥
सइति यदंविनितासुतस्य कुलेजातास्यः ततोभवंतः पवरस्याः
दिव्यप्रभावाः हृदयेस्थितज्ञाः अतः वःयुष्माकंनमः अस्तु मेममोपरिप्रसादःक्रियतां २ यइतिः
याः पुमानमुनामेत्रवरेणापतिताः परमया म्हदयाकुसमाद्यैरर्चयतिपुनमः प्रमुदिताः तस्यपुं
सः सत्यंशकुनानिवदंति ३ ॥

83A

तत्र द्विपदेषु हंसानां तावन्मुख्यत्वेन प्रथमं हंसानां शकुने प्रदर्शयन्नाह तत्र हंसानां चत्वारो भे
दाः चंचुचरणौ रक्तिलोहितै राजहंसाः तैर्मलिनैर्मल्लिकाख्याः सितेतरैस्तैः धार्तराष्ट्राः स्यात्तिधूसरैः
पक्षैः कादंबाः शकुनेषु सर्वेषां सम फलत्वेन सामान्येन प्रदर्शनं काष्ठास्विति सर्वास्वपि काष्ठासु
हंसस्य दर्शनेन सर्वसिद्धिः स्यात् अयः हंसस्य नामानि शृणोति तस्य दुरितानि नाशं प्रयान्ति
स्त्रत्रउक्तिशब्देन विज्ञेयस्तेन तद्यं ४ चौरैरिति हंसस्य आदिशब्दे चौरैः समं दर्शनं स्यात्
द्वितीयशब्दे निधिप्राप्तिः तृतीयेशब्दे भयं चतुर्थे युद्धं पंचमेन नृपप्र

काष्ठासु सर्वास्वपि दर्शनेन हंसस्य शब्देन च सर्वसिद्धिः नामानि हंसस्य शृणोति यस्तु
प्रयांति नाशं दुरितानि तस्य ४ चौरैः समं दर्शनमाद्यशब्दे निधिर्द्वितीये च भयं तृतीये
युद्धं चतुर्थे नृपति प्रसादः स्यात् पंचमे हंसरवेन राज्ञां ५ इति हंसः । वामांघ्रिणैकेन व
कः स्थितः सन्नथ नर्द्दिपन्नीद्दित्याति द्देतः पुनः पुनः पश्यति भूमिपांथो यातुः सवि
घ्नेनु पहंति सर्वान् ६ त्रस्तो वकोऽयः ककुभस्थितस्तः पश्यन् भयं चौरकृतं ब्रवीति नि
रूपमन्नात्मवपुर्विशंकः सौवित्तलाभाय दिनत्रयेण ७ इति वकः ॥

सादः ग्राञायं भावार्थः यदा प्रथमं शब्दं कृत्वैव विरमते तदा तस्य शब्दस्य फलं विचारणीयं एवम
न्यत्रापि ५ इति हंसः वाम इति वामांघ्रिणा एकेन वकः स्थितः सन् एष नर्द्दिपन्नीद्दित्याति
द्देतर्भवति यः पुनः पुनः भूमियांथो पश्यति स सर्वान् विघ्नान् अपहंति ६ उस इति यः वकः
त्रस्तः सन्नुत्तसः ककुभः पश्यन् चोरकृतं भयं ब्रवीति स एव विशंकः आत्मवपुः निरूपय
न् दिनत्रयेण सौवित्तलाभाय भवेत् ७ इति वकः ॥ वामः ॥

स्थानेष्वित सर्वेष्वपिस्थानेषु खवीक्षणाभ्यां चक्रवाकयुगमं सम्मुखौ भवति तदेव विष्याय्यमान
सविषादश्चेष्टं स्यात् स्वरे विपरे स्यात् ८ इति चक्रवाकः इष्टार्थ इति सकलासु दिक्षु सारसद्वंद्व
विलोकनेन इष्टार्थसिद्धिः स्यात् यदि गमनकाले तस्य पृष्ठे निरंतरं गच्छेत् तस्मात् स्वेपव अभष्टेसिद्धति ९
वामेनेति वामेन सारसद्वंद्वं यो विद्वन्लाभकारि स्यात् तथा ग्रे शकृन्नृपतेः प्रशंस्यै स्यात् पार्श्व
द्वये पकेमारसयुग्मं कतारवं कन्यकाभिं जल्पति १० यः इति सारसाभ्यां युगपद्विरावः कृतः स
प्रचिरणास्तोककालेन क्रमतो यियः शकृः कथितार्थकारी वेदितव्यः क्रौंचद्वयस्यापि त्रयमे

स्थानेषु सर्वेष्वपि चक्रवाकयुग्मं सम्मुखैः खवीक्षणाभ्यां विक्रियमानं सविषादश्चेष्टमार्त स्व
रे स्याद्विपरेतदेव ८ इति चक्रवाकः इष्टार्थसिद्धिः सकलासु दिक्षु स्यात् सारसद्वंद्वविलो
कनेन प्रयुक्तस्य पृष्ठे निरंतरं गच्छेत् सिध्यत्यभिष्टं गरुत्पवयुस्मात् ९ वामेन गो विद्वन्ला
भकारी शकृत्स्तथाग्रेन पतोर्थसिध्यै पार्श्वद्वये सारसयुग्ममेकं कतारवं जल्पति कन्यका
नि १० यः सारसाभ्यां युगपद्विरावः कृतो चिरेण क्रमतोपि माः सवेदितव्यः कथिता
र्थकारी क्रौंचद्वयस्यापय मेवमार्गः इति सारसः । कार्येत्वति वामगतो वटके कुर्पाः
नास्ति दक्षिण पृष्ठगस्स्वन्विपस्पः समरेषु रोगोपदीपतं तञ्जयेत्स शकुन् १२ इति ठकः

रीवेदितव्यः क्रौंचद्वयस्यापि त्रयमेव मार्गोवं या ज्ञेयः यथा सारसद्वंद्वस्य शकुनानि तथा क्रौंच
द्वयस्येति तात्पर्यार्थः ११ यदि सारसः पथियुद्धं प्रकुर्वीत दृश्यतेतरां तउकोलदमख्याति यदु
दिशा प्रयाति सदृश भावोपि च १ यकोपि यदि दृश्येततरां वियोगं कुर्यात् कार्यहानि अरयात्
अभिष्टस्य मार्गमाभाव ख्य २ श्रेयो लश्लेवं इति सौरसं । कार्य इति वामगते ठकेकार्यहानि
र्भवति प्रदीप्तदक्षिण पृष्ठगे स्वमृत्युर्भवति यदायतं तस्य समरे विपक्ष्यरोगाकवन्न भवति सश
कुन्नयेन् १२ इति टेकः ॥

24A वाममति प्रवासेटिट्टिभस्यवामरटितंहितंतयभवतितयोपरिष्टादपिञ्चस्यशाद्दहयेवुथावदंत्तिपकेटिटीतिशं
तंउकरिटरीतं १३ इतिटिट्टिभः कारंडवाःटीतिकारंडकेवःकरेउइतिलोकेप्रदीसद्दः ञरिःञाडिइतिप्रसिद्धः
जलवायसाःजालोद्भवाःकाकाःपतेषांरववीक्षिताभ्यांवदन्तिदुःखानिभवेतिञ्चपरेश्येजलम्दि॰जाःजलप
क्षिणःतेप्रशस्ताः १४ इतिकारंडवादयःवामइतिः प्रयाणेवामेपटन्राजस्पुकःस्पुभोन्नवेतप्रवेशेदक्षिण
तःस्पुभःस्यात्पःनभाषयाजल्पतिसद्दाजस्पुकइत्पुच्यतेसंमुखमापतंतःवनेचराः काष्टस्पुकाः
सिद्धिदास्युः १५ ञच्चइति ञग्रे ३ टंतःवयवंयनादीनकुर्वतिसवदन्ञनर्थामझइदका १

वामंप्रवासेरटितंहितायतयोपरिष्टादपिटिट्टिभस्य रिष्टीतिशंतंटिट्टिभीसंशब्दं
येवास्यवुथावदेति १३ इतिटिट्टिभः कारंडवादीजलवायसानामुपास्थितानारव
वीक्षणाभ्यां वदन्निदुःखानिभवेतिगंतुर्मुद्भत्तवाद्यास्तपरेप्रशस्ताः १४ इतिका
रंडवादयःवामेपठन्राजस्पुकः प्रयाणेस्पुभोभवेतद्दक्षिणतःप्रवेशि॰वनेचराःका
ष्टस्पुकाः प्रपातःस्युःसिद्धिदाः संमुखमापतंत १५ ञग्रेरटंतोवयवंयनादीनकुर्वं
तिकीरासंवदन्ननर्थान् ञावहंतेकाष्टस्पुकेसटहान्विचरणाः पञ्चस्पुकानपीह १६
इतिस्पुकः कलिःसमंदस्पुभिरग्रदेशेपृष्टेचमिश्रैः सदवामतस्तस्त्रीभिःसमंरटि
णतस्पुपिंग्रास्यात्सारिकायामवलोकितायाः १७ क्रौंक्रौंवमाद्येरटितैस्तयास्याप्युतैः
स्पुतिःस्यादस्टजेक्षिवेणनसारिकायाःशकुनेनकार्यंकार्यंमनुष्येकिमपीहतस्मात १८ इतिसारिका

ष्टस्पुकौःसटहान्विचरणाः पञ्चस्पुकानामहतेतत्रकाष्टस्पुकाः काष्टंवज्जडाभवंतिवतेनजानंतिपञ्च
स्पुकस्तदीर्घपुच्छःकिंचितनभाषयांवक्ति १६ इतिस्पुकाकलिरिति ञग्रेरेञ्चवलोकितायांसारि
कायांदस्पुभिसुमंकलिःस्यात्पृष्टेत्ववलोकितायांमिश्रैःसदकलिस्यात्वामस्तस्त्रीभिःसमंकलिः
स्यात्दक्षिणतस्पुपिंग्राकलिःस्यात् १७ क्रौंक्रौंवमधेइतितयाःञस्याक्रौंक्रौंवमद्यैःरटितैस्पुतैःञविरेणास्त्र
सृजःस्पुचुतिःस्यात्तस्मात्सारिकायाःशकुनेवनकार्यंतस्याःदर्शनेमनुष्यैःदानादिकिमपिकार्यं १८ इतिसारिकः

८५ भारद्वाजचकोरयोस्तदमर्वकालेसर्वत्रसर्वस्मिन्कार्येनिनदिनामगुहणोहणानिअभिमतार्थसिद्धैस्युः दी
85 पितमप्येवमदुदाहरेतितिज्ञाद्यस्यनामत्र्यंमरुस्थल्यांगूपांगेलइति उग्रपुगरोलाटइत अन्यत्रमागयादो
भारद्वाजइति चकोरः प्रसिद्धः हारीतद्वारिलइतिलोकेप्रसिद्धः १९ इतिभारद्वाजादयः भासोतिभवनेव
नेभासस्यशकृदवलोकनात्प्ररदिणाद्वालाभस्यात् अपरापरद्ध पृष्ठदेषुम्युतेषुराजपवास्तहंसगः
स्यात् अत्रभासशाद्वेनगोजरप्रसिद्धाकाववरिः मध्यदेशेगुजसिलः पश्चिमायाकलःसरन्पारेगाधृकु
कुंटः इतिप्रसिद्धः २० इतिभासः मयूरेति मयूरशब्दे प्रथमे अर्थलाभः स्यात् द्वितीयेस्त्रियंलभ
सदाभारद्वाजचकोरयोस्तनिनादनामग्रहणोहणानि सर्वत्रसर्वाभिमतार्थसिद्धै
दासितमप्येवमुदाहरेत्ति १९ इतिभरद्वाजः भासावनांतेवहवः समेताः प्रयांतिचेद
प्रदिपर्यंतदर्शनीजेयंभयंतेस्करतः प्रवतंयाशासभासस्युभदोप्रसव्यः २० भासस्यश
दादवलोकनाद्वाप्रदक्षिणाः स्याद्भवतेवनेवा लाभोस्यशद्वेषुवद्वृपरापेम्युतेषु
संगः सदाराजपदम्प्रा २१ इतिभासः मयूरशद्वे प्रथमेर्थलाभः स्त्रियंद्वितीयेलभ
ततस्तीयेनृपाद्भयंचौरभयंचतुर्थेभीः पंचमेस्थितिकर्मषष्ठे २२ अन्यानच १
थान्वीविरयातिनादान्भिघान्नदोवामपुपैतिकेकी मांगल्पदोनृत्यतिभाषिते
नप्रीतिः स्युर्भतिस्यविलोकनेनः इतिमयूरः संकीर्तनालोकननादयानेरुरेतदा
त्सहृणतिमनुष्यः सिद्धिस्तदासर्वमनोरथानांदात्युहवत्कुटमामनंनि २१ इतिदात्युरुकुरो

योस्त्रियंलभतेतृतीयेनृपाद्भयंस्यात् चतुर्थेचौरभयंभवति पंचमेभीषष्ठेकर्मसिद्धाति २१ अन्यानिति
अतिस्तुयार्नः अन्यानशब्दान्विदधातियदावामुपैतिकेकीनदाभयमन्नर स्यात् यदापुनः नृत्यति
तदामांगल्यदः स्याततस्यभाषितेनप्रीतिः स्यात् तस्यविलोकनेनमुखंस्यात् २२ इतिमयूरसंकीर्तने
तिसंकीर्तनालोकननादयानैः मनुष्यः दात्युहगातिअरेतनदासर्वमनोरथानांसिद्धिः स्यात् दात्यूह
वन्कुर्कुरमप्यामनेतितवद्वात्यूह इतिनाम्नामध्यदेशेप्रसिद्धः कुकविनदातलइतिजलभतुः कुकुटः
जलकुकुटकंभारेवापुर्वदेशेप्रसिद्धः ॥

कपिंजलइति दक्षिणेन कपिंजलः पुन २ कूजति तदा कृतकृत्यता स्यात् वामे विभागे प्रयाणं वि
फलम्भवति हानिर्भवेत् तस्करदर्शनं चेत् अग्रायं विशेषः यो दूरदेशकार्याणि कृत्वा स्वगृहं पुनः
प्रस्थितस्तस्य प्रथमं वामो विलोक्यनेत उक्तोयः कृतावि निवृत्तः कार्याणि संदूरदेशकार्याणि वाम
स्वस्तद्देश्मनि कपिंजलः कुशलमाख्याति २४ लाभपद दक्षिण पृष्ठभागे लाभो भवेत् वामपृष्ठे न का
र्याणि सिद्ध्यति कपिंजलस्य निनादेन पृष्ठे हानिर्भवेत् तथाग्रे घोरभयं २५ आत्मीकमिति·

कपिंजलः कूजति दक्षिणेनः पुनः पुनः स्यात्कृतकृत्यता ततः वामे विभागे
विफलं प्रयाणं हानिर्भवेत्तस्कर दर्शनं का २४ लाभो भवेद्दक्षिण पृष्ठभागे का·
र्याणि सिध्यंति च वामपृष्ठे पृष्ठे हानि घोरभयं तथाग्रे भवेन्निनादेन कपिंजल
स्य २५ आत्मीयकं नाम कपिंजलेति पुनः पुनर्यो न करोति जल्पात् सोत्साहमु
त्साहितचित्तवृत्तेः स तित्तिः साधयतीष्टमर्थं २६ अयुग्मसंख्याकथितरके
ध्येनाशं २७ कुसतित्तिरिरितीदृपतत्रीवृत्ततिरिरितिप्रथितोयः यः स्वपदिपुम
तो रथिमन्नो गोरतितित्तिरि समः शकुनेन २८ ॥ रामाय नमः ॥

आत्मीयकं नाम कपिंजल इति पुनः जलान्योन करोति स तित्तिरिः इष्टमर्थं साधयति कीदृग
सोत्स हं यथा स्यात्तथा उत्साहितचित्तवृत्तिः २६ अयुग्म इति अयुग्मसंख्याकृतारवाः तित्ति
रयः परस्मै समृद्धोस्युः च पुनः व्योम निशीह्यमानः तिरीहतः तित्तिरि अर्थनाशं करोति २७
इदृपः पतत्री कुसतितित्तिरिरितियः वर्ततेसः हसाति २ इति प्रथित पस्वपदि पुमतो रथिमलो गो
रतित्तिरिः पेतत्रपो पिशकुनेन समाः भवेति २८ ॥ ·

८६ शाह्वायइति । यदिकपिंजलोवामदक्षिणासंस्थैतुल्यकालंशब्दायमानौगंतुर्भवेतातत्यथिकेश्वरं स्यात् उद्यमेषुसर्वेषुसिद्धिप्रदंभवति २८ इतिकपिंजलाद्वयः खगोइतिश्वश्रयः खगः लावकना मधेयः वर्ततेयोखगौचकोरकुम्भराभिधानौअयोपितेतितिरितुल्यचेष्टाभवंतिपुरोब्रजतोवहुवः ग्रर्थसिद्धोस्तुः २० इतिलावकाद्वयः यांतीतिनृणामनुलोमम्यस्यस्यातयाद्दक्षिणतः यतीवर्ति कावरेरइतिप्रसिद्धाछिप्पिकाचकायोइतिमरुकल्पाप्रसिद्धः यत्शब्दश्रवणात्जनानांकृथिरम

शब्दायमानौयदितुल्यकालेकपिंजलेदक्षिणवामसंस्थौ गंतुर्भवेतांपथितेरणंतत्सर्वेषुसिद्धिप्रदमुद्यमेषु २८ इतिकपिंजलाः खगोद्वयोलवकनामधेयः खगौचकोरकुरुमराभिधानौअयोपितेतितिरितुल्यचेष्टापुरोब्रजंतोवहुवोर्थसिद्धयै २० इतिलावकाद्वयः यांतीनृणांदक्षिणतोनुलोमस्याद्वर्तिकापक्षिषुछिप्पिकाच सर्वार्थसिद्धिंप्रतिपादयतीतः द्वैपरीत्येनपुनः प्रवेशे २१ इतिवर्तिकाछिप्पिके वामेपसव्येपुरतश्चपृष्ठेयुद्धेविभेदंमरणंस्त्रियंच गृध्रःस्थितः सन्नकुरुतेक्रमेणशब्दोपसव्योस्यविपत्तिहेतुः २२ इतिगृध्रः प्रदक्षिणीकृत्यनरंब्रजंतोयात्रासुवामेनगताः प्रवेशे श्येनाः प्रशस्ताप्रकृतस्वरास्तेशांताः प्रदीप्ताविततस्वराश्च ११ श्येनोनृणांदक्षिणवामपृष्ठेभागेषुभाग्यैः स्थितिमादधाना [illegible]

त्योपः स्यात्सासर्वार्थसिद्धिप्रतिपादयित्री स्यात्प्रवेपुनः वैपरीत्येनज्ञेयं २१ इतिवर्तिकाछिप्पिके कामइतिगृध्रः वामेपसव्येपुरः पृष्ठेस्थितः सन्यथाक्रमंयुद्धविभेदमरणंस्त्रियंचतथापमृत्युशब्दः विपत्तिहेतुर्भवति २२ इतिगृध्रः श्येनइतिश्येनःसिंचाणइतिलोकेप्रसिद्धः नृणांदक्षिणपृष्ठभागेषुभाग्यैः स्थितिमादधातिपुरस्तात्निष्फलमर्थंभवतिजनरथप्रजस्यः युद्धेजयंच ति ११ इतिश्येनः ११ ॥

86A फोळ इत· फेटः पक्षिविशेषः सुदक्षिणभागस्थः शुभः वामः अपहारंकरोति पुरस्तात्मरणं करो
ति· वलानां पुरतः गच्छन् अधजास्थितो वा नराणां विजयं करोति २२ इति फेटः संमुखीति· शावलिका
संमुखी अथ वा वामिका श्रेयसी अपः प्रराभवति यस्मिन् मासे संगता भवति तस्या वामिका वि
शेषशुभदा भवति सा यस्य मूर्द्धनि पतनेन्नसभूपतिर्भवति २४ इति शावलिका आलोक इति
निशि कौशिकस्य आलोकशब्दो वा मे शुभे दक्षिणतः अस्य शब्देन यानं गमनं पिपासो समी
हितं सिद्धिफलं विदधानि २५ करोतीति हुंहुमिति धुनियः करोति स नेष्टः न उष्टः यतः स रता

फेटः शुभो दक्षिणभागसंस्थो वामे पहारं स शरणं पुरस्तात् करोति गच्छन् रणाय नानाध
जास्थितो वा विजयं नृपाणां २२ इति फेटः संमुखी शवलिका य वामिका श्रेयसी यदि नभास सं
गता तद्विशेषशुभदा यस्या मिपायस्य मूर्द्धनि पतेत्स भूपतिः २४ इति शवलिका निहुंहुमिनिधुनि
र्योन्नेयो न उष्टः समतो रणाथी चलस्वरः स्यात् केलहाय शब्दः किकीति दीसो गुरुलस्तु शंतः २६
राज्ञो गुरुहस्यो परिभाषमाणो दुःस्वाप्नकः सतत्मृत्यवे च यः हस्य नाशाय च स पुरराज्ञान्नाशा परा
त्तोद्विगुणाभुवेथी २७ यं हस्य रुद्धमिकवत्पुलूके रुत्वेति चोराद्भविणान्यवश्यं तस्मिन् प्रदेशे रनिशि
मासपुत्रस्तद्दोषनाशाय वलिप्रदेयः २८ ॥ ॥ ॥ ॥

धी अस्य चलस्वरः कलहाय स्यात् अस्य किकीति शब्दः दीप्तः गुरुल इति शब्दः शंतः २६
राज्ञा विति गृहस्यो परि राज्ञो भाषमाणाः ष्टकः दुःस्वाप्न सत मृत्यवे च भवति स मराज्ञेग्रहस्य
नाशाय भवति द्विगुणानुवंधी च चतुर्दश दिनानियावत्स दोषविजन्य मिशत्तो नाशाय स्यात्
२७ यहमिति अन्हे दिन त्रयं गृहद्वये पकःरुकान्यात्तदा चौराद्भविणान्यवश्यं पहरेत्तनिशि
तस्मिन् प्रदेशे तद्दोषविनाशाय मासपुत्रः कलिप्रदेयः २८ ॥ ॥ ॥

पृष्ठेइति पथिकस्य पृष्ठे पुरो वा शाद्वे ऊर्ध्वेनलूकः सद्यप्रणाशं सूचयति तथा विशेषतस्तु वायसस्तवैरि
सङ्गः सर्वदिक्त्वग्रस्तनिडष्टः प्रदिष्टः ३८ इत्युलूकः ग्रवामइति कपोतस्तोलास्य ग्रवामः भान
विनाशाय स्यात्वामाग्रतोपान्यथ नस्पलवश्चैस्यात्पुनः पृष्ठः प्रयातः मद्दत्येभीत्येप्रयातः भ
वति ४० शस्त्तानीतिकपोतस्य संज्ञारवबीच्चएतानिन कञ्चित्कराचित् शस्त्तानियस्य मूर्ध्नि विष्टं
प्रसौ करोति तं प्रासरीश्चेम नश्यनिर्नाशयते ४१ पर्यंकेतिपर्यंकयानासनन्निविष्टइति प
र्यंकपल्यकः यानम्यथादिप्रासनं प्रतीतं तत्र सन्निविष्टः स्थितः गृहप्रवेष्ट स्वश्वित्रोदोपिष्टः

पृष्ठे पुरो वा पथिकस्य शाद्वे ऊर्ध्वे स्तरामूचयति प्रणाशं विशेषतो वायसे वैरिशङ्कः पृष्ठ प्रदि
ष्टो हन्ति सर्वदिक्षु इत्युलूकः ग्रवाम गोभात्त विनाशनाय वामेगतो यान्यथनस्पलवश्चै
पृष्ठप्रयातो भवति प्रयातः प्रभूतभीस्येन्स्यतं कपोतः ४० शस्त्तानि संज्ञारवबीहृतानि
नि कञ्चित्कदाचित्विन्न कपोलकस्य करोतुस्तोयस्य तु मूर्द्धि विष्टं तमुमुनिर्वीमतेमनुष्यं
४१ पर्यंकयानासनतन्निविष्टोगेहप्रविष्टः कुरुतेकपोतः कुर्यंदिनेरोपविपाडग्रहारचैन
चिश्रोदिवसेनथ्रमः ४२ इतिकपोतः वामः श्वियेयप्रकृतिपृष्ठतअपायावतो रक्षितोमेस
भीत्येशस्त्तोरलाकर्णिपकौचवामोसवङ्गललाचर्मचपैप्रयातो ४३ ॥ रामाय ॥

त्सरः स्यादित्यर्थः ४२ इतिकपोतः वामेनिवर्त्तीनि पुष्यमूषीवामास्त्रुभाग्रामपुरप्रवेशेपिशु
भावहात्पुनः पर्यदिकाग्रपसव्याहितात्तु नाप्रवेशे व्यत्ययत्यवैपरीत्येन सर्वभाभवतीत्य
र्थः इतिपुष्पचूषीपर्यदिकेदेशान्तरप्रसिद्धेपुष्यचूषीपर्यदिके वामइतिपारावतः पारेवो
इतिलोकेप्रसिद्धः वामापृष्ठस्य श्वियेयकृतिरक्षितातः अतिभीत्यैभवति तपारलाकर्णिपि
कौसाव लत्तुलाचर्मचरौप्रयातोशस्तोशोमनोस्तः तत्र रलाकर्णिपकौपरदेशप्रसिद्धौ वलालि
काइतिलोकेप्रसिद्धाचर्मचरकानुइतिप्रसिद्धः ४३ इतिपारावतादयः

87A वामे इति गोवत्सकः वामे च पृष्ठे फलभारयाति फलं करोतीत्यर्थः पुरः दक्षिणतः अहानिं करोतीत्यर्थः
आसौ दर्शननिःस्वनाभ्यां क्रूरस्वरः सदैव कलिकृत् भवति ४५ इति गोवत्सः लद्दे तिलुद्दे च नीलस्मरकः
प्रदिष्टः कथितः मुनिभिरिति शेषः कालस्मरकोपितद्वत् अशुभाय भवति तथा कोकिलायाः निनादः वा
मः अथवा दक्षिणतः श्रेयप्रदः स्यात् ४६ ल इति प्रयातुः पुरःस्थिता द्वाउच्चरवा कोकितसाधयश्रीभव
ति यथ श्यामाया यात्राप्रवेशादिषु दक्षिणवामगा प्रशस्ता न येयमपि ४७ इति लद्वदयः कपेञ्जुक इति वा

वामे च पृष्ठे फलमादयाति द्वं पुरो दक्षिणतः अहानि गोवत्सको दर्शननिस्वनाभ्यां क्रूर
स्वरैर्वै कलिकृत् सदैव ४५ इति गोवत्सकः लद्दाभवत्युच्चरवा प्रयातुः पुरःस्थिता कोकि
तसाध्यश्री यात्राप्रवेशादिषु च प्रशस्ता श्यामा यथा दक्षिणवामगेयं ४६ लद्दे वनील
स्मरकः प्रदिष्टः अशुभाय कालस्मरकोपितद्वत् वामोथवा दक्षिणतो निनादः श्रेयः प्र
दः स्यात् किल कोकिलायाः ४७ इति लद्दादय कपेञ्जुको भीष्टफलाय वामः प्रष्ठे शुभो द
क्षिणतः प्रशस्तः श्रीकर्णिशकुः पथि दक्षिणेन क्षेमाय वामो अर्थविनाशनाय ४८ इति
कपिञ्जश्रीकर्णौ दक्षिणेन शुभदः पथि फेरौ वासितेन लसत् स विशेषः दक्षिणेन
थदि कस्तु न कूलः शेषदिक्षु कथितः प्रतिकूलः ४९ इति फेरादिकौ ॥

मः कपेञ्जकः पक्षविशेषः अभीष्टफलाय स्यात् पृष्ठे शुभः दक्षिणतः प्रशस्तः स्यात् तथा श्रीक
र्णि प्रशकुः पथि दक्षिणे क्षेमाय स्यात् वामशकुः अर्थविनाशाय स्यात् अत्र श्रीकर्णिनवटकाइ
ति अन्ये ४८ इति कपेञ्जश्रीकर्णौ दक्षिणेति फेरः वुलु इति लोके प्रसिद्धः पथि दक्षिणेन शुभदः
स्यात् वासितेन तस्य शुभस्य विशेषः स्यात् दक्षियकः दक्षिणर इति लोके प्रसिद्धः दक्षिणेन अनुकू
लः स्यात् शेषदिक्षु प्रतिकूलः कथितः ४९ इति फेरदक्षियकौ ॥

८८ 88 अथवामेति पथिकस्य वामभागे कुकूटस्य आलोकशाद्धौ शस्तो ऽसौ भीतोपि उऊकू इतीमं शब्दं वि
मुचन् अनिष्टो न भवति ५ ०तारइति निशावसाने अस्य गभीरः तारो विरावः नृपेराष्ट्रार्थे कथितः
यो वाप्य वामं प्रतियाति कस्य शाकुः सोपि शुभः अपरे विरुद्धः स्यादित्यर्थः ५१ इति कुकुटः प्राप्येति
प्रेतविरोविरं स्थिरत्वं प्राप्य नानाप्रकारं मधुरं स्वनं तीपियासोः याऽश्चर्यमुत्पादयते सा भारती

अथ वामभागे पथिकस्य शस्तवालोकशाब्दै किल कुकुटस्य भीतोपि शब्दं उऊकूइ
तीममसौ विमुंचन् भवत्यनिष्टः ५ ०रोगभीरः कथितो विरावो निशावसाने नृपरा
ष्ट्रयोर्थे यो वाप्य वामे प्रतियाति कस्यारस्य शस्त परो विरुद्धः ५१ इति कुकुटः
प्राप्य स्थिरत्वं चिरं मतनिहेनानाप्रकारं मधुरं ध्वनंति आश्चर्यमुत्पादयते पिपासोः
सा भारती पक्षिति भूपतिलस ५२ इति भारतीप्रकृत्या पृष्टेषु अरण्यवने चराराणा
स्वयं विभेदो वपसा विभाव्यः नारव्याभिरुक्तः सुरवबोधभावाच्चाखादिकान् संप्र
निवर्णयामः इति वसंतराजशाकुनोकुने सरागमार्थसंग्रहे समस्तसत्वकोतु
कोविचारितापतत्रिकाः ५२ इति अष्टमवर्गः ८

भूपतिलकदिन्नातिमध्यदेशे भारद्वाजति प्रसिद्धं गौततेरेव इति प्रसिद्धा चटिका भारतीत्युच्यते ५२ इति भार
ती० प्रागिति प्रागपार्श्वप्रदेशेषु मशब्दोनिरीसमारुगाः कलविंशः गृहचटकः शुभदः स्यात् सरतेन
सीराज्ययोगः स्यात्सीयाराज्ञा चयोगः स्यात् ५२ इति कलविंकः ॥ ॥ राम.

४४A सुगिच्चूडेति हेचाप अहं त्वां नैमि किमर्थं सकलाभिमतार्थमिति सकलं यद् मतं तदर्थमित्यर्थः की
दृशं त्वां स्वर्णचूडमणीकंटेविशोकमिति स्वर्णस्य चूडा यस्य तमणीः कंटेयस्य सत्तथा विनतो शो
कोयस्मात्स तथा पश्चात्कर्मधारयः स्वास्तिक इति अ[illegible]ख्यायस्य सततथां अपराजितसंज्ञे अपरा
जितसंज्ञायस्य सतं तं दिवर्द्धनं नंदिस्तेन वर्द्धते यः स तथा अशोकमिति शोकवर्जितं ५४ अनेने
ति प्रियासुः पुरुषः उद्यतः कार्यसिद्धिज्ञातुं विशेषद्विहगेषु चापं अभ्यर्चयेत् ५५ प्रदक्षिणा
मिमि यदि चापः स्वस्तिकमध्यगस्यागृहीतमहः स न प्रदक्षिणां विदध्यातितदाभीष्टलाभा

स्वर्णचूडमणिकंठविशेषं स्वास्तिकाख्यमपराजितसंज्ञं नंदिवर्द्धनमशोकमहं त्वां नौ
मि चाष सकलाभिमतार्थं ५४ अनेन मंत्रेण विधाय सम्यक् पुजोपहारैः पुरुषः प्रियासुः
अभ्यर्चयेदुद्यतकार्यसिद्धिं ज्ञातुं विशेषाद्विहगेषु चाषं ५५ प्रदक्षिणां स्वस्तिकमध्यगस्या
गृहीतमस्यो विदध्याति चाषः अभीष्टलाभाय तदा सदा स दाशस्य सर्वं च शास्त्रं कृतमीरितं च
५६ चाषं ब्रजंतं यदि दक्षिणेन काको जयेत्पांथ पराजयस्यात् चाषोथ काकं जयति प्र
दिष्टस्तथा ध्रुवं नो विजयो विदेशे ५७ आरापमध्ये ब्रजतः पुरस्तात्यो रौति चाषः कल
हाय स स्यात् कें कें तिदीप्तो निनदेस्य शांतः केकीति लीढः कुशलाय वामः ५८ इति
वसंतराज-समस्त-विघ्नाशौतोः पराजिते ९

यतदास्यात्पतस्य सर्वं च शास्त्रं कृतमीरितं च शास्ते ५६ चाषमिति यदि दक्षिणेन चाषं ब्रजंतं काको
जयेत् तस्य पांथ पराजतः स्यात् यदि चाषः काकं जयति तदा ध्रुवं नो विदेशः विजयः प्रदिष्टः
आरापेति आरापे मध्ये ब्रजतः पुंसः पुरस्तात् चाषाः रौति असो कलहावहो भवति अस्य कें
कें इति निनादः स दादीप्तो भवति अस्य शांतः केके इति ईदृशनिनादयुक्तः वामः कुशलाय भ
वति ५७ इति वसंतराजशाकुने अपराजिते विचारः अन्यत्सर्वं वत् इति शाकुनपकरमो
चनादिसुकृतकारि-वसंतराजटीकायां नवमो वर्गः ९

त्वमिति हे खंजन त्वं मुनिपुत्रकः असि कीदृग्युक्तः त्वं शिखोद्गमने अदृश्यतां पवि निर्गतायां त्वां
विलोकयसे कीदृग्ग्रा आश्चर्यमयः अतः ते तुभ्यं नमः अस्तु १ दृष्टेति अगस्त्यमुनौ इदिते सति उ
देशे सचेष्टितं खंजनकं दृष्ट्वा मंत्रेण प्रज्ञो विदध्यात् शिरसा प्रणामं च यतः तत्प्रणादिकं सूचितस्ये
ष्टफलस्य वृद्धिः स्यात् २ कुचेष्टित इति यः कुचेष्टितः कुवपुः कुदेशे निशिहितः खंजनकः कदाचित्स्या
त्तदा तत्दृष्ट्वा विशेषं तं परितोषयेत् किमर्थं तत्सूचितदुःकृतघाताय २ मांसमिमांसं न भुंजी
त भूमौ शयीत सप्तदिनानि यावत् स्त्रियं न सेवेत प्रतिदिनं स्नायात् जपेत् संजुहुयात् पेपे खंजन

अथ खंजनः त्वं योगयुक्तो मुनिपुत्रकस्त्वं मदृश्यतामेषि शिखोद्भवेत् विलोकयसे प्रावृ
षि निर्गतायां त्वं खंजना आश्चर्यमयो नमस्ते १ दिष्टोदिते गस्त्यमुनौ सुदेशे सुचेष्टितं खंज
नकं विदध्यात् मंत्रेण प्रज्ञो शिरसा प्रणामं तत्सूचितं तस्येष्टफलस्य वृद्ध्यै २ कुचेष्टितो
निंद्यवपुः कुदेशे नीशिहितः खंजनकः कदाचित् दृष्ट्वा विशेषात्परितोषयेत्तं च तापत
त्सूचितदुःकृतस्य ३ मांसं न भुंजीत शयीत भूमौ स्त्रियं न सेवेत दिनानि सप्त स्नात्वा पा ज
पेत्संजुहुयात् विधाय पेघपुमानखंजनमर्चयेच्च ४ समंतभद्रस्तदनु प्रभद्रस्ततोनुभ
द्रश्चरभद्रसंज्ञौ पंचांच तुर्णामपि खंजनानां नामाचसस्मे प्रतिलक्षणानि ५ यः कंधरोरः
शिरसां समंतात् द्विमत्ति कार्ष्ण्य स समंतभद्रः कृष्णाभवेत् कंठगते केवलाय स्य स सौ स्या
त्प्रभद्रनामा ६ ॥

वेविधाय पुमानर्चयेत् ४ समंतभद्र इति पंचांच तुर्णामपि खंजनानां संप्रतिलक्षणानि च
यथाच स्मः समंतभद्रः तदनु द्वितीयः प्रभद्रः ततः तृतीयः चतुर्थौ अनुभद्रश्चरभद्रसंज्ञौ
५ यः इति यः कंधरोरः शिरसो समंतात् कार्ष्ण्यं विभर्ति समंतभद्रः स्यात् शिरसोः माचके
लोनयुक्तः सप्रभद्रः भवेत् कीदृक् शितिकंठः पृष्ठ इति पृष्ठकंठो यस्य स तथा ६ ॥

कंठोरसीति यस्य खंजनस्य कंठोरसी कृष्णो भवेत् स खंजनो भद्रमतः यस्य कंठगतैव रेखा कृष्णा भवेत्
असौ अवरभद्रनामा भवति ७ मस्तकादि इति शुभकार्यसिद्ध्यै अमीषां मध्यात् यः पूर्वतरः भवेत् स सम्
ख्य यक्तद्युतिचितः आकाशभद्रः गलमात्रकृष्णः सितानन‍ः सकार्यविनाशनाय स्यात् ८ स्या
यइति यः हरिद्रारससन्निकाशः गोमूत्रनामा खंजरीटः स्यात् तः प्राक् प्रथमे दिवसे निरीक्षितः
यावदृष्टः खोद्भमे शास्ति कीदृशं प्रभूतं ९ गजाद्येतियेन पतेषु स्थलेषु खंजनकः प्रथमे निरीक्ष्य दृ
ष्टः अवलोकितः यः शिखोद्भमेना दृश्यतां प्राप्तः पुनः यस्मिन्नेव दिने दृग्गोचरो भवति ग्रहेषु दृ

कंठेरसी यस्य मरवंजनस्य कृष्णो भवेत्तो समतो नु भद्रः कृष्णा भवेत्कंठगतैक रेखा यस्य
तसौ स्याद्वलभद्रनामा ७ मस्तकादमीषां शुभकार्यसिद्ध्यै योयो भवेत्पूर्वतरः समुख्य
: आकाशभद्रो गलमात्रकृष्णो मितानन‍ः कार्यविनाशनाय ८ स्यायो हरिद्रारसस
न्निकाशो गोमूत्रनामा सतु खंजरीटः निरीक्षितः प्राग्दिवसे प्रभूतो ः खोद्भमे शास्ति
यावदृष्टं ९ गजाश्वशालोपवनान्तरेषु प्रासादहर्म्याग्रसितो वरेषु ॥ रथ्यादिभाण्डेषु व
लिसभूमौ सुवर्णराजान्तिकचामरेषु १० सत्कायदृष्टौ कुरुपद्मपुष्पफलान्वितेषु शुभ
द्रुमेषु येनोपविष्टः प्रथमे निरीक्ष्यस्तस्य श्रियः खंजनको ददाति ११ ॥

गजाश्वेति गजानाम स्थानं च
खंजनकः तस्य श्रियं ददाति ददाति तेषु केषु इत्यपरीक्षायामाह गजाश्वेति प्रसादः देव
शालादेयन्तस्थानं उपवनं गृह समीपवर्तिवनं तेषु प्रासादहर्म्याग्रसितो वरेष्विति प्रसादः देव
भूपानां गृहं हर्म्याग्रसेोथ संगं सीतो वर्णमतवसेतेषु रथ्यादिभांडुइति रथ्यादिनाम्तं भांडेभा
जनं आदिशब्दात् कृतादीनां परिग्रहः उपलिप्तभूमाविति उपलिप्ता गुरुणादिना या भूमिः त
स्यां सुवर्णराजांतिकवामरेष्विति सुवर्णप्रतीते राजांतिके राज्ञः समीपे चामरे वालंव्यजनं तेषु
॥ ११ ॥

सच्छायेति सच्छाया छायायुक्ता पुष्पपत्रफलान्वितेषु द्रुमेष्विति छायया सह वर्तमानाः सच्छायाः हृद्याः म
नोहराः अंकुरपुष्पफलैरन्विताः शुभद्रुमाः सहकारप्रभृतयः तेषु ॥ नद्यादीति नदीप्रभृतिस्थ
लं नीरे पानीयं अब्जं कमलं गोपुरी वल्मीकं गोपुच्छं प्रतीतं दूर्वा दूर्वा इति प्रसिद्धा तन्मध्ये दृश्यमानः सौ र्थ
तेषु अट्टालगृहोपरि स्थितं जंबालः पंकः पत्रं प्रसिद्धं प्रवालं किसलयं क्षीरद्रुमः क्षीरवृक्षः वटादिः उ
पस्कृततोरणो नवीनतया तोरणे तेषु ॥ पतेष्विति आद्येषु निपतेषु स्थलेषु सहसोपविष्ट इति अक
स्मादागत्योपविष्टः अपि तु दृष्टः प्रश्ने तु वा न स्वं अरीरोढः सन्भोज्यान्नपानप्रियगोष्ठ्य सुलाभायचे

न द्यादिती गंबुजगोकरीषगोपुच्छदूर्वान्वमेरिषु अट्टालजंबालफलप्रवालक्षी
रद्रुमोपस्कृततोरणेषु १२ पतेष्वाद्येषु निसंजरीटो दृष्टो निदृष्टः सहसोपविष्टः भो
ज्यान्नपानप्रियगोष्ठ्यसुलाभाय रोगोपशमाय चेष्टः १३ तुरंगमातंगमहोरगेषु
सरोजगोकुररपेषुयेन प्रर्वजदृष्टो हनि खंजरीटो निःसंशयं तस्य भवेन्नृपत्वे १४
धान्यार्थिलब्धेप्रमदि पीधजादो स्याज्ञेमध्ये गोरसलाभहेतुः वसुस्यलाभाय च शाद्व
लाद्दोलाभाय गेहस्य च नाविदृष्टः १५ ॥

गोपशमाय चतुर्थे दृष्टः वाञ्छित १३ तुरंगः अश्वः मातंगो गजः महोरगः सर्पस्तेषु सरोजगोकु
ररपेष्विति सरोजं कमलं गो प्रतीतः कुररपक्षी अपरः चपलः तेषु येन पतेषु स्थलेषु प्रर्वजाहनि
खंजरीटो दृष्टः तस्य निःसंशयेन पले भवेत् १४ धान्यार्थ इति महिषीधजादौ स्थितः खंज
रीटः धान्यार्थलाभे स्यात् गोमध्ये स्थितः गोरसलाभहेतुः स्यात् मध्ये च शाद्वलादौ स्थितः
वसुस्य लाभाय स्यात् नावि दृष्टः गेहस्य लाभाय स्यात् १५ ॥

90A संदर्शित इति अन्येन संदर्शिते खंजरीटे अन्यनार्थीसहसंगलाभः स्यात् हलखातभूमौ दृष्टे विवाहला
भः स्यात् धान्यस्य राशौ वपिरष्टे धान्यलाभः स्यात् १६ भवेदिति प्रभाते दृष्टः प्रियदर्शनाय भवेत् तथां
तरिक्षे बंधुसमागमाय भवेत् भूमौ दृष्टः धनाय स्यात् नभस्तः अवतरन्नवाद्रनभोजनपानलब्धये स्या
त् १७ एवमिति एवंप्रकारेषु मनोरमेषु स्थानांतरेषु पूर्वमप्यदृष्टनि दृष्टः खंजरीटः इष्टानुरूपाणि फ
लेतराशिमवस्रदहाति १८ वल्लीति वल्लीप्रततीदृषत्पस्तरः कंथकंकोटकाकुलः शुष्कः एवं

संदर्शितोन्येन चखंजरीटे स्याद्गनभार्यासहसंगलाभः विवाहलाभो हलखातभूमौ धा
न्यस्य राशावपिधान्यलाभः १७ भवेत्प्रभाते प्रियसंगमाय स्याद्बंधुसंगाय तथांतरिक्षे
भूमौ धनस्यावतरन्नसस्मः खाद्यन्नपिवन्भोजनपानलब्ध्यै १७ एवंप्रकारेषुमनोरमे
षु स्थानांतरेष्वेवफलानराशि इष्टानुरूपाणिददात्यवश्यं पूर्वमदृष्टोपिनि खंजरीटः १८
वल्लीदृषत्कंटकिशुष्कवृक्षस्थास्थिभस्मलामतभाननेषु प्रन्यालयेल्लोमसगेहकोणे
तुषेफलाशेतिकालासप्ये १८ एषुप्रदेशेषुतथापरेषु यदीदृशेष्वपदृतेषु दृष्टः कुमू
र्तिचेष्टः सततंकरोतिस्वकारभीरुकलहाननर्थन २० ॥ . ॥ ॥

वियोम्योवृत्तः दग्धं ज्वलितं यदस्थि भस्मलाप्रतीताम्रतं कलेवरं भाजनं भग्नप्रभृतीनामिति शेषः एष्वा
दंद्वः तेषु तथा ग्रन्यालये जनवर्जितेगृहे लोमसमलकेषु गेहे कोणे प्रतीषुसेलुइति लोके प्रसिद्धेषु
पलालेधान्यवर्जिते तृणसमूहे सिकायतासुरन्नस्मएवेयरास्तंभे १८ एषमिति एषुप्रदेशेषु तथाई
दृशेषु अपरेषु उपहतेषु निंद्येषु यदि कुमूर्ति चेष्ट इति कुत्सितेमूर्तिचेष्टेयस्य सथा खंजरीटः दृष्टः सन्
न्यकारभीरुकलहाधनर्थान् सततं करोति २१ ॥ ॥

८१ युग्मवंधयोः इति वरत्रासदृशः चौर्दिरोगो स्यात् तो रत्नस्य छेदनं कीटैर्वा कारने भावायौ कपर इति प्रतिद्वे
91 अस्य दर्शने द्रविणस्य लाभः स्यात् अन्नसिशकटे निशिच्छिते देशभंगः स्यात् निद्राभिभूते अभिभ
वः पराभवः स्यात् अतिरोगो अकरोतीत्यर्थः २१ खरोइति खरोगर्दभः उष्ट्रः करभः कौलेयकश्वा
नेषां दृष्टो यातः १ तननमुपसर्पणमिति याव तपहो छिद्रनमत्सुंवारस्थांतिरिव सस्य चांते पद्योवि
धुन्वन् तत्य स्यनत्न नवद्धो मृतो वा भवति अतः कदाचित् शुभो न भवति २२ याहस्येति

युग्मे वंधयो वरत्रास्वशु चौरचयो गोगर्हच्छेदे स्याद्द्रविणस्यनाशः निरीक्षते वा ऽ
निमिदेशभंगो निद्राभिभूते भिभवो तिरोगात् २१ खरोष्ट्रकौलेयकपृष्ठजातः
छिद्रन्नपहो विस्यात्तिमस्तुं पद्योविधुन्वन् दिवसस्य चांते वद्धो मृतो वा न शुभः
कदाचित् २२ याहश्यवस्था शकुनैरमुष्य शुभा शुभा वाप्रथमे निरूक्षा तस्या
पिताहस्युपलक्षणीया स्तादृक्षरेणाल सिद्धाहपरेण २२ सर्वांतमेतच्छकुने स
मस्तयात्रादिकार्येषु विपत्तल्पवाक्यः प्रत्यक्षमासर्थमिदं लिखस्य सर्वीजनः १ स्य
तुः खेननस्य संगाररांडुकिल भूमिभागे तस्मिन्नवेद्य वकारोति विष्टं यशाव
मौखंजनकोविपतेरनंभवेतेन महानिधानं २५ ॥

अनुष्य शकुनै यदृशी शुभा वा अवस्था प्रथमे निरूद्धा स्यात् तस्या पिता दृशी उपलक्षणीया २३
पूर्वोक्त मिति यात्राकाले षु विपत्तन्पूर्वोक्त शकुनेन तुल्य माहुः अन्यत्त विहाय खंजनस्य सर्वोजनः
प्रतिक्षमा अर्थपश्यत् २४ खंजनस्येति खंजनस्य परिकीर्तने शुभं भवति यदि दक्षिणेत्रसे यांति
तदा पथिकस्य कांक्षितं करोति २५ ॥ ॥

91A अंगारेति यः शस्तो विघ्नं करोति तस्मिन् खिलभूमिभागे अंगारखंडम् अवेत्य यत्रावनौ खं जनकोऽरं वियत् नेत्र उम
ह्यानि यामं भवेत् २६ वसंतराजइति वसंतराजशाकुने विचारतो उत्खेजनः अन्यानि विशेषणानि पूर्ववत
इतिशाकुने जयकरमोचनादिसुकृतकारिमहोपाध्याय श्री भानुचंद्रगणि विरचितायां वसंतराजटीकायां
खंजनकः दशमो वर्गः १ यथार्थेति सारवेष्टितेन यथार्थलाभे रुतात रेम्यः अपि कप्रभावं इदानीं
उभयप्रकार रुतं करापिकायाः वयं परिभावयामः मनसि विचारयामः तत्र करायकाले वसुकाडपरि

अंगारखंडे किल भूमिभागे तस्मिन्नवेपत उ करोति विघ्नं यत्रावनौ खंजनकेऽवि
यते रतेभकेत उ महानिधानं २६ सज्जनस्य परिकीर्तिते शुभं दर्शने भवति मंगल
प्रदं याम्यसौ यदि पुनः प्रदक्षिणं तत करोति पथिकस्य वांछितं २७ वसंतराजशा
कुने महागमार्थसगुहेस्समस्तमत्यकौतुकैर्विचारितो उत्खंजनः इति दशमेव
र्गः ११ यथार्थलाभं सहचेष्टितोनरतातरेभ्योऽप्यपि कप्रभावं रुतेति दानीमु
भयप्रकारे करापिकायाः प्रविभावयामः १ गणाधिपं चाप्य कुमारसंज्ञं करापि
काकार्तिकनामधेयं उगीतयासोमटिकाभिधानां तांसद्धामतगतेमामि २
करापिकांवीक्ष्य वहिस्तरस्यामनेनमनेगातदेकाचितः अन्यद्धीमत्यां कुसमा
हतांभ्यं पृके हीभिप्रेतमयास्वकार्यम् २ । ॥

स्याम वर्णा महर्द्धिरितिलोम के प्रसिद्धा १ गणाधिपमिति गणाधिपं अथ कुमारसंज्ञं करापिकाका
र्तिकनामधेयोऽडगीतया सोमटिकाभिधानो हस्तगते ताममामि अन्यानि सर्वाण्यपि पतस्याऽभि
धानानि १ करापिकामिति कहिस्तरस्याकरापिका वीक्ष्य अनेन कुसमास ताम्यामसद्धः मिर्धा
तेदेकचितः सवत्रमिप्रेतस्सकार्यं पृक्षेत् २ ॥

दक्षिणमिति पश्चिमोत्तरनिवासिनां नृणां करापिका मरं तद्दक्षिणे श्रेयसे भवति पूर्वदक्षिणादिग्वेतवा
92 सिनां पुनः वामतः श्रेयसे भवति ४ वामनइति वामतः कलयका शुभा भवति तथा दक्षिणेन कुरुलंति
काकरापिकेत्यर्थः शुभाशुभप्रदेत्यर्थः अग्रतः सर्वसिद्धिदा भवति पृष्ठतोपि प्रदा भवति पुनः पुनः
तस्याग्रहणं अत्यादरदापनार्थं ५ पक्षइति पक्षद्वयस्य कंडुयनात् अभिमुखो गणेशः कृतस्य
नास्ति भावे रणे भंगे वस्त्रं निचोर भीति विवादे कस्यचित्वश्यं मरणं शंसति ६ कंडुयनादिति द

दक्षिणे किलकलापिका रतं पश्चिमोत्तरनिवासिनां नृणां श्रेयसे भवति वाम
तः पुनः पूर्वदक्षिणादिग्वासिना ४ वामतः किलकरापिका शुभा दक्षिणे
न कुरुलंति कातथा अग्रतो भवति सर्वसिद्धिदा पृष्ठतोपि न प्रदा करापिका ५
पक्षद्वयस्याभिमुखो गणेशकंडूयनात् शंसति नास्ति भावे मंगरणे वस्त्रनिचो
रभीति केस्यापि वश्यं मरणं विवादे ६ कंडुयनात् दक्षिणपक्षभागे यात्रासद्दा
निर्भरणं विवादे कंडूने सौख्य वामपक्षे वृद्धिर्विवादे विजयोर्थलाभः ७ कंडूय
माने हृदयप्रदेशे मित्रेण तत्स्याच्च समागमः स्यात् इष्टार्थसिद्धिः प्रियमिलत्यभिष्टो
गुह्यस्य कंडूतियुगेन पत्नी ८ कंडूयते मूर्ध्नि सर्वलाभस्तु गोत्रसंगो जठरप्रदे
शे प्रदक्षिणे चारकृते कदाचित् प्रियागमो हस्तगता च सिद्धिः ९ ॥

क्षिणपक्षभागे यात्रा सदा निर्विवादे मरणं शंसति पश्चसो वामपक्षे कंडूयनेतदा विवादे वृद्धिः स्यात्
विजयः अर्थसिद्धिश्च स्यात् ७ कंडूयइति हृदयप्रदेशे कंडूयमाने मित्रेण स्याच्च समागमः स्यात्
इष्टार्थसिद्धिः अभिष्टः मिलेत्तितथा गुह्यस्य कंडूयति गुणे नव पत्नी स्यादित्यर्थः ८ कंडूयइति
मूर्ध्नि कंडूयते सति सर्वलाभः स्यात् जठरे कंडूयने नरस्य गोत्रसंगः स्यात् वा कदाचित् प्रदेविजयाय
भवती प्रदक्षिणं कुरुते तदा इष्टागमः हस्तगता च सिद्धिः स्यात् ९ ॥

92A अग्रेति अग्रेतन्दक्षिणतः करायिका प्रशस्ता स्यात् पृष्ठे विजयाय भवति प्राणप्राणशं वामा प्रया
णे कुरुते तत्पुनः वामा पुरप्रवेशे फलदा भवति। १ शकुइति लक्ष्मनाशकेन सिद्धिः प्रदिष्टा कथित निष्ठुर
जल्पितेन भयं भवेत् कार्यार्थमेसोमटिकां विहायशकुनांतरेषु सत्स्वेकुतस्त्यं ॥ वसंतइति वसंत
राजशाकुने करायिकाविचारिता अन्यानि विशेषणानि पूर्ववत् ॥ इति शाकुनमयकरमोचना
दिसकलकाविमहोपाध्याय श्रीभानुचंद्रविरचितायं वसंतराजटीकायां कारायिकासंज्ञः कः पका

अग्रेतया दक्षिणतः प्रशस्ता करायिका स्याद्विजया पृष्ठे वामा प्रणशं कुरु
ते प्रयाणे ग्रामप्रवेशे फलदा तु वामा। १ शब्देन सिद्धिं किलियुना प्रदिष्टाभयं भ
यं भवेन्निष्ठुरजल्पितेन सत्सु कुतः स्यात् कुमांतरेषु कार्यार्थमेसोमटकाविहा
य ॥ वसंत समस्तसत्यकौतुके विचरिता करायिका पकारदशोवर्गः ॥
अथोच्यते काकरतं कृतानां मूर्द्धि स्थितं शाकुनभाषितानां अविदितावेदित
भूरिकार्य पूर्वादिकाष्ठाप्रहरक्रमेण। येब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्राः काकाभ
वेत्यंत्यजपंचमास्ते वैराणिकातिम्या मिथिभाषिताभ्यो सदाभियुक्तैरुपलक्षणी
याः २ ॥
कथ्यनानंतरेकाकरुतमुच्यते कथ्यते कीदृशंश
दशोवर्गः अर्थति करायिकारुत
कुनभाषितानां रुतानां मूर्द्धिस्थितं सर्वेभ्यो व्यधिकमित्यर्थः पुनः कीदृशं अविदितावेदितका
र्यमिति अविदितं प्रावेदितं भूरिकार्यं येन तत् तथा केन पूर्वादिकाष्ठाप्रहरक्रमेणेति पूर्वादि
काः दिशः तासु प्रहरादिक्रमः अथ प्रहरे प्रथमप्रहरे कीदृग्फलात् द्वितीयप्रहरे कीदृगित्या
दिकः ततः ये इति ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्राः अंत्यजपंचमाः काकाभवंति ते रुपभाषिता
भ्यां वर्णाकृतिभ्यां अभियुक्तैः पंडितैरभिलक्षणीया २

९२ वृद्धिरिति सकाकः विप्रः स्यात् कीदृक् वृहत्प्रमाणमस्येति तथाः गुरुदीर्घतुंड इति गुरुः मांसोप
चितं दीर्घलंबायमानं तुंडं यस्य सतथा दृढस्वर इति दृढः गंभीरे स्वरो यस्य सः तथा कृशवपुः श
रीरं यस्य सतथा सर्वेषां काकानां कृशत्वेपि कृशवपुरिति विशेषणं अत्यंतकार्श्यख्यापनपरमेव
वंविधः क्षत्रियस्यात् कीदृक् पिंगाश्च नीलास्य विमिश्रव र्णस्य पुनः कीदृक् ततः स्वर इति स्वरः अ
रुणी इति पिंगोऽश्चवर्णो यस्य सतथा विमिश्रो किंचित् श्यामः किंचित् श्वेतः वर्णो यस्य सतथा पश्चा
त्कर्मियास्य पुनः कीदृक् करुक्षः स्वइति रुक्षः अस्निग्धः स्वरो यस्य सः तथा अति स्वर इति अन्यं

वृहत्प्रमाणो गुरुदीर्घतुंडो दृढस्वरः कृशवपुः सविप्रः पिंगाश्चनीलास्य विमिश्र
वर्णः स्यात्क्षत्रियस्तीक्ष्णरवोति श्वरः आपांडुनीलः सितनीलचंचुर्नोऽस्य
र्थरुक्षोऽरटित श्च वैश्यः भस्मकविभूतिककर्कशरावः श्वरः कृशांगश्चपलोतिरू
क्षः ४ विरूक्षमूर्त्तामस्यतनुर्विशोकेयः केपराशीर्वितरावमर्तिस्थिरारवः
स्थैर्यसमेतबुद्धिः काकेऽत्यजातिः खलु पंचमोऽत्र ५ ॥

ते स्वरः क्षत्रियत्वादित्यर्थः २ आपांडु इति आ ईषत्पांडुनीलः सितनीलचंचुरिति सिता कृष्णा
नीला चंचुर्यस्य सतथा नात्यंत इति शढिमे शाढ्रितें अत्यंतरुक्षो यः सवैश्यः तथायः भस्मकवि:
भूतिककर्कशारावः सश्वरः कृशांगः चपलः अतिरूक्षः ४ विरूक्ष इति विरूक्षो मूर्त्तलोम्नास्यो न
नु अवयस्य सतथा स्थैर्यसमेतबुद्धिरिति स्थैर्यसमेता बुद्धिर्यस्य सतथा सतु अवपंचमः का
कोऽन्त्यजातीर्भवति ५ ॥

93A

ड्डेशाभिमुय इति मुख्यवृत्त्यास काकः सुख्यवृत्त्यास काकः यात्रायाः द्विजः द्वेशाभिमुयः कुसुमवपुः तस्मा
द्धतस्त्माद्वेश्यायामगलोनिरीक्षितः स्वेतस्तुनिंद्यः पतोतोऽभ्यङ्गतदर्शनात्परान्नगतिकिमद्भुतंभवति
तदास्वेतवाकः दुर्गोचरीभवति ६ विप्र इति विप्रः पृच्छमानः स्फुटं जल्पति क्षत्रियजातिः ततः स्व
नमाह वैश्यस्तु स्वधिवासनेन ख्यापति बलिदानलोभात् स्पष्टं ब्रवीति ७ प्रश्नमिति विदग्धोत्प
जातिः सार्ववर्णिसर्वसंबंधि प्रश्नकृतं सस्वं जल्पति सद्यसिसप्राहृदशारूप्यहैः ऊर्मेपं वापिका
कः फलसमर्पेतित्रवित्रः सद्यः तत्काले फलं ददाति क्षत्रियः त्रिभिर्दिनैः शूद्रः दशादि

द्रेशाभिमुखः कुसुमवपुर्द्विजोयो यात्रायाः स्वकाकः खलसुख्यवृत्त्या तस्माद्धेतेश्यायाम
गलोनिरीक्षः स्वेत स्नानियोद्भतदर्शनेनैतो ६ विप्रः स्फुटं जल्पति पृच्छमानोन्यत्रं
ततः क्षत्रियजातिराह ख्यापयति वैश्यः स्वधिवासनेन ब्रवीति स्पष्टं बलिदानलो
भात् ७ प्रश्नकृतं जल्पति कुसुमवर्णः सदा समस्तं विदग्धोऽस्य जातिः सद्यस्त्रि
प्राहृदशाहपद्वैः पंचापिकाकः फलदानुमेण ८ शांते प्रदीप्ते च स्वरन्विहंगः
स्युभप्रदो दीप्तपराङ्मुखः सन् न क्वापि दोषो हरितः प्रशस्तः सर्वत्र शस्तो मधुर
स्वरस्तु ९ दीप्तास्थितोऽपि पुरुषः स्वरेण विशेति दीप्ताभिमुखः सकार्यनिपात्यु
निर्नाशयत्येपि सम्पगरीक्षोन्मुखः शांततरवोहिमिथ्ये १० ॥ ॥
नैः त्रिंत्या जातिः पक्षेण फलप्रदो भवतीत्यर्थः ८ शांते चेति दीप्तः पराङ्मुखः इति दीप्तदि
शि यस्य मुखं नास्ति इत्यर्थः शान्ते वदीप्ते वा स्थितो विहंगः सदा शुभदो भवति तथा यो दूः र
रितः क्वापि न प्रशस्तः मधुरस्तु सर्वत्र शस्तः ९ दीप्त इति यः दीप्ताः स्थितः दीप्ताभिमुखः
पुरुषस्वरेण विशेति सकार्यं निष्पाद्य निर्नाशयते निशमया दीप्ते उन्मुखः शांततरवोपि सिद्धै
स्यात् १० ॥ ॥

९४
94

शांतइति शांतेस्थितः प्रदीप्ताभिमुखः शब्दं विधाय पुनः प्रदीप्तं प्रविश्य यः मधुरस्वरेण काको रौ
ति स विकाशं कियाय सिद्धिर्भविष्यति २। विधायेति दीप्ताभिमुखः विरावं विधाय ततः शांताभिमुखो
यो विरौति असौ वायसः कार्याणि विनिहंति असम्यक् पुनः सर्वाणि करोति ।२ सूर्योदयेति सूर्यो
दये पूर्वदिशि प्रशस्ते स्थाने स्थितः यः काकः मधुरं विरौति स विपुलां शंवितित कार्यसिद्धि सीरत्नं

शांते प्रदीप्ताभिमुखो विधाय शब्दं प्रविश्याथ पुनः प्रदीप्ते यो रौति काको मधुर
स्वरेण कुर्यात् विरुद्धं स ददाति सिद्धिं ।१। विधाय दीप्ताभिमुखो विरावं ततः प्रशां
ताभिमुखो विरौति यो वायसोसौ विनिहंत्य सम्यक् कार्याणि सर्वाणि पुनः क
रोति ।२ सूर्योदये पूर्वदिशि प्रशस्ते स्थाने स्थितो यो मधुरं विरौति नाशं रिपो
र्विपुलित कार्यसिद्धि सीरत्न लाभं स करोति काकः ।३ध्वंक्षः प्रभाते यदि वान्हि भा
गे विरौति निपुनस्मरणीय देशे शत्रुप्रणाशस्य विराधिशासुः प्रयाति यो वित्तम
वाप्यते तत् ।४ रुवन् प्रभाते विदिशि दक्षिणास्या काकः समावेदयते तितउः खे रो
गार्तमृत्युं परुषस्वरेण रम्येणाचे शुभागमं यो विदधाति ।५

लाभं च क्रमेण काकः करोति ।३ ध्वंक्ष इति यदि प्रभाते ध्वंक्षः वन्हिभागे अग्निदिशि रमणीय देशे
निपुनं विरौति तदा शत्रुमिताल्लोक कालेन प्रणाश्यति सविशासुः निर्मुक्तश्वासः प्रयाति यो
वित्तमवाप्यते च ।४ प्रभाते विदिशि दक्षिणस्यां रुवन् काकः अतितउः खेसमावेदयेते परु
षस्वरेण रुवन् रोगार्तस्य मृत्युं करोति पुनः म्येण स्वरेण रुवन् शुभागमं यो विदधाति स्या

त् ।५ ॥ ॥

99A नैऋत्यइति यदिनैऋत्यभागेप्रभातेकाकः सहसाक्रूरेविरावंकरोतितदाकिमपिकर्मणःप्रारभ्य
येतिदं आगमोभवतिकार्यस्यवसिद्धिर्मध्यमिकास्यात १६ प्रातइतिप्रातः यदिप्रतीच्यांपश्चिमायां
करोतितदाध्रुवंवादिवादः वर्धतितथासीमन्त्यभूमंतपुरुषागमश्चस्यात् कलिर्जेशासमंकालिश्च
१७ धांन्हइतिपवनालयस्येध्वांहेसशब्देसनिवसाञ्जपानाभिमनागमः स्युः तथायाथ्यागमः
बन्धुःशत्रुतिनाशः स्वदेशादन्यदेशेगमनंस्यात् १८ दिशीतियदिउत्तरस्यांदिशिप्रभा

नैऋत्यभागेयदिचप्रभातेकरोतिकाकः सहसाविरावंक्रूरेततः कर्मसमभ्युपै
तिपुत्रागमोमध्यमिकाचसिद्धिः १६ प्रातः प्रतीच्यांयदिरौतिकाकोध्रुवंतदा
वर्धतिवादिवादः सीमन्त्यदंडात्पुरुषागमश्चकलिःकलत्राणांसमंतदास्यात् १७
ध्वांक्षेसशब्देपवनालयस्थेवसात्रपानाभिमतागमास्युः पंथ्यागमः पराक्रमव
तिनाशः स्यादन्यदेशेगमनंस्वदेशात् १८ दिस्युत्तरस्यांसरवः प्रभातेनिशीहस्मा
गोवलिभुग्नराणां ददातिउः खंभुतगाञ्चभीतिंदरिद्रतांनष्टधनैप्रलाभं १८ दि
शीशवत्यांयदिरौतिकाकश्चाभ्युक्ततसद्रतेस्पजाती व्याधिर्निमित्तंप्रियवस्तु
लाभोभवेतदारोगवतोवसाने २०॥

तेसुरवः वलिभुगनिशीहस्मारणः स्यातदाजनानांदुःखंददातिभुजेगाञ्चभीतिदरिद्रतेनष्टधनस्य
लाभंकरोतीतिशेषः १८ दिशीतियदीशत्यामीशान्यांदिशिप्रभातेकाकः रौतितदावनितेजन्म
त्यजातीश्चागतकृतः विमर्थव्याधेर्निमित्तप्रियवस्तुलाभोभवेत : तथारोगवतः अवसानेमरणं
स्यात् २० ॥ श्रीरामायनमः ॥

९५ 95 ब्रह्मेति ब्रह्म पदे शेष्याकाशमध्ये स्थितं अस्थितस्य वायसस्य मधुनस्वरेणाभीप्सितायां गमनं ध्रुवं
स्यात् तथा स्वामिप्रसादः द्रविणस्य च लाभो भवति २ इति शत्रुंजयकरमोचनादि सकलकानि
मेदकाध्याय श्रीभानचंद्र काककृतेदिक प्रकरणात् पूर्वोदयफलप्राच्यापूर्वस्या च प्रथमे यामे
मुशब्दः काकः चिंतितकार्यसिद्धौ भवेत् तथा अभिप्रेतलोकागमनं स्यात् निपतां न शरणां नष्टा
र्थलाभः स्यात् १ अग्नेयेति प्रथमे च यामे आग्नेया कृतान भागे दक्षिणादिशि वा[...] भुरविरा
वः स्त्रीलाभसौख्यप्रियसंगकारी स्यात् नैऋत्येति नैऋतिकोणे प्रथमे यामे प्रियो घिरा

ब्रह्मपदे शास्थित वायसस्य प्रभातकाले मधुरस्वरेण अभीप्सितार्थागमनं ध्रुवं स्या
त् स्वामिप्रसादो द्रविणस्य लाभः १ इति काककृतेदिक प्रकरणात् पूर्वोदयः
पूर्वे यामे प्रथमे सशब्दः काको भवेच्चिंतितकार्यसिध्ये अभिप्रेतलोकागमनं त
थास्यान्नष्टार्थलाभो निपतं न शरणं १ अग्नेयभागे यदि वायसो मे स्त्रीलाभवि द्वे
श्चि जयो भवेत् कृतांत भागे बलिभक्तविरावः स्त्रीलाभ सौख्यप्रियसंगकारी २
नैऋत्यकोणे प्रिययोषिदाप्तिर्मिष्टाशनेमिष्टतिचिंतितोर्थः दिशि प्रतीच्यां विरु
ते भवेतामभ्यर्थनीयागमनं वृष्टी ३ वायव्यकोणे विरसेगतिः स्यान्नृपप्र
सादो युगदर्शनं च सौम्ये च भीतस्करशोककर्ता सौम्या च वार्ताप न लाभ वार्ता ४

प्रिर्भवति तथा मिष्टाशनं मिष्टतिचिंतितोर्थो भवति तथा प्रतीच्यां दिशि विरुतैः अभ्यर्थनीया
गमनो वृष्टिर्भवेतां ३ वायव्येति वायव्यकोणे विरसे गतिः स्यात् तथा नृपप्रसादः स्वयुग
दर्शनं च स्यात् सौम्ये च उत्तरस्यामीः तस्करशोकवार्ता सौम्या च वार्ता धनलाभवार्ता स्यात् ४

95A ईशानेति प्रथमे यामे ईशानकोणे ध्वनेन अभिमतेन संगः स्यात् हुताशनत्रासः वकुलेव संग अ
स्यात् तथा ब्रह्मप्रदेशे मृगभोगसंगः संतानसंपत् इति विरोधसिद्धपः स्युः ३ इति व सन्नागटी
कायं काकरुते दिग्भक्षो प्रथमप्रहरे शुभाशुभफलं प्राव्यात् द्वितीयप्रहरे विनावे काकस्यप
थ्यकोभ्युपैति चौराद्भयं व्याकुलतानिवहीनायते काचिन्महती चशंका १ द्वितीयप्रहरे पूर्वस्या
काकस्य पथिको भ्युपैति चौराद्भयं स्यात् वह्नीव्याकुलतास्यात् काचिन्महतीशंका जायेत र
हुताशेति हुताशदेशेः चिकोणो नियतकलिः स्यात् तथा प्रियागमाकर्णनयोषिद्दृष्टि

ईशानदेशेभिमनेनसंगमासो हुताशनत्वललोकसंगः ब्रह्मप्रदेशे मृगकानभो
गः संतानसंपत् विरोधसिद्धिः इति प्रथमप्रहरेः प्राव्यात् द्वितीये प्रहरावे काक
स्य कश्चित्पथिकोभ्युपैति चौराद्भयं व्याकुलता च वहीनायेत काचिन्महतीचशं
का ६ हुताशदेशे नियतकलिः स्यात् प्रियागमाकर्णनयोषिदाप्तिः यामे तर
स्मिन्महतीच भीतिः प्रियस्य चेष्टस्य समागमः स्यात् २ रक्षोदिशि प्राणभयं तथा
स्युः सौभोज्यलाभाविलरुकप्रणाशः भवेत्प्रतीव्या प्रवलान्नलाभ्रियोषागमे
वृद्धिस्यु वर्णलाभ ८ समीरभागे सुजनैः संगे हुताशनः सीपिशता त्वलीभः
सौम्ये पथिका गमनं नप श्वरस्येव वेचारम्भ यत्र रम्ये ६ ॥ श्री रामाय नमः

भवेत्तृ यामे च महतीभीतिः स्यात्तथा प्रियस्य वेशस्यागमः स्यात् १ रक्षो दिशि नेन्नौ
प्राणभयं स्यात्तथा सौभोज्यलाभाविलरुकप्रणाशः स्युः प्रतीच्या प्रवलान्नलाभि
वेत् तथा योषागमवृद्धिः सवर्णाच भवति ३ समीर इति वायव्ये पथिकैः सह गवोरः संगः स्यात्
तथा हुताशनः सौम्यदिशि तावत्लाभः स्यात् सौम्ये पथिकागमनं स्यात् रम्येर वेत्तय स्वर
म्ये च चेत् वोरंभयं स्यात् ४

९६ मध्ये स्वरइति मध्ये स्वरस्यापि गमस्त काकः रुद्धैः रटितैः चौराग्र संत्रासविरुद्धवार्तां ब्रवीति
अरुद्धैः रटितैः सभार्यगुर्वागमनभयच स्मात् ५ बहुधेति बस्याप्रदेशे तृतीयप्रहरे तु शब्द काकः
नृपति प्रसादमिष्टान्नभोज्यं वदाति कुशब्दः पुरस्तौ पुंसां चौरभयकरोति ६ इति वसंतराजटी
कायां काकरुते द्वितीयप्रहरे शुभाशुभफलं तृतीयप्रहरे पंक्त्यां पूर्वस्याविरुतः अथयाम्येश
शब्दः वृद्धितया चौरभयं ब्रवीति तथैव दिशि दृष्टस्तु रामागमनं भयं च यात्रासु च कार्य

मध्ये स्वरस्यापि गमस्य काकः चौराग्निसंत्रासविरुद्धवार्तां ब्रवीति रुद्धैः रटितैः अ
रुद्धैः सभार्यगुर्वागमनं भयं च ६ बहुप्रदेशे प्रहरे द्वितीये काकः सशब्दो नृप
तिप्रसादं मिष्टान्नभोज्यं च ददाति पुंसां करोत्यसौ चौरभयं कुशब्दः ७ इति वा
संतराजे शुभाशुभफले । पंक्त्यां विरुतः प्रहरे तृतीये वृद्धिं तथा चौरभयं ब्रवी
ति दृष्टस्तु रामागमनं भयं च करोति यात्रासु च कार्यसिद्धिं १ आग्नेयविभागे पि
भयं कलिं स्याद्विरुद्धवार्ता विफलं च यात्रा भवेद्विरुद्धैर्बलिभिर्विरावैर्जयाद्धि
वार्ता ● भवेद्धि युद्धं २ कुकुम्भे प्राच्यां कुरुते तु नित्यं निरोगतां तथा स्त्र्यागमनं विरुद्धं
गः स्त्रुद्राशिकार्याणि च यांसि सिद्धिं सर्वाणि सन्मुख्ये तयान्तराणाम् ३ ॥

सिद्धिं करोति अथेति आग्नेयभागे विरुद्धैः बलिभुग्विरावैः अतिभयं कलिः स्याद्विरुद्धवार्ता वि
फला च यात्रा भवेत् पुनः विरुद्धैर्जयाद्धि वार्ता च भवेत् २ अथ प्राच्यां रटितेस्यां कुंभिविरुद्ध
गः अतिनूतरोगं तथा स्त्र्यागमनं कुरुते नराणां स्त्रुद्राशिकार्याणि सर्वाणि तन्मुख्यत्वेति
तदेव कार्यमुख्यं यात्रास्य भावः तन्मुख्यत्वात्तस्याः सिद्धिं यांति ३ ॥ ॥

96A उत्तरदेशे तृतीयप्रहरे काकस्वरिते जलागमः स्यात् तथा मिष्टान्नलाभो विपनंवोनमंतः स्म
द्रागमस्म्रयोषागममाभीष्टजयादिवार्ताः भवंति याज्ञासुचकार्यनाशः स्यात् ४ पश्चिमे नृपात्स
लाभः स्यात् दूरगध्वयानमिति· दूरेच्च ध्वनियाने गमनं सुहृदागमस्म्रयोषागममाभीष्टजयादिवा
र्ताभावतिरम्यैः रवितैः अर्थसिद्धिः स्यात् ५ वा नालयेति वायव्ये दुर्दिनमेचवार्ताभवंतिचौरा
प्तिनष्टार्थसमागमौ वाभवतः तथा संतोषवार्तावरयोषिदाप्तिस्त्वभवति मधुरेस्वे याज्ञा प्रशस्ता
स्यात् ६ याम्ये तृतीयेति तृतीयेयाम उद्दीच्याकाकेविरवति सति नृपसेवकानां अर्थ

उत्तरदेशेजलदागमः स्यात् मिष्टान्नलाभो वियवोनमंति स्म द्रागमस्त्रपि विर
द्ववार्ताभवंतियाज्ञासचकार्यनाशः ४ स्यात्पश्चिमेनृपात्धनस्यलाभो दूराध्वया
नेसुहृदागमस्त्र योषागममाभीष्टजयादिवार्तायाज्ञासुस्थेरटितेर्थसिद्धिः ५ वा
तालयेदुर्दिनवातमेचाचौरातिनष्टान्यार्थसमागमौ च संतोषवार्तावस्योषि
दाप्तिर्याज्ञारवेस्यान्मधुरैप्रशस्ता ६ याम्येतृतीयेविरवत्युदीच्याकाकेषलाभो
नृपसेवकानां भोग्याप्तिवृद्धिः शुभराचवर्ताप्रयाणाकेवैश्यसमागमस्त्र ७
दिशंपथकारेकुरुतेसुशाखोभोम्यजमंपेद्दांतिवाली कुरुरा वस्त्रप्रदेशेतिलतंदु
लाभ्यांभोम्यंससताबूलमुपारयाति ८ इतिवसंतराजशाकुनेति· ॥ राम ॥

लाभः स्यात् तयाभोप्त्रवृद्धिर्भवतः शुभराचवार्तातथाप्रयाणाकेवैश्यसमागमस्त्र ७ द
दिशंपथकारेति· अथकारेइशानदिशिसुशाखः भोग्येजमंपेद्दांतिचकुरुतेकुशाखः कलिंकरोति
वस्त्रप्रदेशेतिलतंदुलाभ्यांभोम्यंससतांबूलमुपारयाति ८ इतिवसंतराजटीकायांकाकस्तेदि
कप्रकरणेशुभाशुभफलम् ॥

८७ तरीयेप्रहरेवेंद्यापूर्वस्यामर्थलाभः स्यान्नभूमीशप्रजाभयरद्धिरोगास्युः वहेर्विभागेवायसवासितेनभ
यरोगमृत्युशिघ्रागमाः स्युः १ याम्येति याम्येदक्षिणस्यांकरवेरुतितस्वरवैरभीतिस्यात्तोतथाशिघ्रा
गमः रोगिमृत्यु स्यातु याम्यांमहतीप्रवृद्धिः अभीष्टसिद्धिः पद्धिः पश्चिचोरयुद्धंचस्यात् २ दिशिति
प्रतीच्यांचतुर्थेप्रहरेद्विजातिरम्येतितत्तोर्थलाभः तथायोषिद्वाप्तिविजय संबुद्धिः स्यात् प्र
यारोसिद्धिः स्यात्नृपविरुद्धंचेति ३ वायव्येति वायव्यभागेकरटस्यशब्दैः प्रियामानिनीयायो

पेंद्रांतृतीये प्रहरेर्थलाभोभूमीशप्रजाभयरद्धिरोगाः वन्हेर्विभागेभयरोगमृ
त्युशिघ्रागमोवायसवासितेन १ याम्येरवेतस्करचौरभीतिः स्यात्तोविशिघ्राग
मरोगमृत्युः साद्यातुयाम्येंमहतीप्रवृद्धिरभीष्टसिद्धिः पथिचोरयुद्धं २ दिशिप्र
तीच्यांप्रहरेचतुर्थेद्विजातिरम्येतितत्तोर्थलाभः आयातियोषिद्विजयंचवृष्टिः
सिद्धिप्रयाणेनृपतिद्वंद्वंच ३ वायव्यभागेकरटस्यशब्दैःस्यातियोषित्प्रियमा
गेपथिकोभ्युपैतितालकलाभः कुशलस्यवार्तास्तुरपाथनाप्तिस्तुरगाधिरूढो
याज्ञाविरुद्धेम्रियतेचरोगी ५ स्यानैर्ऋदिशिस्याद्बलिभुग्विरावैः सवर्णवार्तास
जनोविनाशः ब्रह्मप्रदेशेप्रहरेचतुर्थवार्ताभवेन्मुख्यमिकावसिद्धिः ६ ॥

विद्रवतिस्याआयाति ताप्यादिनसप्तकेनधवंप्रवासोभवति ग्रामनेऋतेचशीघ्रागमः स्यात् ४
कुबेरइति उत्तरस्यांपथिकः अभ्युपैतितथालांकूलस्यालाभः कुशलस्यचवार्तातथावेश्याद्
नाप्तिः तुरगाधिरूढोचयाज्ञाविभूत्येभवतिम्रियतेचरोगी ५ स्यातनैर्ऋदिशिस्थः बलिभगवि
रावैः सुवर्णवार्तास्यात्स्वजनस्यविनाशः ब्रह्मप्रदेशेतृतीयेप्रहरेयाज्ञभव्यमिकाभवत् त
थेष्टस्यसिद्धिश्च ६ इतिवसंतराजटीकायांकाकरुतेचतुर्थप्रहरकथनम् ॥

97A यदिति दिक्प्रहरक्रमेण शाकुनिकैर्विमिश्रं शुभाशुभं यद्दर्शितं तत्र दीप्तः शब्दः काकः अशुभो पठतीति शां
तस्थः काकः श्रेयस्करः स्यात् १ रम्य इति दीप्तदिशि रम्यरवे स्वनिशांतदिशो पश्यन् काकः भूरिफलं द
दाति असौ काकः तद्देवतं वितरतीति दीप्तस्थितः दीप्तकाष्ठामपश्यति २ मध्य इति यथा येन प्रकारेण
उष्टमत्र फलमुपदिष्टं तेन प्रकारेण दीप्तदिशि स्थितः सन् ध्वांक्षो विरुद्धं विरुवन्प्रदीप्तां ककुभं निरीक्ष्य
माणः करोति ३ काक इति प्रशांताभिमुखः काकः अतः केऽडुष्टफलं ददाति दीप्तास्थितः उष्टफलं ददा

यद्भाषितं शाकुनिकैर्विमिश्रं शुभाशुभं दिक्प्रहरक्रमेण तत्राशुभं पठति दीप्त
शब्दः श्रेयस्करः शांतरवस्स काकः १ रम्येरवे दीप्तदिशि प्रपश्यन् शांतो दिशं भू
रिफलं ददाति तद्देवतं वितनुरम्य सौ चेद्दीप्तस्थितः ~~ध्वांक्षो विरुद्धं विरुवन्करो~~ पश्यन्निदीप्तकाष्ठां २ य
थोपदिष्टं फलमत्र उष्टं तथैव तद्दीप्तदिशि स्थितः सन् ध्वांक्षो विरुद्धं विरुवन्करो
ति निरीक्षमाणः ककुभं प्रदीप्तां ३ काकः प्रशांताभिमुखोऽत्ति तुष्टं दीप्तास्थि
तोऽडुष्टफलं ददाति शांतास्थितः शांतदिगीक्षणो न सूक्ष्मारवेऽल्पं कथयत्यनिष्टं ४
शांतस्वरः शांतककुप्प्रदेशे दिशन्प्रदीप्तां ककुभं च पश्यन् ददात्यभीष्टं फलमल्प
मेव दीप्तामपश्यंस्तु तदेव पूर्णं ५ आकारचेष्टारवभावविज्ञो दग्धादिकाष्ठादिन
योः क्रमेण सदाभियुक्तः प्रतिरूपयेत्तिवरैतितैः काकरुतेन मनुष्यः ६ ॥ ॥

ति शांतास्थितः शांतदिगीक्षणो न रुक्षारवः अल्पमनिष्टं कथयति ४ शांत इति शांतककुप्प्रदेशेति
ष्ठन् शांतस्वरः प्रदीप्तां ककुभं च पश्यन् अभीष्टफलमल्पमेव ददाति दीप्तामपश्यन्पुनस्तदेव पूर्णंफ
लं ददाति ५ आकार इति तेऽभियुक्ताः पण्डिताः आकारचेष्टारवविभागविज्ञा दग्धादिकाष्ठादिया दा
तितेतयाः प्रमाणो निरूपयेत्तेन मनुष्यः काकरुतं विंदति ६ इति शकुनयकमोचनादिसकोतकाम-
वसंतराज काकरुते दिक्चक्रप्रकरणं प्रथमं १ ॥

९८ वर्षइति वर्षाकालमधिकृत्यप्रथुनाबलिभृतः क्रमात्प्रालयांकाकविचारंसंदर्शशाकुनंसकलशग
कुनोत्तमंप्रोच्यते १ वैशाखइतिवैशाखमासेनिरुपद्रवेषुकाकस्यप्रभावनीडंभवति तथाप्युष्केषुनिद्ये
षुसुकंस्केषुवृत्तेषुदुर्भिक्षभयादिहेतुर्भवति २ प्रशस्तइति यदिप्रशस्तवृक्षेपर्वशाखामाश्रित्यकाके
नकुलायंकृतंतदावृष्टिरिष्टाकुशलंच तथाप्रमोदः निरोगतांराज्ञोविजयश्चभवति ३ आग्नेयइति
आग्नेयशाखारचितेनीडेवृष्टिरल्पाः भयंकलिश्चदुर्भिक्षंशत्रुभ्रवदेशभंगाश्च चतुः पदानांभवति

वर्षकालमथकृत्यकिंचत्प्रोच्यतेबलिभुजोधुनाक्रमात् प्रालयोत्थकंविचार
संदर्शशाकुनंसकलशाकुनोत्तमं १ वैशाखमासेनिरुपद्रवेषुद्रुमेषुकाकस्यसु
भावनीडम् निर्देषुशुष्केषुसकंटकेषुद्रुमेषुदुर्भिक्षभयादिहेतु २ प्रशस्तवृक्षेप
रिपर्वशाखामाश्रित्यकाकेनकृतंकुलायंगृहंतदावृष्टिरिष्टाकुशलप्रमोदैर्वि
रोगितास्याद्विजयश्चराज्ञः ३ आग्नेयशाखारचितेचनीडेस्यादवृष्टिरल्पाग्निभयंक
लिश्च दुर्भिक्षशत्रु[illegible]गाश्चचतुष्पदानां ४ याम्यासशाखासु
चवायसेननीडेकृतेल्पंजलपातमाहुः व्याधिप्रकोपंमरणंसमंतात्त्रस्तंचशत्रुवि
रोधितांच ५ नैरृत्यशाखासुचवायसेननीडेचनोवर्षतिवार्षिकाले पीडानराणां
विदुरभीतदुर्भिक्षयुद्धानिभवंत्यवश्यं ६ नीडेकृतेपश्चिमवृक्षशाखामाश्रित्यका
कैः कथितावृष्टिः निरोगितासेमसुभिक्षवृद्धिसंपत्प्रमोदाश्चभवंतिलोके ७

याम्येति याम्यासुशाखासुचवायसेननीडेकृतेः ल्पंजलपातमाहुः तथाव्याधिप्रकोपंमरणंसमंतात्त्र
स्तंयंशत्रुविरोधितांचस्युः नैरृत्यमीतिनैरृत्यशाखारचितेकुलायेपवर्षाकालेपर्जन्यश्चनोवर्षति अव
ग्रहपन्नराणांपीडाविडरसैरभीतिः दुर्भिक्षयुद्धानिचभवंति ६ नीडइतिपश्चिमवृक्षशाखामाश्रित्यका
कैः नीडेकृते: सिवृद्धिः संपत्प्रमोदाश्चभवंति ७ ॥

98A वायव्यइति वायव्येशाखासुनीडेकृते प्रभूतवातात्पजालाः पदीयोः स्युः तथामुखकेपद्रवस्तस्यनाशाय
स्युपद्मयोदोगमद्वविरोधास्युः कुबेरइति कुबेरशाखामधिकृत्यनीडेकृतेपावृष्टिरवृष्टिर्नाशोभवेत् तथा
स्मिन्जातेसुक्षेमसुभिक्षसौख्यनिरोगवृद्धिसमृद्धयः भवंति ९ ईशानइति ईशानशाखासुचवृष्टि
रल्पास्यात्वैरंप्रजानांउपसर्गदोषोस्यात्तातथा बांधवानांकलहप्रवृत्तिः स्यात्तथापखलोकःमर्या
दयाहीयतेहीनोभवतीत्यर्थः १° ब्रह्माग्रइति ब्रह्माग्रनीडे बुभ्रतिवर्षकालःतरोमध्ये मध्यमतोयपातः

वायव्यशाखासुकृतेवनीडेप्रभूतवातात्पजलाश्चमेघाः स्युर्नृपकोपद्रवस्तस्यना
शः यस्युद्मयोद्वेगमद्वविरोधाः ८ कौबेरशाखामधिकृत्यनीडेकृतेभवेत्प्रावृषि
वृष्टिरिष्टा भवंतिचक्षेमसुभिक्षसौख्यनिरोगतावृद्धिसमृद्धयोस्मिन् ९ ईशा
नशाखासुचवृष्टिरल्पावैरंप्रजानामुपसर्गदोषः स्याद्बांधवानांकलहप्रवृत्तिर्म
र्यादयाहीनकपवलोकः १° वृक्षाग्रनीडेत्वतिवृष्टिकालेमध्येपुनर्मध्यमतीय
पातः तत्कापिवृष्टिर्नभवत्यथस्तात्स्फुटेदिशोतानदिशोस्फुटत्व ११ अवृष्टिरे
गादिभयादिवृद्धिंविद्याच्चभूमौबलिभुक्कुलाये स्युश्चैवचट्टहोमराज्ञनाशप्राका
रंरंध्रेषुभयंप्रभूतं १२ निम्नदेशेतरुकोटरेवावल्मीकरंध्रेषुवनीडपीडा का
कस्पनीडेरुगवृद्धिदोषैर्भवंतिसस्यानियमेनदेशाः १३ इतिकाकस्व्यालप्र०२

स्यात् अथस्तान्नीडेकृतेनकापिवृष्टिर्नभवतिदिशः अस्फुलटत्वात्यथोतोस्फुटंनभवति ११ अवृष्टिवि
षभूमौचबलिभुक्कुलायेकृतेअवृष्टिरोगादिभयादिवृद्धिंविद्यात् तथास्युश्चैवचट्टहागमनाद्विनाशोसो
तो तथाप्राकररंध्रप्रभूतमतिभयंभवति १२ निम्नइति निम्नप्रदेशेतथातरुकोटरेवल्मीकरंध्रेअवनीष
पिकाकस्पनीडेसतिभयवृष्टिदोषैः नियमेनदेशाः स्युः १३ इतिशकुनमयकरमोचनादिवसंततरा
शीकायांव्यालयप्रकरणंद्वितीयं २ ॥

९८ अथकाकअंडविचारः एकमिति एकेवारुणंभवेत् द्वितीयमग्निसंज्ञकंतृतीयमारुतंचेचतुर्थंनाम
99 पेंद्रं एतानिकाकाअंडज्ञानिपरिकीर्तितानि १ काकइतिवारुणमंडकेचेत्काकाभवेत्तदासर्वसस्यैः
पृथ्वीनंदति अग्निलसंज्ञकाडेमंदेप्रवर्षतितयोन्यत्रस्यवीजस्यप्ररोहोनभवेत् २ मातानीतिससमीरजे
डेज्ञानानिसस्यानिकीटाः शलभाःअकाद्याः रवादेति इंद्रेस्वैंद्रेमंसुभिक्षंमुदितायरित्रीस्यात्तयाग्रमि
मताचसिद्धिः स्यादित्यर्थः २ इतिवसंतराजशाकुनेअंडप्रकरणंतृतीयं २ अथेति अंडनिरू

अथअंडविचारः एकाभवेद्वारुणमग्निसंज्ञंद्वितीयकंमारुतजंतृतीयं पैंद्रं तथा
नामचतुर्थमेवमंडानिकाकाः परिकीर्तितानि १ काकाभवेद्वारुणमंडकेचे
तपृथ्वीतयानंदतिसर्वसस्यैः मंदंप्रवर्षीनलकेतथांडेनोअस्यवीजस्याभवेत्प्र
रोहः २ ज्ञातानिसस्यानिसमीरणोंअंवांदतिकीटाःशलभाःशुकाद्याः ऐंद्रेसमभि
क्षंमुदितायरित्रीस्यादिंद्रंजेडेभिमतावसिद्धिः २ इतिअंडप्रकरणंतृतीयं यात्रा
निमित्तानिवकीर्तयामः सकृत्प्रमानाशाकुनानिमित्ता विज्ञायतानिप्रजहात्यन
र्थानर्थान्सर्वानकुरुतेधनीन१ भुंक्तेबलियद्विषुमंडलेतेप्राणिषुप्राणिष्वि
वर्षिलक्षम प्रनिर्मांस्त्रीभजसेनमेस्तुतुभ्यंरवगेंद्रायसकृत्प्रमाय २ ॥ ॥

परांनेतरं सकृत्प्रमानांयात्रानिमित्तानिशाकुनानितानिवयंकीर्तयामः यानिवीज्ञायअर्थान्नीनः
अनर्थान्नजहात्स्वार्थाअसर्वांकुरुते १ भुंक्तेसोलेपद्विषुमंडलेबलिंभुंक्तेप्राणिषुगणस्या
नेनिर्मांस्त्रीभजसेअतः तुभ्यंरवगेंद्रायनमः सकृत्प्रमायनमोस्तु २ श्रीरामायनमः श्रीकि
सायनमः ॥ ॥

♣

११८

विलोक्येति काकं विलोकात तस्मै विनिवेदयन्तं त्रेणास्यभक्तयुक्तं प्रज्ञां नि ज्ञे कार्यं उद्दीर्यं अध्वगे न शकुनं विलोकनीयेत दर्थं स्वकार्यार्थमित्यर्थः ३ वामेनेति वामेन शाखूमध्युर्वविमेच नमे स्ववामे काकः सर्वार्थसिद्धिं करोति पुनरागमं च रन्ध्ररूपरवं स्मात्द्विपरीतः पुनः न शस्तः कथितः ४ प्रदक्षिणमिति यः काकाः प्रदक्षिणं प्रविश्य वामे विनिवर्तते यातुः असौ गच्छतः पुंसः इष्टं तकार्यसिद्धिं क्षेमं च शीघ्रं पुनः आगमनं च करोति ५ वाम इति यः वायसः वामः कलं रौति

विलोक्य काकं विनिवेदयतस्मै मं त्रेण सज्ञां विधिभक्तियुक्त्या उदीर्य कार्यं निज मध्वगे न विलोकनीय शकुनं तदर्थम् ३ वामेन शाखूमध्युर्वविमचत् बमे स्व वामेन करोति काकः सर्वार्थसिद्धिं पुनरागमं च सुभप्रवेशे तु तरन्ध्ररूपः ४ प्रदक्षिणं यः प्रविश्य यमार्गे वामेन काको विनिवर्तते सौ यातुः करोतीष्टित कार्यसिद्धिं क्षेमं च शीघ्रं पुनरागमं च ५ वामे कलं यो स्य नुलोमयायी यो वाय सो सौ सकलार्थसिद्धिं स्यात् क्रमात् दक्षिणवामशब्दो सिध्ये विरुद्धो विपरीत भूतो ६ पृष्ठे विरावे मध्युर्वविमेच न नु व्रजन्स्वापि मनोहिताय प्रा येणयातारमनुव्रजेतः सर्वे पि काकैः सह शाविरुंगी ७ ॥

५ वाम इति यः वायसः वामः कलं रौति किं हरः अनुलोमयायी सन्न लार्थसिद्धौ स्यात् क्वापि कलरावसिद्धौ स्यादित्यर्थः क्रमाद्दक्षिणवामशब्दौ सिध्ये स्यातां ततो विरुद्धौ विपरीत भूतौ ज्ञेयौ ६ पृष्ठे इति पृष्ठे मध्युर्वविरावे विरुंच न नु व्रजं स्वहिताय अभिमतः प्रायेणयातारमनुव्रजेतः सर्वे पि विरंगाः काकैः सह शाश्येयाः ७ समाप्यनमः ॥

कृतांतइति कृतान्तरवेयः पुरतः प्रयाति पुरःस्थितः योमद्दमारथ्यातिहर्षितो भवति शिरःशं
भ्रमणायः कंडूयते सो पुंसांशुभमीष्टफलंब्रवीमि ६ स्तंभे गजानामिति गजानांस्तंभे नियंते गजा
प्रि: स्यात् गजाधिरूढः काकः पृथिवीपति त्वं कुरुते तुरंगमे स्थित काको भूमिलाभं करोतिध
जेस्थितः काको विजयं करोति ८ प्रसादेति कूपेस्थितः प्रसादलाभ विजयं च करोति नदीवेदास्ति
स्थितःक्षिप्रंकार्यसिद्धिंकरोति पर्णीचरे अंडे चाधिरूढोधाहतःसुशकुःसनयनाप्तिरद्धिंकुरुते १० प्रसादे

कटेंतारवेयः पुरतः प्रयाति पुरःस्थितो यो मुद्दमारथ्याति कंडूयते सो यः स्वशिरोभ्र
मसो पुंसां तदाभीष्टफलं ददाति ८ स्तंभे गजानां नियंते गजाप्तिं गजाधिरूढ
पृथिवीपतित्वं तुरंगमे वाहनभूमिलाभं करोति काको विजयध्वजे च ९ प्र
सादलाभं विजयं च कूपे क्षिप्रं नदीवेदासि कार्यसिद्धि पर्णीचरे देवयनाप्तिरद्धि
धाहतोधिरूढः कुरुते सुशकुः १० प्रसादस्थान्योद्धपद्दस्यपृष्ठनिष्पन्नसस्यावनिशा
द्वलादौ धाहतोधिरूढोयने सायनाय रौतिस्त्रियं यकृति युग्मरावः १११
गेवानवगोमयस्थे वटादिषुक्षीरतरुषु पीठस्थितारुवभोजन पान सिद्धं विश
चेतुर्वर्न्नविनश्यत्यवश्यं १२ ॥

तिनत्र प्रमादरो देवभूपानांगृहस्थान्पोद्धपो यो न्यराशिः हर्म्यसम्मान्यगृहंस्वपृः सस्याढ्यीनांप्रगृही
द्वानिष्पन्नसस्यामेवं स्थितावनिः शाद्वलं वालतृणं प्रादिशा हृदन्येषां प्युभवस्तूनोपविग्रहः
पवुधाहतोधिरूढः यनसायनाप्य भवति युग्मशकुःयाराैतितदास्त्रियंयकृति ११ १११ इति
पृष्ठेतथापुरोनवगोमयस्याः वटादिषुक्षीरतरुषु स्थितः कवन्भोजनपानेवितरतिविष्णच
कुर्वैत्रवश्यमितिभावः १२ श्रीराम ॥

100A अन्नाद्य वर्च इति अन्नाद्यवर्चः फलमूलपुष्पमांसादिभिः प्राणिमुखः काकः दृष्टमात्रः सदैवाभिमतान्
यस्ति दृष्टे स्यात्तत्रयामिष्टान्नभोज्यायनुदेवभवति १३ नारीति नारीशिरः प्राणिमुखः काकस्य शब्देन व
निताधनाप्तिः स्यात् शय्यादिस्थस्य रुतस्य शब्दैः सुजनेन सार्द्धं समागमः स्यात् १४ गोपृष्ठ इति गोपृ
ष्ठ दूर्वांतरु गोमयेषु तुं उं निचयेन अग्रेः वलोकितः तथान्यस्याहारं ददाति बलिभुग् विविधं भोगजनं
(?) स्यात् १५ धान्यमिति धान्यं पयो वारस्थि वा वाद्य यद् विशेति सनिधि लाभकारी स्यात् यस्य अ
दृशाति १५ धान्यमिति धान्यं पयोवारस्थिवावाद्ययद्विशेति सनिधिलाभकारी स्यात् यस्य अ

अन्नाद्यवर्चः फलमूलपुष्पमत्स्यादिभिः प्राणिमुखः सदैव संदृष्टमात्रेऽभिमता
र्थसिद्धयेमिष्टान्नभोज्याय मुदैव काकः १३ नारीशिरः प्राणिचरस्थितस्य काकस्य
शब्दे च निताधनाप्तिः शय्यादिरूढस्य च तस्य शब्दैः समागमः स्यात् सुजनेन सार्द्धं १४
गोपृष्ठ दूर्वातरु गोमयेषु तुंडं विचर्च्यन्न वलेकितो यः आहारमन्यस्य तथा ददाति
भोग्ये बलिभुग् विचित्रं १५ धान्यं पयो वारस्थि वाद्य वाऽन्या विशेति यस्य प त्रि
लाभकारी करोति लाभं पुरतः स दृष्टो यस्यास्ति वक्त्रे फलमप्य पुष्पं १६ र
स्ते पुरम्पांकुरपत्रपुष्प छायाफलाढ्येषु सकुल्प्रमस्य शब्देन सिद्ध्यन्त्य सकलनरा
णां सदैव सर्वाणि समीहितानि १७ प्रशांतनादः शिखरे तरूणां सीसंगसे स्त्रिया
करोऽभियते यात्यादि कूटेषु तथान्नलाभं गोपृष्ठगो गोवनितापनाप्तिः १८

स्य वक्त्रे अप्य पुष्प फलमस्ति स पुरः दृष्टः सन्नलाभं करोति १६ वृक्षेष्विति रम्यांकुरपत्रपुष्पच्छायाफला
ढ्येषु वृक्षेषु सकलप्रमस्य शब्देन नराणां प्रसन्नचित्तेन नरं सदैव सर्वाणि समीहितानि सिद्ध्यन्ति १७ प्र
शांतशब्दः करटः सीसंगसे स्त्रियं विधयते तथा धान्यादि कूटेषु अन्नलाभं करोति तथा गोपृष्ठगः गोवनि
तापनाप्तिं १८ ॥ राम ॥

होममिति करभस्य न पृष्ठे होमं विधत्ते खरस्य पृष्ठे अग्निमयं च यं च काकः करोति कुशपृष्ठे का
कः धनार्थं प्रयत्नलाभं च करोति अनलग्रंथकेतस्येतस्यैव पृष्ठे स्थितः काकः स घोरं रवति १९
स यदि इति सोऽविमपृष्ठस्थः मतंगसंस्थः मरणं करोतीति चितास्थसंस्थः कार्यसिद्धिं करोति काष्ठ
मध्यस्थितः कलिं करोति २० यदि इति यः काकः दक्षिणां व्रजति दक्षिणेन प्रयाति पश्चादभिमुखो
भूयैति कृतारवः यः प्रतिलोमगत्या पृष्ठे प्रयाति स रक्तं पातयति २१ वाम इति बलिभोजनस्य वा

होमं विधत्ते करभस्य पृष्ठे खरस्य पृष्ठे अग्निमयं च यं च कुशस्य पृष्ठे धनमर्थलाभं तस्यै
व पृष्ठे यनलग्रंथके १९ स घोरं रवं सेविमपृष्ठसंस्थे मतंगसंस्थे मरणं करोति
कार्यसिद्धिं चितास्थसंस्थः काकः कलिं काष्ठमध्यस्थितस्य २० यो दक्षिणां व्र
जन दक्षिणेन प्रयाति पश्चादभिमुखो भूयैति पृष्ठे प्रतिलोमगत्या कृतारवः पा
तयते स रक्तं २१ वामे रवः दक्षिणगतः ततो यः सोऽनर्थहेतुर्बलिभोजनस्य वाम
प्रदेशे प्रतिलोमयानं विज्ञाय लाभो गृहस्य वनेन प्रयाति पृष्ठे यदि दक्षिणेन कृ
तारवस्तद्रुधिरस्रवः स्यात् वल्लीवयज्ञादिचयो गृहीत्वा प्रदक्षिणं यातः स सर्पभी
त्यै २२ गोपुच्छवल्लीकवृतास्य दृष्ट्वा रवं सेवेत सर्पविलोकनाय स्यात् स्वरस्य वे
गारचितास्थितस्थः काकः प्रकुर्वन् कचर्वणं २४ ॥

मे रवः ततः दक्षिणगतः यः स्यात् असौ अर्थहेतुर्भवति वामप्रदेशे प्रतिलोमयानं विज्ञाय स्यात् यतः
तेन गृहे धनलाभः स्यात् २२ प्रयातीति यदि दक्षिणेन कृतारवः पृष्ठे प्रयाति त ॥ रुधिरस्रुतिः स्यात्
वल्लीवरज्ज्वादिचयो गृहीत्वा यः प्रदक्षिणं याति असौ सर्पभीत्यै स्यात् २३ गोपृष्ठेति गोपृष्ठवल्ली कवृ
तास्यरोपोरुवन्नशब्दायमानः स सर्पविलोकनाय स्यात् अंगारचितास्थिसंस्थः काकः कचकार्पणं
च प्रकुर्वन् मृत्यवे स्यात् २४ ॥

हस्तम्बुकरोति यः प्रसार्यचित्ते रुवन्निति काकः पुरो सवेनहानिरूमोकरोतिति षूत्रपृष्ठशाब्दः पुनः मृत्युंकरोतियः प्रसार्यवित्ते
101A रुवन्निति काकः पुरो सवेनहानिरुमोकरोतिति ष्वपृष्ठशाद्ः पुनः मृत्युंकरोतियः प्रसार्यचित्ते

वदनेत्रास्ते सेवलिभोजनः सर्वत्रनिंद्यः स्यात २५ वामइतिमीरसहारुखंडसंताडयनवामोपिअस्र
कपातभयेमृत्युंवा कुरुते चेत्स्था अस्थिभंजनथुवमस्थिभंगवक्षिपद्मो माना चेयंजल्पति २६ वाम
इति विष्णुवृक्षेवतवायोअतिरोगंकुरुतेति तेच्चवृत्ते कालिकालनाशी स्यात्तासवे हकर होस्थि
इति विष्णुवृक्षवत्तवायोअतिरोगंकुरुतेति २७ वेपइति भग्नशाखेभूरुहिवंयोभवेत तथा स
तः पक्षैर्विधुन्वन्सूचे विरुवन्मृत्युयादयाति

रुवनपुरोहानिरुमोकरोति मृत्युंपुनर्निष्ठुरपृष्ठशाब्दः प्रसार्यचित्तेवदनंयआस्ते
सर्वत्रनिंद्योवलिभोजनोसौ २५ वामेप्यसत्कपातभयंमृतिंचसंताडयन्नीरसच
निरवंडे चेच्चास्थिभंजनपूर्वमस्थिभंगंवेयंवयजल्पमानः २६ वामोपिरोगंकुरु
ते विष्णुवृक्षेवितेयवृत्ते कलिकार्यनाशोपेते विधुन्वन्विरुवं स्वरूढसंकेरके
मृत्युमुपादयाति २७ वयोभवे रूरुहभग्नशाखो वयेलताभिः परिवेष्टितेस्यात
रम्येतरौ केटकिपुलहस्ते सदा भवेतो कलिकार्यसिद्धिः २८ वृक्षाग्रापिरूढे समरेन
यायात प्रयातिचेत्स्यात खलुवज्रपातः अत्रवसंकरंभस्तुणकाष्ठ रूरभस्मादिसे
स्थोविनिहंति कार्यं २९

ताभिः परिवेष्टिते वेयः स्यात्कंटकविरहयुक्तेरम्येतरौकलिकार्यसिद्धी स्यात्तो २८ वृक्षाग्रइति वृक्षाग्र
रूढे सरवे काकेनयायात चेत्प्रयाति तदा खलुनिश्चयेन वज्रपातः स्यात अवकरभं तृणकाष्ठ
रूरभस्मादिसंस्थ इति तत्रावस्कर उकरडोइतिलोके प्रसिद्धः अंभः पानीयं तृणानि प्रतीतानिकाष्ठ
प्रतीतं रूरं रसपादिभस्म प्रतीतं आदिशब्दान्यो ह्यानिष्ठवस्तुनां परिग्रहः तत्रसंस्थः कार्यं विनिहंति॥
२९ ॥

वल्लीतिवेल् काकमुखेयत्तानिदृष्टानिभवंति एतानिकानीत्यपेक्षायामाह वल्लीतिवल्लीकीदृद्वर
ज्ञावमः केशाः केशाः स्रुष्क काष्ठप्रतीतंचर्मप्रतीतं अस्थिशरीरावयवः जीर्णांबरंजीर्णवासवल्कला
निवृक्षत्वचः अंगारः प्रतीतः पंकः कर्दमाउल्मुकंअंचुग्रांउइतिप्रसिद्धंकर्पराणिप्रकोत्तानि ३०
पुण्यक्षयानि तदानीपुण्यक्षयः पापसमागमस्तथामहाभयंरोगसमुद्भवश्चवंधोवधः सर्वथा
नापहारिहत्यादिकंपथिमेदृरेवास्यात् ३१ऊर्ध्वाननइतिऊर्ध्वाननः चंचलपक्षयुग्मः क्रुःनादः का
कः मृत्युविरयातिक्षयायुद्ध्व३चत्रास्थियानवादिवकाष्ठादिकजुटनाच्च इतितउक्ष्णवाप्रतीताआयुधं
वल्लीवरत्राकचस्रुष्ककाष्ठचर्मास्थिजीर्णवरवल्कलानी अंगाररक्तोल्मुककर्प
राणिदृष्टानिवेलाकमुखेनरानी ३ पुण्यक्षयपापसमागमश्चमहाभयंरोगस
मुद्भवश्च वंधोवधसर्वथनापहारइत्यादिकंस्यात्पथिमेदृरेव ३१ऊर्ध्वाननस्थचं
चलपक्षयुग्मः काकः क्रुनादोविरयामृत्युं क्षयायुधः क्षउचारस्थियानवादिज
काष्ठादिकजुटनाच्च ३२ आकुंचितोकोचिद्रूपेनचितोदिक्षवरोभास्करमीक्षनेच
काष्ठादिकंजुटयस्येयाद्यायोयुद्धादिकानर्थकरःखगोसो ३३तुंडेनपिक्ष्वविलख
नखरेणस्वरेणयोरोतिनिशीक्ष्यतेकं पकेनपादेनतथोपविष्टोब्रूतेसवंधपुरस्तो

प्रहरणं क्षउमात्रप वारणोप्रहरः क्षेमः अस्थिप्रवीत्तयानंवाहनंवादिउंतरंगंकाष्ठप्रतीतंआदिशब्दा
दन्यपीफापरिग्रहः एतेषांचचाजुटनात्मत्युविरयातिइत्यर्थः ३२ आकुंचितइति आकुंचितपक्षो
निर्दयनसतथाअप्रेपनस्थितइति अपदेतंचचलंचितयस्यसतथादीप्तस्वरइति दीप्तस्वरोयस्यसतथा
यः भास्करेद्वीक्षतेतथायःकाष्ठादिकंजुटयतिसोसोखगः युद्धादिकानर्थकरः स्यात् ३३ तुंडेने
तितुंडेनमुखेनपक्षविलिखनखरेराणीवेषायोरौतिपुनरर्कंनिशीक्षतेतथापकेनपादेनउपविष्टः
सपुरुषः मनस्यबंधस्यब्रूते ३४ ॥

102A

विट्गोमयेति यस्य मूर्ध्नि विड्गोमयेन्पतति तस्याग्ने नलत्रासरुजौ भवेतां यस्याग्नेस्थिरविडं विनश्यति
ग्रस्सेयस्य नगरीतूर्णं प्रयाति ३५ बद्धेति प्रियासैः अस्य प्रदेशे विरुवन् ग्रवर्त्मीकल्लिवरोसंजनय
ति मनुष्यमातंगतुरंगमानि शिरोपि रूढः तेषां नियनाय भवति ३६ नदीतनदीतटे अरण्ये वा रव
रवारेणारुवन् गंतुरगः क्वापि हितायनमतः दृष्टचेष्टः क्वचिदेव न दृष्टः ३७ पाशाहति रवेभास्थानम

विट्गोमयैर्न्यस्यति यस्य मूर्ध्नि तस्यानलत्रासरुजौ भवेतां यस्यास्थिरविडं विलग्न
त्यसौ तु प्रयाति तूर्णं नगरीं यमस्य ३५ अस्य प्रदेशे विरुवन्नायियासोः कलरेरे
येन नयत्यवश्यं मनुष्यमातंगतुरंगमानां शिरोधिरूढो नियनानि तेषां ३६
नदीतटे वापरत्र रण्ये खरस्वरो व्याघ्रभयाय गंतुः नैवातरः क्वापिमतो हिताय
नष्टचेष्टः क्वचिदेव दृष्टः ३७ याम्येऽयमे सैन्यवधाय काकोहृष्टोरवेभास्थतम
स्तकेषु आयाति यस्याभिमुखो बलस्य युद्धाय मे तस्य पराजयः स्यात् ३८ स गृ
ध्रकंकैः कटकेऽपस्य काकैः प्रविष्टैः पशितं विनापि संयुध्यमानैर्यदिभिः स
मः स्यात्समहाहवः संधिरयुध्यमाने ३९ द्विकसधनकवक्त्राध्यकोहंसमुद्यतं
शत्रुबलं प्रपश्यन् आशीजयेनत्यातिभूमिपानां कृताधुनिः हीरतरोचकाकः

स्तकेषु दृष्टः काको यात्रायामे सैन्यवधय भवति यस्य बलस्याभिमुखमायाति तस्य न द्वेयामे पराजयः
स्यात् ३८ सगृध्रइति सगृध्रकंकैर्न परस्य कटके प्रविष्टैः विनाशं युध्यमानैः अभितः समंतात् सहा
हवः स्यात् अयुध्यमानैसैः संधिः स्यादित्यर्थः ३९ द्वि न्नूधनकवेतित क्वचिन्नंकृशास्त्रादिधजः प्र
नीतः कुमातपवारणं पते युकृतः अधिकोति कृतधुनिः जयं वेति ४० ॥ ॥

गतीति गती स्वरेवायसस्य प्रयुक्तो प्राच्यां पूर्वस्यां उदितवैपरीत्यात् फलाय स्यात् एवममुना प्रका
रेण प्रभूतो जनो ज्ञ्यदाचरति तत्र तायागमार्थो विवेतव्यः ४१ दिगिति दिग्यामचक्रे तु यानि शुभा
शुभानि फलानि प्रतिपादितानि प्रतिष्ठमानस्य तानि तथाविधानि भवेति संति इति वदंतीति तात्पर्या
र्थः ४२ इति शत्रुंजयकरमोचनादि सुकृतकारिमहोपाध्यायश्रीभानुचंद्रविरचितायां वसंतरा
टीकायां काकरुते प्रकरणं चतुर्थं ४ स्थानइति येयेकाकाः प्राक्तनकर्मणि प्रनोदिताः चेष्टा

गतिस्वरैर्वायसस्य प्रयुक्तो प्राच्यां फलायोदितवैपरीत्यात् एवं जनो याचरति
प्रभूतो यथोदितं तत्र तयागमार्थः ४१ दिग्याम चक्रेपि शुभाशुभानि फला
नियानि प्रतिपादितानि प्रतिष्ठमानस्य भवेति तानि तथाविधानीति वदंति
तज्ज्ञा ४२ इति काकरुते यात्राप्रकरणं चतुर्थं ४ स्थानास्थितानां कथयेति
काकाश्चेष्टाविशेषेण शुभाशुभानि प्रबोधिता प्राक्तनकर्मभिर्यत् लक्षणाय
ज्ञाप्रकरणं चतुर्थं क्रियते प्रयत्नः १ निःकारणं संमिलिताश्च वेलो ग्रामेन्न
नाशाय भवेति काकाः शेषं च चक्राकृतयो वदंति सव्यापसव्या भ्रमणा भयं
च २ विद्यात्तमाद्भव गर्भसस्या राज्ञो रुवंतो जननता विनाश लोकं च चंचु चरण
प्रहारैरुद्वेजयंतः परचक्ररुद्धिम् ३ ॥ ॥ ॥

विशेषेण स्थानस्थितानां शुभाशुभानि कथयेति लक्षणाय तत्ज्ञानाय प्रयत्नः क्रियते १ निः
कारणमिति निःकारणं कारणं व्यतिरेकेण मिलिताश्च वंतः काका ग्रामान्ननाशाय भवेति चक्राकृत
यो सेव्यपदेति सव्यापसव्यभ्रमणा भयं वदंति २ विनाशमिति बहु वर्गसस्या विनाशमाहुः बहवः पक्षी
भूता स्वरधः राज्ञोरुवंतो जनता विनाशमाहुः चंचुचरणप्रहारैः लोकमुद्वेजयतः परचक्ररुद्धिमा
हुः ३ ॥

103A यइतियः स्वल्पंस्नातिग्रंबुविलोक्यरैतिग्रसौवायसः वृष्टिंसमाशंसति जलस्थलप्राणिविपर्य
येवर्षासवृष्टिर्भवतिग्रन्यथाभयंभवति ४ मध्यमिति यस्यवेश्मविमध्यंदिकाकोविरैतिग्रंगं
विधुनोतिचतस्यचौराद्विग्णानिहरेतितथाथ्रुवमन्यः प्रसादः स्यात् ५ ध्रुवन्निति तरणपर्मो
वऊः ध्रुवनन्नहर्षः करटः कृताशभीतिंकरोति प्रस्थितस्यास्थितस्यापिजनस्यदिवस उयेणप्रभृ
तिउः खेस्यात् ६ छायेति प्रस्थापितः स्थानगतस्यवापितस्यछायासुविरुवनकाकः लाभकरो
यः स्नातिस्वल्पंबुविलोक्यरैतिवृष्टिंसमाशंसुनिवायसोसौ जलस्थलप्राणिविपर्य
येषुवर्षासवृष्टिंभयंमन्यदातु ४ मध्यंदिनेवेश्मनियस्यकाकोविरौतिरेद्विधुनोति
चांगं हरंतिचौराद्विग्णानितस्यध्रुवंतथान्योभवतिप्रमादः ५ ध्रुवन्वदृष्टस्तरणप
रिविऊ कृताशभीतिकरटः करोतिस्थानस्थितस्याप्यथवास्थितस्यदुःखंभभूतंदिव
सउयेण ६ छायासुलाभेषुविभूमिलाभविघ्नंजलेग्रावणिकार्यनाशः करोतिका
केविरुवन्नरस्यप्रस्थापितः स्थानगतस्यवापि ७ द्वारप्ररोशेश्यपिरानुलिप्तेविरौति
काकः शिशुनाशनाय पक्षौविरुवन्विरुवंस्त्रहंशांतेप्रदीप्तेचनवेनशस्तः ८
भ्रमन्नथोर्ध्वप्रविधायपक्षौकाकः कृनादः प्रलपंकरोति कुद्धोपिरुठः करटोतरेच
रोगेणमृत्युंकुरुतेनराणांस ९ द्रव्येहृतेचोपहतेरुगोनविनाशलाभावपिताहशास्य
रुक्मस्यपीतेरमतस्यपुष्ठेचेतस्यकार्यासमपेमवेतास १० ॥ ॥

तिभुविभूमिलाभंजलेविघ्नंग्रावणिकार्यनाशं ७ द्वारइति श्यपिरानुलिप्तः काकोद्वारप्रदेशेयदा
विरौतितदाशिशुनाशायस्यात् पक्षौविधुन्वन्विरुवन्विरुवन्शांतेप्रदीप्तेचनशस्तभवेत ८
भ्रमन्निति ऊर्ध्वंपक्षौप्रविधायकाकः कुनादः भ्रमन्प्रलपंकरोतितथाकरटोतरेकुद्धोपिरुठो
नराणांरोगेणमृत्युंकरोति ९ द्रव्येइति खगेनद्रव्येहृतेउपहतेवतादृशेस्यवस्तुनः विनाशला
भावपिमवेतांपीतेरुक्मस्यलाभः शुभलोरतस्यलाभः कार्यासिमंपेवेतस्यलाभोभवेत १० ॥

१०४ प्रश्ने इति रोगवनाशाबुध्या प्रश्ने कृते प्रदीप्ते सुखः स्यात्सुरोगं हृतिशीतप्रदेशे स्थावरः स्थिरो रोगम
104 पाकरोति प्रश्ने इति शुभे प्रश्ने शांतदिगादिस्थ पस्थः शांतस्वरः शुभवस्तुस्थानः योवासाः तं शु
भं वदंति तद्यस्य यो न्यपत्यपरहेतु सरतः १२ विशैतीति कुंभे मणिके ब्रह्ममारो जलभाजनवि
शेषे पराकाकः विशैतितदा गर्भवत्याः सुतजन्महेतुर्भवति केरवीमं च शाखामादाय उड्डीय
ते काकः तदाशान्नागमनाय स्यात् १३ अन्नइति अन्नान्यविषापिशितादिभिर्यैः स्पर्शान

प्रश्ने कृते रोगविनाशबुध्यां हृत्या सुरोगं सुखः प्रदीप्ते शांतप्रदेशे करटः स्थिरे स्था वा
स्थावरो रोगमपाकरोति ११ प्रश्ने शुभे शांतदिगाश्रयस्थः शांतः शुभो वस्तु शुभं स्था
नः यो वायमत्तं शुभं वदंति तद्यस्य येन्यपरहेतुरुक्तः १२ विशैति कुंभे मणिके
पवायः स गर्भवत्याः सुतजन्महेतुः उड्डीयते केरविनीच शाखामादायराज्ञाग
मनाय काकः १३ अन्नान्यविषापिशितादिभिर्यैः स्पर्शान्नृणोभीष्टफलप्रदेसौ
मंत्रादिसिद्धौ वरिणमादिलाभे शस्तो विवादादिविधौ च काकः १४ इष्टार्थदो यदि
वा बाहनस्य बजादिसंस्थस्तरवाविकारी वधागमं जल्पति तोरणस्थो हृद्यार्थदो
दृढतरुस्थितस्य १५ वायसः कुलकुलुध्वनिं यदा व्याहरेद्भवनसंमुखे तदा अभ्यु
पेति पथिकस्त [illegible] दाधिं च सर्वकार्यसुखं वदंत्यम् १६ ॥ ॥

नः [illegible] से अभीष्टफलप्रदः स्यात् मंत्रादिसिद्धे वरिणादिलाभे विवादादिविधौ च काकः शस्तः
१४ इष्टार्थइति अश्वादिककाष्ठेनेषु इष्टार्थदः तथाध्वजादिसंस्थः तरवाविहेतुर्भवति तोरणादे
वधागमं जल्पति दृढार्थिकस्थितस्तु दृढार्थदः १५ वायवसइति यदा भवनसंमुखं वायसः
कुलकुलुध्वनिं व्याहरति तदा पथिको अभ्युपेति अमेधनी सर्वकार्यसुखं दत्वे इति १६ ॥ ॥

104A इदमिति इहास्मिन्लोके इत्यात्तयुगं महाभयं शाकुनिकावदंतिय द्वायसौमे युनसन्निविष्टो इश्पेतय
द्वाकदाचित्यवलोहश्पेत १७ उद्वेगेति अद्भुतदर्शनेन उद्वेगविदेहभय प्रवासेवं पुत्रस्य व्याध्यथ
नापहाराः बुद्धिप्रणाशकुलतापवादान्लोभ वेति १८ शमायेति सूचितउःवराशेः शमायतत्
क्षणमेव बहिः स्नानं कुर्यात्तथा आत्मीयशक्त्या सदक्षिणानि तानि वसनानि द्विजाय दद्यात् १९
इषे दिवि अहः शेषं तिष्ठेत्कायाश्र याग्रपुण्यस्यहानिर्यथा भवति तथेत्यर्थः तथा कृतान्नभ

इदं क्षितेस्त्यात्तयुगं पृथिव्यां महाभयं शाकुनिकावदंति यद्वायसो मैथुनसन्नि
विष्टो दृश्येत यद्वायवलः कदाचित् १७ उद्वेगविदेहभय प्रवासपनहस्य व्याधि
भय प्रहाराः बुद्धिप्रणाशाः कुलतः प्रवादान्नृणां भवत्यद्भुतदर्शनेन १८ शमा
यतत्सूचितदुःवराशेः स्नानं बहिस्तत्क्षणमेव कुर्यात् आत्मीयशक्त्या वसनद्क्षि
णानि द्विजाय दद्याद्वसनानि तानि १९ नयेदहः शेषमपुण्यहान्या शयीत भूमा
वकृतान्नभक्षः स्नात्वा प्रभाते विदधीत शांतिं दद्यात्स्वशक्त्या द्रविणं गुरुभ्यः २०
हविष्यभोजी न भजेत नारीं दिनानि सप्त त्रिगुणानि यावत् अकाकपातं बलिमा
दधीत बलिं चरद्याद्बलिभोजनेभ्यः २१ देशेत्रयत्राद्भुतमेतदुग्रमालोक्यते तत्र स
मापतंति अवृष्टि उर्मिल भयोपसर्गचौराग्निशत्रुद्रवयमनाशाः २२ ॥ ॥

तथा कृतान्नभक्षः भूमौ येनस पुनः प्रभाते स्नात्वा शांतिं विदीते गुरुभ्यः स्वशक्त्या द्रविणं दद्यात् २० हवि
ष्येति सप्त त्रिगुणानि दिनानि यावत् हविष्यभोजी भवेत् नारीं न भजेत् आकाकपातं अतं व्रते आदधी
त बलिभोजनेभ्यो बलिं दद्यात् २१ देशे विति यत्र देशे एतदुग्रमद्भुतमालोक्यते अवृष्टि उर्मिल भयो
पसर्गचौराग्निशत्रुद्रव यमनाशा आपतंतीति २२ ॥

कर्मीरणीति तस्याद्भुतस्योपशमाय राज्ञा शांतिकपौष्टिकानि प्रवर्तयेत् अत्रान्यगोभूमिवसूनदद्या
त्ययावदर्ह यद्दं पुनर्विरस्यात् २३ इति शत्रुंजयकरमोचनादिसकृतकाशिमहोपाध्यायश्रीभानु
चंद्रगणाभिविरचितायां वसंतराजटीकायं काककृतेस्यानाश्रितप्रकरणं पंचमं ५ क्का क्कमिति
क्कां क्कामिति हेमविषेयो विरावः स्यात् किंकिं इति इष्टाशनपानहेतुर्भवति कुंकुमिति शब्दोऽर्थला
भकरेति कंकंकं ध्वनिः कांचनलाभमाह १ केंकेमिति केंके इति शब्दः सीतिचयो खिरा स्त्रेमवति के

कर्मीरणीत स्योपशमाय राज्ञा प्रवर्तते शांतिकपौष्टिकानि अत्रान्यगोभूमिव
सूनिदद्यात् यद्दं विरस्यान्न यथावदर्हं २३ इतिकाककृतेस्यानाश्रितप्रकरणं
पंचमं ५ अथ स्वरविचारः क्का क्कामिति हेमविषेयो विरावः किकीमतीष्टाशन
पानहेतुः करोमि कुंकूमिति चार्थलाभं कंकं ध्वनिः कांचनलाभमाह १ केंके
का मितीदं स्त्रुभलाभं शीकुंकुनिनादः प्रियसंगमाय कुंकुमिति क्रमितिच क
योमी क्रा क्रामिति द्वैवरवैरणाय २ क्रीक्रामिति क्रामितिच द्विसते क्रू क्रूमिति
क्रो क्रूरदीरते प्रविष्टमसणायनृणां गंतुः प्रणाशं कुरुते स्वगारवः ३ क्रौं क्रौ
मितीदं स्त्रुभलाभकारि कुंकुनिनादः प्रियसंगमाय क्रीक्रूमिति क्रयोमी क्रौं क्रामि
ति द्वैवरवैरणाय ४ ॥

तिचयो खिरा स्त्रेमवति कोंकों इति शब्दितं भोगाय स्यात् कुंकु अनेनापत्यलाभः स्यात् केंक इत्यनेन गंतुः
फलं भवति २ क्रौ क्रौमिति क्रौं क्रौं इति नादः सुखलाभकारि स्यात् कुंकुंनिनादोः प्रियसंगमाय स्यात् कुंकुं
मिति क्रिमिति चत्र मी अयः शब्दाः क्रामिति चद्वैवरणाय स्यात् ३ क्रामिति कुंकुं इति क्रूशिनिचद्विरू कुं
कुं इति कुं क्रु कु कु मितीरवे ते न्यणां मरणाय प्रविष्टः परादशं करते रवनरव गाएवो गंतुर्विनाशं कुरुते ४ ॥

105A ऊीमिति ऊीऊीमिष्टार्थविनाशनायभवति जलजेलाइत्यग्निभयायशावः स्यात् किकीति कोकादिति
कथंचित् मरुः २ शवः स्यात् मुवंधायमता ५ म्यादिति क्वोइतीदं विफलंस्तदेवस्यात काका
ईहशंचमि ज्ञाप्तयेस्यात् काकइतीदेचविचातकारिकविति काकः स्वतष्यावदति ६ आहारेति का
करीतिशावः आहारदोषायभवति ठाकुरध्वनितंरणायभवति केके दाकुठिकी इति इयंतिदं पुरस्वपण
पस्यात ७ यदिति काकइतिद्विः तरनुपतः केइतिद्विः द्विवारमुत्तेशावद्वयंमस्तेरणाय स्यात् को
ऊीऊीमिष्टार्थविनाशनाय जलजेलेत्यग्निभयायशावः किकीतिको कावि
तिपः कथंचित्मरुमुरुः स्यात्तमनोवधाय ५ स्यात्काइतीदंविफलंस्तदेवमिज्ञा
त्मयेस्यात् क्वोइतीदृशेच काकाइतीदंतुविरंतुविघातकारीकवेति काको वदन्ति
स्वतुष्य ६ आहारदोषायचकाककीतिस्यात्ंहीऊटाऊध्वनितंरणाय केके
ध्वनि घाकुरिकीरिकीरि इयंत्विदंस्यात्पुरस्वपणाय ७ यत्काइतिद्विःस्वरतु द्विरे
नशावद्वयंस्यात् मस्तेरणाय केगित्यायंवाहः नमासनंचददातिहर्षंऊरूऊर्वि
तीदं ८ यत्काइतीदं विस्तंसुदीर्घंप्लुतस्वरेणोच्चरितंप्रमादात् उत्साहहीनस्य
मदैस्त्ययुतः सवायसः कार्यविनाशनाय ९ सामिषंकवकवेति भोजयेत्का
ऽस्येत्कनकनीतिवाशनं अभ्युपैतिमममापिभारवदूषितेप्रोषितशावारवेशवः १०

गितिग्वेयंवाहनमासनंचददाति ऊरूऊर्वितीदं हर्षंकरोतियइतिदेः काकः काइतीदंविस्तंसुदीर्घंप्लुत
स्वरेणप्रमादाउच्चरितस्यायउत्साहहीनः अमदैस्त्ययुतः सवायसः कार्यविनायभवती ९ सामिष
मिति कवकवेतिशव्दितिशवे सामिषंभोजनंभोजयेत् कोनकतीतिशव्दैः शनंकारयेत् स्वरस्वरभाविते
प्रोषितेऽभ्युपैतिशवाशानीरवेतावदतिकश्चित्पंचत्वंप्राप्नोतीत्यर्थः १० ॥ ॥ ॥

१०६ स्यादिति कारकारश्चनेमिरगणां ह्यलिः स्यात् कल २ ध्वनौ ज्वरः जायते कुलकुलध्वनौ प्रियः आगमेत् क
106 र २ ध्वनौ सोऽनेऽरथ्यि प्राप्यते ॥ एवमिति बलिभोजनानां अपरे पि बहवः प्रसंतरी प्राः शब्दमंवति ते षु
खलु निश्चयेनयत् किंचित् सुखलक्षणीयं तदस्माभिरुक्तो १२ ग्रंथांतरे प्येवं तद्यथा विरंमीविनोद्दा
त्रिंशत्प्रकावदंति तद्यथा कौलो कौलो इति चेद्दर्शति तदा पुत्काराः स्यात् कुंकुंकुं इति चेज्जल्पति तदा
लाभप्राप्तिः २ कोयकोय्य इति चेद्दर्शति तदा शत्रो स्त्यु मारव्याति २ केयंकेयं इति शब्देन भूर्शं हानि
र्म्ल्पमवेतां ४ कुरलकुरल इति शब्देन श्रेयः समारव्याति ५ कः कुंकुं इति शब्देन संदेशीयति ६
ल्लो न ल्लोन मिति शब्देन सहविपनमोरव्याति ७ कुरुते कुरुतं इति शब्देन युद्धं दर्शीयति ८ कुयंकुयं
इति शब्देन परेभ्यः पंचत्वमारव्याति ९ कोकेकोक इति शब्देन शरीरहानिः १० कैकै इति शब्दे
स्यात्कलिः कारकारश्चनेन रणां जायते कारणाकारण ध्वनौ ज्वरः आगमेत कुलकुलध्वनौ प्रि
यः सोऽनंकटकटेध्वनेस्थ ॥ एवं प्रकारोव ह्वोपरेपि प्रशांतदीप्ता बलिभोजन्ना
शाकुने सदागमार्थ ग्रहे समस्तविद्य कौलुकेस्वर प्रकारस्तादृमम १३ ॥ ॥

नसत्याः समागमनमारव्याति ११ कांकां इति शब्देन लाभो भवति १४ कके इति शब्देन मंगलमारव्याति
१५ कैंकें इति शब्देन वाढंद्रव्यलाभं वदंति कौंकोकों इति शब्देन यमवासीतस्करात् भयं समादिशति
१७ क्रीक्री इति शब्देन संदर्याः प्राप्तिः स्यात् १८ कोवंकोवे इति शब्देन प्रियलक्ष्यः पक्षुनो च नाशो भव
ति १९ कुलंकुलं शब्देन वंधन पूर्वकं राजतो भयं दर्शीयति २० काइकेई इति शब्देन भद्रं भवति २१ ल्लो
तल्लोते इति शब्देन वेलाकं वर्षं वदति २२ क्रोंक्रों इति शब्देन मंगल्य कोलुके दर्शयतः २३ कैंकंकैकं
इति शब्देन धनिकः समायाति २४ कोरंकोरं इति शब्देन धनधान्यसमृद्धिं वदति २५ कुरुंटकुरटं इति श
ब्देन मित्रकंकेराज्यं वदति २६ करकेकर शब्देन बहुर्नरेदर्शनं भवति २७ कारकोर इति श० धनधान्यसमृ
द्धि २८ केकेतेकेतं वस्तुलाभो भवति २९ कुरत रत्नस्य समागमः ३० अल्प वस्तु लाभः ३१ केकेकमिति सुहृ
दागमः ३२ इति दीर्घस्वर प्रकरणं ८ ॥

106A हितमिति मुनिभिः पुराणैः बलिपिंडयुक्तानरोभ्यो हितं रद्धुकेस प्रतितउद्यानेयेन बलिलाभतु
ष्टाः काकाः सत्येवइति १ अदक्षिणादक्षिणस्यां दिशि प्रभूतैः काकैर्युतः क्षीरतरुर्भवेत्तरुतेदृति
तत्र गत्वा बलिपिंडभोज्यैः काकाः निमंत्रणीया २ प्रातरिति ततः प्रातः क्षीरतरोस्तस्तलभूमिप्रदे
शं विशोध्य नवगोमयेनलिपेत् अस्य मध्ये चतुरस्रं मंडलं कुर्यात् तत्र ब्रह्मामुखमिमान्अर्चयेत्

हितेनरोभ्योमुनिभिः पुराणोक्तेनेय उक्तेबलिपिंडयुक्ताः तउद्याने संप्रति येनका
कामं इति सत्यं बलिलाभतुष्टाः १ अदक्षिणस्यां दिशि यत्र काकैर्युक्तो भवेत् क्षीर
तरुं प्रभूतैः गत्वा निरूतेदृनि तत्र काका निमंत्रणीया बलिपिंडभोज्यैर २ प्रातस्त
तः क्षीरतरोस्तस्तादि शोध्य लिपेन्नवगोमयेन भूमिप्रदेशे चतुरस्रमध्ये चर्चयेत्
ब्रह्ममुखानिमानून ३ इंद्राग्निवैवस्वतयान्धामजलेशवायुद्रविणेशशंभून्
अभ्यर्चयेत्पृष्ठसुदिक्षुभक्त्या क्रमेण चाष्टावपि लोकपालान् ४ नमोयुतैः सम
णावेश्च सर्वान्निजाभिधानैः प्रयतोमनुष्यः अर्चीसनालेपनपुष्पधूपनैवेद्यसम्पा
हृतर्हस्तएणाभिः ५ ॥ ॥

३ इंद्राग्नीतिअष्टसुदिक्षुभक्त्या इंद्राग्निवैवस्वातमीनुयानुजलेशवायुद्रविणेशशंभून् अ
ष्टावपि लोकपालान् अभ्यर्चयेत् ४ नमोयुतैरिति प्रयतोमनुष्यैः अर्चीसनालेपनस्य
पुष्पनैवेद्यदीपाक्षतदक्षिणाभिर्नमोयुतैः सप्रणवैः निजाभिधानैः सर्वानभ्यर्चयेत् ५ ॥

श्रीरामाय नमः ॥

१०७ आवाह्य इति तरुसन्निधानकाकान् आवाह्य प्रत्नेन मंत्रयुक्त्याभ्यर्चयेत् तदर्थं भक्तपिंड आन्य
107 सक्तं बलिमंत्रोणदद्यात् ६ मंत्रं ॐ इंद्राय यमाय वरुणाय यनदाय भूतवासाय बलिंगृह्णंतु मे
सुहृ उद्दीर्यं प्रथमं कार्यं उदीर्य ततः प्रदेशात् स्वमपसृत्य निश्चलपाणिपादः कारवस्य चेष्टां स्पष्टीकृ
तेनाशुभाशुभार्थानि तिस्पष्टीकृताः आगामिशुभार्थादिशि वह्निभीतिं करोति दक्षिणस्यां दिशि

आवाह्य कांकांस्तरुसन्निविष्टानभ्यर्चयेत् प्रात्नेन मंत्रयुक्तान् नमस्तदर्थं बलि
माज्यसिक्तं मंत्रेणदद्यात् पिपिंडयुक्तं ६ मंत्रः इंद्राय यमाय वरुणाय धनदाय भू
यतये वायसाये बलिं गृह्णंतु मे स्वाहा उद्दीर्यं कार्यं स्वमथाक सृत्य ततः प्रदेशात्
कारवस्य चेष्टाः स्पष्टीकृतानि शुभाशुभार्थसत्कृतये निश्चलपाणिपाद ७
दृशवन्हि सर्वेशास्वादनमुपवरत वह्निं करोति वह्नेर्भीतिं काकोर्थनाशं दिशि द
क्षिणस्यां नैऋत्यको विद्रव करत्यरिष्टः ८ जलेशदेशेभिमनाभिमनार्थसिद्धिं वायो
र्दिशाति प्रभवाल्प वृष्टी सोम्ये सुखारोग्य समीहितार्थमीशानदेशो वितरस्यभीष्ट
९ बलो बलप्रेकरटे समं ताह्न कार्थविभिन्नं प्रविभावनीयं बलिं चिकीर्षापिनभ
स्यंति काकास्तदानीमपदं भवंति १०

काकः अर्थनाशं करोति नैऋत्यगः विद्रवकृदरिष्टः ८ जलेति जलेशदेशेः भिमतार्थवृष्टीस्या
तां वायो दिशि इति प्रभवाल्पवृष्टी स्यातां सौम्ये सुखारोग्यसमीहितार्थान् करोति ईशानदेशे आ
भीष्टं वितरति ९ करटे समं ताहलो विलन्ने विभिन्नं कार्यं परिभावनीयं बलिं विकीर्यापि चेत्का
कानस्यंतितदाभयं भवंति १० रामाय नमः ॥ ॥ ॥ ॥

107A क्षीरइति क्षीरद्रुमारामचतुःपथेष्वितिक्षीरद्रुमाः वटप्रभृतयः आराम उपवनं चतुःपथमेतीतेसन्निधि
मीपमितिदशालयेष्विति सचितवाहिनीतस्याः समीपंतीरेविदशालयः देवगृहंतेषुभूतदिनेचतुर्दशीप्र
भृतीप्रतीताल्माघदृष्योहनंतंडुलाद्यैः पूर्वोक्तासुतिथिषुपूर्वप्रतिपादितस्थलेदेयइत्यर्थः ॥
इति काकनन्तेपिंडप्रकरणंसमाप्तम् पिंडत्रयस्यपतदर्थितंमया आख्यायतेपञ्चार
द्योमुनिभिर्दृष्टेकथितंअस्मिन्काकः शुभाशुभंयथावत्कथयेति १ गत्वेति शुभेनः प्रहरेच
क्षीरमाराम चतुष्पथे सरित्समपेदिशालयेषु देयोवलिर्भूतदिनाष्टमीषु कु
लमाघदृष्योहनंतंडुलाद्यैः ॥ इतिकाकनन्तेपिंडकरणंसमाप्तम् पिंडत्रयस्या
थविधानमेतदापतेपक्षिलमाघदाद्यैः इष्टंमुनिर्देव शुभंशुभंचयथावदस्मिन्
कथयंति काकः १ गत्वा शुभेन्हः प्रहरेचतुर्थेदेशेषुपूर्वप्रतिपीडितेषु नरेणपि
डत्रयभोजनार्थंकाकः प्रयत्नेननिमंत्रणीयाः २ ततः प्रभाते पलिप्यभूमिं
तस्यां चपूर्वोदितमंत्रयुक्त्या बद्धाच्युतारुध्यनिलोकपालः काकाश्चपुमाक्र
मतोर्चनीयाः ३ दध्योदनाद्यैर्विहितंनिवेश्यापिंडत्रयंमेडलकस्यमध्ये अभ्यर्च्य
येदक्षतपुष्पधूपैर्मनोहरैर्धूपरोमनुष्यः ४ तेषुक्षिपेत्प्राग्दिगनुक्रमेणपिंडे
पुद्धमप्रथमेद्वितीयेसूर्यपतथालोहवंततृतीयेशेषंतुकुर्यात्वलिपिंडतुल्यम् ५
तुर्येपूर्वप्रतिपादितेषुदेशेषुगत्वापिंडत्रयंभोजनार्थंनरेणकाकानिमंत्रणीया २ ततइतिततः प्रभाते
भूमिंसम्युपलिप्यतस्यां चपूर्वोदितमंत्रयुक्त्याबद्धाच्युताहर्ध्वतिलोकपालाः काकाश्चपुंसाक्रमेणके
नक्रमतोर्चनीयाः ३ दध्योदनाद्यैर्विहितमेडलकस्यमध्योदनाद्यैर्विहितंपिंडत्रयंनिवेश्यपयल्लपरोमनु
ष्यः मनोहरैरक्षतपुष्पधूपैरभ्यर्चयेत् ४ तेतिप्राग्दिगनुक्रमेणतेषुप्रथमेपिंडेद्रुमद्वितीयेसूर्यपतृतीये
लोहयंवेदिपेनतत् शेषं बलिपिंडतुल्यंकुर्यात् ५ ॥ ॥ ॥

त्रिः सप्तइति त्रिः सप्तकृत्वः एकविंशतिवारं मंत्रेण विनिवेश्य बलिभोजनेभ्यः पिंडान्निवेद्य काकेभ्यः भूतेभ्यः
मेत्रोत्तमावीरुन्नतोषितेभ्यः कार्यविचारितत्तोपसरेत् ६ मंत्रः ऐंद्रवारुणवायव्या याम्या वै नैर्ऋतास्तथा वायसाः प्रतिगृह्णंतु भूमौ पिंडं मयोज्झितं इतिपिंडाभिमंत्रणमंत्रः ॐ ब्रह्मणो विश्वाय काकवंचडालीयेस्वाहा इति काकाह्वानमंत्रः काक
स्वाहा इति पिंडाभिमंत्रणमंत्रः ॐ ब्रह्मणो विश्वाय काकवंचडालीये स्वाहा इति काकाह्वानमंत्रः काक
इति सद्धिरणपपिंडे काकेन भुक्ते सति उत्तमामात्मकार्यं नरैः शेषं सत्सु एषैर्भुक्ते सति मध्यमं कार्यं

त्रिः सप्तवारो विनिवेश्य मंत्रैः पिंडं निवेश्या बलिभोजनेभ्यः मंत्रोत्तमावाहनका
त्तोषितेभ्यः कार्यं विचार्योपसरेत्तत्सु ६ मंत्रः ऐंद्रवारुणवायव्या याम्या वै नैर्ऋतास्तथा वायसाः प्रतिगृह्णंतु भूमौ पिंडं मयोज्झितं इतिपिंडाभिमंत्रणार्थं ॐ ब्रह्मणो विश्वाय काकडालस्वाहा काका
ह्वानमंत्रः काकेन भुक्ते समुवर्णपिंडे श्रैयेन शेषोत्तममात्मकार्यम् भुक्तेस्व
ये खलु मध्यमस्यात् भुक्ते सत्तोऽत्यधमं प्रदिष्टं ७ विविक्तवारीन्यविवाहरष्टि
हेमार्थवित्ताकृष्णिभोगरोगाः संग्रामसेवान्यकार्यदेशा इत्यरयोसिन्यदिभा
वनीयाः ८ चेष्टामवामेविरस्यान्तियानि प्रदक्षिणं दक्षिणमश्नमुच्चैः श्रीवाल
योच्चैः श्रीकुरुतेसुशब्दः यदिमनोज्ञस्यानंवा श्रयति द्रुमे च ९ ॥ ॥

स्मात् लोकेन भुंक्ते त्यधमकार्यप्रदिष्टं ७ विवाहेति विवाहे वारीणि विवारवृष्टि हेमार्थवित्ताकृ
ष्णिभोगरोगाः संग्रामसेवान्यकार्यदेशाः काईत्यारयोः स्मिन्पिंडे परिभावनीयाः विचारणी
याः इत्यर्थः ८ चेष्टा इति यदि चेष्टामवामा विरस्यान्ति दक्षिणं प्रदक्षिणं उच्चैः कलाप्रदक्षिणेतित्तदा
सुशब्दः समस्तकार्यं कुरुते यदि मनोज्ञस्या नंवा श्रयति ९ ॥ ॥

108A पवर्गमिति पिंडं समादाय यं विधाय यः चेष्टां विदधाति स प्रभुः खगः अभीष्टः कार्यो दध्यि कं करोति चेत् व्यावि
पर्यो स्ततयास्त्वचैव परशेस्यं भवति १० पिंडमितिय दिकाकपक्षी पिंडं समादाय प्रथानां दिशं यातीति तदान
राणां यत् कीर्त्तितं वस्तु निःसमस्तं पूर्णफलं कुरुते ११ काक इति यदा काकः मुख्य पिंडं गृहीत्वा दीप्तां कुंभ
प्रयाति तदानीं प्रत्युतमां कार्यफलं प्रदर्शयति ततः समस्तं अवश्यं विनिहंति १२ द्वितीय इति यदि द्वितीय
पंके पिंडं मपदन्तस्य शांतदिगाश्रयेण उड्डीयते तदा करोति कार्याणि नराणां शुभफलं ज्ञाप्यं खगो जल्प

पावं विधायो विस्थापनि चेष्टा पिंडं समादाय शुभं खगो सो अभीष्टकार्यारूपि
कं करोति चेष्टां विपर्यासतया न्यथा त्वे १० पिंडं समादाय यदि प्रथानं शांतो दि
शं गच्छतिकाकपक्षी संपूर्णफलं तत्कुरुते नराणां चिकीर्षितं वस्तु निश्चय इतरद्
काको गृहीत्वा यदि मुख्य पिंडं प्रयाति दीप्तां कुंभं तदानीं प्रत्युत मे का
र्यफलं प्रदर्श्यति ततः समस्तं विनिहन्त्यवश्यं १२ द्वितीयके यद्यपदन्तस्य पिंडं मु
ड्डीयते शांतदिगाश्रयेन फलं तदानीं तु शुभं नराणां ज्ञाप्यं खगो जल्पतिका
र्यजातं १३ काके समादाय जघन्य पिंडं याते प्रदीप्तकुंभं वदेति कार्यं जघ
न्याद्यपि केन चन्यं स्यान्मध्यमे मध्यमपिंडभागे १४ इति परं त्रयप्रकरणमद्
मे महर्षयो वायसशकुनस्य वदंति सारादपि सारभूतं पिंडप्रकं परं तरशो
घमेतदाख्यायते कार्यविनिश्चयार्थम् १५ ॥ ॥

सि १३ काकेति काके जघन्यं जघन्यपिंडं समादाय प्रदीप्तां कुंभं याते सति कार्येम जघन्याद्यपि केन चन्यं
स्यात् मध्यमपिंडभागे मध्यमे कार्यं स्यादित्यर्थः १४ इति वदीकायां काककृते मदखेपद्वति महर्षयो
न्यो वायसशकुनस्य सारादपि सारभूतं पिंडाप्रकं वदंति तत्कार्यविनिश्चयार्थं आख्यायते मयेति शेषः १ ॥

स्नुभेत्त्विति स्नुभेत्त्विस्नुभवास्तवेपिंडाष्टकंभोक्तुसायंकाकांनयिवास्यक्रथयप्रभातेसमस्तानि पिंडान्याहाय
अप्रमत्तः विहितायानः २ पक्कांतदेशोतकपार्श्वभूमौमहोमयाप्यंउपलेपितायामितिमृद्गृत्तिकागोम
यंवा गरोताभ्यामुपलेपितीयांमित्यर्थसत्येचगव्येनसमुक्षितायामितिसनशोभनंयत्पंचगव्येवाम्र
तेरेनसमुक्षितादत्तद्भटाः तस्यासौम्येपहारैरुपशोभितायामिति सौम्यादेउपहारावलयस्तैरुपशो
भितायाम् अगताइतिशेषः सरतीयः ३ विधायेति कुलदेवतानांपूजांविधायततोमध्ये ः पूरहि

स्नुभेत्त्विकाकानयिवास्यसायंपिंडाष्टकंभोक्तुमथप्रभाते तत्कालयोग्यानिस
मस्तवस्तून्याहृत्ययाहुविरप्रमत्तः २ पक्कांनदेशेतरूपार्श्वभूमौमहोमयाम्भोउ
पलेपितायामसुपंचगव्येनसमुक्षितायांसौम्योपहारैरुपशोभितायां ३ वि
धायपूजांकुलदेवतायामध्येततोपूरयिदिहुदेयंमतेनसार्धदधिमिश्रितेन
पिंडाष्टकंप्रागदिगनुक्रमेण ४ पक्षीद्रवन्सुतकेशात्तसंहान्विस्मुविशेषियनरम
हेशं सर्वादिकाष्टाक्रममयोजितेषुन्यसेत्कुमारसूनुपिंडकेषु ५ नमोयुतैःस्व
गोत्रैश्चमर्त्रैस्तुतोऽर्चयेत्तान्निजनाममंत्रैः अर्घासनालेपनपुष्पधूपैर्नैवेद्यदीपा
द्युत्तरदक्षिणाभिः ६ अभ्यर्चितेभ्योविधिनोदितेनपिंडाष्टकेतदनद्विजेभ्यः मत्रे
णासेमनुनिवेदनीयंविचिंत्यावसरेचकिंचित ७ श्रीरामचंद्रायनमः ॥

हसार्धदधिमिश्रितेनप्राग्दिगनुक्रमेणपिंडाष्टकंदेयं ४ पक्षीति सर्वादिकाष्टाक्रमयोजितेषु अष्टसुपिं
डेषुपक्षीन्द्रवन्सुतकेशात्सेहान् विस्मुविरंचियचिपनदेमहेशोक्रमान्यसेत् ५ नमइति ततोनिजनाम
मंत्रैर्नमोयुतैः सगोत्रैः तान् सर्वान् अर्चयेत् काभिः अर्घासनालेपनपुष्पधूपैर्नैवेद्यदीपाद्युत्तरदक्षि
णाभि व्याख्यासर्ववत् ६ अभ्यर्चइतितानिपिंडाष्टकंविधिनोदितेनाभ्यर्चितेद्विजेभ्यः अनुपस्मात्सो
ऽरासेमंअकार्यविचिंत्यनिवेदनीयं ततःकिंचिदपहरेत ७

1091A मंत्रः ॐनमः खगपतये गरुडाय स्वाहा. द्रोण इति तंत्र शंकितः द्रोणाठकेन मंपिंडं गृहाणा च पुन
र्यथा रुष्टं निमितं त्र्यममस्फुटं कथय ८ काकेनेति काकेन प्रथमे पिंडे गृहीते तिष्ठन्त्रबन्नः स्वापुरुषः
कृतार्थः स्यात् द्वितीये गृहीते उद्वेग शोकौ स्यातां प्रवासः यात्रा विफलः स्यात् कलिर्वा भवति ९ याम्ये
इति याम्ये तृतीये पिंडे गृहीते रोगा पद्भयमृत्यवः स्युः चतुर्थे पिंडे गृहीते रहोबुविनयः स्यात् चेसवे
पिंडे गृहीते भी दुःखकष्टसाध्यं स्यात् षष्ठे पिंडे विपुलप्रवासो भवेत ११ नास्तीति सौम्य पिंडेषु केउ

मंत्र ॐनमः खगपतये गरुडाय स्वाहा द्रोणाठकमसंपिंडं गृहाणात्वमशंकितः
यथा दृष्टं निमितं कथायाय ममस्फुटं ८ काकेन पिंडे प्रथमे गृहीते तिष्ठन्त्रतः
पिभवे कृतार्थः उद्वेगशोकौ विफलः प्रयाणे ह्येनिं कलिर्वा भवति द्वितीये ९
याम्ये रोगा पद्भयमृत्यवः स्युः पिंडे चतुर्थे विजयो नरेषु स्याद्वै सुखे भी दुःखकष्टसाध्यं
भवेत्प्रवासो विफल षष्ठे ११ नास्ती हतेनि श्चयमेव कार्यं भुते च पत्तिस्थ तिसौ
म्य पिंडे संताप शोकै र्विफला च यात्रा पिंडेषु मे वायसमभक्षिते ११ पिंडेन गृहास्य
यवानमं तेचे चर्न खेविर्गलिपति द्विजो यः कार्येषु सर्वेषु न सप्रशस्तो ब्रवीति यो रे
समपेसं इति काकरुते पिंडाष्टकप्रकरणं नवमं ९ प्रारंभ वाशातानाम्यारसेर्दि
वेमसीनितं काकाल्पपरीक्षा च द्वितीये रश्मिभिः सिभिः १ ॥ ॥ ॥

हतस्मि त्रिष्वित कार्यं नास्ति तत्रासिध्यति वायसदित्तपिंडेषु मे संताप शोकौ भवतः फलदा च यात्रा न स्या
त् ११ इति शत्रुंजयकेरमोचनादिसुकृतकारि मेरुपाः श्रीभानुचंद्रविरचितायां वसंतराजशाकुनिकायां का
कपिंडाष्टकप्रकरणं नवमं ९ अथ इति प्रारंभेः पंचशताभ्यां सप्तिकेन रतैः दिवावमीष्वितं द्वितीये
रश्मिभिः त्रिभिः काकालयपरीसा १

११० वृत्तैरिति तृतीये त्रिभिः वृत्तैः काकांडकविचारणे नुर्दे चत्वारिंशता वृत्तैर्यो शप्रकीर्तिता २ वृत्तानीति
110 स्यान्नस्या स्वेच पंचमे विंशतिसुरीणि वृत्तानि स्युः ततोवृत्तैर्दशभिः स्वरप्रकरणं षष्ठं भवति ३ एका
दश इति सप्तमे बलिसंज्ञे एकादशभिर्वृत्तैराख्याते अष्टमं च चतुर्दशभिर्वृत्तैः पिंडत्रयविधानाय भवति
४ पिंडाष्टका इति पिंडाष्टकाविधानार्थं नवमे ग्रंथस्य प्रकरणाय उदाहृतानि वृत्तानि एकादश भवेति
५ नव इति एवमनुना प्रकारेण बलिभुजो रुवे प्रकरणान्याहुः विपश्चित इति शेषः समस्तेन तु वृत्ता

वृत्तैस्त्रिभिस्तृतीये च काकांडकानिरूपणं द्वाचत्वारिंशता वृत्तैर्या ज्ञातुर्थी प्रकी
र्तिता २ वृत्तानि विंशति त्रीणि स्यान्नस्याख्येच पंचमे स्वरप्रकरणो षष्ठं वृत्तैर्द्वा
दशभिस्ततः ३ एकादशभिराख्याने बलिसंस्या च सप्तमम् पिंडत्रयविधाना
य चतुर्दशभिरष्टमं ४ पिंडाष्टकविधानाय नवमेय उदाहृतं ग्रंथस्य प्रकरणांत च
वृत्तान्येकादशैव तु ५ नवप्रकरणान्येवमाहुर्बलिभुजो रुहे समस्तेन च वृत्ता
नामेकाशीत्यधिकं शतं ६ इति वसंतराजशाकुने सदागमार्थसंग्रहे समस्त
सत्व कौतुके विचारितो उपायः ७ निशाचरः पञ्चपुः पृथिव्यायः पंगलेतिप्र
ख्याताभियानः इत्यादि तास्यार्थपरेषणासिनिरूपयामः शकुनानि तस्य १ ॥

नां एकाशीतिः अधिकं शतं मतं ६ वसंत इति वसंतराजे शाकुने विचारितो उपायः विशेषणानि सर्वव
त् इति शकुनस्य करमोचनादि सुकलकादिम हो पाः श्रीभानुचंद्रगणिभिर्विरचिता यो वसंतराजटी
काया काकरतेह दशमोवर्गः १२ निशाचर इति तस्य शकुनानि वयं निरूपयामः कीदृशानीत्यादि
ता स्यार्थपरेषणानीति इत्यादि एतप्राकारीकृताभ्यां स्पष्टयति तस्य परं पनः अप्रेणायेयैः तानियो निशाच
रः पञ्चपः पक्षी पृथिव्यां पिंगल इति प्रसिद्धाभिधानो वर्तते । ॥ ॥ ॥

110A पूर्वंकपिलमुनिनाचंडिकाआराधितासाज्ञानंकथितवतीतेनतत्तज्ज्ञानंकलियुगेकदाचिदल्पंनभ
वत तत्रप्रथमेऽधिवासनप्रकरणंद्वितीयेशांतदीप्ताख्यात्तृतीयेस्वरमात्राज्ञानंचतुर्थेस्वरग्रहाख्यं
पंचमेशकुनमित्रेउदासीनताभिपक्षंषष्ठेयेनगतिर्वयाख्यंसप्तमेकेवलस्वरभावाख्यंअष्टमेद्विसंयोगाख्यं
नवमेत्रिसंयोगाख्यंदशमेचतुःसंयोगाख्यंएकादशेसंकीर्णप्रकरणंद्वादशेचेष्टाज्ञानंत्रयोदशेछाया
ज्ञप्रकरणं एवंत्रयोदशप्रकरणानिभवंति तत्राद्येप्रकरणेप्रतिपन्नकुलावरेरवकायेहकुनदर्शनि
दिनेदीविराणस्यन्नाह तत्रोक्ति तत्रतस्मिन्पिंगलाप्रकरणेतावदादावधिवासनेशकुनेनिमंत्रिणे

तत्रतावदधिवासनेविधिंकथ्यतेयदधिवासनेकृतेतोषमेतिशकुनाधिदे
वतातेनसाभवतिसत्यवादिनी २ विमर्शकःशाकुनशास्त्रदोविशुद्धबुद्धिः
सततामियुक्तः यथार्थवादीसुविनिगिताद्योभवेद्दिहवादीपदाधिकारी ३
यदादिनर्हंगुरुलग्नशुद्धिःताराबलंचेंदुसमोबलंचपुंसामदाभीप्सितव
मेसिध्यैपिंगेहगणायाःशकुनंनिरीक्ष्यं ४ दीपाचंद्रतिथिःसहानिलंसंश्रितं
यशकिंपनादिनी एवंवजलदसंकुलांवरेलनिश्चिताश्रयंशस्तमहाधिवासनेकृतं ५

विधिः कथ्यतेप्रतिपाद्यतेयदधिवासनेकृतेशकुनाधिदेवताशकुनाधिष्ठात्रीसुरीतोषमेतिसंतुष्टाने
नतोषेनकृतासत्यवादिनीस्यात् २ विमर्शकइति अत्रापिपूर्वप्रतिपादितपदाधिकारीशेषः ३ य
देति एतादृशेउमेऽधिवासनेशास्त्रव्याप्तःकीदृशीदीप्तिरिशोदीप्युक्तिःसफलंपुष्पपल्लवमितिफलंप्रति
तेपुष्पंकुसुमेपल्लवाःनवीनपत्राणितैर्युतंसर्वदोषरहितमितिसकलदोषनिर्मुक्तंसुभूमितिस्फुटभूमौ
समुल्लतेपिंगलंनिश्चितामपमितिपिंगलापिंगलस्यनिश्चितःआश्रयोयस्मिन्तथा ५ ॥ ॥

तत्रायं विशेषः प्रथमं जलादिनाहेत्रुपसिंचनं पश्चाद्गलपत्रिणिज्ञानं कर्तव्यं तत्र गोस्थाने गजस्थाने उ
पृ समुद्रस्थले मनुष्यकोलाहलयुते वह्निभूमस्थलं अस्थिसमूहाकुलं श्मशानपतानि वर्जनीयानि
तथास्य हं पश्चितः कोटराकुलं स्पुष्कज्वलित भग्ना अतथाउद्भूतरेवगृहजीर्णस्ह पतित दुर्गीभि जयश्च अग्रा
मस्थरहः पत्तस्स्थल स्थित पिंगलापित्याभ्या मीर्णिशल्पापगत जेटित ज्वलित वायुपतितो त्यादितसं
डितविच्छताद्रहास्त्याज्याः तथाश्च वेष्टितो वल्लीवेष्टितश्च त्याज्यः तथायस्येपदिशकुनिकोलूकश्ये
नदुष्पक्षिणां निवासः सोपित्याज्यः वानरशिष्यसर्पाक्रांत अवर्जनीयः इतिवृक्षपरीक्षा अथ पक्षी
परीक्षा तालवटबिल्वकपित्थस्थः पक्षी वैश्यः निंबपिप्पलपिप्पलीकाशीरजंबूककटेवस्थः क्षत्रियः आ
मुमधुकाखर्जूरस्थः शूद्रः विप्रः सर्वगः तथाहीर्धरक्तवर्णः स्थूलनादः क्षत्रियमधुरभाषीपिंगलावर्णः
वैश्यः अल्पपुच्छो वर्तुलशरीरोस्थापिनादः श्यामवर्णः शूद्रः एतच्चतिरितोब्राह्मणः तथास्था
स्नातः शुचिः पांडवमुधारीयत्नेन कृत्वा पितृदेवकार्यं आचार्यपित्रानुसरन्
मानेस्वयं ब्रजेद्वर्णितवृक्षमूलम् १ ॥

पिशरीरः अल्पनादः सपुरःषः अल्पशब्द महत शरीरा सासीपुरुषोच्चैरकंठः पीतवर्णरमहच्चंचुः
चेष्टाहीनः आलस्येवान्ज्ञेयः बहुद्विगुणस्वरवाहीवैद्धेज्ञेयः अल्पपुच्छः ताम्रचंचुसल्पांगः परस्वा
दीभेदकवक्त्रासीनभायुक्तः सबलः समस्वर्णामहत्त्वंचाहीनस्वरकारणीसागर्भिणीपर्वविधाशब्देगौड
लियासापसविनाप्रवीक्षाकोपतः तीक्ष्णस्वरवादिनीवेश्यासवर्णासियायुक्तः शुभः वैपरीत्येवैपरीत्य
स्यातत्त्वमिति पुमान्वर्णितवृक्षमूलंसर्पवज्रेत्कीटकस्नातः कृतस्नातः शुचिर्विसितविविरः पांडुलवसुपा
री पादुशरीरा श्वेतानिवासस्तारिणयथारयतीत्येवेशीलः सतथा किंकृत्वापितृदेवकार्यकेनयत्नेन आ
दरतत्त्वैकमित्यर्थः कृथंसमानंसहकैः आचार्यमित्रकुचरैः तत्र आचार्यः शकुनज्ञानोपदेष्टामित्रं
सुहृत्अनुचाराः सवर्यकारिणः १ ॥ ॥

गोचर्ममात्रामिति तत्ररक्तमूलाद्देशे गोचर्ममात्राम् अवनिं विशोध्य कर्करादि हत्वेत्यर्थ शानवगोमयेन लिपेत्
तस्मिन् लिप्रप्रदेशे पिष्टतकेनाष्टदलं सकोणं वितत विस्तीर्णं विविधं विविधिवर्णविस्थाप्य तत्कुर्यात् ८
मृदादिनेति अथाकुचौसंपिंगयुगं मृदादिनामकल्पसकोणेनिवेशयेत् तथा बल्पमाणध्यानकृति
पिष्टमृदादिस्तथा चण्डीमपि निवेशयेदित्यर्थः ९ क्रमेणेति क्रमेण दश तु काष्ठासु ईशाग्निकालासुप
पाशवायुयक्षेशराभिधानालोकपालाः तत्र निवेशनीयाः तत्र ईद्रप्रसिद्धः अग्निर्वैश्वानरः कालोयमः
असुपोराक्षसः पाशिवरुणः वायुः समीरः यक्षः कुबेरः ईश्वचेशो भगवान् तथा कुंदिग्गजः अग्राञ्जयः

गोचर्ममात्रामवनीं च तत्र विशोध्य लिप्ये च गोमयेन तस्मिन् विरच्य आदित
ते विविधे पिष्टतकेनाष्टदलं सकोणं ८ मृदादिनोद्वास्य मिथुप्रकल्प निवेशा
येत् पिंगयुगं सकोणं तत्रैव चण्डीमपि वक्ष्यमाणध्यानाकृति पिष्टमृदादिस्तथा
९ क्रमेण काष्ठासु दशसु पीठनिवेशनीया दशलोकपालाः ईशाग्निका
लास्त्रापवायुयक्षेश्वराश्चतुर्भुजौ चतुर्भुजो चतुर्भुजो तो १० मनोयुतैः स्वपरागवेश्म्मर्वै
स्वनाममंत्रैः क्रमतोर्चनायाः अर्घ्यासनालेपनपुष्पधूपनैवेद्यदीपाच्युतरक्षिताभिः ११

अच्युतश्च निवेशनीयः १० नमः इति पूर्वमेव व्याख्यातत्वात् उपेक्षितं अत्र यमंत्राः ॐ रक्तस्यानायनमः
इत्यासनमंत्रेणासनाभिमंत्रणं ॐ ह्रीं श्रीं ॐ चामुंडे नमो स्मिन् रहे हेः नमस्स्वाहा इत्यावाहनमंत्रे
पत्रिणाञ्चावाहनं ॐ ह्रीं ह्रींसौ हूं विलिविलि वोषट् इति प्रमाण्याप्यहोमंत्रः ॐ सिद्धिचामुंडे कुलपिंग
ले स्वाहा नमो भगवति कालिरात्रि मंत्रमूर्ति महेश्वरि चामुंडे प्रजापालिनि योगेश्वरि आगच्छ २ पस्ले
ह्रिविष्टः २ ॐ ह्रीं विलिविलि स्वाहा इत्यभिवासनमंत्रः ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

११२ अथमंत्रः ॐवटुकस्थानायनमः इतिआसनमंत्रः ॐह्रींश्रींक्लेंचामुंडेउंफट्अस्मिनदृष्टेअवतरआह्वा
112 हनेनमंत्रेणचंडीदृष्टेअवतारयेत् ॐपिंगलेदेवतिरक्तिचादिरीवस्थपुष्टिंतस्यमेतद्बुद्धिमेस्वाहा
इत्यावाहनमंत्रः ॐसिद्धिचामुंडेकस्मपिंगलेस्वाहा ॐनमोभगवतिकालरात्रिमंत्रमूर्ज्जेमहेश्वरीचा
मुंडेप्रज्ञापालिनीयोगेश्वरीआगच्छपरिपाहितिष्ठतिष्ठ ॐह्रींचिलिचिलिशब्दायस्वाहा इत्युपवासने
मंत्रः गुरूपदेशात्समवाप्यमंत्रंशतंजपेतत्कृतावधानः होमोदशांशेनचमंत्रज्ञाप्यात्ततोविधेयोम
धुनासमिद्धिः १२ उदुंबराश्वत्थपलाशशाखादूर्वाप्रकांडमधुरलोद्भवाभिरूतासमिद्भिर्मधुनाच
तेनध्यानेविरथ्यादिहितावधानः १३ शिवाधिरूढांनृकपालहस्तांमस्तानुपंभूतिसिताञ्चयष्टिः उ
लूकचिह्नांनमंभमालोनिमीसरेहारुधिरपिवंती १४ अस्रग्वसाचर्वितकोमकायंकेशीत्रुपंचा
ननचमेवमुंविभीतकस्थामनिभीमरूपांचंडीस्मरेत्पिंगलिकाप्रसन्ना १५ युग्मं दृष्टेचतेचर्वि
चर्वितमर्चितेचप्रवेशयेत्याउरवमस्तके यथावदभ्यर्चनयोपितायप्रज्ञंततस्तां
कुरवेप्रदद्यात् १६ आराध्यदेवीविधिनोदितेनप्रयोजनेस्वविनिवेद्यातस्यै पृष्टेप्र
दीसांकजुंभविधायवीक्षेतततश्चेष्टितमेकचित्तः १७ बद्धांजलिर्भूमिनिविष्टजानुः
प्रणम्यभक्त्याशिरसासमस्तात् आवर्तयन्मंत्रमथात्मगेहे व्रजेत्स्मरेत्स
पिंगलिकामनुष्यः १८ भोजयेद्ध्यगुडान्नपायसैअष्टयाः
कतिपयाः कुमारिकाः आत्मनोपिविदधीतपारणांततः
शःस्वजनबंधुभिः समम् १९ श्रीरामाय ॥
श्रीकृष्णायनमः॥ ॥ ॥

गुरूपदेशाद्विद्यादिज्ञवेदिति अथश्मः श्लोकपंथितंपूर्वव्याख्यातत्वान्नव्याख्यातं १९ शयीतेपक्ष

112A गुरूपदेशाद्विद्यादिज्ञवेदिति अथश्मः श्लोकपंथितंपूर्वव्याख्यातत्वान्नव्याख्यातं १९ शयीतेपक्ष

द्वन्न्योयामत्रयंयावत् विजनेशयीतअथप्रबुध्येस्वप्नंस्मरेत् विजनेनशयीतअथप्रबुध्येस्वप्नंस्मरेत्

यन्लब्धंभवतियतःशाकुनागमज्ञा तंसत्यमाहुः २० नत्रैवेतितुर्येप्रहरेतत्रैवतदोस्तलेगत्वादेवेप्रं

पृच्छ्यस्पंथयास्वरत्वाउच्चवाचाख्यकार्यमदीरयेत् २१ नीतंनेति अत्रपिंगलारुतेयानिस्तेदीप्तादियत

किंचित्विचारकोटिंनीतेवस्यपृष्टीविकृतावेशेषततः शाकुनिकः अवगच्छेत् २२ इतिवसंतराजदी

कायोपिंगलारुतेःस्थिवासनप्रकरणोमयमम् याहगति इहास्मिन्लोकेयाइगस्वरत्तानंउपयुक्त

शयीतयश्चाद्विजनेरजन्योयामात्रयंयावदथप्रबुध्यस्वप्नंस्मरेद्योभवतीहल

व्धंतंसत्यमाहुः शाकुनागमज्ञाः २० नत्रैवतूर्येप्रहरेरजन्यांगत्वापुनस्तस्यत

रोः समीपं प्रपृच्छ्यरेवांस्वपयांस्वरत्वावाचोच्चयाकार्यमुदीरयेत्तं २१ नीतेन

दीप्तंहिविचारकोटिंपद्यस्यपृष्टीविकृतेतिकिंचित्तात्पिंगलायाविकृताति

शेषेविशेषतः शाकुनिकोवगच्छेत् २२ इतिपिंगलाकृतेअथिकासनप्रकर

णोप्रथमं १याहकस्वरस्तानमिहोपयुक्तंताहङ्नचेष्टाद्युपयोगमेति यत्पिं

गलाशश्विचरः पतत्रीनेनस्वरोस्ताव उदाहरामः १ ॥ ॥

ताहग्चेष्टानोपयोगमेतितेनकारणेनयःप्रस्पिंगलाभिधानः पतत्रीवर्ततेतेनस्वतावत्स्वरानुदाहरामः य

त्पिंगलाभिधानः शश्विचरःपतत्रीवर्ततेतस्यअत्रशांतदीप्तस्वरस्वरूपंअनुक्तमपिपूर्ववत्तेयं तद्यथा प्रथमं

पृथ्वीमलतेभासिशोसुराणितत्रतेमत्रउभयरूपत्वात्शांतेनसहसंगमः शांतः दीप्तेनसहसंगतोदीप्तः

काद्याकाष्ठाशांतस्वरेइतिसरोशांतदीप्तेतथाचयत्रसन्मुखदक्षिणगामिनीगतिःशुभास्वहात्मरुत

दक्षगामिनीशुभाफलंपृष्ठंभस्यमाणायाः पिंगलायागतिः शुभाशांतेत्यर्थः १ ॥ ॥

१९३ अथोमुखंवाममुखंचकृत्वाउड्डुनयंकरोतिसागतिर्दीप्तावामगामिनीचलायागतिदीप्ताचऊर्ध्वदिशाखा
113 तोः थः शाखाग्रयायीगतिः मध्यशाखातोलघुशाखाग्रयायीचगतिः दीप्तातथाकंटकरक्तादिग्र
यायीच इतिशांतदीप्तगतिः प्रथमप्रहरेदक्षिणाकर्दमानैर्ऋत्यग्वारुणीपश्चिमासौभागिनीवायव्या
सगुणीउत्तरापिंगताईशानीधूम्रिताप्रवीलोहिताआग्नेयीप्रज्वलिताअथद्वितीयप्रहरेनैर्ऋतिः
कर्दमीपश्चिमावारुणीवायव्यसौभागिनीउत्तरासगुणाईशानीपिंगिताआग्नेयीलोहितादक्षिणा
प्रज्वलिताअथतृतीयप्रहरेपश्चिमाकर्दमितावायव्यावारुणीउत्तरासौभागिनीईशानेसगुणीपूर्वा
पिंगलाआग्नेयीधूम्रितादक्षिणालोहितानैर्ऋतिप्रज्वलिताचतुर्थप्रहरेवायव्येकर्दमीउत्तरावारुणी
ईशानासौभागिनीआग्नेयीपिंगितादक्षिणाधूम्रितानैर्ऋतिलोहितापश्चिमाप्रज्वलिता अथपंचम
प्रहरेउत्तराकर्दमीईशानीवारुणीपूर्वसौभागिनीआग्नेयीसगुणीदक्षिणापिंगितानैर्ऋतिधूम्रितापश्चि
मालोहितावायव्याप्रज्वलिताषष्ठप्रहरे ईशानीकर्दमीपूर्वावारुणीआग्नेयीसौभागनीदक्षिणास
गुणीनैर्ऋतिधूम्रितापश्चिमाधूम्रितावायव्यालोहिताउत्तराप्रज्वलितासप्तमप्रहरेपूर्वाकर्दमीआ
ग्नेयीवारुणीदक्षिणासौभागिनीनैर्ऋतिःसगुणीपश्चिमापिंगितावायव्याधूम्रिताउत्तरालोहिताईशा
नीप्रज्वलिता अष्टमप्रहरेआग्नेयीकर्दमीदक्षिणावारुणीनैर्ऋत्यः सौभागिनीपश्चिमासगुणी
वायव्यापिंगिताउत्तराधूम्रिताईशानीलोहितापूर्वप्रज्वलिताइतिशांतादीप्तदिक्प्रकरणेअस्मिंसगुणाः
प्रथमेप्रहरेदक्षिणस्यांसंतोषः नैर्ऋत्यदिशिलाभः पश्चिमदिशिचिंतितकार्यसिद्धिः वाय
व्यदिशिधनलाभः उत्तरस्यांहानिः १ ॥ रामः ॥ ॥

ईशोन्योभयं सर्वस्यां चिंता आग्नेय्या कलिः एवमन्यत्रापितेयं रम्यं स्यानेऽशुभं वटः पिप्पलाः आम्रः
ऽनेकस्य लक्षणः महान् वृक्षः अत्यंते चवक्षतम्बताल: तमालः खर्जूरीत्यादि स्थलं शांते तथा अशु
भावृक्षपीडितोत्पादितमलिनरक्ताः खर्परशास्थिकंटकाश्मभितिउ गोभितिअस्तवल्कदूकंटकरहो
दसदेशदेवालयानिशीघ्रसंज्ञानि दशाचेष्टाः उभौ पक्षौ प्रसार्यमस्तकोपरिस्थापनं अंगमर्दनं
दक्षिणविभागदर्शित्वं निर्जीतस्थले पुनिम्थितं तथा शुभचेष्टाकारित्वं परस्परं कंडूयनमेधुनानि वा
दृष्टः सन्मुखदर्शित्वं सन्निहितस्य सन्मुखागमनं चदक्षिणांगकंडूयनं उन्मीलितेनेत्रनतं पक्षोदरकंठ
नेत्रचंचुनासिकाशिरसां दक्षिणभागे कंडूयतेन कारित्वं शुभं पापवत्पो वामचेष्टाः ताश्चैताः शुभाः
तथापलापनं मौनकर्णत्वं गृहीतभक्ष्यत्यागेः अन्यत्र समत्वे भक्ष्यपार्थणं नेत्रयोर्मीलनं दृष्टः पारा
ङ्मुखगामित्वं अन्यपक्षिभिः सह युद्धकारित्वं विण्मूत्रकारित्वं अधीवदर्शित्वमित्यादि दीप्तम् अथै
षां फलं दीप्तस्वरेण कलिः दीप्तस्यागमने उद्वेगः दीप्तदिशाकष्टं दीप्तस्थानेन स्थानभ्रंशः दीप्त
चेष्टया विग्रहः दीप्तपंचकेन वंधनो मरणं च शांते तद्विपर्ययः इति शान्तिप्रकरणम् अत्रान्य द्विशे
षेपि ज्ञेयः यथ पकोतदृष्टिश्चत्र सन्मुखं सरलं दक्षिणं उच्चप्रदेशं मूर्धवा विलोकनीयं तीव्रा
तदृष्टिः अथवाशाताफलं तदुपरिपक्षी सर्वरम्यस्थानावलोकनी च तथाः शुभस्य लावलो
किनी अथो मुखदृष्टिश्च दीप्ता तथा पक्षद्वये भिन्नस्थानावस्थायि दृश्यते तत्र शांते परस्परं अं
गस्पर्शी कुर्वन्यत्र दृश्यते तदीप्तं इति वसंतराजटीकायां शां कुने पिंगाकृते अथवासनप्रकर
णं ॥ यः प्रार्थितो मौव डिशो यश्चाप्यः सकौलिके परिहृते जसोसौ करंगुलीयो निलजः
सवीसोप्यस्तांतरिक्षः किमरं वदसौ १ ॥ यद्भवति इह शास्तेयः पार्थिवः सरः वडिशः कथ्यते
इति सर्वत्र संवध्यते यश्चाप्यः सकौलिकः यतेनसः असौ करंगुलीयः अनिलः सवीसः य
स्त्वंतरिक्षः असौ किसुरः १ ॥ ॥ ॥

११४ 114 पकइति इह्रस्वाणुचिलइतिएकंमात्रः यस्तुचिलि इतिशब्दः सद्विमात्रः यश्चचिलिचिलिइतिशब्दः
सत्रिमात्रः तथाचतुर्भिर्मात्रिकैः चिलिचिचिइतिशब्दः स्यात् यश्वरः चिरिचिलिलिइत्पनकारी
स्यात्तमिहपंचमात्राकथयंति एवममुनाप्रकारेणपिंगलपक्षीपंचधापार्थिवंनादमुच्चरति
४ तत्संग्रहश्च चिल१चिल २ चिलिलि३ तिचिलिचिलि ४ चिलिचिलिलि ५ इतिपार्थिवस्व
रः स्यादिति मात्रैकयाचिचइतिस्वरः स्यात्यः किचिइतिसद्विमात्रकः स्यात् किचीचाइतित्रि

एवमात्रउदितस्चिलितीहस्यादिइतियस्तुचिलीति सत्रिमात्राइतियश्चलि
लिस्यान्मात्रिकैश्चलिचिलीतिचतुर्भिः २ यः स्वरश्चिलिचिलीत्युनुकारः पंच
मात्रमिरतेकथयंति एवमइकिलपिंगलपक्षीपंचधोच्चरतिपार्थिववाचम
४ स्यात्स्वरः किचितिमात्रायैकयायः किचीतिसुपुनर्द्विमात्रिकः स्यात्रिभिस्तुकि
चिकिचीतिमात्रिकैर्यश्च किचिकिचिश्चतुर्लघुः ५ निःस्वनकिचिकिचिहत्यनु
रूपः पंचमात्राउदितोमतिमद्भिः पिंगलास्तुखचरोमलसंज्ञानीदृशाञ्चदतिपंच
निनादान् ६ निःस्वनः किगितिमात्रिकमात्रोयश्चकुकिविरुतस्मयमात्रः यः
ककुकिकितिसचत्रिलघुस्यामात्रिकैः कुकुकिकीतिचतुर्भिः ७ ॥ ॥

भिः मात्रिकैः स्यात् किचिकिचिचतुर्लघुः स्यात् ५ निःस्वनइतिकिचकिचत्रिरुस्यनुरूपः मतिमद्भिः
पंचमात्रकुरीरितः खगवरः पिंगलः ईदृशानन्नलसंज्ञान्पंचनिनादान्वदति ६ तत्संग्रहश्चकिच १
किचि २ किचिचि ३ किचिकिचि ४ किचिकिचिचि ५ इतिप्रायः निःस्वनइति कुगइतिस्वरंमात्रा
स्यात् यश्चकुकुइतिसउभयमात्रः यः कुगकुइतिसत्रिलघुस्यात्चतुर्भिर्मात्राकैः गुगुगुगुइतिशब्दः
स्यात् ७ ॥ ॥

खलु निस्थ्रयेन पिंगलपक्षी
यइति यपंचकुकारः कुकुकुकुकु इत्यवरूपः तस्य पंचलघुतां कथयंति
इशान्तैलैजसरूतानि करोति ८ संग्रहस्थकरन् १ कुकु २ कुगकु ३ गुकुगुकु ४ कुकुकुकु ५ इ
तितैजसः मात्रकमिति विच्इति मात्रकंनिः स्वनमाकुः चीचइति ध्वनिः उभयमात्रसाहचीचुचि इति
वालघुत्रयपुक्तेस्यात् वाद्वयंपुनः स्वदीर्घचतुष्कानुमात्राकमित्यर्थः ६ चीकुइति चीकुचीकइति
निनादं शाघयः पंचमात्रं वदंतिनिगदंतिपवंपिंगलः ५ माक्रतानि पंचकल्पाति १० संग्रहस्थ

ईदृशानि खलु पिंग
पः स्वरो भवति पंचकुकारः तस्य पंचलघुतां कथयंति
दिहृगपंचवैतैजसरूतानि करोति ८ मात्रिके चिचितिस्वनमाकुस्थीचितिध्वनि
मिहोभयमात्रं चीचिचुइत्यपयलघुत्रयमुक्तं चीद्वयेच पुनरदीर्घचतुष्कं ६
चीकुचोगीतितथेहनिनादं पंचमात्र म्रत्वयो निगदंति मात्रतानि विनिरूता
निविहृगः पिंगलो जगतिजल्पमिपंच १० सपकमात्रतृगिजिद्धिनिर्वेभ
वेद्विमात्रग्भिरुइत्यपीहमात्रत्रयं स्यात्तामरूधनैचकिकिचिति स्यात्लघुभि
चतुर्भिः ११ यभिवरूपे स्पुरिति स्वरैस्त्वयः पंचभिः स्यात्तालुपंचमात्रः पवंवि
यानं स्वरनामधेयान्यंचस्वरान्मुंचति पिंगपक्षः १२ ॥ ॥ रामायनमः

सप्तकमात्रइति पकमात्रः चि गदृमिध्वनिःस्या
चिचचिचचिचुचिचिद्विचिविकीकुचिगिइति मात्रतः सप्तकमात्रइति पकमात्रः चि गहमिध्वनिः स्या
त्शिगुइत्यपिद्विमात्राः स्यात्करूरूधनैमात्रात्रयः स्यात्चतुर्भिर्लघुभिः किकीशिइति मतांतरे
ध्वनिः स्यात् त्रभित्रइति त्रभित्ररूपेः पंचभिः स्वरैर्यस्वरनि सपंसमात्रः स्यात्पवंविधानेवरे
नामधेयान्पंचस्वरान्पिंगपक्षी सुंचति १२ ॥ ॥ रामायनमः ॥ ॥

११५ यः संपुत इतियोमात्रिकपंचकेनसंपुनः स्वरः त्रिरुक्तः सलघुप्रदिष्टः यदा उदितः सदीर्घः योववधा उदि
115 तः सप्लुतः निःस्वैमैरितिलघुरुप्लुतसंज्ञैः स्वरैः पिंगलेनविहितैः पुरुषाणांतुक्रमध्यमसकलानिकु
लानिस्युः क्रमान्महातः वदंति १४ दक्ष इतित्रितिजेनस्वरेणापिंगः दक्षः तनसंलापकारिस्यात्
पुनः ग्राभकेनापिकामातुरः तेनसेनमालिप्तितिग्रमीश्वयः नादाः शोत्ताः कथिताः १५ वायव्य

यःसंवृत्तोमात्रिकपंचकेनस्वरमिरुक्तः सलघुः प्रदिष्टः षोडादितोयः कथि
तः स्वदीर्घः प्लुतः सतुस्यात्त्रयोदितोयः १३ निस्वनैर्लघुगुरुप्लुतसंज्ञैः पिंग
लेनविहितैः पुरुषाणांतुक्रमध्यसकलानिफलानिस्युः क्रमादितिवदंति
मक्रमतः १४ दक्षस्वरेणात्रितिजेनपिंगलिः सलाभकारीपुनरामसेन कामातु
रेणालापितिनसेनशोत्ता उयोमीकथितानिनाशः १५ वायव्यशब्दंकुपितः
करोतिशोकार्दितोनामसशब्दकारी शब्दाविसैद्धावपिंगलेयबुधाप्रदी
प्ताविनिर्दिशंति १६ इतिपिंगलाकृतेस्वरमात्राप्रकरणंद्वितीयम् २ भु
स्यंबुनेसोनिलस्वात्मकानांमात्राविभेदः कथितः सुराणां बलानिवैधाक्र
क्रमाविभागैर्मित्राविमध्यस्थितयावदामः १ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

इतिकुपितः वायव्यशब्दंकरोतिशोकार्दितः नामशब्दकारीस्यात् इमौशब्दौद्वावपिपिंगलस्यबुधाः
पंडितः प्रदीप्तावितिनिर्दिशंति १६ इतिरसतत्त्वाजदीकायांपिंगलाकृतेस्वरमात्राप्रकरणंद्वितीयं २
भूम्यंबुतेजोनिलस्वात्मकानांस्वराणांमात्रादिभेदः कथितः अथपदाकक्रमोविभागैः मित्रादि
मध्यस्थतयाबलानिवदामः १ ॥ ॥

प्राच्यामिति प्रच्याम्पूर्वस्यामवाच्यां दक्षिणस्यां पार्थिवाख्यो बलिष्ठस्तथा प्रतीचीधनदयोस्तिति प्रती
115A प्राच्यामिति प्रच्याम्पूर्वस्यामवाच्यां दक्षिणस्यां पार्थिवाख्यो बलिष्ठस्तथाप्रतीचीधनदयोः आप्यं बलवद्भवति पुनस्तेन सं तत आग्निकोणे बलिष्ठेगयव्यकोणे
चीपश्चिमायकदाशाउत्तरातयोः आप्यं बलवद्भवति पुनस्तेन सं रुतं आग्निकोणो बलिष्ठमारुतः तथा जलावनी जो
निलजं बलिष्ठं २ ईशान इति ईशानरक्षोधिपकोणयोस्तु नाभसं शब्दं बलिष्ठमारुः तयाजलावनीजो
निलजं बलिष्ठं २ ईशान इति ईशानरक्षोधिपकोणयोस्तु नाभसं शब्दं बलिष्ठं ३ पानीइति पानीयतेजः प्रभवो ज्ञातौ भवतः तयो
निरादेशसुहृदौ तयोश्च मध्याज्जलदो बलिया ३ पानीइति पानीयतेजः प्रभवो ज्ञातौ भवतः तयो
निरादेशसुहृदौ तयोश्च मध्याज्जलदो बलिया तयोर्बलेन मारुतजो बलेनस्येयान् ४
मध्ये पानीयं तं बलवान्समानमासः ततोपजादेशशब्दावशीतयोर्बलेन मारुतजो बलेनस्येयान् ४

प्राच्यामवाच्यामपि पार्थिवाख्यानाथं प्रतीचीधनदाशयोस्तु रुतं पुनस्तेन स
माग्निकोणे वायोस्तु कोणे निलजं वरिष्ठं २ ईशानरक्षोधिपकोणयोस्तु बला
धिकं नाभसं नादमाहुः जलावनीजौ सुहृदौ निनादौ तयोस्तु मध्याज्जलजाव
लीयान् ३ पानीयतेजः प्रभवावरानीपानीयजस्याद्बलवांस्तयोस्तु शब्द
वरीमारुततो यज्जातौ श्रेयोस्तयोर्मारुतयोर्बलेन ४ मध्यास्थवर्ती गगना
ग्निजातौ बली तयोर्नीमसपवशब्दः व्योमांबुनादौ नरिपुनमित्रे वास्तयोर्व्यो
मचरो बलेन ५ सौहार्दयुक्तौ क्षितिवह्निजातौ बलं तयोर्भूमिरवे प्रभूतं स
मीरतेजस्वरयोः सखित्वे बली तयोश्चापि समीरणोत्थः ६ आशाति राप्योदहनो
द्भवस्य शत्रुत्वयेवास्य समीरजातः स्यात्तेजसो भूत्य सवस्य मित्र वाय्व्यशब्दः स्तु

दहनजस्य ७ ॥
मध्यस्त इति गगनाग्निजातौ मध्यस्थवर्तीतयोर्नभस्यपवनादो बली व्योमांबुनादौ नरिपुनमित्रे तयो
मध्ये वनेन व्योमचरो वरः ५ सौहार्दमिति क्षितिवह्निजातौ सौहार्दयुक्तौ स्तः यो मध्ये भूमिरवे भूतं
बलं समीरतेजस्वरयोः सखित्वं तयोर्मध्ये समीरणोत्थो वली ६ आशातीति दहनोद्भवस्य शत्रुः
आप्यः तथैव अस्य समीरजातशत्रुः तथा भूप्रभवस्य तेजः मित्रं स्यात् अग्निजस्य वाय्व्ये शब्दः ७ ॥

वैरिणादिति पार्थिवस्यजलमरुतशब्दौ प्रथमलसमुत्थौवैरिणोभवतः इदसमनंतरज्जाते
नसोदद्मयथंत ८ आकाशइतिकलधलीनाआवाशनादं शउकथयतियोवममुनाप्रकरेण
बलेसोदरंवैरिणावोमध्यस्थितावाखराणांअभ्युदिता ९ फलमितिवसुधादिसंज्ञैर्निनादः स्व
कीयंसमस्तंभवतितयामिउग्रदेफलाद्वैभवतिरिपुमंदिरेफलस्यनाशोभवति १० इतिवसंतरा
जटी० पिंगलारुतेबलप्रकरणंतत्नीये ३ पुनरिति वादिवाचरणांयनुः गर्भःबंधइतितिसुः संज्ञाका

वैरिणोप्रथमकालसमुत्थौपार्थिवस्यजलमारुतशब्दौ नावयीदसमनंतर
जातोसोदरंप्रथमतः सरुतेन ८ आकाशनादेकथयंतिशउंप्रायेणविज्ञा
:सकलधनीनां पवंबलंसोदरवैरिभावोमध्यस्थिताचाभ्युदिताखराणां
९ फलंस्वकीयंभवनेस्वकीयेभवेतयामिउग्रदेफलंद्वै फलस्यनाशोरिपु
पुमंदिरेषुजातैर्निनादैर्वसुधादिसंज्ञै १० इतिखरबलप्रकरणंतृतीयं ३ ये
नुर्नभोवंध्यइत्यउतिस्त्रः प्रस्थाप्यलेकालभेदेनसंज्ञाः पिंगोक्तानांपार्थिवा
दिखराणांमाख्यास्यामञ्चायसंज्ञाफलानि १ स्यात्पार्थिवः पूर्वकउच्चिभा
गेथेनुर्निनादः प्रहरेद्वयेचं २ प्रत्याचयेनुर्दिवसार्द्धयामात्रिप्यामभागांददह
नस्यशब्दः निशादिपामेद्वितयेसगर्भोवध्योनिशांतप्रहरद्वयेच ३ ॥ ॥

लभेदेनप्राख्याप्यते ततोस्त्रिव्यासंज्ञाफलान्याख्यास्यामः १ स्यादितिपूर्वकेउ ८ द्विभागेदिना
दौप्रहरेद्वयेचमध्यंदिनेपार्थिवःस्वगेयेनुसंज्ञः स्यात् २ प्राच्यामितिदिनसार्द्धयामाद्वेयावतद
हनस्यशब्दोयेनसंज्ञः स्यात्निनिशादियामद्वितीयेसदहनशब्दः गर्भसंज्ञः स्यात्तेयानिशा
स्यप्रहरद्वयेतुसवध्यसंज्ञः स्यात् ३ ॥

116A ञ्चार्द्धादिकादिति आद्धादिकात्यामयुगाद्दारभ्यनिशांतं सार्द्धप्रहरयावदंबुरवः अत्र गर्भसंज्ञः स्यात्
दिनस्यमध्येतथास्तमयेचप्रत्यधेनुसंज्ञः स्यात्तथारव्युदयेप्रतीच्यांपश्चिमायांधेनुः संज्ञः स्यात् ४
महानिशायामिति महानिशायानिशीथेमलस्वेवध्यः स्यात्तथानभोजः दिनादौवेध्यसंज्ञः स्या
ततथारजनीतृतीययामेदिवसास्तमयेचपेनुर्भवति संज्ञः धेनुरितिमारुतनामधेयः पिंगध्वनिः
निशायाप्रथमेद्वितीयेयामे धेनुसंज्ञः स्यात् तृतीयेयामेगर्भसंज्ञः स्यात् चतुर्थप्रहरेवेधसंज्ञः

अर्द्धादियामयुगाद्विनांतंयावद्भवत्यंबुरवोत्रगर्भः दिनस्यमध्येस्तमयेच
धेनुप्राच्यांतथारव्युदयेप्रतीच्यां ४ महानिशायांजलजस्वनंवेध्योगर्भोनभोजो
दिनतुर्ययामे वेध्योदिनादौरजनीतृतीययामेदिनेशास्तमयेचधेनुः ५ धेनु
र्निशायाप्रथमेद्वितीयेयामेतृतीयेत्वथगर्भसंज्ञः वेध्यश्चतुर्थप्रहरेरजन्यापिंग
ध्वनिर्मारुतनामधेयः ६ सद्यःफलैर्धेनुरभिधेनुमिधेयस्वरेस्यात्चिरात्फलपक्वतिगर्भ
संज्ञः वेध्यस्तुवेध्यः कथिते [illegible] चिदेवकार्ये ७ इतिधेन्वा
दिप्रकरणंचतुर्थं धेन्वादिसंज्ञाफलमुक्तमेवंपिंगोदितानासकलस्वराणां
भूतोपतेजः पवनद्विजानोव्रम:फलंसंप्रतिकेवलानां १ असंयुतायेनखः ए
थिव्याः स्यात्पंचमांशोपिफलेनहीनः तथाविधोसोयदिचैकमात्रस्तदीशतुल्यो
भयदः सदैवः २॥

स्यातः ६ सद्यइति धेन्वभिधेयस्वरेसद्यःफलंस्यात्गर्भसंज्ञः चिरात्फलंपक्वतिवेध्यस्तुफलेनवेध्यः क्व
चिदेवकार्येसनोपयुक्तः तदुपयोगंयातीत्यर्थः ७ इतिव·टीकायांपिंगलारुतेधेन्वादिप्रकरणंच
४ धेन्वादीति पिंगोदितानांसकलस्वराणांएवप्रवेतप्रकारेणसंज्ञाफलमुक्तंसप्रतिभूतोपतेजः प
वनद्विजानाकेवलानाफलंब्रूमः असंयुतइति खंतेनपृथिव्याः असंयुतोखः पंचमांशोपिफलेनही
नः स्यात्यदिचैकमात्रः तथाविधोसौभवतितदाउदीशतुल्यः सदैवभयदोभवति १ ॥ ॥

— ११७ स्यादिति यराज्ञोनिनरेशः द्वितीयः कश्चिचित्फलेनादर्शीस्यात् एकाकिनः अपर्वाः अन्यांस्त्वतुरोपिना
117 द्दान्प्रणान पिपंचमाज्ञानपिज्ञा संसकृतो वदेति ३ आप्यादीति आप्यादिशब्दैः पुनरेकमात्रैः रोगातुरा
णांकालिस्थस्यात् पलैरेकाकिभिः केवलोच्चानितैर्विविधास्तु नर्थाः स्युः अपरेमात्राद्वयाद्योः पूर्वोक्त
कार्यकारणाभवेति ४ भौमाप्येति शकुनेनिरीक्ष्यमाणे भौमाप्यसंज्ञौ धनितौ शुभेषु कार्येषु अशुभ
प्रदौ भवतः तथारुगद्वेषवंध्यादिभयादिवेषु अशुभेषु वार्येषु वाद्यशुभः ५ इतिवसेतराज्ञटीका
स्याद् द्वितीयेफलमात्रदर्शिप्रतोषि राज्ञोमिनरः कदाचित् एकाकिनो नांस्त्वतुरोपि
नादान्प्राणिनपिज्ञासकले वदेति अय्यादिशब्दैः पुनरेकमात्रैः रोगातुराणामरणं
कलिस्थ एकाकिभिः स्युर्विविधास्तु नर्थी मात्राद्वयाद्यैरपरैर्भवेति ४ भौमाप्यसं
ज्ञौ शकुनेधनीर्ये शुभेषु कार्येषु अशुभप्रदौ तौ वा स्युस्तु कार्येषु शुभाशुभेषु रुद्वेगवं
ध्यादिभयादिवेषु ५ इतिव पिंगलास्तेकेवलस्वरप्रकरणं पंचमं ५ पवेस्वरा
णामिह केवलानं फलं प्रदिष्टं वसुधादिज्ञानां अथ द्वियोगेनविमिश्रितानां फ
लान्यमीषां क्रमतो वदाम: १ स्यात्ता क्रमाद्भूमिजलधनी चेत्पवतेत्सकलोभि
लाषः तौ चोद्भवेतां विपरीतभूतौ भवेतदाश्याननयनोपघातः २ अनंतरे पार्थिवश
कृत्स्नेत्स्यात्तेन समस्तद्रवतीकृसिद्धिः पतौ भवेतां विपरीतभावौ नाशाय कायस्य स
मीहितस्य ३ ॥
यो पिंगलास्तेकेवलस्वरप्रकरणं पंचमं ५ पवमिति पवं पूर्वोक्तप्रकारेण वसुधादिज्ञानां केव
लानां स्वराणां फलं प्रदिष्टं अथामीषां वियोगेन विमिश्रितानां फलानि क्रमतो वयं वदाम: १
स्यात्ता मिति क्रमात् भूमिजलधनी चेत्स्यातां तत्सकलाभिलाषः संपद्यते तौ चेद्विपरीतभूतौ भवेतां त
दाश्याननयनोपघातः स्यात् अनंतरमिति पार्थिवशकृतौ नंतरवौ नमसः चेत्स्यातां तदा तदा कृसि
र्भवति विपरीतभावात् विपरीतभावे तौ समीहितस्य कायस्य नाशाय स्यात् ३ ॥ ॥

ममेणालाभवेतांतदाक्रमेणालाभायपनस्याय भवतः यदान्तुव्यतिक्रमातो
117A शत्रुवितियदियायामारुतमौशत्रोक्रमेणाभवेतांतदाक्रमेणालाभायपनस्यायभवतः यदान्तुव्यतिक्रमातो
भवतःतदाप्रक्रमात्मिः पुरतोर्थलाभःस्यात्ः ४ भौमादितिभौमवित्ताद्वात्स्वरवः पश्चात् स्यात् तदासु
खेवपश्चादसुखंस्यात्यदाक्रमेणपरित्यज्यतौभवेतांतदाद्रौदुःखेतदनुप्रमोदः स्यात् ५ आप्यस्येति
यदिआप्यस्यपश्चात् तदाफलंकृत्वानियतंतद्विहंति आदौतुनैजसेजातेउसिद्धफलेप्रसस्यतद्दरु
शत्रौयथामारुततौभवेतांक्रमेणालाभायपनस्याय व्यतिक्रमातौभवतो
यदातुसानित्तुदाप्रकपुरतोर्थलाभः४भौमाद्वित्तात्स्वरवः पश्चात्सुखं
तदाप्रगसुखेचपश्चात् क्रमेणपरित्यज्यपदाभवेतांदुःखेतदादौसदनुप्रमोदः
५ आप्यस्यपश्चपरिष्टिमतः स्यात्कृत्वाफलंतंनिहंति आदौतुजातौ
यदपीहसिद्धंसर्वंफलंप्रतद्धंतिप्रसह्य ६ प्रगंबुनादोनियतस्ततश्चेत्तुदल
लौसमीहितेतत्कस्मानिहंति भयंद्वयेचंद्रविलास्यतस्मात्तयोर्विपर्यासतत
यावदेति ७ अंभोरवाउत्तदैसावरश्चेत्तस्ददलौतन्मरणंप्रदिष्टंविपर्यायातौ
रिपुसंपुरयोःशरीरनाशंकुरुतेनराणां ८ ॥
तिः ६ प्रागेति चेत्प्रागप्रागेतिप्रागंबुनादः अनिलजः पश्चात्ततत्समीहितेसदसानिहंतिविपर्या
सतयाविज्ञातयोभयं द्रविलास्यसपेक्षवदेति ७ अंभोरवादिति अंभोरवाउतरेश्चावरंः चेत्स्यात्तदासु
हृत्कलौतन्मरणंप्रदिष्टंविपर्ययात्तौरिपुसंपरायेपुद्धेनराणांशरीरनाशंकुरुते ८ ॥ ॥ ॥ ॥

शब्दाविति पावककवातजन्तो शब्दौ क्रमात् विघ्नं विधत्ते अभिमतार्थसिद्धौ च स्यात् तयोः स्थैव परित्ये जाते
सति प्रभूतम् अस्तु भयं च भवति क्रमेणेति क्रमेणैव परीत्याद्वा चेत्तौ समस्त नाम सोऽध्वनी भवतः तदा नियमे
न विद्वान् गच्छेत् अस्य गुरुरूपं कलहं भयं च भवति १० प्राग्मिति प्राग्वातजः अनेन रंभ्रवरः चेत् स्यात्तदा
विशविनाशमाहुः अनयोर्विपर्यये रणावशं न स्योनरोगो मरणं वदति प्राग्वातजः अनेन तरंभ्रावरः
चेत्स्यात् तदा विशविनाशमाहुः अनयोर्विपर्यये रणनरोगं मरणं वदेति ११ हुताशनाद्दति हुताशनाका
शब्दौ क्रमात् पावककवातजातौ विघ्नं विधत्ते अभिमतार्थसिद्ध्यै तयोस्तु जाते सति
वैपरित्ये भूरस्तु भूयं वा भवति प्रभूतं ६ क्रमेण यद्वा क्रमवैपरित्यात् स्यात् ध्वनी
तै समस्त नाम सोऽवेत् तदैव गच्छेत् नियमेन विद्वान् अस्य गुरुरूपं कलहं भयं च १० प्रग्वा
तजो नेन रसांवस्थे स्युवृत्त्या वित विनाशमाहुः विपर्यये सातन्यो रवशपेर
रोगनरामरणं वदेति ११ हुताशनाकाशसमीरशब्दाः शस्तानरा हुतरमुद्भवे
ति पकाकिनो वायरात्स्वविघ्ना स्युभायकार्येषु स्युभावदेषु १२ अन्यो ध्वनिः
पार्थिवनादयोर्यो मध्यस्थितो सेस्युभरो विशेषात् पस्मात्येः कस्यनमध्यव
र्तीन क्वापि कार्येषु भरंतमाहुः १३ इति पिंगलाकृते द्विसयोगस्वरफलप्र
करणं षष्ठम् ६ ॥
शासमीरशब्दाः शब्दांतरा हुतरां चेद्भवेति यदि एकाकिनो वा भवेति तदा स्युभेषु कार्येषु स्युभाय दिष्टाः
१२ अन्यो ध्वनिरिति अन्यो ध्वनिः पार्थिवनादयोर्यो मध्यस्थित असौ विशेषात् स्युभदो भवति अ
नयोयः कस्मिन मध्यवर्तीति क्वापि कार्ये स्युभदं न आहुः १३ इति वसंतराजटीकायां पिंगलाकृते द्विसं
योगस्वरप्रकरणं षष्ठं ६ पवमिति पवम् ॥ ॥

118A एवमिति एवमनेनाप्रकारेणाद्विसंयोगानिनाडयायावत्फलंचतेषांसमस्तंकथितं अथपिंगलाज
लिनानांत्रिसंयोगसमुद्भवानांफलंब्रूमः १ मध्यतइति पार्थिवाप्ययोर्मध्यतः वातजः अथवाग
गनजोस्त्वः स्यात्तदाप्रसवनाप्यनत्यरेदिनोचनि स्वयेनमरणस्यात् २ भूजलाइतियदिक्रमात्
भूजलजेलानलारव्याः स्युः तदासेपउमाभवतिपुनरंबुभूमिरहनसुनैः स्त्रिवेणन्हरणमीप्सितेफले
भवति ३ तेजसाइति तेजसाप्यवद्विमाः इयोरवाः सीप्रयोजनाविधौसुखावहाभवेतितेपुनरप

एवंद्विसंयोगानिनाडयायावत्फलंचैतेषांकथितंसमस्तं अथत्रिसंयोगा
समुद्भवानाब्रूमः फलंपिंगलजल्पतानां १ मध्यतोभवतिपार्थिवाप्ययो
र्वातजोगगनजोथवारवः स्यात्तदाप्रसवतोथनत्ययोनि स्वयेनमरणंचरेदि
नो २ भूजलानलसुखवायदिक्रमात्स्युस्यदाभवतिसंपउसमा अंबुभूमिरह
नस्वनैः पुनः स्याच्चिवेणफलमीप्सितंतनरणं ३ तेजसाप्यवनिजास्त्वयोरवा
सीप्रयोजनविधौसुखावहाः मध्यमास्युरपरकलेपुनर्भंगसविजयदास्तथार
णे ४ भूमिवातगगनस्वनायदिव्याकृताः शकुनिनाक्रमातदा लभ्यतेप्र
थममीप्सितंफलंतस्यहानिरसुखंततोभवेत् ५ वातवायवियसीकृतायचे
तउच्चरन्नचित्तानिपिंगला ईप्सितेसतिशुभप्रयोजनेरदृशीयत्यतिशयेन
संशयं ६ ॥
२३प्रयोजनेमध्यमाः स्युःतथारणेः भंगसविजयदाः स्युः ४ भूमीतियदिभूमिवातगगनस्व
नाः शकुनिनाक्रमेणव्याहृताः स्युः तदाप्रथममीप्सितेफलंलभ्यतेततः तस्यहानिरसुखं
चभवेत् ५ वातइति येयदिवातवायवियत्तांनिस्वनुचित्तानिपिंगलाउच्चरतितदाशुभप्रयोज
नेईप्सितेसतिअतिशयेनसंशयंदर्शीइति ६ ॥

११८ व्योम इति व्योमवानवसुधाभिधारवाः पिंगला पूर्वमेव दीर्घदुःखयन हानिदायिनी स्यात्तदनंतरं तु कला
भद्रा भवति ७ इति वसंतराजटीकायां पिंगलाख्ये त्रिकसंयोगस्वरप्रकरणं संपूर्णं ७ इतीति इति समा
प्तो त्रिसंयोगवतां स्वराणां फलानि सम्यक् परकीर्त्तितानि इदानीं चतुःसंयोगवतां इदं स्वराणां
। भूमीति भूमिजलानलमारुतनाशान्योगदितं चतुरः प्रसौ पिंगलखगः सकलाभिमतेषु सुप्री
तपकीर्तिसुभानि ददाति २ पार्थिव इति यदि पिंगलपक्षी पार्थिववारुणपावकधनलोत्यान् वति
व्योमवानवसुधाभिधारवा दीर्घदुःखयन हानिदायिनी पूर्वमेव तदनुतरं पुनः पिं
गला भवति तत्कलाभिदा ७ इति पिंगलाख्ये त्रिसंयोगस्वरफलप्रकरणं संपूर्णं
७ इति त्रिसंयोगवतां स्वराणां फलानि सम्यक् परिकीर्तितानि चतुः समायोग
दितं तु चतुरः पुनः रौसौ पिंगखगः स्वकलाभिमतेषु सुप्रीजयकीर्ति सुखानि ददाति २
पार्थिववारुणपावकधनलोत्थान् वनिरवान्यदि पिंगलपक्षी यदि तत्सद्धिमपेषु द्विया
त्रासिद्धिमपेक्षितलाभसमृद्धिं ३ भूमिहुताशपयोगगनानां पिंगखगेन रुतेषु रुते
षु तेषु स्यात्तस्य समस्तचलितानां वांछितसिद्धिरयागमने च ४ भूपवनौ हुत
ताशनशब्दाः स्युः क्रमशो यदि पिंगलिकायाः तत्रियमेन नृपेषु परांतो सिध्यति
चान्यदनिष्टमेकदे ५ भूम्यनिलानलनीरनिनादान् पिंगखगो यदि मुंचति तेन
मुंचति नेदृशं यं प्रकृतिमस्य वसन्निवसति ६ ॥
पुद्वितद्विजयेपक्षतिसघायात्रासिद्धिं प्रपेक्षितलाभसमृद्धिं च ३ भूमीति पिंगखगेन भूमिहुताशपयो
गगनानां रुतेषु रुतेषु प्रदेश समस्तचलितानां वांछितसिद्धिरयागमने च स्यात् ४ भू इति पिंगलिका
याः भूपवनौ हुतहुताशनशब्दाः क्रमतः नत्रियमेन नृपेषु परांतो कार्यो भवति अन्यदपि एकस्मात्
सिध्यति ५ भूमीति भूम्यनिलेति यदि पिंगलिका खगः भूम्यनिलानलनीररुतिनादान मुंचति ते
नस्यदृशं यं मुंचति अस्य वसन्नियमति ६ ॥ ॥

119R षारीत वारिभूमिरहनस्यसनानोनिःस्वनान्पविपाद्याविरथतीपिंगलाकन्यकाकरथनप्रभुलाभंपु
रुषाणांप्रकुरुते ७ यंविचित्पिंगलोविभूमिवियदग्निनिनादानऊमगत्याउच्चरतितदानृपः प्रसी
दतिखलुनिश्चयेनयात्रासिद्धिमेतिपुनरागमनंचभवति ८ वारीति यदिगछतोरनरस्यवारिवन्हि
पवनानिशब्दान्करोतितदाकन्यकापनसुखादिकलाभंददाति ग्रथविघ्नंविरथाति ९ पिंगला
इति वायुवार्यग्निविवन्हिकृतानिपिंगलावदनजानिस्युः तदाविग्रहाननखरेणाश्याग्गुशीघ्रंयु
वारिभूमिरहनस्यसनानोनिःस्वनाविरथतीपविपाद्या कन्यकावरथनप्रभु
लेभेपिंगलाप्रकुरुतेपुरुषाणां ७ येचुभूमिवियदग्निनिनादान्पिंगलोच्चर
तिचेकुमगत्यातन्यासीदतिनृपाः खलुयात्रासिद्धिमेतिपुनरागमनंच ८
वारिवन्हिपवनावनिशब्दावमतोयदिकरोतिनरस्य कन्यकाधनसुखादि
कलाभोद्ददातिविरथात्यपविघ्नं ९ पिंगलवदननजानियदिस्युर्वायुवा
र्यग्निवन्हिकृतानि विग्रहाप्रवतिथान्यधनादिप्राप्यतेनखरेणसदाभु १०
वारिवान्हनदहवनावनिवाचः पिंगलावदतिचेकुमगत्या वितकीर्तिविज
यालभतेतद्विग्रहेणमहतीचसमृद्धिं ११ तेजोथवावारिसमीरशब्दाभवंति
पिंगस्यपरिक्रमेणश्रवंतदानीमहत्वागमेनप्रयानयोषिद्विपःकोलिस्या
त् १२ तेजोमहामारुतवारिभेदैः शकुनेनकृतैः क्रमेण सर्वभवेद्वा
स्थितवस्तुलाभोयोषित्समुत्थः कलहस्ततः स्यात् १३ श्रीरामायनमः
वतियान्यधनादिप्रपद्यते १० षारितिचेतक्रमतन्यावाद्वारहनावनिवाचः पिंगलावदतितदा
वितकीर्तिविजयान्लभंतिविग्रहेयामहतीसमृद्धिंलभतेइत्यर्थः ११ तेजइतिचेतक्रमेणपिंग
लजेतोथवावारिसमीरशब्दाः भवतितदानीवसुहृदागमनप्रयानयोषिद्विपःकालिस्यात् १३
तेजोमहीतिशकुतेनतेजोमहिमारुतवारिसंज्ञैः क्रमेणकृतैः सद्भिः सर्ववांछितवस्तुलाभोभवेत्
तस्मिन्योषित्समुत्थः कलहः स्यात् १३ ॥ ॥ ॥ ॥

१२० 120 वह्नीति यदि पिंगलाख्याः क्रमाद्धन्तो वुवाताव निजान्निनादानजल्पति तदाग्न्यादौ कलिः स्यात्
दनंतरं च महतो विशेषान्महार्थलाभः स्यात् १४ तेजो जलेति यदि तेजो जलो वीपवनाभिधान पिंगे
नईरितानि भवंति तदा भूमिरेतोः महांतेकलस्य महार्थलेभंच संतोवदंति १४ हुताशेति पिंगे द्व
रोनेच्चरतेषु हुताशवातावुमहीरवेषु सत्सद्विशेयः स्यात्नशसलाभः शात्यात्रासग्रद्विपच्छे
नमेचः स्यात् १६ समीरणाइति समीरणांभोवनिपावकानां शब्दैः प्रवासीरहं समायानितत्स्म
वन्हावाताव निजाविनादान्यदि क्रमाज्जल्पति पिंगलाख्यः ग्न्यादौ कलिः स्यान्म
हतो विशेषान्महार्थलाभ स्तदनंतरंच १४ तेजो जलो वीपवनाभिधानिरुतानि
पिंगेनयदीरितानि तद्भूमिहेतोः कलहं महांतं महार्थलाभंच वदंतिसंतः १५
हुताशवातो बुमहीरवेषु पिंगेद्वरोनोच्चरतेषु सत्सु सहृद्विशेषेन धनस्य लाभो
यशश्च वृद्धिस्तु प्रयते प्रभूते १६ समीरपृथ्वीजलवह्निनादे महाधनलाभेत्य विरोधि
शेषी शेषं विघते सवसंवर्दित्सयाज्ञासुमेचोर्धपथितयास्यात् १७ समीरणां
भोवतिपावकानां शब्दैः समायातिग्टहं प्रवासो ततश्चयोषाविजयः कलिः स्या
त्स्यानंतु मारी द्रविणागमोव १८ पिंगेद्वरो मारुतवन्हिवारिभूम्यात्मकैर्जल्प
तिचेविनादैः युद्धं प्रवर्तेतुततो धनानां वैवाहिकं द्रव्यमवाप्यतेच १८ वायुग्नि
पृथ्वीसलिलोद्भवानि करोति वेत्पिंगरवंगोरुतानि सचित्तभेदः सहृदां सहृदःस्या
ल्लाभो हिरण्यस्य सविग्रहेण २० ॥
योषासहृत्कलिः स्यात विजयश्च कुमारी द्रविणागमोम्बस्यात्ता १७ पिंगेद्वराइति चेत् पिंगेद्वरः
मारुतवह्निवारिभूम्यात्मकैः शब्दैः जल्पतितस्तदा हुतानां युद्धं प्रवर्तते वैवाहिकं द्रव्यं प्राप्यते
च १८ वाय्वद्मीमिचेत पिंगरवगोवायुग्निपृथ्वीसलिलोद्भवानि रुतानि करोति तदा सुहृदां सह
चित्तभेदः सविग्रहेण हिरण्यस्य च लाभः स्यात् २० ॥

1204 वातइति यदिपिंगवातानलाभोवसुधाध्वनीनं विधाताभवतितदानारीनि मतेसुहृदासहविग्रहः स्यात
तत्रविग्रहनिश्चयेनपराजयः स्यात २१ भौमेति भौमाप्यहोताशननाभसारेव्येरुतेनेलीमसुहृद्विरोधो स्यात्तां
प्रवासेलाभः सहयैः सहकलहः यदिवासमस्तैः सहख्यातिरोगः २२ भूपेति चेतिगः भूपावकौकाशहुता
शशब्दन्विरथातितेराधनानितरीक्षितानिसिद्धिं तिनाशीनिमित्तंकलहेतदाहः २३ रोगीति होगीहुता
शंबरवारिनाशः मित्राथनाग्निरतिक धीवेरम्यात्रासुसिद्धिं लौलाभात्परेडुः खमुपानयंतिम २५

वातानलाभोवसुधाध्वनीनापिंगोविधातायदिविग्रहस्ततत नारीनिमित्तः
सुहृदासहस्यात्पराजयस्तत्रवनिश्चयेन २१ भौमाप्यहोताशननाभसारेव्यैः
स्यात्तंमतेलीमसुहृद्विरोधो लाभः प्रवासेकलहः सहायेसहालिरोगोयदिवा
समस्तैः २२ भूपावकाकाशहुताशशब्दान्यथाक्रमंचेद्विरथातिपिंगलिः
धनानिसिध्यंतितरेक्षितानिनाशीनिसिनेकलहेतदाहः २३ रोगीहुताशं
बरवारिनाशामित्राथनाग्निरतिकाधीवेरैं यात्रासुसिद्धिं विजयेरणेषुसांप्र
यहेतिचराज्यलाभं २४ पवनभोभोग्निरवेः समुभिः पिंगहरोनाभिहितेः कु
मेणयात्रासुसिद्धिविजयेरणेषु श्रेयेभवत्यन्यसमीहितेषु २५ पवनबुवा
तावरजानिनाशः कुर्वंतिलब्धस्यधनस्यनाशम् भौमांभसोद्वौचरवौनभो
धीवेरम्यात्रासुचिसिद्धिर्लोलाभात्परेडुः खमुपानयंतिम् २६
रणेषुविजयेषुसांप्रयहेतितथाराज्यलाभे २४ पवनमोभोग्निरवैः समुभिः क्रमेणपिंगेहरोनभ्या
भिहितेः प्रतिपादितेः यात्रासुसिद्धिर्भवतिरणेषुविजयश्चान्यसमीहितेषुश्रेयः २५ पवनाकुइति पवो
बुवातांवरजानिनाशः लब्धस्यधनस्यनाशंकुर्वंतितौद्वौचरवौतथानमोभौद्विक्षन्मात्परेडुः खमुपा
नयंति २६ ॥॥ ॥

१२१ 121 धरासमीरेति धरासमीरांबुनभोरवैः सौम्यः स्युर्भस्यात् कलहाच्च सिद्धिः भूमारुतव्योमजलोत्थशब्दैः कलेर्लाभः स्यात्तथा रोगी गेहमुपेति २७ महीति महीमरुद्व्योमहुताशशब्दैः स्वरातिः स्थायति तथास मरः स्यात् भूव्योमतेजोमरुदाख्यवैरागृहे राससविग्रहेव्यनं भवति २७ तोयेति तोयसमीरांबुहुता शनाद्यैः शब्दैः युद्धेन सेनापतिमृत्युमाहुः अंभोग्निवाताबुरवैः परस्य कार्यस्य विरोधिमत्युभवेता २८ आप्येति आप्यानिलाग्नेयवियत्स्वरैः युद्धं स्यात् यथा पश्चिमयुद्धवर्त्तनीयः स्यात् अंभोनलाका

धरासमीरांबुनभोरवैस्तु सौम्यः स्युभः स्यात्कलहाच्च सिद्धिः भूमारुतव्योम
जलोत्थशब्दैः लाभः कलेर्गेहमुपैति रोगी २७ महीमरुद्व्योमहुताशशब्दैः
स्थायिस्वराः तिःसमरेस्तथा स्यात् भूव्योमतेजोमरुदाख्यवैः स्यात्सविग्रहेवैथन
मागृहेषु २८ तोयसमीराबुहुताशनाद्यैर्युद्धेन सेनापतिमृत्युमाहुः अं
भोग्निवातांबुरवैर्भवेतां परस्य कार्यस्य विरोधमत्र २९ आप्यानिलाग्नेयवि
यत्स्वरैः स्याद्युद्धे जयः पश्चिमयुद्धवर्त्तु अंभोनलाकाशसमीरशब्दैः रोगी
भवति समस्तैः ३० अंभोनभोवह्निवियन्महत्स्तु तेरतोस्यान्मरणं प्रयाणात्
पयः समीरांबुरवह्निनादैः प्रमोर्द्धवह्निः सहमृत्युमाहुः ३१ पयोविहायोग्निस
मीरजातैः अंभोवियद्दातहुताशशब्दैः महाहवेनेहमरुत्पतेस्युर्वैरस्वयेहेमजया
र्थलाभः ३२ ॥

शसमीरशब्दैः रोगीयोरतोरवमर्त्योर्भवति ३० अंभइति अंभोनभोवह्निवियद्धुतोस्तु प्रयाणात् द्रुतेरतो मरणं स्यात् पयः समीरांबरवह्निनादैर्द्धिवह्निः सहमभोर्मृत्युमाहुः ३१ पयइति पयोग्निसमीरजातैः अंभोवियद्धालहुताशनैर्वा द्वंद्वमहीपतेमे हाहवेनवैरिस्वयेहेमजयार्थलाभाः स्युः ३२ ॥

121A भूत्वोयइति भूत्वोयतेतोमरुंदंबराद्यैरवैः शांतकृतास्थितिर्यो ब्रनेसमाहापशोराशिभृत्तोतरालमकोचक्र
वालसंम्पंददाति ३३ कृतेतिविहिंगः स्पुमदाभिनादान्कृत्वाततोः स्पुभोनादेचेद्दिस्थातितदाम्ब्राद्दि
कार्यसिद्धिंगच्छति ततोहूतंतस्यप्रणाशः स्यात् ३४ शाबृविति यश्शस्तोशाबृप्रथमंकरोतितत: प्रश
स्तान्नादान्विदध्याति असोकार्यविनिहत्यअथिकमपि समीहितंविधत्ते ३५ सर्वैरित पार्थिवप
र्वकैः सर्वैः रवैः प्रशस्तफलंस्यात् नतुतेनपार्थिवेन हीनैः यदि क्रमतः पंचापिशबृाः स्युः तदाभी

भूत्वोयतेजैर्मरुदंबराद्यैर्वृतेरवैशांतकृतास्थितिर्यः महायशोराशिभृतं
तरालदिकक्रवालंसददातिराज्यं ३३ कृत्वादिहंगः स्पुभदानिनादांस्ततोस्पु
भोचेन्नविदध्यात्पदादे सिद्धिंतदागच्छतिकार्यमादेभवेद्रुतंतस्यततः प्रणाशः
३४ शबृवशस्तोप्रथमंकरोतितत: प्रशस्तान्विदध्यान्निनादन् यःपिंगलो
सौविनिहत्यकार्यंसमीहितंवाप्यथवंविधत्ते ३५ सर्वैरवैःपार्थिवपर्वकैः
स्यात्फलंप्रशस्तंननुतेनहीनैः पचंपिशबृाः क्रमतोयदिस्युर्लाभोधिकोथ
स्यभवत्यभिष्टान् ३६ पार्थिववारुणतैजसशबृाः स्युर्यदितत्पालमस्तिसम
स्तं पार्थिवतोयदितैजसनादः सिद्धिमुपैतिलंतदभीष्टम् ३७ भौमाद्राभोजो
निलजोथवास्याद्राशाप्रदश्यप्रतिहंतिकीर्यम् भवंतिभौमाद्यविनाकृतानि
शस्तानिवाद्याग्निनभोरुतानि ३८ ॥

स्यातदकाविपरीकृतादर्थदायकस्यलाभःस्यात् ३३ पार्थिवेति यःपिंगलेयदिपार्थिवःवारुणतैजसश
बृाःस्युः तदासमस्तफलंभवति यदिपार्थिवतैजसनादः स्यात्तदाभीष्टंफलंसिद्धिमुपैति ३७ भौमावि
ति अथभौमाद्राभोजः अनिलजोवास्यात् तदाम्राशांप्रदाप्यकार्यप्रतिहन्तिभौमाद्यविनाकृतानिवा
द्याग्निनभोरुतानिशस्तानिभवंति ३८ ॥

कार्येति स्त्रियाः कार्ये अग्निजातं शोभनं भवति मद्रदेवदैत्येभ्योऽग्निजाद्याविति अग्निजः अग्निस्तत
स्थितः स्वरः स एव अग्राह्योपयोगितो यस्तेनोकारस्य शोभनाविंत्यर्थः शुभेषु कार्येषु शांतान शंसति भया
दैत्यादीनां न शुभदान्वदेति ३९ शांत इति पार्थिववारुणाग्नेया शांतसंज्ञो पावननाभसो दीप्ताभियौभ
वतिः तेषामसन्तु दिनयावलंवि यस्मात्येनाप्तितः तस्य फलं ददाति ४० अतीति यतयस्मा दमीवि
मिश्राः शब्दाः यथा संभवमुच्यमाना अति प्रभूता भवंति तेन कारणेन तेषां स्वराणां दिङ्मात्रकमे

कार्ये स्त्रियाः शोभनमग्निजातम नग्निजाद्यो मद्रदेवदैत्येभ्यो शंसति कार्येषु शुभेषु
शांतादीन्द्रान्भयादेः शुभदान्वदेति ३९ सौम्यो पार्थिववारुणाग्नेयो दीप्ताभियौ पा
वननाभसौ च स्वभावैर्गततस्तु दिनयावलंवा येनाप्तिनस्तत्फलं ददाति ४० अ
ति प्रभूता यदमी विमिश्राः शब्दा यथा संभवमुच्यमानाः तेनात्र दिङ्मात्रकमेव
तेषां मतं स्वरज्ञैः स्वयमन्यदूह्यं ४१ यः शब्दानां ह्रस्वदीर्घप्लुतत्वं मेदिन्यं भावविवेकिवा
नाबुध्यते भिन्नं अभिन्नं बुध्यते निश्चयेन तस्मिन्स्थाने शाकुनं सत्यमास्ते ४२ इति पिंग
लाचार्ये स्वरफलप्रकरणं अष्टमं ८ अथ संकीर्णप्रकरणसारः क्रियते परिहृत
विस्तरसारः यत्राद्वगतेभवति स्पष्टं पिंगलकृतमिदमतिशयकष्टं १ ॥ ॥

वदतोऽन्यत्तु स्वरज्ञैः स्वयमूह्यं ४१ यदिति यः शब्दानां ह्रस्वदीर्घप्लुतत्वं मेदिन्यं भावविवेकिवान् वादरत्वेनवेत्ति
स्वयमेव भिन्नं अभिन्नं बुध्यते तस्मिन्स्थाने शाकुनं सत्यमास्ते ४२ इति टी. पिंगलाचार्ये चतुःसंयोगस्वर
प्रकरणोऽष्टमं अथेति स्वरकथनानंतरं संकीर्णप्रकरणसारः क्रियते कीदृक्परिहृतविस्तरसार उ
परिस्थितो यन्नोयाविस्तरे तेनसारप्रधानः यस्मिन्न वगते पिंगलः मतस्य प्रतिकष्टं स्पष्टं भवति १

122A अभ्यर्चितइति अभ्यर्चितः पूजितः पिंगलखगः उमार्गमारुह्यभोमाय्यस्वैर्द्धवाणः राज्याभिषेकेय द्देश
यानेअन्यत्रसमाहितेचसिद्धिदायी स्यात् २ मध्येति यदि पादपस्य मध्यप्रदेशे यदि स्कंधप्रदेशे यदि स्कं
धप्रदेशेस्थितो विहंगो भीमाय्य शब्दं कुरुते तदा क्रमेण मध्यं निकृष्टं फलं ददाति ३ भग्नेति यदि
भग्नपर्णविटनः अशुभशब्दः रम्यदेशाविशेषेण चरतो विहंगः स्यात् तदा संपदं वितरति अनिर्वृत्ती उ
त्पन्न भग्नः पुनस्तां संपदं विनिहंति ४ त्यक्तेति अवितपादपं त्यक्त्वा अन्यवृक्षे हृष्टा तकीटक्रोशभ

अभ्यर्चितो पिंगलखरो उमा गुमा रुह्य भीमय्य रवैर्द्धवाणः राज्याभिषेके परदेशया
ते समीहितेन्यत्रच सिद्धिदायी २ मध्यप्रदेशे यदि पादपस्य स्कंधप्रदेशे यदि वा विहं
गः भीमाय्य शब्दं कुरुते तदा तु मध्यं निकृष्टं च फलं ददाति ३ भग्नः पर्णविटनः
अशुभशब्दैः रम्यदेशनिरस्तो विहंगो यः संपदं प्रवितरत्यति वंशीनां विहंति पुनरहि
तभग्नः ४ त्यक्त्वार्चितं पादपमन्यवृक्षे हृष्टेर्षपत्तयः शैभनशब्दकारी अभीष्टदेशा
दपरत्र देशे सोऽर्चितितायकृतिवार्यसिद्धिम् ५ भूरिकोटिरयुते पवि स्पुष्टे पादपे भ
वति सेवितशाखे अंकरेणाकुरुते यदि शब्दं स्तुरसत्तरविरेणपत्त्री ६ कोटरम
ध्यगतोयदि पक्षी रुजति पार्थिववारणशब्दैः तस्य मार्जितमंतितरोर्थी नान्य मु
पार्जितुं समर्थः ७ ॥ राम

न शब्दकारी सोऽभीष्टदेशादपरत्र देशे स्थितः कार्यसिद्धिं यच्छति ५ भूरिति भूरिकोटरयुते पवि
स्पुष्टे अवितिपवि मे पादित शाखे पादपे रवरेणाक्तरेण यदि शब्दं कुरुते स पत्त्री यच्च वरेण स्तुरः स्यात्
६ कोटरइति यदि कोटरमध्यगतः पक्षी पार्थिववारणनादैः रुजति तस्य मार्जितवित्तं नरो
ऽपि नान्यस्तु पार्जितुं समर्थी भवति ७ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

पिंगलिरिति यदि दक्षिणेन पिंगो व्रजित्वा शांते प्रदेशे स्थितः शुभं दं निनादं कुर्यात्तत् हृद्विदं राति अशो
तस्मन्नेचेष्टितेनोग्रसोद्धति ८ वामइति चेत्पिंगेसुगणः शोभनशाखः शांतकृतास्थितिः वामंगतो नरस्यांग
चिरेण लाभं कुरुते तं पृचेष्टायदितां निहंति ९ भूमिजेति यदि पिंगलिका शोभनदेशनिविष्टा भूमिजवा
दिजवनिजनादै जल्पति कीदृशी शोभनचेष्टा मृदनयान्यप्रेप्सीयक्षति। १० अधिष्ठितइति कीकस
काष्ठस्मशानांगारभस्मोपलवामलूरान् अधिष्ठितः शकुनः शांतस्वरः वांछितकार्यनाशं करोति

पिंगो व्रजित्वा यदि दक्षिणेन स्थित्वा च शांते सुमदे निनादे कुर्यात्तदा हृद्गमसौ र
दातितान्हत्य शांतस्वरचेष्टितेसौ ८ वामंगतः शांतकृतस्थितिस्थेश्चेत्पिंगे शुगणः
शोभनशाखश्चेष्टः चिरेण लाभं कुरुते नराणां तं उग्रचेष्टाश्चरितो निहंति ९ भू
मिजवो दिजवनिजनादैः जल्पति शोभनदेशनिविष्टा पिंगलिका यदि शोभनचे
ष्टाय कमितद्वनथान्यपुरेर्था १० अधिष्ठितः कीकसकाष्ठस्मशानांगारभस्मोपल
वामलूरान् शांतस्वरो वांछितकार्यनाशं दीप्तस्वरो वक्तिमृतिं शकुनः ११ स
स्थाने नैमित्तिकपादपानामथाच्छयथैकमपि शाणां प्रदक्षिणेन प्रतिचेष्टयति
त्पिंगोरिसत्या शुभाशुभानि पुंसां १२ वामे हृष्टः पिंगलः स्यात्सपक्षः पृष्ठे कार्ये स्यात्फ
लं पृष्ठ एव दृष्टः पक्षी दक्षिणेनान्यपक्षः पृष्ठसार्थं वक्तिचान्यार्थमेवम् १३ ॥

दीप्तरवः पुनर्मृतिं वक्ति ११ सस्थानइति स्वस्थाने नैमित्तिकपादपानामिति स्वशब्देन शकुनिकास्था
नेपक्ष्णि निवासद्रुमः नैमित्तिकः अपि वसितद्रुमः एतेषां द्रुमाणां मध्यात् एकमपि प्रदक्षिणेन प्रति
चेष्टयेत्पिंगः पुंसां माशुभाशुभानि दिशति १२ वामइति वामे दृष्टः पिंगलः सपक्षः स्यात् पृष्ठे कार्ये
प्रष्टुरेव फलं स्यात् दक्षिणेन दृष्टः पक्षी अन्यपक्षः स्यात् पृष्ठेऽर्थे अन्यार्थमेव वक्ति १३ ॥

123A मध्येति च्चनांनिविडाऊर्द्धोउचेस्तरायमहतीशणवाशा स्युभशब्द्कारी स्युभायपिंगस्यात् प्रान्तेचलाः
यौवद्नाःतिलद्यीशीसास्यात्तस्यापिंगः स्युभदोनपिंगः ग्रनेोकहेति ग्रनोकहस्केयस्तमस्यश
रवासमाश्चितःभूमिरवेणजल्पनः ताहरव्हंसमारोहतितदाराज्यादिसमीह्तेषुस्युभायस्या
त् १५ तेजइति तेजोरवाउत्तरंग्ञानिलश्चेद्भवतितासर्वत्राकार्येसिद्धिंकरोति ताभ्यांमूर्द्धियदिवा

मध्येच्चनोर्ध्वामहतीचशाखाम्युभातस्याम्युभशब्दकारी प्रांसेबलादेवर
नानिलश्चीस्यात्तानुरस्यास्युभदोनुपिंगः १४ ग्रनोकहस्थंसमुत्यशारवा
मिस्थःरवगोभूमिरथेनजल्पन् तारूरसमारोहतिवायत्स्सेस्युभायराज्यादिस
मीहितेषु १५ तेजोरवाउत्तमानिलश्चेत्सर्वकार्येषुकरोतिसिद्धि ऊर्ध्वचता
भ्यांयदिवारुणास्यात्सर्वनाशंप्रदिशास्यवश्यं १६ यदाप्यसौमौनिनदोपत
गःकरोतिनलाभविनाशहेतुः स्यातंरवोपार्थिवमारुताख्येभयशोतेमरणा
यदीप्ते १७ नाशंमरुत्पिंबुरवायनस्यकुर्वन्तिमत्स्युप्रतिलोमभावात् अत्रा
बुशाखैर्निजलोकभेदविचित्रंकियतेभिमतेचकार्ये १८ ॥ ॥ ॥

रुणाः स्यात्तदावश्यंसर्वनाशंप्रदिशंति १६ यदीति यदिपतंगःग्राप्यभौमोनिनःदोकरोतिन
लाभविनाशहेतु स्यात् यदापार्थिवमारुताख्यौवांतेभयायस्यात्तो दीप्तेमरणायभवत इत्य
र्थः १७ नाशमिति मरुत्वांवुनवायनस्यनाशंकुर्वंतिप्रतिलोमभावात्पुनःकुर्वंतिअत्रांबुशा
खैर्जलोकभेदमभिमते कार्येचविचित्रंविदधतः १८ ॥ ॥

खेदमिति खंबुरुत्ताशशाद्रौखेदंभयंचकुर्मतः पृथ्वीपयः खधूनयः स्वर्थसिद्धिंकुर्वंतितपवविपर्य
येणजातनशीघ्रंफलानिनिघ्नंति १९ खाशीति स्वाम्भिधनिवनिनभोधनीवाकायेस्यनाशंवलिं
कुरुयः पः कोपपिंगः यइतइतिघ्नन्वातदवेणमृत्युप्रदोभवति २० नीरोति इति नीरणिजर्जराभ
ग्राःफणिवल्लिभिः परितोवेष्टितः मुष्काः कीटहताः कीरीः कुलाः भूविकोटराः भूगिणिकोटराणि

खेदंभयंचंबुरुत्ताशशाद्रौपृथ्वीपयः खधनयोर्थसिद्धिंकुर्वंतिविघ्नंतिफ
लानिशीघ्रंतपवजातेखविपर्ययेण १९ खाम्भिधनीवान्हिनभोधनीवाका
र्यस्यनाशंकुरुतः कलिंघ्नयः कोपितिघ्नन्पियइतइमृत्युप्रदोवानरवेन
पिंगः २० नीरणिभग्नफलवल्लिवेष्टितामुष्ककीटहतभूरिकोटराः पादपा
ववविनाशहेतवः स्यात्तुतद्वदिहमारुतेरुतम् २१ खेभानभोजेनिनदेोव
लाद्दिशाखाश्रितोव्याहरतिक्रमेण पिंगेत्तणाम्युदियतेभयंतस्याद्दैर्घ्यवि
धंसवियोविपुंसो २२ व्योमस्तरोर्वापियमडपस्ताः नीकावयंजल्पतिपिंग
लाख्यः उत्थायचेद्यातिततः प्रशांतेतत्रापतेन्मृत्युमुखंप्रविष्टः २३ ॥ ॥

तेतथा पवंवियाः पादपाः भयविनाशहेतवः स्युः इहतद्वन्मारुतेरुतेभवति २१ प्रभइमिचेत्पिं
गेहलाः क्रमेलाद्दिशाखाश्रितः क्रमेणगंप्रमेनभोमैनिनदेो व्याहरतितदापुंसांधेर्यविधंसवियाम्नि
नियतंभयंस्यात् २२ व्योमस्तरोर्वापः पतत्पिंगलाख्यः नीकावध्यिजल्पतिवेयदिउत्थायततः प्र
शांतायानितत्रआपतेः मृत्युमुखतिष्टन् २३ ॥ ॥ ॥ ॥

124A स्यान इति स्यानप्रदीप्ते स्वर्णैर्विनाशः स्यात्काष्ठप्रदीप्ते तु कलेवरस्य विनाशः स्यात् निनादद्दीप्ते बु
धनस्य विनाशो भवेत् शीतरूपे स्यानेवपुर्द्धनानां विनाशः स्यात् २४ स्यानानीति पंकस्थिविला
दिकानी स्यानानि दिने शान्वितमुत्तगम्यादिशः स्वैरो च वार्ताभिरूजो वृद्धाः अमूनि त्रीणि प्रदीप्ता
निवदंति २५ स्यानाप्रीति शीतरूपे स्यानाम्निरोग स्तयवित्तलाभा इति जितयेक्रमेण स्यात

स्यानप्रदीप्ते स्वर्णमते विनाशः काष्ठप्रदीप्ते तु कलेवरस्य निनादद्दीप्ते तु भवेद्धन
स्य शीतरूपे स्यानचयुर्द्धनानां स्यानानि पंकास्थिविलादिकानि शिशो दिने
शान्वितमुत्तगम्याः स्वैरो च वार्तां वुरजाव मुनि त्रीणि प्रदीप्तान्निवदंति वृद्धाः २५
स्यानानि रोगस्तयवित्तलाभाः शीतरूपे स्यात्रितयेक्रमेण कृतालयेयेमूर्द्धनिपर्व
तस्य वह्निस्थिरयं पचतिपिंगचक्षुः २६ धलाभिशिरोगाम्यथवाविहंगस्तुगस्वरोरो
गमुपादधाति प्रशस्तशावृस्तु ददान्यसाध्यवाप्यां वहेदुस्तुरदुःखदाहे २७ उन्मू
लितं भूरुहे उग्रशब्दैः नष्टा च शेषो विविनश्यते र्थः प्रलंभमानः सकलप्रणा
शमसंशयं शंसति विशेषयेयं २८ ॥

पर्वतस्य मूर्द्धिनि कृतालयः पिंगचक्षुः वह्निस्थिरयंपचति २६ धलेति अथवा भल्लाशिरोमानि अप्र
भस्वरे विहंगोरोगमुपादधाति प्रशस्तशारुः असाध्यवाप्यावहेदुस्तरदुःखं दाहेद्ददाति २७ उन्मी
लित इति उन्मीलिते भूरुहे उग्रशब्दैः नष्टा व शेषो व्यर्थो विनश्यति स्वेशायः प्रलंबमानः असंश
यं सकलप्रणाशं शंसति २८ ॥ श्रीरामाय नमः ॥ ॥

१२५ प्रभूत इति प्रभूतपुष्पेपरमः प्रमोदः स्यात् अस्ततपल्लवाद्येव्याधिक्षयःस्यात्फलसोभिशाखेः स्य
125 थिलाभः स्यात्क्षीरशिरिवृक्षेभूमिलाभः स्यात् २९ विवर्जिताइति चेत्परविहगविवर्जिताभ्यर्चि
तपादपः सन्नपरंवृक्षंगत्वाः हश्यमानः दीप्तध्वनिः स्यात्ःतदंगनीदेहहानौ संदेहःआरुः भूमिति
चेत्कोटरांतरगतःभूमिनीरमकरश्मिस्वशाचन्द्रकुरुतेलाभरागेवधविघ्नकलीन्ततत्खगः परिपाद्या

प्रभूतपुष्पेपरमप्रमोदो व्याधिक्षयस्तु हतपल्लवादे अन्यथिलाभःफलशोभि
शाखेवृक्षेभवेत्क्षीरिणीभूमिलाभः २९ विवर्जिताभ्यर्चितपादपस्थोकुलापरवृ
क्षमहश्यमानः दीप्तःध्वनिःस्याद्विहगस्तदानीसंदेहमाहुर्नहिदेहहानौ ३०
भूमिनीरमकरस्मशाखान्कोटरांतरगतःकुरुतेचेत् लाभरोगवधविघ्न
कलीस्तत्समप्रथइतिखगः परिपाद्या ३१ सुस्थानलाभंसुतरांसुवेषोथा
न्यार्थसौख्यानिपुनःसभूमौ अग्रामपादेकुपलाद्सौख्यामाख्यानिचान्यो कुप
रोनसौख्यं ३२ त्वचेसमुत्पाद्यतरोरपस्तात्पत्राणिपुष्पाणिफलानिवादि प
क्षीपतन्देहमतास्वपक्षंक्षिप्रेचलक्ष्मीक्षयमस्य वश्य ३३नरस्यपदार्चितमात्र
पर्वाधिगोविहंगोभिमुखोभ्युपैति वयंगतावांमंगतस्तुमस्थुरोगंपुनर्द्विलाभः
करोति ३४ ॥ ॥
प्रयच्छति सुस्थानेति सुतरामुचेषोसुस्थानलाभंभवति पुनः सभूमौथान्यार्थसौख्यानिभवेति
अग्रामपादेकुपरणात् असौख्यमाख्याति अन्योकुपरोनचसौख्यं ३२त्वचमिति तरोरधस्तात्त्वचे
समुत्पाद्यपत्राणिपुष्पाणिफलानिवाक्षिपन्देहमस्तोस्वपक्षंलक्ष्मीवाक्षिप्रंक्षयंकरोति ३३
नारस्येतिपदार्चितमात्रपर्वाधिगःविहंगोभिमुखोभ्युपैतितदावयंकरोतिवामगतस्तुमस्थुरुद्विला
गःपुनःरोगंकरोति ३४ ॥ ॥ ॥

125A नभइति प्रागन्नभोध्वनिःस्यात् यस्यद्दडिमः पार्थिवः स्यात्तदाचिन्तामहाज्ञासकलाकरोतिअथ्या
न्यथंमारुतम्नेप्रवेशाज्जातेनगाः मृत्युभजीवनाशाःस्युः ३५ आप्पादितिय सकलंआप्योस्पर्शतेनसहस्रक
त्भवन्तिसपिंगलःचित्तविनाशकर्त्ता स्यात्तथा अभिज्ञाः कुर्वनोपिसोहार्दमनोहरानिमित्राणिभवं
ति ३६ अदावितियदिआरोरवगः मैथुनंकरोतितत्उपरेपार्थिवारव्यध्वनिर्विधत्तेतदानिश्चयात्स्वाः
त्सर्वनष्टंकार्यकथयंतिकार्यामृतोवेतिनिश्चयः ३७ भौमादितिभौमाह्वर्थव्योमगेअर्थलाभःस्या

नभोध्वनिंप्राग्वडिमस्यपश्चाच्चिंतमहाज्ञासकलीत्करोति अथास्पर्शमारुत
न्नेनजातेमध्येतिरोगमृत्युभजीवनाशाः ३५ अथात्यशैतेजसहस्रजपःसपिं
गलोंवित्तविनाशकर्त्तातथातिसोहार्दवशीकृतानिभवंतिमित्राणिकृते
प्यमित्राः ३६ आरोरवगोमैथुनमुत्तरेचध्वनिंविधत्तेयदिपार्थिवारव्यं तत्सर्व
नष्टंकथयंतिकार्यनकार्यामृतोवेतिचनिश्चयज्ञाः ३७ भौमाह्वयेव्योमशब्देर्थ
लाभःस्याद्धापव्यातेजसिभंगमृत्यु अप्याह्वयंनामस्यानहतिःसंगःसार्द्धञ्ज
यतेउर्मनेश्च ३८ मृत्युप्रदोवादिसमिन्नादोभयंकरोतोयहुताशशब्दो वि
नाशदैवात्तविपदिशब्देनभौमहीनौकुरुतेर्थनाशो ३९ भंगंविधत्तः पवनो
वरोस्थोतोव्यस्ययान्मृत्युकृतोभवेत्तौ खलंप्रसंगेनरवाःऊर्मिलाभकराःपा
र्थिवसर्वकाश्च ४० ॥

त्वायव्यावनंतशैतैजसेभंगेसहितेनमृत्युःस्यात्अप्याह्वयीनामसेस्यानहानिःस्यात्उर्मनेश्चसं
गःस्यात् ३८ मृत्युइतिवादिमरुत्विनादोमृत्युप्रदोस्तुःतोयहुताशशब्दोभयंकरोस्तुःवातविपद्दिन
कौविनाशनोस्तुःनभोमहीतेअर्थनाशंकुरुतः ३९ भंगमितिपवमावरोस्थोभंगविदधतः तौ
व्यत्ययात्मृत्युकृतौभवेतांप्रसंगेखलंपर्थितापार्थिवसर्वकाश्चरवाःभद्रकराःभवति ४०

पिंगादिद्रक्षुः पुरुषः अनीहितपिंगः यद्यपरं विहंगं संगतशाहितचेष्टे पश्यति तदाः न्यदपेक्षितुतुल्यं
अभीष्टफलं स्यात् ४। इति वसंतराजटीकायां पिंगलाकृते संकीर्णप्रकरणं नवमं ९ उदीर्येति ·
रूपं पिंगलायाः नैमित्तिकाः शोभनचेष्टितानि उक्तानि निमित्ते येभ वानि नैमित्तिकानि अथ समंतात् शोभ
नानि चेष्टितानि नानाप्रकाराणि तत्फलानि च सगउत आवर्णियत कीदृशान्यपरं तावथा नाइति
रतनवथानां यैस्तेत यकेन आरसेलाम्न त्याग्रहेण त्यर्थः । मुद्रमिति विहंगः अंगविलोकितेन मरे

पिंगदिरक्तरनि हितपिंगः पश्यति संगतिशक्तितचेष्टं यद्यपरं विहंसंतर
भीष्टं स्यात्फलमन्यदपेक्षितनुल्यं ४। इति श्रीवसंतराजशाकुने पिंगलाकृ
ते संकीर्णप्रकरणं नवमं ९ उदीर्यमाणान्यथ पिंगलाया नैमित्तिकाः शो
भनचेष्टितानि नानाप्रकाराणि च तत्फलानि कुर्यात् उत्सुखले खनतोर दा
ति २ भवत्यभीष्टं सुखमाभिमुख्ये संगो विहंगद्वयसत्रिकोर्ध्वे रतेरताभिः
खलु पिंगलायाः परस्परं प्रेम च पृष्ठकंपे के ३ सलीलाविलासं कुरुतः मूलीला
वन्योन्यकंडूयनतः प्रियाणि अन्योन्यकरणिनन चेष्टनाच विहंगमे संगम
रताम वथाचाप्यशुलाद्देता । मदे विहंगो गविलोकतेन (भेन्यरेत् ४
स्पर्शनमल्लस्य सुखेसु खस्य भद्राणि मत्ताग्रहणात्फलानि ५ कुर्वंति ४

ददाति मल्लस्य स्पर्शनेन मुखस्य मुखं ददानि मत्ताग्रहणात् भद्राणि फलानि ददाति खेननः औड्डा
मुखे ददानि २ भवतीति अभिमुखः भीष्टं सुखं भवति विहंगद्वयसत्रिकोर्ध्वे संगः स्यात् पिंगला
यारतो रताभिः स्यात् पृष्ठकंपे परस्परं प्रेम स्यात् ३ लीलेति सलीलो लीलाविलासे कुरुतो
अन्योन्यं कंडूययनः प्रियाणि भवंति अन्योन्यकरणिनमनुचुंबनाच्च विहंगमोः संगमभोग्ये रेतु
भवतः ४ ॥

126A निरीक्षेत यदि वक्षो निरीक्ष्य वामसंगं पश्यति तदा प्रियाभिः संगमकृद्भवति यदा पुनः वक्षः पश्य
ति तदा मित्रसमागमं कुरुते ५ कंडूयमानेति कंडूयमानः तुंडं उत्तरमार्गं पुच्छाग्रं येभी प्सितफलल
ब्ध्ये च भवति तथा हि तं कंडूयमानः क्षितेः त्राणाय लाभाय च संप्रदिष्टः ६ करीस्येति करीस्य
कंडूयनतः नराणां गीतेषु वार्ता स्त्रवणोभवेत् कंठस्य कंडूयनात् कंठाभरणाप्तिः कृता स्यात् तथा
स्कंधे कंडूयनात् करीन्द्रस्याधिरोहः ७ मुखइति पिंगलया मुखे च कंडूतिरभीष्टभोज्यं दृष्टेवक्षः

निरीक्ष्य वक्षो यदि वाममंगं पश्येत् तदा संगमकृत् प्रियाभिः यदा पुनः पश्यति
वक्षः स्वगात्रं तदा मित्रसमागमाय ५ कंडूयमानः स्वगात्रमंगे पुच्छाग्रं येभी
प्सितलब्धये च कंडूयमानो क्षितिहिते त्राणाय त्राणाय लाभाय च संप्रदिष्टः ६
करीस्य कंडूयनतो नरेणां गीतेषु वार्ता स्त्रवणो भवेत् कंठस्य कंठाभरणा
प्तिः कृता स्कंधे करीन्द्रस्य तथाधिरोहः ७ मुखे मुखे च कंडूतिरतीष्टभोज्य मालिंग
नेवक्षसि वेयवस्य लाभप्रियायाः पुवतेर्विशेषात् वक्षस्य मूर्नीक्षति पिंगला
याः ८ कक्षप्रदेशेषु नपुंसलब्धे कुलावपि स्यात् सुखसंगमाय पार्श्वप्रियाणां
परिवेशणाय स्यात् नाभिसिंसंपत्सु सुखलब्धये च ९ मर्लव्यपोष्ठिरयनपान्यलाभे
कंडूयमानो जठरे ददाति कटिपुनस्तीकटिसूत्रवस्त्रपुत्राश्रयेपि पिंगलिका नरा
णाम् १० ॥
सि आलिंगनं वाथ वस्य लाभः प्रियायाः युवतेर्विशेषात् लाभः इत्यादीनि वक्षन्मूर्त्यक्षति ८
कक्षाइति कक्षाप्रदेशे कंडूयतिः सुखसंगमाय स्यात् पार्श्वप्रियाणां परिरम्भणाय स्यात् तथा
स्यानाभिं सुखसंपत्सु लब्धये च ९ मर्लव्यइति जठरे कंडूयमानः मर्लव्यपोषेयनपान्यलभं द
दाति कटिं कंडूयमाना पिंगलाका नराणां स्त्रीकटिसूत्रवस्त्रप्रसयेभवति १० ॥ ॥

१२७ 127 भवेदिति मिते बेवरपोषिरामिर्भवति मानकुभागे पराजयः स्यात् यन्को केडूयने सनितरलेक
तीनां लाभः अन्यदेशात् इविणागमस्य स्यात् महार्थेति पक्षद्वये मूर्द्धिकरे सति महार्थलाभस्य
भवेतां अथवा पक्षद्वयपद्धिद्धितयेविस्तारितेपिंगलायायनर्द्धिः स्यात् १२ महदिति चंचुपुटेन
पक्षपुच्छप्रसारणात् पुंसामहद्दनं चोरणाय् केडूयननः सर्वेभ्यो वस्तूनि प्रभूतंच सरदाति १३
ललाटं रइति ललाटकेडूयनतः नरस्य परे वेयः स्यात् महतीच मूर्कीर्त्तिः स्यात् प विपायाः पिंग
भवेज्जित बेवस्योषिरामिर्जानकुभागे रिपराजयः स्यात् केडूयते नैत्रतस्लेक
तानां लाभोन्यदेशात् विणागमस्य ११ महार्थलाभो रिपराजयस्य पक्षद्वये
मूर्द्धिकृते भवेतां पक्षेद्वयस्याद्धितये यथवापि विस्तारिते पिंगलस्यायनर्द्धिः १२
महद्दनं रेस्ज चंचुपुच्छप्रसारणाच्चंचुपुटेन पुंसां सर्वेभ्यो वस्तूनि वसुप्रभू
तेचौरणाय केडूयनतो रदाति १३ ललाटकेडूयनतो नरस्य स्यात् परवेपो म
हतीच कीर्त्तिः पवेविधः शोभनकार्यचेष्टाः पिंगलायाः शुभदाः सदैव
१४ चेष्टापरावापरिवामभेग केडूयते सा शुभदानचेष्टाः स्यादरिस्थितस्यापि
कलेवरस्य केडूयने वामपदानमद्य् १५ दिकस्थानचेष्टाभिरनिष्टमिष्टं
यत्पिंगलायाः फलमामनंति तथैव तारकसुधियासमस्तं वांगांतरेभ्योपु
पलभीयां १६ पतच्चेष्टादिकाभिः सकलंसेपविज्ञैर्निपने सफलं पिंगलि
कायाः कर्मसच्चक्षुद्यतरसायनकायगमनेषु १७ ॥ ॥
लायाः शोभनकार्यचेष्टा सदैव शुभदाः स्युः १४ चेष्टेति चेष्टापरावापरिवामभंगकेडूयते सावें
का शुभदा न स्यात् दस्थितस्यापि कलेवरस्य केडूयनं वामपदानमद्य १५ दिगिति दिक्स्थाने चेष्टाभिः
अनिष्टं इष्टं वा यत् पिंगलायाः फलमामनंति स्वगांतरेभ्योपि तथैव तारकसुधियासमस्तफलमुप
लभ्यतीयं १६ पतदिति पिंगलाकायाः कर्मसु कुषु सत्तर सायनुजयगमनेषु पतच्चेष्टादिके लेप
म १७ ॥

127A शुभेतरशुभचेष्टाभ्यः पुनरितराः शुभाचेष्टा उष्टफलाः येन स्वयमेवोह्याः तेनेह पृथग्नोक्ताः पृथग्
भेदः १० इतिवसंतराजटीकायां पिंगलाकृते शुभचेष्टाप्रकरणं दशमं १० वाशितमिति वाशितमेवं व्या
पारः सेवानृपादीनां रणाः संग्रामः तीर्थं शकुनप्रभृति विद्याशास्त्राभ्यासः चौर्यं परद्रव्यापहारः इ
त्यादिकार्येषु नृणां यात्राः स्वयं उगमनाभवेतिता सां यथा भाव्यं शुभं वकारद् शुभं च सम्यग्बुधो
वेति तथा वयमभिदध्मः १ स्थानमिति यदा स्थाने स्थानं तिष्ठन्नं तेदृष्ट माशु प्रपेद्वा तथा यात्रा

स्वयमेवो

ह्याः उष्टफला नोक्ताः पृथगिह तेन हि पार्थिकाः १० इतिव. शाकुने पिंगला
कृते शुभचेष्टानाम प्रकरणं दशमं १० वाशितमस्मे वारणा तीर्थ विद्याचौर्यादिकार्ये
षु भवेतियात्राः तासां यथा भाव्यं शुभाशुभं च सम्यग्बुधो वेत्ति तथाभिदध्मः १
स्थानेत्यजस्तुतमाशु पेत वा यात्रा भवेत् उ नान्यथा स्यात् प्रसवे कृते तद्गमनार्थ
पुंसो मौनी स्थिरस्तत्परिशेषनाय २ गत्वा दिशं यामशने गृहीत्वा स्त्यति पिंग
ः स्थपति द्रुमे च पाथेयापितामेव दिशं बजित्वा कृतार्थः स्वगृहानुपैति ३ भक्तं
गृहीत्वा चलितो विहंगस्तत्राप्यतत्रैव तत्र पाथेयम अन्य यायाति येन तस्य पार्थिकोऽभ्यु
पार्थ्यं भुक्त्वा च वितस्वगृहमभ्युपैति ४

भवेत् प्रसवे कृते स्थानं यथा स्यात् तत्रागमनार्थं उक्तः मौनी स्थिरः स्यात् तदा तत्परिशेषनाय भवति २
गत्वेति यां दिशं गत्वा शाने गृहीत्वा पिंगः पल्येति द्रुमेव स्थपति पाथेया पितामेव दिशं बजित्वा कृत्वा
र्थी भूत्वा स्वगृहानुपैति ३ भक्तमिति भक्तं गृहीत्वा विहंगः चलितः तत्राप्यतत्रैव तनुभुक्त्वा चे
दायाति तस्य पार्थिकः तत्रयनेत्र उपार्थ्यं भुक्त्वा च वितं गृहमभ्युपैति ४ ॥ ॥ ॥

गत्वेति स्वरद्वारपरश्चरंहोगत्वा महंसे प्राप्यतत्रैव कृतास्थितिः चेत्तत्तदाम्बधनीनः यन्मम जैपित्वाप
रदेशपदस्थितिं विधत्ते ५ वामे इति अजनतं वामे प्रशांतः समः शरत्शस्तः दक्षिणः समः शब्दः
शस्तस्तीरांगागमे दक्षिणतः निःक्लेश्यः शांतंप्रवेशे समस्तशस्त ६ आवासदेतोरिति आवासहेतोः
स्थिरत्वेविरस्तेवाप्यव्यशब्दः तिमद्रोगदितः यात्रा सुमरुद्राख्ये जाते प्रस्थापितो भूरिमद्रं भवेत

गत्वा स्वरद्वारपरश्चरंहंसं प्राप्यतत्रैव कृतास्थितिश्चेत् तदाधनीनो यनम
जैपित्वास्थितिं विधत्ते परदेशापत्र ५ वामे समस्त्वजंतां प्रशांतो दीप्तो समो
दक्षिणतश्च शस्तः सीरांगमे दक्षिणतो निःक्लेश्या शांतासमस्तापि नृणां प्र
वेशे ६ आवासदेतोर्विहितो स्थिरत्वे कार्यव्यशब्दोगतितो तिमद्रः यात्रासु
जाते मरुदाव्वेतु प्रस्थापितो भूरिभवेत्स्वमद्रम् ७ भौमे यत्नो व्योमनि भीतरु
निर् कलिर्निभोजो निलजे तु मस्त्यः जातेरवे दक्षिणते नभौमे विद्योायवास्याल्प
थिकस्परोगः ८ दक्षिणेन यदि पार्थिवमाप्य शब्दमुच्चरतितच्चलितानां वि
ग्रहोभवति विग्रहकारी कार्यकंपजनितायदि वाभीः ९

७ भौम इति भौमे यत्नो व्योमनिलाभहानिः स्यात् नभोमे कलिर्भवति अनिलजे तु मस्त्युर्भवति
दक्षिणतेन भौने जाते विद्युः अर्थिकस्परोगः स्यात् ८ दक्षिणेनेति यदि दक्षिणेन पार्थिवमा
माप्य शब्दमुच्चरति तच्चलितानो विग्रहो भवति कीदृग् निग्रहकारी उः स्वप्रदउत्पर्थः यदि वा
कार्यकंपजनिता भीर्भवति ९ ॥ ॥

128A मारुतइति मारुतेगगनजेरवेभाषितेसतिअतियुद्धंभवतिमौलिकेषुपतितेषुप्राणिनामरणभंग
भयानिभवेयुः १ तैजसइति यदातैजसः अनिलरवः स्यात्तदामरणार्थविनाशोवदंति दक्षि
णयायीशोभनोभवतिमरणभयादिषुशस्तः ११ यः सेवितुमितियः पुमान्सेवार्थंगच्छतितस्य
यदिवामेअथवापुरतः भौमंअप्यशब्दंकरोतितदाप्रभुप्रसादः महतीचलब्धिः भवेतां १२

मारुतेगगनजेयरवेवाभाषितेसतिभवत्यतियुद्धं मौलिकेषुपतितेषुप्रा
णिनांमरणभंगभयानि तैजसोनिलरवेथयदास्यात्तदवदंतिमरणार्थ
विनाशेशोभनोभवतिदक्षिणयायीवामगोरणभयादिषुशस्तः ११ यः
सेवितुंगच्छतितस्यभौममथाप्यंचवामेपुरतोथवापिशब्देयदितद्भवेतोप्रभुप्र
सादोमहतोचलब्धिः १२ प्राग्वामतोदक्षिणतस्तनस्यकरोतिशब्दंयदिपिंग
नेत्रः स्यादेतदास्याधिपतेसमृद्धिः स्युरुत्तरेसंगरमत्स्यभंगः १३ वामेततोदक्षि
णतः खगेअभौमोभवेच्छेत्रिनरस्तदानीफलोदितंस्यात्परदेशयानेयुद्धेति
युद्धेपिजयस्यवश्यं १४ ॥

प्रागतियदिपिंगनेत्रः प्रथमंवामतोदक्षिणतस्यशब्दंकरोतितदास्यादेनियतोसमृद्धिउत्तरसं
गरमत्स्यभंगाः १३ वामइति यदिवामेततोदक्षिणेतः भौमोनिनदश्चेत्स्यात्तदापरदेश
यानेफलोक्तंस्यात् युद्धेनि युद्धेपिप्रारब्धेपिअवश्यंजयः स्यात् १४ ॥

१२८ 129 वामे इति तीर्थे चलितस्य वामे ग्रतो वा शंगतोपविष्टस्य अवननीरशब्दैः सिद्धिं करोति गमन विधेयेतु
अवमेतो सिद्धिः अनागमस्य भवति १५ दीसइति यदा दीप्तः अयवोर्दक्षिणतः पिंगमारतं अव
देवापि गौरवं विदिस्यति तदानीं प्रततु: महाभयार्थस्य नाशं दिशति १६ वाणिन्याइति वाणिज्य
विद्यादिकृते प्रयातुः यदि वामेन भौमादिरथां करोति तदा प्रभूतफलानि वृद्धि महती च सिद्धिर्भ

वामे ग्रतो वा चलितस्य तीर्थे शंतोपविष्टे वनिनीरशब्दैः करोति सिध्यागम
ने विधेयातु मवामतो सिद्धिरनागमस्य १५ दीप्ते यवा दक्षिणतो विदिस्थापिंगो
रवे माक्षतमावरेवा यदा तदानीं दिशति प्रयातुर्महाभयार्थक्षयमीव नाशे १६
वाणिज्यविद्यादिकृते प्रयातुर्वामेन भौमादिनदान्करोति यदि प्रभूताश्च फ
लाभिवृद्धिः स्यात्तस्य परो महती च सिद्धिः १७ यदा वरो भोनिमदा संतानिनादः
याजासवामाऊमतो भवेति तदा भवेयुर्धनिजोपयेयं सीरत्नभूपान्यहिरण्य
लाभः १८ यः पिंगलायाः शकुनेन भाविविभाव्य कर्तव्यफलं फलज्ञ याङ्गावि
चित्रा विचित्रां विदधाति धैर्यान्मनोरथास्तस्य फलं तिसर्वे १९ इति वृ० पिंगला-
याज्ञाप्रकरणम् ॥ ११

वति १७ यदेति यदा यदा ऊमरसांनिनादाः वामाः ऊमतो भवेनि तथा धनिजं यथेष्ट सुरत्न
भूपान्य हिरण्यलाभः स्यात् १८ यइति यः पिंगलायाः शकुनेन भावि कर्तव्यफल विभाव्य
यांज्ञां चित्रां धैर्यान् विदधाति तस्य सर्वे मनोरथाः फलंति १९ इति वृत्तरत्नटीकायां पिंगला-
याज्ञाप्रकरणं ११ ॥

129A क्रमइति अस्मिन्प्रकरणेतथावृत्तानांगणानांक्रमः आद्योऽपिवासनाख्येनेहृतेद्वाविंशतिर्मिता
१ द्वितीयइति द्वितीयेस्वरमात्राख्येषोडशभिःस्मृततृतीयेस्वरफलाभिधेत्रयोदशवृत्तास्यु २ स्मृतइ
ति येन्चादिसंज्ञाख्येचतुर्थेवृत्तसप्तकंभवति केवलस्वरनामनिपंचवृत्तानिस्युः ३ त्रयइतिद्वि
संयोगस्वराभिधेयषष्ठेत्रयोदशैवत्रिसंयोगस्वराख्येतुसप्तमेसप्तवृत्तानिस्युः ४ चतुरिति चतुर्योगस्व
रेष्टमेवृत्तेद्वाचत्वारिंशत्स्यात् संकीर्णेनवमेसैकाचत्वारिंशत्प्रकीर्तिता ५ दशमइति अशुभचे

क्रमःप्रकरणान्यस्मिन्वृत्तानांगणनातथा आद्येपिवासनाख्येवृत्तद्वाविं
शतिर्मिता १ द्वितीयःस्वरमात्राख्येवृत्तैःषोडशभिःस्मृते तृतीयेपंचमेवृत्ती
निदशस्वरफलाभिधे २ स्मृतेयेन्चादिसंज्ञाख्येचतुर्थेवृत्तसप्तके पंचमेपं
चवृत्तानिकेवलस्वरनामनि ३ त्रयोदशैवषष्ठेतुद्विसंयोगस्वराभिधे त्रि
संयोगस्वरावितुसप्तवृत्तानिसप्तके ४ चतुर्योगस्वरेवृत्तद्विचत्वारिंशदष्ट
मे संकीर्णेनवमेसैकाचत्वारिंशत्प्रकीर्तिता ५ दशमेपञ्चदशोक्तानिअशु
भवेधाफलाभिधे एकादशेतुयात्राख्येएकोनविंशतिस्तथा ६ एवंप्रक
रणान्यस्मिन्एकादशसमासतःशतद्वयंचवृत्तानांसंहितेपिंगलाकृते ७
इतिवसेनवाजशाकुनेसदागमार्थशोभनेसमस्तसत्पकौतुकेविचारिताच
पिंगला ८ इतित्रयोदशोवर्गः १३

धाफलानिअष्टादशवृत्तानियात्राख्येएकादशाख्येतुएकोनविंशतिर्वृत्तानिस्युरित्यर्थः ६ एव
मिति एवममुनाप्रकारेणअस्मिन्समासतः एकादशप्रकरणानिभवंतिसंहितेपिंगलाकृतेसम
ग्रसंख्ययावृत्तानांशतद्वयंभवति ७ इतिभानुचंद्रगणिविरचितायांपिंगलाकृतेत्रयोदशोव
र्गः १३ ॥

१३०
130

विचारयाम इति चतुष्पदानां खुरन्वितानां नखिनां च गतिस्वरालोकनचेष्टितानि वयं विचारयामः १
भूपृष्ठेति यत् यस्मात्कारणात् भूपृष्ठपातालजलांबराणि चतुष्पदैः समधिष्ठितानि अतः शरणया
न शरणायोग्यान् परोपकारव्रतिनः परोपकारएवव्रतं येषां तथा द्विपादीन् द्विपप्रभृतीन् शरणं
प्रपद्ये २ उदीरयन्निति इमं सर्वोत्कमं उदीरयन् पठन् मोक्षः हारिभिः नैवेद्यपुष्पाक्षतधूपदीपैः
सर्वव्याख्यातैः तिर्यग्गामनां पक्षिणः अभ्यर्च्य कार्यं विमृश्य स्मृतिगोचरीकृत्य तत्र शकुनानि च

विचारयामे यच्चतुष्पदानां ग्रामाश्रयाणां वनचारिणां च खुरान्वितानां नखि
नां च तस्य गतिस्वरालोकनचेष्टितानि १ भूपृष्ठपातालजलांबराणि चतु
ष्पदैः यत्समधिष्ठितानि अतः प्रपद्ये शरणं शरण्यात्परोपकारव्रतिनो द्वि
पादीन् २ उदीरयन्मंत्रमिमं मनोज्ञैर्निवेद्यपुष्पाक्षतधूपदीपैः अभ्यर्च्य तिर्य
ग्गामनाविमृत्य कार्यं ततस्तत् शकुनानि पश्येत् ३ ऊर्ध्वकोटयः ऊनतेयवा
योध्यते कदरदसितादंतभागे यो वा भवेद्वहितस्तत्विनाशः कोमवेत्सोधगस्तविना
शः ४ ॥

तुः पश्च शकुनानि पश्येत् ३ ऊर्ध्वमिति सकोटत्सी अधगस्वितारा इति अधगानां स्विताआशा
येन सत्तथा ४ पथाअन्यदपि शास्त्रांतरात् ज्ञेयं तद्यथा हस्तिरोदंते मूलाद्ग्रेसति ज्ञात्तोभय
दृशाति मध्यात्तलग्रे देशास्य प्रान्ते भग्ने सेनाया प्रलयं भवति प्रांते भग्ने इभस्य मरणं तथा अग्रपग
तदविद्यादनेनसीरवरहस्यविचरनेन वाम्याम दंतथास्य मध्यादृग्मे शत्रुनाशः स्यात् विपर्ययाद्वैप
रीत्यं तथैव कस्मात्सवत्तितगत एव विपद्ग्रे छितेत उन्नयाति एवं वियोगज्ञो ४ ॥ ॥

हरे

130A भयचकुद्भवति तथाप्याशीः भशशकुद्रयंति तथयदि वन्नी हृंमच्छाति ग्रथवास्थानं व द्दासमूहं
वास्वेकपामच्छाति तथात्वरितगतिः गजेंद्रः राज्ञो भयंददाति इतिहस्ती हेषारवमि सजेगः तदापदं
उच्चस्थानंददातियोवामतोहेषारवंभवति दक्षिणपादघातैोयः क्षतक्षितिः योदक्षिणमंगभागंकं
डूयते ५ इत्यश्वः वामइतिस्थिरगर्दभस्यवाम विचेष्टितस्यश्रुतिर्दीर्घवामोरवः सिद्धैस्यात् पृ
ष्ठाग्रयोर्दक्षिणात श्चशब्दः ग्रसिद्धैस्यात् तथादक्षिणाचेष्टितंच ६ कंडूयेति इतरेतरस्यस्कंधंरदैः

हेषारवंमुंचतिवामतोयः क्षतः क्षितिर्दक्षिणपादघातैः कंडूयतेदक्षिणमं
गभागंतेगंतुभंगः सपदंददाति ५ इतिश्वः वामोतिदीर्घः स्थिरगर्दभस्य
श्रीयेरवो वामविचेष्टितस्य पृष्ठाग्रयोर्दक्षिणतश्चशब्दः स्यादक्षिणंचेष्टित
मप्यसिध्यै ६ कंडूयमानावितरेतरस्यस्कंधंरदैः पशुपतिगर्दभोयः पाद्यप
याणोयदिवाप्रवेशेमिलत्यसौमित्रकलत्रपुत्रैः ७ सीलाभदास्यः सुरताधि
रूढावयायवंयायचयुध्यमानाः धत्तेतिरेवंश्रवणौतथायेनिस्नेतिकार्या
णिमदास्वराणे ८ रौतिप्रवेशेयदिदक्षिणेनस्यात्स्ततात्तकरणीयसिद्धिः
तुल्योबुधैरश्वतरः स्वरेणतेस्तथागोरस्वरेणतुल्यः ९ ॥

कंडूयमानौगर्दभौ स्पंधः प्रयाणोयदिवाप्रवेपः पशुपतिग्रसेपायः मित्रकलत्रपुत्रैर्मिलति ७
स्रीतिसुरताधिरूढाः स्रीलाशः स्युः युध्यमाना वयायवयायचभवतितथायेरेश्रवणौधुन्वंति
कंपयंतितेरवराः सदाकार्याणिनिघ्नंति ८ रौतीतिप्रवेशेयदिदक्षिणेनखरोरौतितदाकरणीय
सिद्धिः ग्रतस्तास्यान्‌ग्रश्वतरश्चचरइतिलोकेप्रसिद्धः स्वरेणतुल्योबुधैर्ज्ञेयः तथागोरस्वरेपि
त तुल्योज्ञेयः ९ इतिखरः

१३१ 131 वामइतिवामः अनुलोमः दक्षिणः सुशब्दः तथाखुरेणशृङ्गेणचअग्रेपृथिव्याःखननेनद्वारदक्षिण
तस्यचेष्टाप्रशस्यनेनतथानिशीथेमध्यरात्रेवृषस्यबलीवर्दस्यनिनादःशब्दः १० वामादितिवृषस्य
बलीवर्दस्यवामाद्वामेदक्षिणगमनेचेष्टाचवामदक्षिणायनमत्तानक्षत्रिनातुल्यकालेपार्श्वद्वयस्थो
मदृष्टोयुद्धायमवेत ११ इतिवृषभदृष्टोमंत्रेतिवामदिशिगवामंभांरवैर्वृषदृष्टौस्यातां तथाग
वांनिशिहुंकृतानिदृष्टौस्युः तथानिशीथेईदृशोगावःसरवाःसशशभयावर्वेतितथादिव

वामेनुलोमःसुरवःखुरेणशृङ्गेणचाग्रेखननंपृथिव्याःप्रशस्तेदक्षिण
तस्यचेष्टातथानिशीथेनिनदोवृषस्य १० वामाद्वामेगमनंवृषस्यचेष्टाचवा
मानमत्तादक्षिणाय युद्धायनाशायचतुल्यकालेपार्श्वद्वयस्थोमदृष्टोभवेत्
११ इतिवृषभदृष्टौ हंभारवोवामदिशिस्थितोबकास्युर्निशिहुंकृतानि गा
वो निशीथेसरवाभयायभयायवहोदिवसेऽदृष्टाः १२ ध्वस्यःखराग्रैःक्षिति
मामयायसास्रेस्तनाःस्युर्मरणायभर्तुः व्याघ्राःसुरभ्योयदिमक्षिकाभिराच
रंतेमंगलंतदंबुवर्षि १३ हंभारवोन्मिश्रितहुंकृताश्चवत्सोत्सुकाश्चप्रदक्षिणाविनि
ताः सोयाः सुरभ्यः प्रमदातदैवगोभिःसमानाशकुनेमदिष्टा १४ इति

सेवन्तेहानंतुग्निदिशिस्थस्य गावोभयायस्युः १२ध्वंस्यइति खुराग्रैःक्षितिध्वंस्यगावःआमयायभवेति
सस्रेस्तना पुनर्गावः भर्तुर्मरणायस्युयदिमक्षिकाभिर्वेष्टितावामाः सुरभ्येभवतितदामंगलंशीघ्रमे
बुवर्षिंश्चवदते १३ हंभाइति पर्वेपिया सुरभयः तदैव प्रमदाभवंति कथंभूताः हंभारवोन्मिश्रि
तहुंकृताद्याइतिहंभारवेणउन्मिश्रिताभिराद्याः वत्सोत्सुका इतिवत्संप्रत्युत्कंठिताइत्यर्थः प्रदक्षिण
शीलाविनीताइतिप्रदक्षिणापरीतास्वयमेवविनयासंतातथामदिष्टाः शकुनेगोभिःसमानाज्ञेयाः १४ इतिगोम
दृष्टौ ॥

131A अग्नोमिति अज्ञाति याऽग्ने र्दर्शनकीर्तनाभ्यां बुधाः शंसंतितयोः शब्दं च प्रयाणे शंसंति यदि निशी
थे ज्ञाते इति तेन गेहे सर्वाणि सुखानि लभते १५ इत्यज्ञाग्नो मेघेडकाविति मेषः अत्र पडकोऽङ्कः
पतीरहिणकाग्रचेष्टो सुभेषु कार्येषु सुभौ प्रदिष्टौ वामांचचेष्टां प्रतिपादयंतौ अत्र सुभेषु तावपि श
स्तौ भवतः १६ इति मेघेडकौ उष्ट्रेत्येति उष्ट्रस्य वारणा वामेमधुरः शब्दः शस्तः करुषः कठिनः

अज्ञामते र्दर्शनकीर्तनाभ्यां शंसंति शब्दं च तयोः प्रयाणे अज्ञानि शीथे यदि
चेतितेन सर्वाणि गेहे हिं लभते सुखानि १५ इत्यज्ञाग्नो मेघेडकोरहिणकाप
चेष्टो सुभेषु कार्येषु सुभौ प्रदिष्टौ वामा च चेष्टां प्रतिपादयंतौ कार्येषु तास्तथा सु
भेषु शस्तौ १६ इति मेघेडकौ उष्ट्रस्य वामो मधुरस्य शब्दः शस्तो प्रशस्त परुषः
प्रवासे अनार्तवामास्थितयो र्विरावैः कुकुरीमूषिकयोश्च सिद्धिः १७ इत्युष्ट्र
कुकुरीमूषिकाः शस्तो भवत्यमिषपूर्णविक्रो विस्तानतो नादरूप प्रशस्तः ना
नाप्रकारैर्विकृतैरुपेतो नघोषिडालः स्वलुपुष्यमानः १८ ॥ श्रीरामाय ॥

प्रवासेगमने: प्रशस्तः अनार्तयोः ---------- कुकुंरीमूषिकयोः वामास्थितयोश्च विरावैः सि
द्धिः स्यात् १७ इति उष्ट्रकुकुरीमूषिकाः शस्त इति आमिषपूर्णविक्रो मार्जारः शस्तः विस्तानतो नाद
कृतः अप्रशस्तः स्यात् नानाप्रकारैर्विकृतैरुपेतो युध्यमानो विहलो निंद्यः स्यात् १८ अथ मु थावे
त्वेवं ज्ञात्वा उपविष्टान्पतंतितदा षण्मास मध्ये मरणमेति चरणौ जिघ्रति १९ ॥ ॥ ॥

तदारोगोत्पत्तिः मस्तकंलिहतितदाराजभयंभवतियदामल्लंपश्यतितदामृतिः यदासौशिरोलिहतित
दाभर्तुमृतिः यदासौहृदयंलिहतितदापुत्रमृतिः यदिसौत्वशोणोलिहतितदास्वसृमृतिः यदामस्त
कंत्वरोतितदामरणमुत्पद्यते यदात्वरितगत्याद्दृहीर्यातितदारोगनाशः शत्रुनाशश्च इतिमार्जा
रः कृतेहरोइति ग्रामवलीमुखस्यकृतेहरोजयायस्यात् नामग्रहणंभयायस्यात् तस्यगतिः
दक्षिणतः इष्टानचेष्टायतोगमनोद्यतानांव्यासंगकारीस्यात् १९ इतिवानरः अनेक

कृतेहरोग्रामावलीमुखस्यजयायनामग्रहणंभयाय इष्टामतिर्दक्षिणतोन
चेष्टाव्यासंगकारीगमनोद्यतानां १९ इतिवानरः अनेनरूपेणचतः पदा
नाग्रामास्थितानांशकुनंनिरूप्य वसोधुनाररापसमाश्रितानांयथोदितंमु
कवदस्यतिद्या २० गुणेनगत्यागमयोरयुग्मा प्रदक्षिणंगौरमृगाः प्रयांति
समानशस्ताःनचवामयाताकुर्युर्विसिद्धाः नभवंतिदुष्टाः २१ प्रदक्षिणेना
पिमृगाः पुमांसुमवेक्ष्यन्वतिविनाशमेव अयुग्मसंख्या अपिदक्षसाराश्च
वामयाताअपिनप्रशस्ताः २२ श्रीरामायनमः ॥ ॥ ॥

इतिस्थाग्रामस्थितानांचतुष्पदानांअनेकरूपेणशकुनंनिरूप्यअधुनाःरापसन्निश्रितानांमु
कवदस्यतिभ्यामयथोदितंतथाक्रमः २० गुणेनेतिगत्यागमनयोः गमनेआगमनेचगौरमृगाः
अयुग्माः गुणेनप्रदक्षिणंप्रयांतितत्रसमानशस्ताः तथावामगताःतेमृगाः कुर्युर्विमिश्राः
नदुष्टाः २१ प्रदक्षिणेनेति प्रदक्षिणेनापिमृगाः पुंसांसंप्रवेक्ष्यत् विनाशनंवतिअयुग्मसं
ख्याअपिदक्षसाराः अवामयाता अपिनप्रशस्ताः स्युः २२ ॥ ॥ ॥

132A तदुक्तमन्यत्रपकास्तु क्रोसमसारः पथिहष्टः क्रोसमसर्पं समन्वेषः नेष्टागतिरस्यन्तरागामावेष्टनमस्य म
रणायेति कंडूतिं वंयाविति शिरसः कंडूतिकं योनिवेधं च तिमूत्रं पुरीषं च चोव व्याघ्रप्रभवं च भयं नतो
ति विस्तारयति तथापयोमध्ये मेचमृगानां विलोकनं हतपे भवति तथा पृष्ठे लाभकरं स्यात् २३
पुरश्रतिमृगः पुरोगमनयानुरति दूरं विदेशयानं कुशलं च भवति तथा प्रदक्षिणीकृत्य विकृत्येति
नेत्रप्रसार्य मृगं पश्यन् तथामृगोपि प्रर्थसिद्धिः स्यात् २४ आकारइति आकारशब्दात्परं वि

कंडूति कंपोशिरसो निषेधं मूत्रं पुरीषं च भयं ततनोति मध्ये पथे ग्रे हतपे मृगाराणां
विलोकने लाभकरं च पृष्ठे २३ पुरोव्रजन् क्रिमृगोति दूरं विदेशयाने कुशलं
वयातुः प्रदक्षिणीकृत्य विवृत्य पश्यन् मृगो द्वितीयोपि मृगोर्थसिध्य २४ आका
रशब्दात्परं विरावं हतं च कुर्वन् रहितः कुरंगः युद्धाय युद्धोद्यतचित्तवृत्तिसोरव्याय
सेनायनरत्तप्रवृत्तिः २५ किंकारकारणां करुककर्कटानां यातेरुतं रहिणः तः प्र
शस्ते वामे प्रशंस्ति तलरोहितानां तथा परेषखुरिणावहूनां २६ इतिमृगः प्र
शस्यते दर्शन कीर्तनाभ्यां ग्रामप्रत्तयाररायगतोवराहः शस्तोप्यधिकं करेमलिन
गात्रो विशुद्धपंकावयवोतिनिंद्यः २७ इतिवराहः

रावं हतं च कुर्वन्कुरंगोन रहितः युद्धोद्यतचित्तवृत्तिः युद्धाय स्यात् सेनातरत्तप्रवृत्तिः सेरव्याय
स्यात् २५ किंकारकाराणामिति किंकारकाराणां करुणां कर्कटानां मृगविशेषाणां यानेगमने रुतंच
रहितोन प्रशस्तं स्यात् पृष्ठ न चित्तलरोहितानां विशेषराणां बहूनां वामने रुतं च प्रशस्तं स्यात्
२६ इतिमृगः प्रशस्त इति ग्रामप्रत्यायरायगत वराहदर्शनकीर्तनाभ्यां प्रशस्यते तत्रापि कर्दम
लिप्तगात्रः अधिकं शस्तः विशुद्धपंकावयव अतिनिंद्यः स्यात् २७ इतिवराहः ॥ ॥

१११ वामइति· प्रवासेवामस्वराः वामगताः प्रवेशेतद्वैपरीत्यात्तु नाखिनः शस्ता भवंति तथा पृष्ठे
133 पुरस्तादपिभाषणाः प्रतिषेधकाः स्युः २८ नानुइतिअनुव्रजंतोनाखिनः प्रशस्तानतभवंति
संमुखंवापिसमापतंतः नप्रशस्ताः शत्रुवधोद्यतानाम्अग्रेसराः पुंसांविजयायअवश्यंभवंति
२९ अभ्याहइति मृगेंद्रगुंजारवलक्षणोडुंडुभौअभ्याहतेवध्यमानेसति कीदृशेप्रातःतनेपरस्तु

वामस्वरावामगताप्रवासेतद्वैपरीत्यात्खिनः प्रवेशे भवंतिशस्ताप्रतिषेधका
स्तुपृष्ठेपुरस्तादपिभाष्यमाणाः २८ नानुव्रजंतोनाखिनः प्रशस्तानसंमुखेवापि
समापतंतः अग्रेसराः शत्रुवधोद्यतानां भवंत्यविजयायपुंसां २९ अभ्या
हतेप्रातःतनपुण्यकोशेमृगेंद्रगुंजारवडुंडुभौये प्रयांतितेवेंपयोधिपतीत्यनूनंविभी
षणस्यापिपदंहरेति ३० मृगाधियोद्वीपितरक्षुवन्यमार्जारभल्लूकशशाश्च वगाः
व्याघ्रारण्येऽस्मिन्नाखिनः प्रदिष्टाविलेशयास्तेष्वपिजंबुकाद्याः ३१ ॥ ॥

दपेतस्यकोशोभांडारः तस्मिपचुरपुण्यवानामेवपताहृगशकुनसामग्र्याः संभवात्येनराः प्रयां
तितेनूनंपयोधिमतीत्यविभीषणस्यापिपदंहरेति ३० मृगाधियइति मृगाधिपः सिंहः द्वीपि
तरक्षुकौ तरक्षवः शशादनः ग्राम्यमार्जारोग्राम्यविडालः भल्लूकः शृगालः शशोवनचर
विशेषः सर्वेगाव्याघ्रारण्यसंपन्नेऽस्मिन् शासने प्रदिष्टाः तेष्वपिजंबूकाद्याविलेशयाः क
थिताः ३१ ॥

133A ये इति याला लोमशीलं वडीभेबुकः स्रगालः मुतिकेशा वनचरविशेषः गोधेयः गोधायाः पुमान पतंगे गो
धा प्रतीता कृकलासः शरकूररकं दिग्मा इति लोके प्रसिद्धः स्वाविदितशपाह इति प्रसिद्धः स्रगाली
शिवाशः प्रतीताः शल्लकः स्वावित् सदृशजेतु विशेष्यः तयते शकुनेसिहादि तुल्या मताः प्रतिपा
दिता इत्यर्थः ३२ शशाहीति शशः प्रतीतः अहिः सर्पः वह्नीचरह गोधी कृकलासः शरटः गोधा
प्रतीताः पताः पदवी मार्गप्रोल्लंघ्यपयातः नराणां सिद्धान्यपि कार्याणि नाशयंति ततः तत्कीर्तने
बुधाः श्रेयः श्रेयस्कर मामनेति कथयेति ३३ तत्रुक्तमन्यत्र शशाशरटभुजगगजाहगमार्जारैर्लपि

येलोमसीजंबुकप्रतिकेशा गोधेरगोधा कृकलाशरवद्रुः स्वावित्स्रगालीश
शशाहलवाघाः सिंहादितुल्याः शकुनेमतास्ते ३२ शशाहिवह्नीकृकलासगो
धाः प्रोलंघ्ययंतः पदवीनराणां कार्याणि सिद्धान्यपि नाशयंति श्रेयस्कतत्कीर्त
नमामनंति ३३ क्षेत्रे व्रजन्पश्यतियः शशाशीस्तस्यात्रनाशो नियतं प्रदिष्टः
पतेतु यस्यात्र तमारुहंतो हृग्गोचरे सो लभते निरुःखं ३४ यदन्यजीवा शशका
दिकेभ्यः क्षेत्रस्थिता दृष्टिपथं व्रजंति क्षेत्रं तदुक्तो परिपक्वसाविसस्यं पत्यशीतं नियम
मेनभावि ३५ शशाश्यः शब्दविलोकनाभ्यो निषेध्यवश्यं करणीयमर्थम्
अस्त्राः सहस्तः शशकादिकानाशशोपि शस्तो निशिवामशाबूः ३६ ॥
तेप्रथितयायादितिक्षेत्रमितिहेत्रे शब्स्यात्यनिस्थोनं व्रजातिशशाश्रीमश्यति तस्यात्रनाशः नियतं
निश्चयेनप्रतिष्टः कथितः पतेन उच्चतेस्यलंकारुहतः यस्यदृग्गोचरे भवंनिष्पतोलभतिउःखंवलभते
३४ यदीति यदि शशकादिभ्यः अन्यजीवाः क्षेत्रस्थिताः दृष्टिपथे व्रजंति तदा क्षेत्रं तदुक्तं परिपक्वं शस्यं
नियमेन सपत्यशीतं भावि ३५ शशाश्य इति शशाश्यः प्रोक्ताः शब्दविलोकनाभ्यां अवश्यं करणी
यमर्थं निश्चेति शशकादिकाना अन्याः सहस्तास्तेयः शशोपि निशिवामशाबूः शस्तः ३६ ॥

ग्रंथांतरे त्वेवं सर्वदेशे शशकस्याभिधानं घटोइति मरुस्थले पादानि डोंइति प्रसिद्धः नवीनग्रामवासे श
शकदर्शने यावद्दृष्टिः प्रसरति तावद्ग्रामस्य वासो भवति ग्रामस्य दुर्गस्य वा भित्तिनिर्मितं काष्ठादेर्नी
यमाने शशकदर्शने तदुकारादि विचित्या राभवति ग्रामे गच्छतां नृणां मार्गे यदि पोतकी तथा शृगालः
तित्तिरः वा सेयो वा यद्या मन्यतमो वामं स्यात् उपविशेत् शशको वामः स्यात् तदा कार्यसिद्धि कृतस्या
त् प्रशमे शशको वामः स्यात् तदा गमनं न तिष्ठते सुखासीनस्य शशकः चेत् नलिभिति तदाग्र
स्तु भविष्यतीति प्रकृतिः स्यात् तदा उदासुर्य गच्छति शशकः तस्या गच्छति तदा उद्वासिता या प्रथम
गमीनन्नावतिः ग्रमाधातार्थगच्छतां वामः शशकः स्यात्तदी पराजयः दक्षिणः प्रतियाति तदा शुभकृ

इति शशकाख्यः पक्षोपि दृष्टः स्वरटः सदैव निहंति कार्याणि समीहितानि य
दि द्वितीयो यदि वा तृतीयो दृश्येत तस्माद्धनजीवनाशः ३७ कुर्वेन्मुहुर्वेश्म
चेष्टां स्थानेन शुद्धिः स्वरटंनि शीर्षपतत्य कास्मतु स्वयस्य मूर्द्ध्नि शिवापतत्स्य कृत
शांतिर्मता: ३८ इति कुक्कलासः कीर्तने हृदयराकुलानां सांयंति कर
णीयमशेषं दक्षिणेन न खिनामपि वैषां श्रेयसी खलु गतिर्विषमाणां ३९

त् यदि चोरः चौर्यं कृत्वा मानिधनिकः पृष्ठगो भवति तस्य यदि शशकः वामः स्यात् तदा से नापि पतेह
स्ते समायाति दक्षिणः तादृशो न इति शशकाख्यः पक्षीति पक्षोपि स्वरटो दृष्टः सन् नमरैव कार्याणि
समीहितानि निहंति यदि द्वितीयः यदि वा तृतीयो दृश्येत् तदा धनजीवनाशः स्यात् ३७ कुर्वंत्मुहुः
श्चेष्टां कस्य यदि चेष्टां कुर्वंत तदा स्वरटनि शीर्षस्थानेन शुद्धिः कथिता स्वरटः कृकलासस्य मस्तके
निपतति तस्य शिवाय स्वकृत शांतिर्मता ३८ कीर्तनं इति नकुलानां कीर्तनोदारणी अशेष क
रणीयं दारण खलु निश्चयेन न खानामपि चैषां विषमाणां श्रेयसी गतिर्भवति ३९ ॥ ॥

134A तउत्तमन्यत्रनकुलानामपिथन्येविषमाणांप्रदक्षिणांगतंयान्तुविति इतिनकुलः अनर्थहेतुरीति ग
तिशब्दहीनः सदाशृगालोदृष्टमात्रः अनर्थहेतुर्भवति अन्यत्र वामागतिः शस्तानिशि बहूनांवा
वामोनिनादः सशस्तः ४० विहायेति वामांदिशंविशेविहायअन्यदिक्षाशब्दयमानाः शृगालाः
नस्युभाशृगश्रुतिकानांग्रामपुरप्रवेशेगत्वोरवौअवामौशस्तौ ४१ हुवेवेति प्रथमंहुवाहुवेति
शब्दः ततोहाहेतिमुनराशदीर्घोरवोयः स्यात्सजंबुकानांप्रसस्तोमतः तदन्यरूपइतितद्विपरीतः

अनर्थहेतुर्गतिशब्दहीनः सदाशृगालः खलुदृष्टमात्रः शस्तानिवामोग
तिश्चप्रशस्तेवामोनिनादेनिशियोबहूनां ४ विहायवामांदिशमन्यदिक्षु
शब्दायमानानशुभाः शृगालाः गत्वारवौ ग्रामपुरप्रवेशेशस्ताववामौभृ
गश्रुतिकानां ४२ हुवाहुवेतिप्रथमंततस्तुहाहेति दीर्घः सुतरं रवोयः स्या
त्जंबुकानांसमतः प्रशस्तः तदन्यरूपः कथितः प्रदीप्तः शिवायभवत्य
वाच्याभयनाशनाय ४२ इतिशृगालुः सिद्ध्यैसदासर्वसमीहितानांस्यात्लो
मशीदर्शनमात्रमेव गजप्रसारंकथयत्यपुण्मारपृष्ठाभतंलोमशिकाचपृष्ठे ४४

प्रदीप्तः कथितः ४२ शृगालइतिभवनेस्थितस्यनिशायांयामिमापाशृगालशब्दः उत्पातनार्थ
भवति पश्चात्पूर्वस्यांभयायभवेति उत्तरतःशिवायभवति अपाच्यादिक्षुतस्याभयनाशायस्या
त् ४३ इतिशृगालः सिद्ध्यैइतिलोमशीदर्शनमात्रमेवसमीहितानांसिद्धौभवति अपुण्मालो
मशिकास्पृष्टेदृष्ट्वागजप्रसारंकथयति ४४ ॥ ॥

१३५ सव्येति आसां सव्यापसव्यगतिः न पादरस्तीयन लाभहेतुर्भवति तथा खिखीति शब्दात् अपरो वि
राव: लोमशिकाप्रयुक्तः दीनः स्यात् ४५ तत्रापि विशेषः कालपुच्छीभयादीरदितास्तु भोचेद्रामा
भवति तदा अशुभाप्रदा स्यात् यदि स्तुद्रदेध्येयां वामा स्यात् तेषां ध्ययोधिपः तद्दिनाशोपि जीभवति
इति लोमशिका यानेइति याने प्रवेशे च यथाक्रमेण ब्राह्मणिप्रयुक्ता सव्यापसव्यां गति गतिज्ञैः
शुभाइदिता प्रतिपादिता तद्वत्स्यथः तद्विपरीतं अशुभस्य स्थान्यथकृत् भवति ४६ इति ब्राह्मणिकाभ्य

सव्यापसव्याच गतिः सदासं न पादरस्तीयनलाभहेतुः खिखीति शब्दादपरो
विरावोदीनो भवेल्लोमशिकाप्रयुक्ता ४५ इति लोमशिका याने प्रवेशे च य
थाक्रमेण सव्यापसव्या च गतिर्गतिज्ञैः शुभो दिता ब्राह्मणिकाप्रयाता तद्वा
त्ययोध्यस्वपकृतः शुभस्य ४६ इति ब्राह्मणिका आरण्यपसस्यामिलिताश्च वे
तो ग्रामोपकेभयदा भवंति ग्रामः पुनस्तैः परिवेष्ट्यमानो विवेष्टते वैरिज
नेन नूनं ४७ ग्राम्याभियो रण्यचरानुनादो भयायते ग्रामचरानुशब्दा परस्परा
नुस्वनने नभीतिं वदंति वैरी ग्रहसंप्रयुक्तः ४८ ग्रामे पुरे वा यदि वन्यसत्वा
ज्ञो प्रविष्टा दिवसे च दृष्टा यदा तदा शुद्दसतामुपैति स्युर्मृस्थवेलक्षमृतप्रसूताः ४९

रण्य इति वा मोपकेभ्य आरण्यसत्वा मिलिता भवंते भयदा भवंति तैः पुनर्ग्रामः परिवेष्ट्यमानः नूनं वैरिजने
न वेष्ट्यते ४७ ग्राम्या इति आरण्यचरान् नादाः ग्रामस्य भयं भवेति ते अरण्यचरा ग्रामपरानुनादः रः
भयाय भवंति परस्परानुस्वननेन यदि भरूसंप्रयुक्ता भीतिं वदंति ४८ ग्रामे इति यदि वन्यसत्वा ग्रामे
पुरे वा रात्रौ प्रविष्टाः यदि दिवसे च दृष्टाः स्युः तदा स्फुरं तत्र नगरे उद्वसतां उपैति तत्र मृत्युप्रसूता जना
नाम्रस्यवे स्युः ४९ ॥ ॥

135A अष्टापद इति यः शरभोऽष्टापद इति प्रसिद्धः गतो यात्रायां वामेन सव्येन गच्छन् वामेन निनदं च शब्दं कुर्व
न्सपकात पदं रात्म्यं ददाति निवर्तते तु प्रवेशे तदन्यरूपः तद्विपरीत इति पूर्वोक्तविपरीतो ज्ञेयः ४ इति
शरभः मार्गे इति हरिणनामः लोके मकडी इति प्रसिद्धा याः सूत्रेण मार्गे अर्गलाकार विताः पथि पृष्ठपुर
तो याश्चिताः सो प्रयाणप्रतिषेधं पिशीमताम कतीररस्य वामाङ्गणिनामस्य गतिः शुभाय स्यात्
५ इति हरिणनामः अश्वादिति जघनोरुभागेऽश्वादिलाभं कुरुते तथा केशभोज्यामरत्नादिलाभं

अष्टापदो यः शरभः प्रसिद्धो वामेन सव्येन निनदं च वामः पकात पदं स ददाति
शम्यं गतो निवर्तते तु तदन्यरूपः ४ इति शरभः मार्गार्गलाकार चितो हरिणना
मेः सूत्रेण पृष्ठे पुरतोऽथवा सो मतः प्रयाणप्रतिषेधयिश्री वामो हरिणनामस्य ग
तिः शुभाय ५ इत्यादि हरिणनामः अश्वादिलाभं जघनोरुभागे करे च भोज्यामरत्न
यलाभ ~~शुभफल~~ वज्रादिलाभं शिरसि च भीष्मारोहणान्मर्करिका करोति ६ पुंसां प
मारोहति यदंगे शुभार्थिनी मर्करिका सदैव फलानि तेषाम पभोगभाजोऽभ
वस्य वश्ये समनोऽहवाणि ७ इत्यष्टापदाः यथा सुरवर्णरककणि सव्यो वामे
नयाने फलदं वदंति किं तेन मभ्यापथिमेव कार्याकार्यं सुकेनापि नरेण या
त्रा ८ ॥
शिरसि वज्रादिलाभं पवंकर्करिकाध्यारोहणाद भीष्टं करोति ६ पुंसामिति शुभार्थिनी मर्करि
का पुंसा यदंगे समारोहति कीदृशी शुभार्थिनी तेषां उपभोगभाजो अवश्ये सुमनो हवाणि फलानि
भवंति ७ इत्यष्टापदाः यात्रेति खर्जरककणि सव्यो वामेन यने फलं वदंति अमूभ्यां किं पथिका
र्यं सुकेनापि यात्रैव कार्या ८ इत्यनेक पदेषु खर्जरकणि सव्यो ॥ ॥

अरण्यत वन्यसत्वाः गृहागताः गृहपतेर्भयाय भवंति तथा गोः पुरस्थाः नगरद्वारस्थाः पुरःस्प
र्शायायस्युः एवममुनाप्रकारेणाऽपराणि शकुनानि उन्नावनीयानि ५० इति शकुनत्यकरमोचना
ख्ये सकलकारिमहोपाध्याय श्रीभानुचंद्रगणिविरचितायां वसंतराजटीकायां चतुष्पदाः चतुर्दशो व
र्गः १४ चतुष्पदानामिति चतुष्पदानां पूर्वोक्तानां शकुनप्रभावः यथावस्थितं कथितः अथ येष

गृहागतो मे गृहपतेर्भयाय पुरस्थो यानुगो पुरस्थाः स्पर्शेन्यु सत्वाः शकुनानि
तेषाम उद्भावनीयान्यपराणि चैव ५०. इति वसंतराजशाकुने समस्तसत्यकौ
तुके विचारिताश्चतुष्पदाः १४ इति चतुर्दशो वर्गः तच्चतुष्पदानां शकुनप्रभा
वो यथावदित्य कथितोऽथ सत्वाः ये षट्पदाद्याः शकुनानि तेषां मार्ग्यरूपा
णि निरूपयामः १ स्फूयेत वा मो यदि संकुगुंज न्दश्पेत वा वामदिशं प्रसर्पे
न् स्याच्चावादयन् वा कुसमं प्रशस्तं भृंगस्तदा स्यात् समहाप्रमोदः २ योऽवृश्चि
कः कोपृककारिकायायोंगंडरम्य स्कुलीरसंज्ञः अज्ञापरे संति च षट्पदा
ये या ज्ञास्तु ते वामगताः प्रशस्ता ३ ॥

ट्पदाद्याः सत्वास्तेषां शकुनानि स्वस्वार्थरूपाणि निरूपयामः १ स्फूयतेति यदि भृंगो मे नु गुंजन्ने
वामः स्फूयेत वा मदिशमसर्पन् गर्जन्नदश्पेत वा प्रशस्तं कुसुमं आवादयन्वाभ्यां स्यात् तदा सु
महान्प्रमोदः स्यात् २ यश्चेति योवृश्चिकः या कोष्ठककारिकाकुलीरसंज्ञः यश्च गंडतापः अत्र
विशेषः तथाः परे च ये षट्पदास्ते यात्रासु वामगताः प्रशस्ता भवंति ३ इति षट्पदाः ॥

136A सर्पस्येति सर्पस्य नामैव स्पर्शः शुभं भवति तस्य गत्यारवचेष्टितानि उदानि भवंति गोनासत्सर्वीकरग
तिकपान्नास्येव सर्वे भुजंगा भयदा भवंति ९ विलोक्येति पुमांसः सर्पविलोक्य निर्विकल्पं निरस्य
विश्रम्य च शुभं विचिंत्य पश्चात्सत्तमितकरकेषु पदं दत्त्वा यान्ति ते विनष्टविघ्ना भवंति १० सर्पे
ष्विति सर्पेषु योपचननामधेयो वर्तते स तु वामभागे दृष्टः शुभः स्यात् उन्नताग्रभागे निष्पन्नसिद्धि
कृत्स्यात् यदि पर्येष्टं भवति तदा राज्यलाभ ११ इति सर्पः आलेभेति आलंब नाम ग्रहगोहितान

सर्पस्य नामैव भवत्यभिष्टं उष्टानि गत्यारवचेष्टितानि गोनासदर्वीकरराजिला
घाप्रास्येव सर्वे भयदा भुजंगाः ९ विलोक्य सर्पं पथि निर्विकल्पं निरस्य विश्रम्य
शुभं विचिंत्य पाषाणसंस्तंभितकरकेषु दत्त्वा पदं यान्ति विनिष्टविघ्नाः १० सर्प
षु योपचननामधेयः प्रयाणकाले स तु वामभागे दृष्टः शुभः सिद्धिकृदुन्नताग्र
निष्पन्नयोर्यदि राज्यलाभः ११ इति सर्पः आलंभ नाम ग्रहगोधानि मीन
स्पशास्तानि भवंति तस्याः विलेशयैः कच्छपनक्रमुख्याः जलौकसोऽशुभिका
श्रमर्ष्यैः १२ आभस्यामविदूरदेशे कपर्दिकां वीक्ष्य समाददीत वेदेत मू
र्ध्नि परमप्रमोदात्प्रस्य सिद्धिं सकलोपमेषु १३ इत्यपदा इति वसंततनशानु
नेसदागमार्थशोभने समस्तसत्पकौतुके इति स्पष्टपदापदः १४ ॥

निमीनस्पस्तर्वदा शुभानि भवति तथा विलेशयाः विलवासनः कच्छपनक्रमुख्याः जलौकसेप्सल
वासिनः उशुभिकश्रमपतेसर्वेषु सर्वेषु तुल्याः भवंति १२ अनातिभिश्र विदूरदेशे उतान संस्कं कपर्दिकां
वीक्ष्य समाददीतः परमप्रमोदात् मूर्ध्नि वंदेत सकलोपमेषु सकलकार्येषु प्रस्य सिद्धिर्भवति १३ इत्य
पदाः इति शकुनविचारमोच्चनादि वसंततिलकावृत्तपदार्थपदचरणोवर्णः १५ ॥ ॥

श्रेय इति यथा इह लोके पिपीलिकानां शकुनानां लोकः श्रेयः शुभं अशुभं वा जानाति तथा वयं इह नः
मुनिप्रणीतमार्गेणोत्पर्थः अविततयमिति शुभाशुभोर्विशेषण १ अत्पर्थ इति जलकुंकुमाभ्यां अग्र
यस्य रोगिन देहस्येषु अयथा पश्य निषृ नाग्रस्य स्तोकस्थिताव स्करदेश इति स्तोकस्थितः अवस्करः नीरे च पश्चा
द्वेविधे देशे पिपीलिकानां शकुनेन कथं २ स्थूला इति याः कपिलास्तथा स्थूलाः भूतेरिकाख्या इति भू
तेरिका इति अख्याः भिया नेयास्ता तोकदा विहङ्गोऽचरे यातिविशेन पिंडितेनता अपिपीलिकाना मि

श्रेयो शुभं वा वितथे यह पिपीलिकानां शकुनेन लोकः जानाति सम्यक् मुनि
सम्मते न कुमलत्या सं प्रतिसरभूत १ अत्पर्थ प्रत्यग्नि जलकुंकुमाभ्यां यस्याग्रदे
ने दृश्य यश्यानिषृ स्तोकस्थिता वस्करनीरदेशे पिपीलिकानां तृतीये येतिकुमहिनाप
शसा ३ विनिर्गताः प्रगृहगर्भभूमेः कुर्वंति अन्यभवने यतेषां अग्रे विभागे स्व
जनागमाय भवेति हृदि शिरसि लग्नस्यां ४ पयोध्ये वर्धनियतयान्त्यां ये विहि
द्धना भिर्दिशि पश्चिमायां विहाय गेहं गृहाणि प्रयाति विनिर्गताभिर्दिशि मारु
शकुनेन गवेयं २ स्थूलास्तथा याः कपिलाः कां चिहङ्गोऽचरेयां तस्य ५
भिष्टतेरिकाख्याः विश्नेनता साशकुनेन गवेया पिपीपीलिकानो

दृशा कुनेन गवेश्ये अयवाश्यं ३ विनिर्गता इति प्रकाग्र गर्भभूमेः विनिर्गता यतेस्याम् अन्यभवने कु
र्वीति अग्रे विभागे गहस्येतिशेषः स्वजनागमाय भवेत् निर्दिशि लग्नस्यां दिशि हृदयेषु ४ पयोध्यग्र
इति यास्तु यान्त्याने स्त्या विदिशि पयोराववि सिप पश्चिमायां दिशि ये विहृनाभि भवेति मारुतस्य
दिशि विनिर्गताभिर्च तेलीभिः गोरे विहाय मूर्गृहाणि प्रयाति ५ ॥ रामायनमः ॥

हरे

137A तुल्या इति यदा भ्येन तुल्याः अर्थात् स्वतेयः अबुधस्य समूलात् विनिर्गता भवेतितदा वर्षा स्यात् पुनर्धा
न्यस्य मध्यात् उद्गता स अरुणा कीटका स धान्यार्घपातः स्यात मूल्यहानि स्यादित्यर्थः ११ आरनालो निह्न
तेरिकाआरनालवटमूलगाः अशुभं करोतीति तत्र आरनालं कांजिकं धान्यमध्यगाः पुनर्धान्यस्य वृद्धिक
थयति महानसं पाकस्थानं तदो उद्गताः पुनरचिरम् स्वल्पदिनैरेव गेहदानं सूचयंति १२ तोयपर्णी
पिरावति भस्त्रं इष्यं तेन पर्णीयतपिठरं भाजनं विशेषः स्यादिति निर्गताः पिपीलिका भूयसी द्रव्यवृ
द्धिमचिरेणाल्पेन कालेन निर्दिशंति कथयंति कीटरूपः तेयपर्णाकं कलशो जिनालया इति तोयेन प

तुल्यानियोध्येनभवतिवर्षा विनिर्गतास्तेवुधचत्वरस्य मूल्यात् धान्यस्य मध्यात्पुन
रुद्गता मुधान्यार्घपातो रुणकीटकास्तु ११ आरनालवटमूलगः अशुभ धान्यवृद्धि
मपि धान्यमध्यगाः सूचयंति च महानसोद्गता गेहदानमचिराद्धतेद्धिका १२ तो
यपर्णिकलशो जिनालयापद्धतपर्णपिठराच्च निर्गता निर्दिशंति कपिलाः पिपी
लिकाद्रव्यवृद्धिमचिरेण भूयसी १३ स्वर्णशिल्पनमध्यतो यदा संभवं सुकृतप्रवो
दिताः स्वर्णशिल्पनवृद्धिरेव तत्त्वतः भवंति कपिलपिपीलिकाः १४ अप्येन सारता पि
पीलिकाभ्यो निर्यातिचेद्धाय मंतरेण अशुभं स्पुपादायपयः वदेद्रोमुचेत देति
प्रवदंतिवृद्धाः १५ इति षोडशोवर्गः १६ ॥

र्णिः कलशः सपवउद्गता आलयोपाभिताः १३ स्वर्णेति यदा स्वर्णशिल्पनमध्यतः सुकृतप्रनोदिताकपि
ला पिपीलिकाः संभवंति तदा स्वर्णशिल्पन वृद्धिरेव तत्त्वतः भवेति १४ अप्येन सारता इति सतपिपीलिकाभ्यः
सतः कीटकाचाध्यकं अंतरेणकारणं अंडान्युपादाय वेत्रिघो निःसरति योषाय रामुचेत इति वृद्धाः प्रवदंति ग्र
थ्यान्तरेत्वेवं रितिविभागफलं १५ इति श्रीशकुनपकरणे भाषवनारिमुकुलकाविमहोपाध्याय श्रीभानचंद्रगणी
विरचितायां वसंतराजटीकायां विचारिता पिपीलका नामोऽध्यायः
१६ ॥

१३८ 138 कुर्वंतीति तावत्तरस्याधःदेवेति तथा ईशावस्यो क्कुभिर्देशस्यभंगं कुर्वंति ब्रह्मप्रदेशतासां विनिर्गमने दिन
सप्तकेन पृथिव्यालाभं कुर्व्यिइति अयथवा योगस्यासिद्धिरित्यर्थः ६ तल्प इति तल्पाश्रयात्स्तेयः त
ल्पवतः तल्पस्वामीन च स्तेयः मृत्युं दीर्घं रुजं जनयंति तयो द्रोहस्थलीदेशे विलोक्यमानस्त्र नर्थपरंपरायाः
उत्पत्तयेस्युः ७ ते दारइति कोद्दारः खप्रः रथ्यामार्गः नृपावस्थितिस्थलं गेहे स्त्यहं चैत्य द्रुमोपद्रुपीठोस्त्तः
धूतसभाप्रसि पत्तेरेतरेषु तथा चत्वारादे द्वौ दुष्टः ष्टस्तेयोः वश्यं देशस्य भंगं जनयंति ८ यदीतिय दिष्टते

कुर्वंति नासे परमुत रस्यां देशस्य भंगं ककुभी शवस्यो ब्रह्मप्रदेशे दिनसप्तके
न लाभे पृथिव्यामुत योग सिद्धि ६ तल्पायात्तल्पवतो हृते यो मृत्युमञ्जं वा
जनयेति दीर्घं उत्पतेनर्थपरंपरायाः स्युर्द्रोहस्थलीदेशविलोक्यमाना ७ के
दारस्थ्या नृपदेह गेह चैत्य द्रुम द्यूत सभा नदेषु दृष्टो हृतेयः खलु चत्वरा दैदेश
स्यभंगं जनयत्यवश्यं ८ यदि प्रविश्य प्राप्यते द्युनेयालिषेत्यहो रात्रक्रत्वाधि
वासाः स्वल्पै रहोभिः कृतसंधि यातामुस्मातिचौ राभवनेतरानीं ९ तद्योगर
हस्यो पदिनि· सविस्मित्तिका पिपील्यो यदि सर्व मर्त्य स्तेति चौरामरत्तं भये वा
तनु यते वश्य महोभिरल्पै: १०

ध: आन्यथरे प्रविश्यंतिदं ति किंचिरिषा: अहोरात्रावक्ताधिवासा इति अहोरात्रक्रत्वा यावत् अधिवासो
यभिस्तुः तदा मीचौराः भुवने मुस्मातिकीदशाः कृतसंधि शास्त्रादिनाछरेस्फोटः तेन यता प्रविष्टा
स्वल्पैरहोभिर्वितिलोकवानरेविन्यर्थः कद्द इति यदि पिपील्यो बहुः गृहस्योपदिनिः सरंति वहि:
प्रकाशभवेति तदा सर्वमर्त्यचौरस्तेनिम्प्रशोत युम्भये प्रहोदिप्यतेः स्यात् तयाः ल्पैरहोभिः आग्नि
नाशस्त्र अवश्य अल्पसे १० ॥

138A

कुशस्त्य इति तस्य दिक्क्रमवशेन अप्युना निश्चितं शकुनं दर्शितं यत्र दोनिस्पामि संबंध्यात् यः कुश्म

ईशानकोणे पुत्रकष्ट है	पूर्वदिशि प्रहर ४ भयक है	आग्नेयकोणे प्रहर ४० अग्नि भयक है
उत्तरदिशि सुखक है	कीटकाशकुनयंत्र	दक्षिणदिशि लाभक है
वायव्यकोणे शीघ्रनक है	पश्चिमदिशि श्रीक है	नैऋतिकोणे वस्तुलाभक है ॥

मनस्य इति अभिधीयते पल्लिका इति गृहगोधिका इति १ सूर्योदये यत्र सूर्यो
दयेनसति पूर्वदिशि बुवाणा पल्ली भूमिपालात भयं जल्पति प्रहर प्रदे
शे तस्या दिशि कृता शभीतिं तद्वै वमथ्यं दिवसं तस्मुखे न वार्ता जल्प
तीत्यर्थः २ धनागम इति अपराह्णकाले धनागमः स्यात् दिनावसाने

कुशमनस्य इति याविधीयते पल्लिकेति गृहगोधिकेति च
कालदिक्क्रमवशेन निश्चितेन तस्य शकुनस्य दर्शितपुना १
सूर्योदये पूर्वदिशि बुवाणा पल्ली भयं जल्पति भूमिपालात् कृता शभीति प्र
हरप्रदेशे मध्यं दिने इतमुखे च वार्ता २ धनागमः स्यादपराह्णकाले दिनावसा
ने विफलं तदेव आहारकाले विदित स्वगमनं पत्याभवत्यागमनं तत्र पस्य ३
निधानलाभो निशि पूर्वयामे द्वितीययामे भिमतार्थसिद्धिः पुवत्स्यवाप्ति स्त
तृतीययामे तुर्ये च हानिर्विदितेन पल्याः ४ आद्ये दिनस्य प्रहरे अग्निभागे प्रमी
तिं वार्ता प्रहरे द्वितीये मिष्टान्नलाभो गृहगोधिकायाः तेनेन लाभो वसानोप
गते ५ ॥

तदेव विफलं भवति आहारकाले विदित तस्य गमनं पत्युरपस्या मे गमनं भवति ३ निधानलाभ इति नि
शि पूर्वयामे निधानस्य लाभः स्यात् द्वितीययामे ऽभिमतार्थसिद्धिः स्यात्तृतीययामे पुवत्स्यवाप्तिर्भव
ति तुर्ययामे पल्यादि कृतेनार्थहानिः स्यात् ४ आद्य इति आद्ये दिनस्य प्रहरे अग्निदिशि पल्या विकृतेन
प्रमीतवार्ताः द्वितीयप्रहरे मिष्टान्नलाभः अपराह्णे वसुनः लाभः स्यात् ५ ॥ ॥

सखमलदिनांते पल्लीविरुतेन सुखं भवति आहारकालेऽभिमतान्नलाभः स्यात् द्वितीयप्रहरेऽग्नि
भीतिः तथा तृतीययामे द्रविणस्य लाभः स्यात् ६ चतुर्थ इति चतुर्थपावकस्य दिशि कृतस्वरः अथ
मत्स्याः किंचित् पर्वरूपे कुमारस्त्वतोन दर्शयति ७ प्रभातकील इति दक्षिणस्यां दिशि प्रभातकाले
पल्लीविरुतेन शुभं स्यात् प्रहरे वधागमः स्यात् मध्यंदिने पुरापसमागमः स्यात् ८ योषेति अपरा
ह्ने तृतीयप्रहरे वा प्रियो षा प्रीति समुपैति दिनावसाने परदारसंगः स्यात् आहारकाले सुचिरेंगतस्य

सुखं दिनांते विरुतेन पल्ल्या आहारकाले भिमतान्नलाभः स्यादग्निभीतीप्रह
रे द्वितीये यामे तृतीये द्रविणस्य लाभः ६ चतुर्थयामे दिशि पावकस्य कृतः स्व
रः किंचित् पर्वरूपं नैमित्तिकानामिह कुमत्स्यः कुतूहलं दर्शयति त्वरो
न ७ प्रभातकाले दिशि दक्षिणस्यां कार्यं शुभं स्याद्विरुतेन पल्ल्याः वधागा
मः स्यात्प्रहरे दिनस्य मध्यंदिने पशुसमागमः स्यात् ८ योषापराह्ने समुपैति
कापि दिवावसाने परदारसंगः आहारकाले सुचिरेंगतस्य स्यात् हेमवार्ताप्रि
यवांधवस्य ९ यामे द्वितीये स्वजनैर्विरोधं तृतीययामे द्रविणस्य लाभं कृत
स्वरो ज्ञास्यति कुञ्जमत्स्यो यामे चतुर्थे कलहं महांते १० पल्ली दिनांते दिशि र
क्षमानां कृतस्वरा शंसति कार्यसिद्धिं विप्रागमं प्रातरथ मभागे हृतागमं चा

पिदिनस्य मध्ये ११ ॥

प्रियं वाधवस्य हेमवार्ता समुपैति ९ याम इति द्वितीये स्वजनैर्यामे स्वजन विरोधः स्यात् तृतीययामे द्रवि
णस्य लाभः स्यात् चतुर्थे यामे कृतस्वरः कुञ्जमत्स्यः महांतं कलहं कल्पयति १० पल्लीति राक्षमानां दि
शि दिनांते कृतस्वरं पल्ली कार्यसिद्धिं शंसति प्रातःकाले विप्रागमं तथा दिनस्य मध्ये हृतागमं शं
सति ज्ञस्य सर्वं संबंधः ११ रामाय हरे

139A रक्षामीति दिनस्य तृतीयप्रहरे रक्षां ब्रवीति च पुनरर्थे दिनावसाने विशेषवार्ताप्रस्वापकाले रत्नी कलं
ब्रवीत्येतस्य सर्वत्र संबंधः १२ द्वितीययाम इति निशायाद्वितीययामे गृहगोधिकायां कलरवायां स्थिरप्र
यातः स्यात् तृतीयप्रहरे मृत्युः स्यादिति सर्वत्र संबध्यते चतुर्थे प्रहरे व्याधिः १३ प्रभात इति प्रती
च्यां कं भी प्रभातकाले कृतस्वरायां पल्यां सर्वः सर्वार्थवर्गः समुपैति दिनस्य आदिप्रहरप्रदेशे

रक्षां तृतीये प्रहरे दिनस्य दिनावसाने च विशेषवार्तां प्रस्वापकाले कलहं रं
ति यामे च पाथागमनं ब्रवीति १२ द्वितीययामे स्थिरप्रयाणो मृत्युस्तृतीये प्रह
रे निशायाः व्याधिश्चतुर्थे दिशि यातु धाम्यां कृतस्वरायां गृहगोधिकायां १३
प्रभातकाले कुंभि प्रतीच्यामार्थकार्यवर्गः समुपैत्य सर्वः शांति दिनस्य प्रहर
प्रदेशे पल्लीरुते मध्यदिनस्य हानिः १४ आयाति रोद्रः पुरुषोपराह्ने कुमारिका
भ्येति विकालकाले भुजिक्रिया यान्यतिः प्रमादः पल्लीरुते वह्निभयं प्रदो
षे १५ यामे द्वितीये पृथिवीशवार्ता निधानलाभः प्रहरे तृतीये स्यात्तु उत्तम
त्सेरटति प्रतीतिर्व्यां निशावसाने पुरुषावसाने १६ श्रीराम ॥

शांतिर्भवति तत्रैव मध्यदिने पल्लीरुते अर्थहानिः स्यात् १४ आयातीति अपराह्ने पल्लीरुते रौद्रः
पुरुष आयाति विकाले काले च कुमारिकाभ्येति तथा भुजिक्रिया यां नृपतिसारः स्यात् प्रदोषे रज
नी मुखे वह्निभयं भवति १५ द्वितीययामेति निशायां द्वितीये यामे पृथिवीशवार्ता स्यात् तथा तृ
तीयप्रहरे निधानलाभः स्यात् यदि कुप्रमत्तस्य दिनावसाने प्रतीच्यां रटति तदा वपुः अवसाने
स्यात् १६ ॥

१४० 140 स्यादिति मार्गस्थस्य दिशिग्रहगोधायांविरुतैः प्रभाते चोरश्चोचवार्तास्यात् तथाप्रहारेप्रवृत्तेभृत्यो:
भ्येतिमाध्यंदिनेभूपतिरभ्युपैति ११ विद्वानिति अपरान्हकालेविद्वान्समभ्येति सायेविप्रान्परे
निर्विघ्नमित्यर्थः इतउपैति आगच्छति तथापल्याइदितेनदोषेवृद्धिर्भवतिरमन्याः प्रहरेद्वितीये
यद्यपारटतिनश्वभीष्टसिद्ध्यति १८ यामइतिनिशायाःतृतीययामेशुभावहानियतंकोपिवार्ताउ

स्याच्चौरवार्ताद्दिशिमातरुतस्यरुतैः प्रभाते गृहगोधिकायाः अभ्येतिभृत्यः
प्रहरे प्रवृत्ते मध्यंदिनेभूपतिरभ्युपैति ११ विद्वान्समभ्येत्यपरान्हकालेविप्रा
स्परेहृतमुपैतिसायं वृद्धिप्रदेषेप्रहरेद्वितीयेसिद्धस्यभीष्टंरटितेनपल्याः १८
यामेतृतीयेरटितेनिशायाः शुभावहाकाम्युपयातिकान्ता निशावसानेभि
मतार्थलाभःस्यात्कुड्यामस्यारटितेनपुंसां १९ दिश्युत्तरस्यामुदितेदिनेशेप
लारटेतेद्रविणागमाय मित्रागमायप्रथमेचयामेकृताशभीत्यैदिवसस्यमध्ये
२० स्वर्थापराह्णेनभिमतेभ्युपैतिप्रयेजनोभ्येतिचवासरान्ते निशागमे
शिष्टसमागमःस्याद्यामेकलिःस्याद्विरुतेनपल्याः २१

पयाति निशावसानेपुनःकुड्यमस्याःरटितेनपुंसामभिमतार्थलाभःस्यात् १९ दिवरीति उ
तरस्याउदिनेशेपल्लीरटंतिद्रविणागमायभवतिप्रथमेयामेमित्रागमायस्यात् तथादिवसस्य
मध्येकृताशभीत्यैभवति २० स्वर्थाइति अपराह्णेप्रभिमतोभ्युपैतिवासरान्तेचप्रयोजनः
अभ्युपैतितथानिशामुखेशिष्टसमागमःस्यात् अर्द्धयामेपल्याविरुतेनकलिःस्यात् २१

140A निधानमिति प्रहरे द्वितीये निधानलाभः स्यात् प्रहरे तृतीये चौरभीतिः निशावसाने पि च तु अमत्स्ये भाग्य न
रोविपुलासमृद्धिः स्यात् २२ प्रततिईषाणानि षेवितायां दिशि प्रातः पल्लीरुतैः चिंतितेर्थः सिद्धानिन
या दिनाद्य यामे सुजनो भ्युपैति निवासस्य मध्यभागे वृद्धिर्भवति २३ रत्नाप्ति अपराह्णे रत्नाप्तिः स्यात् अस्तम
ये कन्याभ्युपैति व्यवहारकालेर्थलाभः स्यात् तथा निशाया आद्ये प्रहरे वृद्धिः स्यात् द्वितीय प्रहरे क
न्यागमः स्यात् २४ भयमिति तृतीये प्रहरे भयं भवति तिशं तेपल्ल्या रटितेन रोहं भवति तथाः न्य

निधानलाभः प्रहरे द्वितीये स्याच्चौरभीतिः प्रहरे तृतीये निशावसाने पि च भा
ग्यतो स्यात् तु अमत्स्ये विपुलासमृद्धि २२ प्रातर्दिशीशानिषेवितायां पल्लीरु
तैः सिद्धतिश्चिंतितार्थः दिनाद्य यामे सुजनो भ्युपैति वृद्धिर्भवेद्वासरमध्यभागे
२३ रत्नापराह्णे स्तमयेभ्युपैति कार्यार्थलाभो व्यवहारकाले वृद्धिस्तथाद्ये प्रहरे
निशायाः कन्यागमः स्यात्प्रहरे द्वितीये २४ भयं तृतीये प्रहरे निशान्ते रोहं भव
त्यारटिते न पल्ल्याः ब्रह्मप्रदेशे भ्युदिते भिनेशे नरेशवार्ताश्रवणं भवेत्तत् २५
ब्रह्मप्रदेशे हरि पूर्वयामे स्याद्रत्नवार्ताश्रवणं पल्ल्याः दिनस्य मध्ये कलहा
यनादः स्यादन्नलाभाय तथापराह्णे २६ विप्रागमान्याभ्यवहारकाले प्ररनष्टला
भाय च पूर्वयामे मध्येयभूय स्वरणाय रात्रेरुल्काप्रपाताय तृतीययामे २७ ॥

दिने शे ब्रह्मप्रदेशे पल्ल्या रटितेन नरेशवार्ताः श्रवणं भवतीति कथयंति २५ ब्रह्मेति ब्रह्मप्रदेशेः ह
रि पूर्वयामे पल्ल्या नादः रत्नवार्ताकरणाय भवति तथा दिनमध्ये कलहाय भवति तथाः पराह्णे लाभे
य स्यात् २६ विप्रेति अभ्यवहारकाले विप्रागमाय स्यात् अन्नाप्रपूर्वयामे तस्या नादः मनष्टलाभा
य स्यात् भूयो रात्रेर्मध्ययामे स्वरणाय भवति तृतीये यामे उल्काप्रायाताय स्यात् २७ ॥ ॥

१४० 141 बह्वल इति प्रस्थे चतुर्थे ब्रह्मप्रदेशे गृहगोधिकायाः शब्दः शुभाय स्यात् शांतदिशि प्रशान्ता पल्ली शुभा
शुभावहा न भवति प्रदीप्ते दीप्ता पल्ली शुभदा २८ समागमादिति समागमात् स्वरस्य रेसंगमात् पल्लीस
मागमनात् युद्धे युद्धे वियोगात् विरहे ज्ञात् इति संबंधः सुरतप्रसक्ता रसी इति केलिलाभं पुंसां प्रवर्शपेयक
ति २९ वाम इति यदि कुंकुमतस्यः प्रयाणे वामः स्यात् प्रवेशकाले च यदि दक्षिणेस्तदा पुंसां मनोर

ब्रह्मप्रदेशे प्रस्थे चतुर्थे शुभाय शब्दे गृहगोधिकायाः शुभावहा शांतदिशि प्र
शांता दीप्त प्रदीप्ते शुभदा न पल्ली २८ समागमात्संगममात् पल्ली युद्धेन युद्धं
विरहे वियोगतः यच्छत्यवश्यं सुरतप्रसक्ता पुंसां च रसी रति केलिलाभं २९
वामः प्रयाणे यदि कुंकुमतस्यः प्रवेशकाले यदि दक्षिणा स्यात् मनोरथाद्भ्य
धिकानि नूनं सिध्यंति कार्याणि यथेप्सितानि पुंसां ३० पल्लिकादिशति दक्षि
णाग्रपरार्थहानिं प्र शुभं विलेखिता ग्रधगस्य शुभलाभदायिनी वीक्षितानि
वति पृष्ठवामयोः ३१ उन्नते समधिरूढस्य दक्षिणं वामतो व्रतइति प्रियेषु रिणी
पल्लिका यदि तदा प्रवासिभिर्लभ्यते ऊरिति राज्यमल्पं ३२ श्रीरामः

कार्यत्वस्याधिकानि कार्याण्यखिलानि समस्तानि नूनं शीघ्रं सिध्यंति ३० पल्लिकेति दक्षिणाग्रयोर्विलो
कितार्थहानिर्ग्रार्थहानिः प्र शुभं च दिशति गंतुरिति शेषः पृष्ठवामयोर्वीक्षिता ग्रधगस्य शुभला
भदायिनी भवति ३१ उन्नतमिति यदि पल्लिका दक्षिणा उन्नते स्थले समधिरूढा प्रेक्षिणी वामतो
वा मदिर्दक्षिणभागे व्रतं ईरति तदा प्रवासिभिः ऊरिति शीघ्रं राज्यं स्वयमविनाशि लभ्यते ३२

141A अथ शरीरादिस्पर्शनविचारस्तु ग्रंथांतरादवशेयं तद्यथा अथातः संप्रवक्ष्यामि स्पशुभेन कथ्यते तः प
ल्लीप्रपातनं चैव सरटस्यावरोहणं १ प्रतिपद्रोगसंप्राप्तिर्द्वितीयायां तथैव च तृतीयायां भवेल्लाभः
चतुर्थ्यां रोगमेव च २ पंचम्यां तमी चैव षष्ठ्यां चैव धनागमे अष्टमी नवमी यस्य सरटश्चैव मरणं
ध्रुवं ३ एकादश्यां पुत्रलाभं द्वादश्यां धनसंपदा त्रयोदश्यां भवेद्धानिस्तत्र हानि चतुर्दशी ४ प
र्णिमास्याममावास्या वें पक्षनिर्धनहायं इति तिथिफलं सोमबुधशुक्रगुरुवाराः शुभकरास्सदा ५
इति वारफलं अश्विनी रोहिणी माऽरोग्यं भरण्यां रोगमेव च कृत्तिकाय धनहानिः स्यात् रोहिणी मृगसे प
दा ६ आर्द्रा मृत्युभयं पुष्ये च पुष्ये चैव पुनर्वसु धनं लाभं भवेत्तिष्ये सार्पे च मरणं ध्रुवं ७ म
घादि मकरा प्रोक्ता तथा पूर्वोत्तरा सदा हस्ते चित्रा भवेन्नित्यं स्वाती शुभकराः पुनः ८ विशा
खा धननाशाय मैत्रानुराममेव च ज्येष्ठा मृत्युस्तथा प्रोक्ता तथा पूर्वोत्तरा सदा ९ मूलं चापा
ढिकाद्यं ९ मृत्युकराय निष्ठा च श्रवणे राज्यमेव च शतभिषा च तथा प्रोक्ता पूर्वाभाद्रपदो
त्तरा १० कांचनं च भवेत्तस्य ग्राम्युरा रेवती पल्लीप्रपतने यस्य सरटस्यापि रोहणे ११ इति
नक्षत्रफलं लग्ने मेषे शुभं तस्य वृषभे पशुनाशनं मिथुने रोगसंप्राप्तिः कर्के देहसमुच्यते १२
सिंहे सत्पुत्रलाभं च कन्या लग्ने धनक्षयं तुले चालियन्तो प्रोक्ता वसुलाभं भवेन्नरः १३ मकरे धन
लाभं च कुंभे हानिर्विनिर्दिशेत् मीने च शोकसंतापं पल्लीप्रपतने भवेत् १४ इति लग्नफले
शीर्षे राज्यं प्रियो वापि लिलाटे चैश्वर्यवर्द्धनं कर्णयो भूषणप्राप्तिर्नेत्रयोर्भयदर्शनं १५ नासि
कायां तु सौभाग्यं वक्त्रे मिष्टान्नभोजनं कंठे नित्यं प्रियाप्राप्तिः स्कंधयोर्विजयी भवेत् १६ धनलाभो
बाहुयुग्मे करयोस्तु व्ययस्तथा स्तनयुग्मे तु सौभाग्यं हृदि सौख्यं च वर्द्धनं १७ कुक्षौ सत्पुत्रला
भं च नाभौ सौख्यं च वर्द्धनं पृष्ठे नित्यं महालाभः पार्श्वयोर्वैरदर्शनं १८ कटिद्वये वसुलाभं
गुह्ये मित्रसमागमं जंघयोरर्थयोर्हानि गुदे रोगभयं भवेत् १९ ॥ ॥

क्रूरयुग्मेवाहृन्नास्तिभ्रमेनपुग्मेष्वर्थसंग्रहः नीरोगीजेचयोग्येवपादयेर्भुसंलाभवेत् २० स्नानफलंपत
१४५ नानंतंस्यस्यरोस्हसांयदिज्ञायते पतने फलमुत्कृष्टेगेहरोगनिः पालंभवेत् २१ रोसरोचोर्द्धचक्रेचसं
142 येवक्रेप्रयातनं भवेद्यदिस्थिरशीघ्रेगतस्तत्फलंज्ञायतेध्रुवं २२ मृत्युयोगेरग्यदि नेवाराचपमचेटवेचंद्रे
सूमनैथनगेगमन्हीविषनाशिके २३ क्रूरग्रहेक्रूरलग्नेतोनेचयदिज्ञायते अष्टमस्थेक्रूरयुतेविष्टि
वैसतिदूषिते २४ दुर्निमित्तेतयाज्ञातेनिः फलोज्ञायतेध्रुवंस्वस्यमात्रेतयोसदाः सचैलस्नानमा
चरेत् २५ सद्योदानेविज्ञानीयात्तिलमाषंचदक्षिणां तस्यस्वरूपंचयः शतधारयाचफलमा

अथेत्याप्युतेस्नानकृतस्यसारः सारंसमस्तेष्वपिशाकुनेषु विस्पष्टचेष्टंखल
दीयंस्युभास्युभमात्मनकर्म्मपाके १ विमर्शीकः शाकुनशास्त्रदक्षोविस्पुद्धबु
द्धिः सततनाभियुक्ता यथार्थवादीशुचिरिंगितज्ञोभवेदिहानार्घ्यदाप्यकारी २

र्थिकं २६ पंचगव्यंप्रशाप्यित्वाकुर्यादिन्मावलोकनं शास्त्रवाचनंकुर्यात्द्वापरीकेदेकेरात्मनः शुभं
२७ इतिशाकुनप्रकरसोचनादिमुक्तकाविमहोपाध्याय श्रीभानुचंद्रविरचितायंवसंतराजटी
कायांपल्लिकाविचारः सप्तदशोवर्गः १७ अथेति गरगोष्टिकाकृतकथनानंतरंस्नानकृतस्य
सारउच्यते कीदृक्समस्तेष्वपिशाकुनेषुसारः प्रधानभूतः येनकर्मपाकेशुभाशुभं सुखलक्ष
दीयंसुखेनज्ञातुंशक्यंस्यात् विस्पष्टचेष्टमिति विस्पष्टचेष्टायडनतया १ विमर्शीक इति
सर्वस्पष्टाख्यातः २ ॥

142A अथेति: एता: समासतस्तस्याः अभिधानानि मुः अश्वाः महद्भयणाः कौलेयकाः कपिलः जागरुकाः मं
डलः कुक्कुरः यक्षः शुनका इत्यादि २ श्वेता इति श्वेतवर्णाः अश्वानो द्विजाः रक्ताः क्षत्रियकाः स्युः पीता वै
श्याश्च सिता पुनः शूद्राः तथा इह विमिश्रवर्णाः शुनकाः नानाविधवर्णास्तेत्र भवंति ४ स्वजाती
ति समस्तेष्वपि अमी सर्वे कौलेयकाः स्वजातिरूपेण विशेषानोगचेष्टाः तेषु पुनः कृष्णवर्णाः सर्वेष
पि कार्येषु शस्तं वदंतीति ५ आचार्यो इति आचार्यमानीय शुभेन्हि पैष्टं च युग्मकार्यं ततः शुचिः पु

अश्वान महद्भयणाः कौलेयकाः कपिलजागरुकाश्च मंडल कुक्कुरयक्षाः
शुनकाः सरसा सतस्यात् २ श्वेताद्विजाः क्षत्रियकाश्च रक्ताः पीताश्च वै
श्याः असिताश्च शूद्राः विमिश्रसंज्ञाः शुनकास्तथेह भवंति नानाविधवर्ण
संज्ञाः ४ स्वजातिरूपेण विशेषनेमा सर्वे समस्तेष्वपि वा गवेश्याः कौलेय
कास्तेषु वदंति शस्तं कार्येषु सर्वेष्वपि कृष्णवर्णाः ५ आचार्यमानीय शुभेन्हि
कार्यं पैष्टं च युग्मं शुचिरर्द्धपिताः क्षीरेण भोज्यं भषणस्य तुष्ट्यै दद्यात् कुमारीशि
शुबांधवेभ्यः ६ सर्वांगकल्पः परिपूर्णकायः शंतो निरोगस्तरुणो बलिष्ठ
श्रवाम भागोन्नत पुच्छवेष्टो विभर्ति सप्तद्दश नखाविंशतियः ७ ॥

मानुक्षीरेण तदर्द्धपिताभषणस्यैव तुष्ट्यै कुमारशिशुबांधवेभ्यः भोज्यं दद्यात् ६ सर्वांग इतिः
यो नखविंशतिं बिभर्ति स श्वा कथ्यते इत्यर्थः कीदृक् सर्वांगकल्पः देहस्यापि कल्पवर्णः परि
पूर्णकाय इति सर्वावयवसंपूर्णो न न्यूनावयवः संत इति सौम्यप्रकृतिः नीरोग इति आमयवर्जि
तः तरुण इति उद्धतमिति ७ ॥ राम ॥

१४३ 143 तमिति तेसारमेयं पुरुषः प्रथिवास्य: प्रथिवासनं कृत्वा विश्वास्य विश्वासं समपाद्य करेक्षत्वा दिनां
तेस्तपयेत् स्पुह्लं ज्ञावरतां रजनीं व्रतयुक्तस्यात् जवेत्पलेन कलं समं त्रं संत्रसहितेकुर्यात् ८ मंत्रः
ॐ नमो भगवते स्पुनकोतमाय महाशकुनेन्द्रीरशक्राय प्रजापतये कुतुकालाभिगामिन् शीघ्रमेहि
२ बलिं गृह्ण गृह्ण मम चिंतितं कार्यं सत्यं ब्रूहि ॐ फट् स्वाहा तत इति ततो रजनीगमनानंतरं प्रभातेन व

तेसारमेयपुरुषोऽथ वास्य विश्वास्य स्पृष्ट्वा स्नपयेद्दिनांते स्पुह्लं ज्ञावरस्तां रजनी
व्रतीस्यात्पलेन कुर्यात्स कलं समंत्रा ८ मंत्रः ॐ नमो भगवते स्पुनकोतमा
यमहाशकुनगंभीरशक्राय प्रजापतये ऋतुकालाभिगामीन् शीघ्रमेयाहि
बलिं गृह्ण गृह्ण मम चिंतितं कार्यं सत्यं ब्रूहि ॐ कुं फट् स्वाहा ततः प्रभातेन
वगोमयेन द्विहस्तमात्रं चतुरस्ररूपं स्पुचौमनोज्ञे विजने विरथ्याक्षितातले
मंडलके विस्पृदे ९ पीतः सुरेशः कपिलो हुताशः कृष्णोयमः श्यामवपुस्त्वर
क्षः स्पुह्लः प्रचेता हरितः समीरः श्वित्रोऽथ नेशोऽथ वलोमहेशः १० एवं विया
: पद्मदलोदरेषु क्रमेण दिक्षु स्थितलोकपालाः स्वाचार्यवर्यानुगतेन पुंसा
महार्हपत्राग्विधिनार्चनीयाः ११ स्वर्णासनालेपनपुष्पधूपनैवेद्यदीपाक्षत
दक्षिणाभिः नमोयुतैः सप्रणवैः प्रपन्नान्महाप्रभावैर्निजनाममंत्रैः १२
पश्चोर्चनीयो विधिरत्र मध्ये देवयुग्मे चततः प्रकुर्यात् स्तुतेन देयश्चरणो
परागैः कृतं स्तुतोऽभ्यर्चितदेवताभ्यः १३
गोमयेन द्विहस्तमात्रं चतुरस्ररूपं स्पुचौम ह्लातले विजने जनरहिते मंडलके विलिप्यात् कुर्यादित्यर्थः
९ पीत इत्यादि श्लोकत्रयं पूर्वे व्याख्यातत्वात्तन व्याख्याते १० १२ पश्चदिति पश्चोर्चनीयः अत्र विधिः त
तोमध्ये स्पुयुग्मं येष्ठ कुर्यात् तस्य चरणोपरागः एतेन देवाः अभ्यर्चितदेवताभ्यश्च पृतलुतः १३ -

143A हविरिति चरोः अन्यत् हविः समधृत्पतेन घृतेन घृतेन प्रयत्नात् पिंडं प्रविधाय तत् पात्रे धृत्वाः मीभिः
नानाविधैर्मंत्रवरैस्संप्रअर्चनं कार्यं १४ ॐ मेउलायस्वाहा इत्यनेन चंदनालेपने ॐ भलह्यायस्वाहा
इत्यनेन अक्षतप्रदानं ॐ कपिलायस्वाहा इत्यनेन धूपो देयः ॐ विनतयेनमः इत्यनेन दीपप्रदानं ॐ क्रतुकालाभिगामिने स्वाहा इत्यनेन फलढौकनं ॐ बलिभोजनाय स्वाहा इत्यनेन नैवेद्यप्रदाने ॐ स्वामि

हविः समद्धृत्य चरोः तथान्नं तेन प्रयत्नात् विधाय पिंडं धृत्वा पात्रे अर्चनम
स्य कार्यं नानाविधैर्मंत्रवरैवमीभिः १४ मंत्रः ॐ मेउलायस्वाहा इति चंदनं
ॐ भल्लूकायस्वाहा इत्यक्षतान् कपिलायस्वाहा इति पुष्पं ॐ यस्तायस्वा
हा धूपम् ॐ विनयवतेस्वाहा दीपं ॐ ऋतुकालाभिगमने स्वाहा इति फलं
ॐ बलिभोजनाय स्वाहा नैवेद्यं ॐ स्वामिभक्ताय स्वाहा अर्घं कृतज्ञपाहि २
रात्रिजागरणपाहि २ दिव्यज्ञानिन् पाहि २ प्रत्यहवचनपाहि २ निद्रालोलपाहि
२ स्वल्पप्रियपाहि २ बहुगुणपाहि २ शुनकोत्तमपाहि २ इमं मर्चं गृहाण २ इमं बलि
हर २ सत्यं ब्रूहि २ स्वाहा अष्टायनांतं मासपक्षदिनान्तं कार्यं शुचये वि
विधान् हीनाव धर्मेण भवत्यसत्यः सर्वोपि लोके शकुनो गृहीतः १५ एवं
विधासविनिवेतिचितेन निवेश्य कार्यं भवणं विमुच्य सोमस्त्य पिंडं स्थिरतोगत
स्य वेश्मदिकं तस्य निरूपणीयं १६ इति वसंतराजशाकुने श्वचेष्टितोपि वा

सनप्रकरणं प्रथमं १

भक्ताय स्वाहा इति ध्यानमंत्रः कृतज्ञपाहि २ रात्रिजागरणपाहि २ दिव्यज्ञानिन् पाहि २ प्रत्यक्षवचनपाहि २
निद्रपपाहि २ स्वल्पप्रियपाहि २ बहुगुणपाहि २ शुनकोत्तपाहि २ इमं मंत्रं हर २ सत्यं ब्रूहि स्वाहा इति व
निवेद मंत्रः अष्टायेति अष्टायनांतं तमासपक्षादि नानि स्वकीयकार्ये शुभ्रवयोयुरवैः विदध्यात् १ ॥

१४४ 144 स्यापयोदित्यर्थः येन कारणेन सर्वोपि गृहीतः शकुनहीनावधिः सनग्रस्तो भवति १५ एवंविधं कार्यमा
विनवेति चित्तो निवेशपभायणं विमुच्येतु पिंउ अस्य स्थितस्य गतस्य चेष्टादिकं निरूपणीय १६ इतिवसेत
राजटीकायां व्याचेष्टितादिवसतप्रकरणं प्रथमे १ यथावति मायास्मुतः ग्रथिवासनोर्वीवलिप्रथा
न्नामिकात्यानि उक्तानि अधुनात्तु इस्थिते षुराज्यादिकार्येषु तस्यैव चेष्टादिकं निरूपयामः १ केद्रूयमा
नइति दक्षिणेन हस्तेन केद्रूयमानः भषणः लाभ ददाति राज्याभिषेके पुनः वरपट्टबंधं करोति कीदृशं प्र
भावनम्रीभूतं राज्ञचक्रं यत्र तत्तथा २ करेणेति दक्षिणेन करेण यद्योपरावामकरे केद्रूयति तदाभि

यथाव उक्तान्यधिवासनानोर्वीबलिप्रदानेन सुनोऽधुनात्र तथैवचेष्टादिकमी
क्षिते षुराज्यादिकार्येषु निरूपयामः १५ केद्रूयमानः खलु दक्षिणेन हस्तेन ला
भं भषणो ददाति प्रभावनम्रीकृतराज्यचक्रे राज्याभिषेके वरपट्टबंधं २ क
रेण केद्रूयति दक्षिणेन राज्याभिषेको भवति स्वशक्त्या क्षितीशलब्धेहितपा
दयद्धाः ४ कौलेयको दक्षिणवर्णदेशे करेण केद्रूयति दक्षिणेन यदा तदा
नयति गीसवाद्यविनोदयोगं पृथिवीपतित्वं ५ केद्रूयते दक्षिणपाणिचेष्टा
त्स्वसारमेयेवदनं तदानीं मत्तैः प्रभूतैः सह भूमिपालैर्विषयाणि भोग्यानि चि
रं भवंति ६ ॥

पृथिवीपतित्वेन भूते कीदृशं प्रभूतमातंगचक्राभिः समृद्धं मुपचितमित्यर्थः ३ उच्चाटयेदिति यस्य राज्या
भिषेके पश्चाद्दक्षिणं अपदक्षिणेन करेण उद्धारयेत् अथवा ग्रहणाति स स्वशक्त्या क्षितीशलब्धे ईप्सितं पाद
पदं यस्य तत्तथा भवेत् ४ कौलेयक इति यदा कौलेयको दक्षिणाकर्णदेशं दक्षिणेन करेण केद्रूयति तं
दा गीतवाद्यविनोदयुक्तं पृथिवीपतित्वं लभन्ते ५ केद्रूयते दक्षिणपाणिनाचेत् सारमेयः स्ववदनं केद्रूय
ते तदानीं मत्तैः सह भूमिपालैः भोग्यानि तेषां यानि चिरं चिरकालं यावद्भवन्ति ६ ॥ ॥

144A वहृइति यदिवहः स्वपाणिपादेनदक्षिणेनकंडूयतितदांनीतुरंगमहिष्यजादिगवादिसंपन्नादितेनरूपत्वं
भवेत् ७ अवामहस्तिस्थाप्रयात्प्रान्अवामपादप्रभवैः नवैः स्वकीयंजठरेणलिखन्पश्यतिश्रयं स
खिवंधुर्वर्गैर्निवाहशत्तः नृपतित्वायोग्यःभावीत्यर्थः ८ प्रदक्षिणमितिप्रदक्षिणांचेष्टितंईशंदशंस्या
त् तत्रपवविधंफलंपतत् परिष्टंकृतवामचेष्टः स्याहष्टः तदेवसकलंहति ९ भवतीति अवामाय

वहोणी कंडूयतिदक्षिणेनस्वपाणिपादेनभवेत्तदांनी तुरंगमातंगमहि
ष्यजादिगवादिसंपन्नाहितेनपत्वं ७ अवामपादप्रभवैः प्रयत्नाल्लिखे ज्ञरवे
वीजठरेस्वकीयं वस्येयाभावीसखिवंधुनृत्यनिर्वाहशक्तोनृपतित्वायोगे ८
प्रदक्षिणांचेष्टितमीदृशंस्यादेवंविधंतस्यफलंप्रदिष्टं पुंसोनुकूलंसकलंत
देवस्याहृतिहृष्टःकृतवामचेष्टः भवत्यवामायदिवास्तत्त्वचेष्टासमस्ताउगु
णोनदोषःकौलेयकोयास्त्वयिकाकरोतिफलंतदुत्तंप्रतिपादनीयं १० म
होरयंपंचविधेनपुंसांशांतेनराज्यंवितरश्पे पंचप्रकारेणपुनस्सरेवदीप्तेन
यत्नोहरतिप्रसह्य ११

दिवामतश्चेष्टाः समाभवंतितम णानदोषाःस्युःगुणदेशप्रतिपादकचेष्टयोः सम्पादित्यर्थः कौ
लेयकाः पुनर्याचेष्टाःश्रयिकाःकरोतितदातदस्यफलंश्रयिकंप्रतिपादनीयंइत्यर्थः १० महोर
यमिति पंचविधेनशांतेनपुंसामहोरयंकरोत्यवश्यंवितरतिपंचप्रकारेणदीप्तेनपुनःयत्नः
प्रसह्यबलात्कारेणाहेवहरति ११ ॥ ॥

शीघ्रइति शीघ्राभियान्याभ्यांस्थितवेष्टताभ्यांप्रवासराज्यहानिमत्यव: समूभ्यांताभियाभ्यांचिरकालभोज्यं
१४५ 145 शीघ्रइति शीघ्राभियानतेपतेपेचशीघ्रा: शांताश्चभवंति
समृद्धंस्यात् १२ दिगिति दिग्चेष्टितस्यान गतिविराना: इद्लोवेपतेपेवशीघ्रा: शांताश्चभवंति
स्मयान्येष्वपिशकुनेषुनिमित्तविद्भिभूयपरिभावनीया: १३ इतिवसंतराजटीकायांस्वचेष्टितेरा
न्याधिकारप्रकरणंद्वितीयं कन्यावरयोद्वतस्य वरस्यपतिमर्थयेन्या: कुमार्या: स्वरमासुतस्यचेष्टा

शीघ्राभियाभ्यांस्थितिचेष्टिताभ्यांप्रवासराज्यहानिमत्यव: स्य: शांताभिया
भ्यांभवतित्वमूभ्यांराज्यंसमृद्धंचिरकालभोज्यं १२ दिक्चेष्टितस्यानगतिस्वरा
स्व्या: पंचेहशीघ्रा: खलुपंचशांता:अन्येष्वपीमेशकुनेषुभूम्नानिमित्तविद्भि:
परिभावनीया: १३ इतिस्वचेष्टितेराज्याधिकारणंद्वितीयं २ वरस्यक
न्या [illegible] वरलोरुतस्यकुमारिकाया: पतिमर्थकस्या: स्याख्यायतेन्योन्यपरीक्षणो
र्थंकुमेराचेष्टास्वरमासुतस्य १ कौलेयकेदक्षिणचेष्टितेस्यात्कन्याविवाहो
ननुवामवेष्टेऽन्यासमंकेलिरतेसुखेनतयोष्ठयासार्द्धमहानियाति २.
कंडूयतेदक्षिणमंगभागंस्तंभेयदिर्थीवरलोहदिस्थे अठाभवेत्सामुतचितर
द्वेवामांगकंडूयनमप्रशस्तम् ३ ॥

सकुमेरणस्वन्योन्यपरीक्षणार्थंमाख्यायते १ कौलेयकइति दक्षिणचेष्टितेकौलेयकेकन्याविवाह:
स्यात्ननुवामवेष्टेऽन्यासमंकेलरतेसततिवअठियांसार्द्धसखेनमहानियंति २ कंडूयतइतिवर
लोहदिस्थेसतिदक्षिणसंगभागंस्तंभेयदर्थीकंडूयतेनरासाउठासुतचितरद्वेभवेत्वामांगकंडूयतेम
प्रशस्तंभवति ३ ॥ ॥

145A उद्धृष्येति यदि दस्युः दक्षिणांगे उत्क्षिप्य परेमणाके च दे वा मूत्रं करोति तदा नीयापवित्री यते सा शश्वं
वहुपुत्रं युक्ता भवति ४ अंगानीति वामानि निम्नानि अंगानि कक्षेन शालार्द्धं हमेउ पारीन दिशं स्म
स्वकन्या विवाहनीया भवति यतः तस्मात्कारणात्साकुलट्ष्या पि श्री संविज्ञा ५ कौलेयक इति यदा हरो पद्यत
स प्रसः कौलेयकः त्यक्ता भिशंका अभिमुखः अभ्युपैति सम्प्रनर्यिहाभवेन्मि कीदृशी भर्तृकुलं वमारीति
भर्तृकुलं वस्य च हृत्यं करोतीत्यर्थः विउघा सा कुमारी द्वरेणाहेया ६ वामान्ह्रिरोति यदि वामां च्छिरा

उत्क्षिप्य यस्तो यदि दस्त्रिणां च्छिंकरोति पदे मणिकेच टेच मूत्रं तदा नीपवित्री
यते या सा स्याद्वेश्यं च बहुपुत्रयुक्ता ४ अंगानि वामानि कक्षत्रिनामिविशं स्यत
दूहमेउपारीन स्य पति कन्यामविवाहनीयाप्यत्र भवित्री कुलदृष्टिपित्री ५
कौलेयकी यदि हरोद्यत स्य त्यक्ताभि शंकोभिमुखे अभ्युपैति सानर्थिदा भर्तृकुले
कुमारी द्वरे णाहेया विउधा कुसारी ६ वामो च्छिणाक वितिनासिकाग्रे कंडूयते वामु
किस्तत्कदाचित् वामेन पोवा कुटिलं प्रयाति वैधव्य दोषो स कपिलः कुमार्याः ७
हृदेत येवा मकठेन शेते वमेतखनेत्कर्परवा मलूरो अंगारके स्मास्थिचयादि
केवा पंचत्वभीस्यैभ घणाः सउक्तः ८ ॥

नासिकाग्रं कंडूयते वा अथ भुवतत् नासिकाग्रं कदाचित् कंडूयते वामेन पोवा कुटिलं प्रयाति असौ कपि
लः कुमार्या वैधव्य दोषो भवति ७ हृदेतेति यः स्वात् हृदेत विष्ठां कुर्यात् अथ वामकठेन शेते शयनं कुर्यात्
अथवा वमेत वांतिं कुर्यात् अथवा कर्परवा मलूरो खनेत् अथ वा अंगारअस्मास्थिचयादिकं
खनेत् सभघणाः पंचत्वभीत्यै उक्तः ८ श्रीरामाय नमः ॥ ॥

यद्विशति योयत्तः स्वमुन्यायोन्यं जिघ्नति सकन्यां तत्योनिमाहयदिन्नागरूवः मैथुनस्येभवतितदात
रेतरस्यरुचिः स्यात् ९ प्रश्नेरतिकुमार्याः वार्यप्रश्नेविहितेसतियदिवामचेष्टः स्यास्यान्तदाष्यु
भदेनावान्यः स्युन्यः स्युभरः स्युन्या उपरिमूत्रे पुकुर्वन्भवंत्रीसपत्नीभयरोगाबूते १० सन्मार्ज्यत्रिति
वामकरेणजिह्वासन्मार्ज्यन्वरस्यभोगप्रियतोब्रवीति यद्योवामपादंलिहन्स्वमरणार्जितेनवृत्तिं

पद्विः समाजिघ्नतिपश्चभून्यायोनिंसकन्यांतत्योनिमाहस्यात्नागरूकोयदि
मैथुनस्योरुचिस्तदास्यामितरेतरस्य १० प्रश्नेवरार्थेविहितेकुमार्याःस्याद्वामचे
ष्टः स्युभरोनचान्यः मूत्रंचमस्त्याउपरिमकुर्वन् ब्रूतेसपत्नीभयरोगभविंत्री ११
संमार्ज्यन्वामकरेणजिह्वब्रवीतिभोगप्रियतावरस्य पद्योलिहन्नल्पतिवा
मपादंचितेनवृत्तिंभ्रमणार्जितेन १२ मूत्रंनिमेलेढिदिशंचवामांप्रयातित
स्यादयितोनुरागी वामेलिहन्सकविवरस्यपर्णमहांनस्मैव्यावरणंददाति
१२ गलाद्विकर्णाननभालमूर्द्धावामांघ्रिंसंशीनतः कुमारी रागीभवेत्तस्यग्र
हेवरस्ययथोत्तरेहृद्विमतीकुमेरण १२ कार्यंकुमारीवरणंवरेणसमस्तचेष्टा
भिरवामिकाभिः पतिवराश्वानविचेष्टितेनसर्वेणवामेनपतिंविदध्यात्
इतिश्वाचेष्टितेविवाहप्रकरणंतृतीयम् ३ ॥

तिन्नल्पति ११ मूत्रमिति निंमंमूत्रंलेढिदिशंचवामांयदिश्वाप्रयातितदादयितः अनुरागीस्यात् वा
मेलिहन्उक्तवरस्यपर्णमहानस्मैव्यापरणंददातिअन्नपानकः स्यादित्यर्थः १२ कार्यमितिवरेण
कुमारीवरणंअवामिकाभिः समस्तचेष्टाभिः कार्यंपतिवरासर्वेणवामेनविचेष्टितेनपतिंविदध्यात्
१४ इतिवसंत· शाटीकायांश्वाचेष्टितेविवाहप्रकरणंतृतीयम् ३ ॥

146A

अथैतद्विवाहप्रकरणांकथनानंतरंसरमासुतस्यतत्तादृशंचेष्टितंवर्ण्यंअभिदधः कीदृशंअप्रमेयंअत्र
संख्येयं तत्रशाकुनकोविदैः देशलाभादिनिमित्तस्सभूतं हितंचभवति १ उपस्थितइतियोमंड
लप्रत्नकर्मपाकादुपस्थितःदक्षिणपाणिनास्वंशिरःस्पृशतउल्लसितांतरात्माभवति असौमं
डललाभदःस्यात् २ हलानीति हलानिवीजानिवापगृहीत्वाक्षेत्रेषुयांतःकृषीवलाःश्वनिवामयाते
सतिनिवर्तमानेषु तेषुअपसव्यभूते नियतंकृतार्थाःस्युः ३ चेष्टान्वितिवामामुचेष्टासुश्वनीक

अथापिरथ्यःसरमासतस्य तत्तादृशंचेष्टितमप्रमेयं यद्देशलाभादिनिमित्तभू
तंहितंतद्दशशाकुनकोविदैः १ उपस्थितःप्राक्तनपुण्यपाकात्पुरःस्थितोद
क्षिणपाणिनास्वंशिरःस्पृशत्पुलकितांतरात्मायोमंडलोमंडललाभदोसौ २
हलानिवीजान्यथवागृहीत्वाक्षेत्रेषुयांतःश्वनवामयाते निवर्तमानात्त्वापस
व्यभूते कृषीवलास्युर्नियतंकृतार्थाः ३ चेष्टास्ववामसुश्वनाकनास्तुडुरोदरकी
डतियोविशंकःसदूतकारान्सकलान्विजित्यवित्तसमस्तंधुवमारथाति ४
उत्कासहितासायनांगभंगविष्ठावविष्मासवितम्भणानि वकुान्श्वनोर्द्धांकि
यंतंचरद्भिःप्रतेप्रशंसतिनवामचेष्टां ५ विलासिनीसंग्रहणंविदध्याद्वामचे
ष्टेभयतोभुजंगः वेश्याःपुनःकामुकवंचनायकुर्याद्विवासंश्वनिवामचेष्टे ६

तासुसत्सपःपुमान्निविशंकःउरोदरक्रीडतिसकलान्विजित्यध्रुवंवित्तंसमस्तमाहरति ४ उत्कासे
ति उत्प्रावल्येलकासोहिक्कारेडकाविप्रसिद्धाशयनंत्वापःअंगभंगःप्रसिद्धःवामिःवांतिस्थासकुंदवा
योःप्रावल्यंविलंभणंजंभाअद्धांगिघातावक्रावरद्भिःपतानिदृत्तेप्रशंसतिनवामचेष्टे ५ विलासिनीति
भुजंगोगणिकागतिःअवामचेष्टेभयतोसतिविलासिनीसंग्रहणंस्त्रीकांवविदध्यात्वेश्यापुनश्वनिवा
मचेष्टेसतिकामकंवंचनायतत्रतिवासंकुर्यात् ६

१४७ समूत्रवितिः स्थारमणीयदेशे समूत्रप नञ्जवामां ललितां चेष्टां कुर्वन् गर्भवत्याः सुतजन्महेतुः स्यात्
147 अथ वामाः चेष्टाः कन्याजननाय भवेत्ति ७ विष्टेति विष्टो विट्वस्तिः चातिः स्वस्तवितंभणानि प्रतीता
नि प्रस्वापः शयनेकाशः प्रतीतः अंगविमोटनमंगभंगः येोदेतानि स्थाऽत्राचरतितदाऽत्राप्सुगर्भवत्याः
गर्भपातं करोति ८ क्रीडामिति स्तुभचेष्टितोयः यत्रः क्रीडा यिथते सोऽभीष्टयोगं विदधाति नराणां वा
भचेष्टां विदधान् दुष्टेन सार्द्धं विरहं ब्रवीति कथयति ९ स्तुभस्वर इत्यः स्तुभः स्वरः स्तुभचेष्टितम्य

सम्मूत्रयन्स्थारमणीयदेशे चेष्टासवामां ललितामकुर्वत् स्याद्गर्भवत्याः सुत
जन्महेतु स्त्रीचेष्टाऽस्य कन्याजननाय वामः ७ विष्टावमिस्थासविजृंभणानि प्रस्वा
पकासांगविमोटिलानि यदाचरत्याप्सुतदाकरोति स्थागर्भवत्याः खलुगर्भ
पातं ८ क्रीडां विधत्तो स्तुभचेष्टितोयः सोऽभिष्टयोगं विदधाति पक्षः वामाच चेष्टां
विदधन्नराणां मिष्टेन सार्द्धं विरहं ब्रवीति ९ स्तुभः स्वरोयः स्तुभचेष्टितस्य करोति
मङ्गं च स्तुभे प्रदेशे दद्यात्य साबुद्धमिनां हृदिस्थं निः संशयं धान्यधनादिलाभं १०
अवाम गाङ्गेयदरद्दक्षिणे नपादेन कंडूयति सारमेयः वाणिज्यकं तस्य फलं वदंति
स्याद्यात्ययेसस्य फलं नराणां ११ भस्यं स्पयः सेंद्रहणं विदध्यात्तयानरो वा
ह्रितसेधितुवा लयोसुखस्यादपसव्यचेष्टे दुःखं तु पक्षे कृतवामचेष्टे १२ ॥

स्तुभप्रदेशेमङ्गं करोति तदासौ उद्यमितां हृदिस्थं धनधान्यादिलाभं निःशंसयं ददाति १० अवामइ
ति यदि दक्षिणेन पादेन अवाममगाङ्गं सारमेयः कंडूयति तन्नराणां वाणिज्यं फलं वदंति व्यात्ययेसति अ
फलं स्यात् ११ भस्यस्पयः संग्रहणं विदध्यात्तयानरो यः सेवितुं वांछति समीहते तयो अपस
व्यचेष्टे पक्षे सुखं स्यात् कृतवामचेष्टे दुःखं स्यात् १२ ॥

147A विद्योतयेमं उलोदह्तिणचेष्टः स विद्यासमारंभविधौ प्रशस्तः स्यात्तत्समो वामचेष्टः स पुनर्नराणां सर्वा
र्जितामपि विद्यां हंति १३ संजुषु चित्त इत्यिय: संतुष्टचित्तः सुखाः सुचेष्टः स विक्रमप्रदेशे सिद्धिं करोति य
स्त्वयदायशपरोऽमुखेथावत स्वतंत्रतरायः न सिद्धिहेतुर्भवति १४ इषेति यदि ज्ञानगरूकः शशां
केर्ष्यामुदितोत्तरात्मसनन्निर्विशंकः शब्दं करोति स जनस्य सैरव्यं विख्यातेसर्वउवितं निहंति १५
इति वसंतराजशाकुने टीकायां श्वाचेष्टिते देशलाभादिप्रकरणं चतुर्थः वर्षानिमित्तमित्यादि

विद्यासमारंभविधौ प्रशस्तः स मं उत्लोदह्तिणचेष्टितो यं यो वामचेष्टः स पुन
र्नराणां सर्वार्जितामपुप्रं हंति विद्यां १३ संतुष्टचित्तः सुखः सुचेष्टः करोति
सिद्धिं विक्रमप्रदेशे पाराउ मुखो यात्यपि तस्तु यत्नः कृतां तदा यो न स सिद्धिहेतुः
१४ दृष्टाशशांके यदि निर्विशंकः करोति शब्दं मुदितांतरात्मा तज्ज्ञानगरूको
विख्याति सौख्यं जनस्य सर्वं उदितं निहंति १५ इति श्वाचेष्टिते देशलाभादिप्र
करणं चतुर्थं ४ वर्षानिमित्तं शुनकोत्तमस्य चेष्टावसिष्टा विधिनोपदिष्टाः
याः शाकुनज्ञानविशारदैस्ताश्रावंति सर्वे विधिनोपदिष्टाः १ उद्यच्चरहि
णमास्ति लीठे नाभसवकीयाम यवाधिरूढः शेतो गृहस्यपरिज्ञानगरूकवांसदं
वृष्टें वदति पतिप्रभूतं २ वर्षासु वृष्टिं सलिलेति मग्नां कुर्वति च भ्रमणं विशे
षात श्वयो वितुन्वंति पिबंति यो यं पत्नांतरेन्य इह जलागमाय ३ ॥ ॥

नज्ञानविशारदैः श्वुनकोत्तमस्य वर्षानिमित्तचेष्टा विशिष्टा विधिनाउपदिष्टाः शिष्टाः ताः श्रपवे १
उद्यद्येति उद्धिरणमांहिउदयाप्रस्वकीयां नाभिलीठे श्वयवाज्ञानगरूकः गृहस्योपरि श्रधिरूढः शेतेन
हाश्वोबुदः प्रभूतं वृष्टिं ददाति २ वर्षास्वितिवर्षासु सलिले निमग्नाः विशेषात् चक्रभ्रमणं ह्या रविं कुर्व
तिपरिश्वयः विपञ्चातितोय विबति तदापसांतरैश्चन्य इह जलागमाय भवंति ३

योऽन्यागरूकः अंभाप्रकुर्वन्विलोक्यअश्रुपातंकुरुतेसप्रावृषेण्यअभ्रपरस्तुतावनिंसर्वेसमृद्धसंस्यंअ
ल्पति ४ उच्चैरिति ग्रन्थकालेस्तनाट्टगेहप्रासादस्थैः सभिरुच्चैरुवद्भिः आसारवर्षीजलदोभवतिअन्य
दीतुरोगाभिभयप्रणाशाभवंति ५ निर्गत्येति यदितोयोयात्निर्गत्यपालिंअथरूढाकालेयकः
चेत्कायंविधुनोतितत्निश्चितंअवृः प्रावृषिकृषीवलिप्रीतिकंरीरुष्टिंकरेति उच्चैस्त्विपदिभगणः अत्र

जंभांप्रकुर्वन्गगनंविलोक्ययोऽन्यागरूकः कुरुतेअश्रुपातं सजल्पति प्रावृष
मेववप्रस्तुतावनिंसर्वसमृद्धसस्यं ४ उच्चैरुवद्भिस्तनाट्टगेहाप्रासादसंस्थैः
अभिरंबुकाले आसारवर्षीजलदोन्यदातुभवंतिरोगाग्निभयप्रणाशः ५ नि
र्गम्यतोयदयिरूसपालिंकोलेयकश्चेत्विधुनोतिकायं तन्निश्चितेप्रावृषिव
र्षमवृः कृषीवलंप्रीतिकरींकरोति ६ उच्चप्रदेशेभगणोभिरूढभवन्त्यभीक्ष्णं
रविमीक्षमाणाः यदातदानीमचिरेणवृष्टिरंभोदमुक्ताभवतिप्रभूता ७ न
नीरदोमुंचतिकेनचिच्चेत्दोषेणचेद्याप्रभवेनरुष्टि अचिंतितास्तन्निपतंत्यन
र्थाश्चोराग्निभीरुकडमरप्रकाराः ८ इतिसंचेष्टितेरुष्टिप्रकरणंपंचमम् ५

प्रदेशंअथयिरूस्यरविमीक्षमाणाः अभीक्ष्णंभवन्यदाभवतितदानींअंभोदमुक्ताअचिरेणभूतारुष्टि
र्भवति ७ ननीरदइति केनःश्चि चितदोषेणचेद्याप्रभवेनचेत्ननीरदोवृष्टिंनमुंचतितदाचोरा
ग्निभीरुकडमरप्रकाराः अनर्थाः अचिंतिताः सन्निपतंतीति ८ इतिवसंतराजटीकायांसंचेष्टिते
रुष्टिप्रकरणंपंचमम् ५ ॥

148A सैन्यद्वयस्येति आचार्यवर्य अवेक्षितेन समुद्यतस्य सैन्यद्वयस्य भाव्यं युद्धादिकं च ब्रवीति। यथाविधि
वीक्षितेन योगी सकलं भाविवक्ति १ युद्धमिति प्राग्विधिसिद्धिपिठे काकस्ताधिकारप्रदर्शितविधाविस्प
र्धः युद्धं न योऽभंगश्च ईदृशानि यया क्रमनिवेशयेत् तत्र मुनमस्तितेपि ३ विनिवेशितानां मध्ये न यदि
भावितलक्षणीयं २ नयायेति कृतशांतचेष्टो यद्योजनायाय भवति प्रदीप्तचेष्टस्तु पराजयाय भवति अ
यदिकस्थानचेष्टाभिः प्रदीप्तः योद्धं नियमेन युद्धे वधाय भवति ३ भवन्निति अभिप्रेऽभग्न आरवि

सैन्यद्वयस्य समुद्यतस्य युद्धादिकं मंडलचेष्टितेन आचार्यवर्यो विधिवीक्षिते
न योगी भाव्यं सकलं ब्रवीति १ युद्धे न योऽभंगश्च ईदृशानि निवेशयेत् प्राग्विधि
सिद्धसिद्धे मंडले मुनातत्र चल लक्षणीयं यन्त्रविमध्यादि निवेशितानां २ नयाय
यद्धः कृतशांतचेष्टः प्रदीप्तचेष्टस्तु पराजयाय दिक्स्थानचेष्टाभिरथ प्रदीप्तो
वधाय युद्धे नियमेन योद्धुः ३ भवन्समीक्षोऽभग्नाः सरोषः समुल्लिखन् भूमि
माखिन्नचित्तः रुषा प्रकोपं चरणं च वामं प्रचर्षयन्नाहुर्वमाहुस्त्रं ४ प्रसन्नचि
त्ते सति तु मुनिसंमुखस्थे संधिर्भवेद्युद्धसमुद्यतानां पश्चात्तु मुखे वाथ पलायमा
नेऽभंगो भयानामिति प्रदिष्टः ५ युद्धार्थिनो नाम युगेन राज्ञोः पृथक् पृथक्
कृत्य युगे प्रकल्प्य मुचेततो यो बलिमान् तिमित्वा मध्यात योस्तस्य जयान्नृपस्य ६

चित्तः सरोषः भूमिं समुल्लिखन् प्रकोपाग्निं वा मं चरणं प्रवर्द्धयान् वाचो रुषा हृदं संग्राममाहुः ४ मुनि
प्रसन्नचित्ते सन्मुखस्थे सति युद्धसमुद्यतानां संधिर्भवेत् अथ वा पराङ्मुखे पलायमाने वा भंग इति भ
यानां भंगः प्रदिष्टः ५ युद्धार्थिन इति युद्धार्थिनो राज्ञोर्नाम युगे न पृथक् पृथक् कृत्य स्वयुगे प्रकल्प्य
चेत् ततस्तयोर्मध्यात् यो निर्बलिं प्रतितस्य नृपस्य जयो भवति ६ श्रीनमः ॥ ॥

१४८ 149 यदीति उभौ मिलित्वा यदि वलिं आहरतो अथवा स्तेहार्थिनौ लोभनयतः नदानीतदानीं जयार्थिनोः नृ
पयोरन्योन्यसंधानविधानविधानबुद्धिः स्यात् ७ यत्राम कइति यत्राम ३ अप्रपलायते चतुर्भुवति
इति गितज्ञैः स स ज्ञास इति ज्ञेयं यत्रामधेयः पुनरस्तशंकः स्यात् तस्य राज्ञो चित्ते भयं नास्तीति ज्ञेयं ८
मुचताविति यदा द्युरचुराख्ये मुचतौ खादितुं वलिं न वाञ्छतो मउलौ निजकतास्य दाप्य यो भवतः तदा
वैरस्यान भवेत् ८ यकइति यकोः वसको वलिमादयाति दूरतस्य वच अन्यः पलायते यदा पवेवि

यदाहरतेन वलिं मिलित्वासेहान्वितौ भक्षयतो यद्वोभौ जयार्थिनोः स्यान्नृप
योस्तदानीमन्योन्यसंधानविधानबुद्धिः ७ यत्रामकेः अप्रपलायने तुर्थीयः स
सज्ञासविती गितज्ञे यत्रामधेयः पुनरस्तशंकोतनस्य राज्ञो भयमस्ति चित्ते ८
मुचतौ पुरपुराख्यौ यदा वाञ्छतो न खलु खादितुं वलिं मेउलो हतनिजास्य रश्म
यौ वैरमेव न भवेत् नराणाः ८ यको विशको वलिमाहरति पलायते दूरतप
व चान्यः यसोय दान्त्रय नेवि नैव राज्ञो भवेतां मयलाभभंगो १० नस्यानत
श्चेचलितः कदाचित् वा नौ विसृष्टो वलिभक्षणाय वैरे प्रवृत्तेपि कुतेहेतो
र्भूपालयोः स्यान्नरयानसंधि ११ अनावुभावप्यभिभूयसाह्याद्यो परो स्या
निवलाद्वलिचेत् भवेतरन्यो नृपतिर्वलिष्टस्तो भूपतितेनुमुपेति तूर्णं १२

ये यत्तो भवतः तदा प्रयाणे विनिवराज्ञो जयलाभभंगो भवेतां १० नस्यानलइति वलिभक्षणाय विसृष्टा
वपि अनौ चेत् स्थानं न त्यक्तवलतः तदा वैरे प्रवृत्ते कुतो पि हेतोः तयोः भूपालयोः नराणां न संधिः स्या
तो ११ अनावितिन आनावुभावपि अभिभूय परो यस्तः चेत् वलिं वलात् गृह्णाति तदा अन्यो वलिष्ठः
नृपतिः तो भूपती शीघ्रं तूर्णमुपैति १२ ॥

मध्यादिति तयोर्मेरुतत्त्वमोर्मध्यात् येनैकेननैवेयं गृहीतमुक्तेयदिस्तृतीयः प्रणायेनभुंक्ते तदारात्त्वास्त स्याकस्मात्युध्यमित्रेमिलिति १३ मध्यादितिपदितयोर्मध्यात्अन्यतरेणाप्युनावलिगृहीतः अन्यः तृतीयः भक्षणाज्ञान्मशक्त्याशक्तिधमुक्तेतस्यराज्ञः तत्रापरः अराद्धिर्भवति १४ पकेनेति उभयोर्म ध्यात्पकेनगृहीतेमहंतृतीयः अन्योगहृतियदिसद्रावपितेनिहंति तदासमित्रआशतिनयति १५ समइति यदिमविरोधभावात् तृतीयेनप्युनासमंतरंत्रंअवनोसमभ्यक्तः तदानीयत्नोस्तुयोः सेधि

मध्यातयोर्मेरुतयोस्तयेननैवेद्यमेकेन गृहीतयुक्तं भुङ्क्तेतृतीप्रणायेनत स्यामिलत्यकस्मातयुद्धितरुमित्रे १३ मध्यातयोरणपयेनप्युनागृहीतो बलिरात्तस्याशक्या अशक्तिधमुक्तेभक्षणास्तृतीयस्तस्यापरस्तस्यमवन्यराति: १४ पकेनमध्यांउभयोर्गृहीत[illegible]तिमहंप्रणयात्तृतीयः अन्योयदिमद्रावपितेनि हंतिनपत्यरातिंसतदासमित्रस्त १५ समभ्यक्तोयदाविरोधभावात्समंतृतीयेन प्युनातरंत्रंअवानोतदानीसमुपेत्यवस्थेयत्नोस्तयोसंधिविधायमित्र १६ आ दायचेद्वल्कलकेशरन्तुलनारिकं अवाबलिमतिजित्वा स्यानांतरस्तन्निवध्य शत्रुंराजातदीयीभुवमादद्याति १७ एवंतरणोस्तीतियदात्परेमध्याकुनोक स्मितरणजनाम्नोः पकेपिचेष्टाप्रकरोतिशांतायुद्धंभवेनेनृपयोरवश्यं १८ ॥

विधामित्रेसमुपेति १६ आदायेति वल्कलकेशरन्तुलतारिकंआदाय अवानोतरेजित्वायदि बलि त्वतितत् सनिध्यशत्रुराजातदीयांभुवमादद्याति १७ एवमिति यदानुएवंतरणोस्तीति पृष्ठेक स्मितराजनाम्नोः अप्युभोर्मध्यात् पकोपिशांतोचेष्टाप्रकरोतितदानृपयोरवश्यंयुद्धंभवेत १८

श्रीरामायनमः ॥ ॥

द्गित दिगस्थानवेष्टानि नरैः प्रशंसितैः यथोत्तरं संगरवृद्धिकरी स्याभवेत् चतुर्भिरेभिः प्रदीप्तैः न संधिः
न संपराय स्यात् १९ अद्भुतेति यो क्रूरहख्यो मूर्द्धनि दत्तहस्तः तथा निमीलिताक्षः अर्द्धनिःसृष्टदृग्वा ति
कुष्टं कृत्वा कौटिल्यगामी वसप्रियंकरोपि स्याद् युद्धं न ददाति २० यद्वा उतिपेयक्षः अवरं वीक्षमाणः
करोति धुनोति प्रधावनुत्पतति यो वा पपवृत्यगत्यगत्या प्रसर्पस राज्ञोः संपराय प्रशमाय भवति २१
प्रदक्षिणादिति यदा प्रदक्षिणाद उत्तरं अप्रदक्षिणो भवति तदा रणात् अनंतरं संधिः स्यात् यदि यक्षः ले

दिक्स्थानचेष्टानि नरैः प्रशंस्तैर्यथोत्तरं संगरवृद्धिकारी चतुर्भिरेतैर्यदि तु प्रदी
प्तैः स्यात् न तत्र संधिर्न च संपरायः १९ अक्रूरदृग्मूर्धनि दत्तहस्तैर्निमीलिताक्षोर्द्ध
निःसृष्टदृग्वा कौटिल्यगामी निकेरक्रजिह्वाप्रियंकरः स्यान्न ददाति युद्धं यक्षो
भयं ऊर्ध्वं वीक्षमाणः करोति धुनोत्युत्पतति प्रधानात् यो वा प्रसर्पत्यपवृत्य ग
त्वा स संपरायः प्रशमाय राज्ञोः २१ प्रदक्षिणादुत्तरमप्रदक्षिणं यदा तदा संधि
रनंतरं रणात् करोति मत्तोयदि ते व्यतिक्रमात् तदा तु संधिः प्रथमं रणं चिरात् २२
रणो रणो नैव भविष्यतीति प्रश्ने कृते यदि समुभाम वेति चेष्टाः समस्ताः स रमासु
त स्याभवत् तदानीं समरो निचोरः २३ लोलं युवं लोलयते नरेशं स वाहनामात्य
पदातिदिक्षं यः कांडवेगो नदते च यो सौ ब्रवीति भंग यदि सौ गरूकः २४ ॥

व्यतिक्रमात् करोति तदा प्रथमं रणं चिरात् संधिः रणो रणमिति रणो रणो नैव भविष्यतीति प्रश्ने
कृते यदि सरमासु तस्य समस्ता अप्यशुभा चेष्टा भवेत् तदानीं अतिघोरः समरः स्यात् २३ लोलमि
ति लोलमना गरूकः सवाहनामात्यपदातिदेशं नरेशं लोलयते यत्कांडवेगः स्यात् यो सौ हृदते च
समुत्थिभंगं ब्रवीति २४ ॥

स्पुनेति यदि शांतं प्रदीप्तं च विरुद्धं निमित्तं द्वितयं स्पुनाकुते स्यात् तदा तयोर्मध्यात् आदिभूतं निष्फलं
यश्चिमं फलान्वितं श्रामनेति २४ युद्धं विधातुं चलितस्य उक्तमुद्रस्य मध्यात् यत्र कौलेयकोथ जारो मूत्र
यदितस्य राज्ञः असंसयं जयश्रीभवेत् २६ विनिर्यत इति मैदिरतः विनिरगच्छतः पुंसो यदि पक्षस्य
यदि तस्य राज्ञः असंसयं जयश्रीभवेत् २७ योद्धव्येति ग्रदेवयोद्धव्यं म
पसव्यं प्रयाति तदा तस्य युद्धे जयं स्यात् वामगतिः पराजयं तिथते २७ योद्धव्येति ग्रदेव योद्धव्यं म
याउतिपातुः श्रयात्रिकं निमित्तं स्पुभं स्यात् यत्तु नरः दिनांतरेषु युक्तः तस्य यात्रिकमेव द्वेमे करस

स्पुनानिमित्ते द्वितयं विरुद्धं शांतं प्रदीप्तं च कुते यदि स्यात् मध्यात् योर्निः फलमा
द्दिभूतं फलान्वितं पश्चिमामनेति २५ युद्धं विधातुं चलितस्य मध्यात् तेन्य द्वयस्य रु
मुरस्य मत्र कौलेयको मूत्रयति धतारा वसे शयं तस्य भवेत् जयश्रीः २६ विनिर्य
तो मंद्रूर तो पि स व्यं यदा हकारस्य यदि प्रयाति कुर्यात् तदा तस्य जयं च युद्धे पराज
यं वामगति निर्दिशते २७ योद्धव्यमध्येव मये तियानुयात्रिकस्या शुभं निमित्तं
दिनांतरेयस्तु नरो युयुत्सुः तेमे करेयाति कमेवतस्य २८ युन्वन् शिरः करीकले
वराणि कुगुप्सितं स्थानमुपेत्य पुत्रं कुर्वन् समावेदितवाम से पात्रानि षेधं कपि
लः करेति २९ चलद्वपुर्लालितपुच्छजिह्वः क्रीडन् लिखन् सन्मुखमागतस्य स
हे स्ने युतो विनयेन युक्तं स्वा प्रस्थिताभ्यां विदधाति सिद्धिं ३० ३.चचेष्टितेषु प्रक ६

२८ युन्वति शिरः करीकलेवराणि युन्वन् कंपयन् जुगुप्सितं स्थानमुपेत्य च मत्रं कुर्वन् समावेदितवाम
चेष्टः सन कपिलः यात्रानषेधं करोति २९ चलदिति पवे पवविषः श्वा वस्थितानां सिद्धि विदधाति किं
कुर्वन् क्रीडन् कुर्वन् लिखन् वितितलं वाग्रेण भूमिं विलिखन् त्रिस्पर्शः क्रीडकचलद्वपुः चंचलकायः पुनः की
दृक् लालितपुच्छतिहृः लालिते वक्रीकृते पुच्छजिह्वे येन स तथा किं कुर्वन् ३० ॥ ॥

१५१ 151 सन्मुखं प्राप्यते नागच्छन् कीदृक् विनयेन पुत्रः नम्रालुः ३० इति वसंतराजटीकायां श्वचेष्टितेयुद्धप्रकरणं षष्ठं शुभमस्तु इति शुभाशुभज्ञाननिमित्तंभूते श्वुनः चेष्टितेमेतत् अत्रआख्यायते यत्प्रविद्वद्भिः
प्रोक्तैर्मुनिभिः नराणां सुखाय आख्यातं श्वेति त्रिकूपाद्दक्षिणतः कुविभागं श्वा लिहन् समस्तेऽयमसिद्धिकारी स्यात् तथा नखाग्रं निरुद्दनैः खां मे अंगस्पर्शनादेव लाभकारः स्यात् २ जघनमिति यदि भषणः दक्षिणतः जघनं जठरं हृदयं शिरश्च क्रमतः स्पृशति तदाभीष्टफलप्राप्तिकारी अपि नियतं प्रकारे

शुभाशुभज्ञाननिमित्तभूतं पुश्वुनः नचेष्टितमेतदत्र आख्यायते ख्यातमखिल
विद्भिः सुखाय नराणां मुनिभिर्यदाद्यैः १ श्वा त्रिकूपाद्दक्षिणतः स्त्रविभागं लिहन् स
मस्तोऽयमसिद्धिकारी नखाग्रनिकृन्तनैः खाममंगस्पर्शनात् लाभकरः सदैव २
जघनं जठरं हृदयं च शिरो यदि दक्षिणतः स्पृशति क्रमतः प्रकटोत्प्राप्तिकारी अपि
के नियतं तदाभीष्टफलं भषणः सकालं ३ कर्तव्यवैरिव्यसने स्थिरं मे सिद्धिं न या
स्यत्पुरस्कृते श्वा पुनोति करोति यदि तत्र रस्य भवेद्ध्रुवं चिंतितकार्यसिद्धिं ४ विजृं
भते योऽत्र रसैः लसो वा भयादि चिंताखभयाय शस्यते प्रयोजनेषु त्वपरे पुमोपि
भयाद्यनर्थप्रतिपादनाय ५ श्रीरामाय नमः ॥ ॥ ॥

ति २ कर्तव्येति कर्तव्यवैरिव्यसनेस्थिति कर्तव्यं वैरिणां व्यसनं येषु तेषु कृतेषु तत्सु इमे समसि
द्धिं न यास्यती त्पुरस्कृते सति यदि श्वाकरोति पुनोति तत्र रस्य ध्रुवं चिंतितकार्यसिद्धिर्भवेत् ४ वि
जृंभेति यो विजृंभते करदतेः लसो भयादि चिंतासु सक्तभयाय स्यात् तु पुनरर्थे अपरेषु प्रयोजने
षु भयाद्यनर्थप्रतिपादनार्थः स्यात् ५ ॥

151 A अंकुरितइति अंकुरयुक्ते पल्लवितइति जातपल्लवे सपुष्पइति फलान्वितइति फलसंयुक्ते भूरुहेवृक्षे
तथापुष्पे तथाफले तथाक्षीरतरौ पंकेकर्दमे कुंभे चदेभक्ति पानीयो गोमये छगलोके दारवप्रे मृत्स्ना
मृत्तिकातस्यामणिकेभाजनविशेषे इष्टकाप्रसिद्धा तस्याप्रसार इष्टया अञ्चपादिकेष्विति तत्रप्रसा
देदेवभूपानांमहेकुंभमितिः अत्रचपादिकंशस्यसमूह प्रभृति एतेषुस्थानेषु एतद्व्यतिरिक्तशोभने
वस्तुष्वपीत्यार्थः एतेषुसारमेयः भूमिलाभायमूत्रं करोति ६ । ७ युगमशय्येति यदिश्वा

अंकुरतेयल्लविते सपुष्पेफलान्विते भूरुहमारमेरुः पुष्पेफले क्षीरतरौ च मर्यांकुंभे
भूमिगोमयेचकोदारमृत्स्नामणिकेष्टकासुप्रसारकुंभाजचपादिकेषु स्थानेषु
वस्तुष्वपि शोभनेषु भूम्यादिलाभायकरोतिमूत्रं ७ युगं शय्यासनछत्रहुताशनेषु
गृहेषुपल्लीनिचयेषुयत्तः स्थानेषु मूत्रं विसृजत्यनंतः स्यादर्थलाभोभिमतोनरा
णां ८ कंडनीमुशलकांजिकांजिकपानिस्पर्धिवेषु कृतदहिताघेष्टे लभ्यते बहु
धनं श्वमूत्रं तेषु कुर्वन्तितोन्यमभीष्टं ९ सिद्धान्नविष्ठाफलमासवकोलाभायपदो
भिमुखः सदैव सहस्तपादास्थिफलादिवस्तुस्तोवैर्दिनेस्यान्महतेधनाय १०

सनछत्रहुताशनेषुगृहेषुपल्लीनिचयएतेषुस्थानेषुयदामूत्रं विसृजतितदानराणांअनंतोर्थलाभोः
भिमतःस्यात् ८ कंडनीति कंडनीउषलाति प्रसिद्धा मुशलप्रतं कांजिकंधानी कांजिकभक्तपात्रं
सूर्पकंप्रतीकं कृतदहिताघेष्टेष्वपिसहितबहुधनंलभतेतेषुमूत्रं कुर्वन्ति सति अभीष्टंभोग्यमित्यर्थः ९
सिद्धान्नेति सिद्धान्नविष्ठाफलमांसवकुः अभिमुखोयत्तः सदैवभलाभायभवतिसतत्रसिद्धान्नेपरि
पक्वमन्नेशेषोणिपीतानि तथाहस्तपादास्थिफलादिकैः सहवर्तमानः स्तोवैर्दिनैर्महतेधनायस्यात्
१० ॥

तुंगइति यदितुस्यात्प्रवेशेतुंगेस्थितः दक्षिणेनकरेणाशिरःकंडूयतितदासर्वमनीषितानिसिद्ध्यंतिग्रसा
१५२ 152 ध्यान्यपियानिभूतं ग्रथधृतइति यदिस्यात्स्वकीयपत्नार्थितनेग्रथितः दक्षिणमक्षिणमक्षिउयानेनैमि
मिकंपरेपतउत्कृष्टोपिघ्नवीर्थितेवस्तुनि नैगभीष्टसिद्धिःस्यात् १२ दृष्टेति समयानेमित्तिकेदृष्ट
यदिपश्यतितदाकौलेयकः पांडुरवसुलाभंब्रवीतिचेद्यदिलोचनेविनिमील्यभूपोपितस्मिन्शय
नेतथैवशेते १३ प्रभावहइति शयनेस्थितः स्याच्छिरोर्थरोउन्नमनंनरणांप्रभावहःस्यात् यदि

तुंगेस्थितःस्याद्यदितुप्रवेशेकरेणाकंडूयतिदक्षिणेन शिरस्तदासर्वमनीषिता
र्थिसिध्यंतिसाध्यान्यपियानिभूतं ११ ग्रथिधृतास्याच्छयनेस्वकीयेउपाधवदक्षि
णमक्षियस्पेत् नैमित्तिकेस्यान्नरभिष्टसिद्धिर्भ्रिकीर्थितेवस्तुनिउत्कटेपि १२
प्रभावहस्याच्छयनेस्थितस्यशिरोयरामन्नमयनवराणां पुनीतिकरौयदित
स्मसस्तेप्रयोगानानंकुरुतेप्रनाशं १३ दृष्टपश्येत्समयाब्रवीतिकौलेयक
पाडुरवसुलाभं विलोचनेसंनिमील्यशतेभूपोपितस्मिन्कुनेतथैव १४ ग
मागमादावपिसारमेयः प्रभोभवेदीदृशचेष्टितोयः क्रमोयुनास्थानमनिष्टचे
ष्टस्थितौप्रवेशेगमनेचतुष्टं १५ उद्धलितःश्मादिकपर्णवक्रोभवस्तुरःचौरभ
यायहः यस्याग्रतस्यात्स्थिलवगृहीत्वाभवत्यसौयत्तिपुरेयमस्य १६ ॥

वरशौंर्यपुनौतितदासमस्तप्रयोगनानाप्रणाशंकुरुते १४ गमागमइति ईदृशेचेष्टितोयः सा
रमेयः समागमादावपप्रभोभवेत् ग्रथुनास्थितौप्रवेशेगमनेचतुष्टंस्यात्एवंमेक्रमः ११
उद्धलितइति उद्धलितोरजोवगुंठितो : श्मादिभिः पर्णवक्रपुरोभवन्यहः चौरभयायस्यात्
सस्याग्रतः ग्रास्थिलवंगृहीत्वास्थाभवति ग्रसौयमस्यपुरस्याति १६ ॥ ॥

विनाविव्यमिति अमियं विनायकनागरकावहगे मितिलित्वाविंता कुर्वंतित कप्रचिरात् विग्रहदेहोस्य निग्रहेन
मूतंउग्रमुत्पद्यते १७ संछिन्नइति संछिन्नम्प्रवराः कर्तितपुच्छकर्णाः रुगार्तः आमयव्याप्तः कृशोउर्वरलः
विविग्नः अभिमुखंसमुखंप्रसर्वविधः सारमेयः कार्पो यमेषु प्रविलोक्यमानः स्प्रयोभिधायीनभवति
१८ तोयेनिमन्यस्ववपुर्विपुनं कौलेयकस्यघोरभयंवरोपथिमंदिरेवा अथवाग्रामेः भीहतां भवनभूत्ते
शात्तः घोरभयायस्यात् १९ अत्यच्चनादमिति कौलेयकानामत्युच्चनादंस्यादिवाहिने शंरसूतिदीसंव

विनामिषंयचञ्चनागरकाः कुर्वंतिचिंतावहवोमिलित्वा उत्पद्यतेनिग्रहदे
तुमूतंतञ्चाचिराद्विग्रहदेस्यसमग्रं १७ संछिन्नपुच्छश्रवणोरुगार्तः कृशोवि
विग्नोभिमुखंप्रसर्पन् कार्पायनेषु प्रविलोक्यमानस्थ्रयेपिधायीनहिसारमे
यः १८ विमन्यतियेस्ववपुर्विपुन्वन्कौलेयकस्यघोरभयंकरोति भयंचभीत्त
णः पथिमंदिरेवाग्रामेथवाघोरभयस्यपत्त्रः १९ अत्यच्चनादंयदितदीनंद
वृदिनेशंभषणंवहूनां कौलेयकानां वविमेभानिरंदतिभूभः अवणोम्बकेप
: २० सुहृत्समागच्छतिदूरदेशात्त्वंउपमानेषुतिरस्तिरणांगं शिरः प्रदेशेस्य
शिवातिनूर्णः मित्रोजनोभिम्रितंमभ्युपैति २१ द्वारप्रदेशांजच्चनेनिचर्षनप्र
जार्हपायागंमानायचहोः करोतितज्ञोपविशांम्बपुंसांसगेजनेनाभिमतेनसार्द्धं २२

दूलामघर्षणंतयाविज्रंभातयावमनंमूर्द्धः स्वसोम्बकेपंनिरहंति २० द्वारप्रदेशेजच्चनेविचर्षनयस्तः
उनार्हपायागमनायभवति तत्रेपविशांम्बअभिमतेनजनेनसार्द्धंसंगंकरोति २१ प्रविश्यतियोगे
हमिस्यनसेनहस्तेनसमालिंगति अथवापः २२ ॥

१५३ 153 चुलूपास्तकाको हतिय ह्रः स्निग्ध जनेनेन वामं समागमं ब्रवीति २२ छाद्येति यदि छायांति कस्याः उत्कटे न्यग्रा
सनेन म्रमेंस्थितिं विदधाति तदा गलूकः सुहृदापि सर्द्धिं ग्राम्युविरोधमग्रे उत्पादयति २३ स्युभइति सर्वत्र
कालेसकालेधर्मेषु दक्षिणचेष्टितः स्युभटः स्यात् यदि प्रातःन पुण्ययोगो भवति तदा शांते प्रदेशे शकुंभं च
शांतं स्थसंस्थयेत् २४ कार्याणीति स्युनिर्दिष्टेन देशान सर्वाणि दीप्तानि कार्याणि अन्यथा तानि यो दधाति
तस्य वधबंधबाधा अनर्थाः पतंति २५ कंडूयमान इति स्वकरे कंडूयमानः सर्वाणि कार्याणि अफलान्वि

प्रविश्य गेहं रमते न यत्र तल्पे भं समालिंगति यो यवायः चुल्हिं समारोहति समाग
मं स्निग्धजनेन सार्द्धं २२ छायांति कस्यो विदधाति यमेयथुत्कटे नास्थितिमा
सनेन उत्पादयत्याम्युविरोधमुग्रं न तु गल्कः सहृदादि सार्द्धं २३ स्युभप्रदेर
क्षिणचेष्टितः स्यात्सर्वत्र कालेसकलेधर्मेषु शांते प्रदेशं कुंभं च शांतं स्थासं
स्थापयेत्प्रातःनकर्मयोगात् २४ कार्याणि कार्याणि नरेण नित्यं सर्वाणि दीप्तानि स्यु
निमदीप्ते तान्यन्यथा यो विदधाति तस्य तेऽन्य नर्थवधबंधनाद्याः २५ कंडूयमा
नः स्वकरं करोति सर्वाणि कार्याणि फलान्वितानि ब्रह्मप्रदेशं मधुरां च बभ्यादररा
तिभोग्यं समभाग्निवेश २६ यस्येह तद्वेश्मनि सारमेयः स्थिरेन भोगे मध्यमा सवि
षा वामां मनोज्ञाद्रवणं प्रभूतं प्रक्षोऽस्य सौ सेऽव्यमतस्थ रेच २७ वसुंधरायाः क
मपि प्रदेशं मूर्द्धस्पृशम् यद्यवलोकने वा भुवं तदा तद्द्महानिदानमस्तीति
सिद्धो कथितं रहस्यः २८
ताकरोति ब्रह्मप्रदेशं मधुरां च भ्याज्ज्ञामिवेशसमं भोग्यं ददाति २६ यस्येति यस्य वेश्मनि सारमेयः चिरं
न भोगे मध्यमासविषाः ईक्षसमनोज्ञां वामं प्रभूतद्रव्यं लभ्यं नरस्ख रसे रक्षं च प्रबोति २७ वसुंधरायांति वसुं
धरायाः कमपि प्रदेशं मूर्द्धस्पर्शनं यदि स्थवलोकते तदा भवेत् तदा महानिधानमस्तीति सिद्धैः २८
संकथितं २८ ॥

153A दिनकर इति दिवसात्यये दिनकराभिमुखः कृतरवः कर्णकं भीतये भवति तु पुनर्निशामुखे पवनदिग्व
दनः चौरसमरणभीतदस्मात् २९ ३।२३ मुख इति तिशीर्ये ३।२३ मुखी रुवन्द्विजो पपीडां गवं मरणं च
वतिनिशांते शिवदिङ्मुखस्थ ईशानस्य कुमारिकादूषणं गर्भपातवह्नीव ह ३० प्रातरिति प्रातः
प्रभाते दिने शाभिमुखः आग्निदिक्पो वा भयन् अनलचौरभीतिं विधत्ते दिनस्य मध्ये पुनः अनलमृत्यु
भीतिर्दिनांते सरक्तपातं विधत्ते ३१ भयन्निति दिनेशाभिमुखो ग्रामस्य मध्ये प्रभाते भयं नृपनाशाय

द्दिनकराभिमुखो दिवसात्यये कृतरवा खलु कर्णकभीतये पवनदिग्वदनेन तु
निशामुखे भवति चौरसमीरणभीतिदः २९ ३।२३ मुखो वलिरुवंस्त्रिशीर्ये द्विजो
पपीडामरणं गवां च कुमारिकादूषणं गर्भपातवह्नीनिशांते शिवदिङ्मुख
स्थः ३० प्रातर्दिनेशाभिमुखो ग्निदिक्स्थो भयन् विधत्तेनलचोरभीतिं दिनस्य
मध्येनिलमृत्युभीतिं सरक्तपातं कलहं दिनांते ३१ भयन् दिनेशाभिमुखः प्रभाते
ग्रामस्य मध्ये नृपनाशनाय विघातं विमुंचन् परदेशते स्यासिद्धेपि कार्येषु उपद्रवस्या
त् ३२ ऊर्ध्वाननाभास्करसंमुखीनाः श्वानो भवंतो महतो भयाय पवंहि संध्यास
मये न्यदातु निर्वासकाः स्युर्नगरस्य तस्य ३३ ग्रामं निशायाः खसरमेयाः स्तन्तं पवि
यातं तु सहिताभवंति ग्रामे भषित्वा भषणाः श्मशाने भवंति नाशाय च मुख्यपुंसां ३४

स्यात् यदि दूरंविमवदनं दृश्यते श्वाभदा सिद्धेपि कार्ये उपद्रवस्यात् ३२ ऊर्द्धाननेति भास्करसंमुखी
नाऊर्द्धाननाः रुवंतिः श्वानो महते भयाय स्युः अन्यदा तु संध्यासमये रुवंतः नस्यान्नगरस्य निर्वासकाः
स्युः ३३ ग्राममिति निशायो खरसारमेयाः ग्राममध्ये विपाने सहिताभवंति ग्रामे भषित्वा भषणाः
श्मशाने मुख्य पुंसां नाशाय स्युः ३४ ॥

१५४ ग्रामस्येति ग्रामस्यमध्येबहवोमिलित्वाश्वानोमुहुः २ क्रूरस्वरैरटंतस्तःप्रासेस्त्यंबध्ययंतिश्वरराणःस्या
न्महेगणमहद्शोकोय ३५ भषंतीतिचेत्यदिश्वानोदंद्रैरिवत्ताग्रामानाः खंखेतिशब्देनमुहु २ भषंति अ
थवायेमंडलीभिमथावंतितेमृत्युदाः मस्त्यविषादिनोवास्यु ३६ खनतीतियदिसारमेयःअगारेकुड्यं
खननितदारवलुनिश्चयेनसंधिपातःस्यात्यदिगोष्ठप्रदेशरवनतितदागोपहारःस्यात्यदिधान्य

ग्रामेनिशापभवाःसारमेयाःसन्नेविधातुंसहिताभवंति ग्रामेमंडित्वाभषणा
शपशान्तेभवंतिनाशायचमुख्यपुंसां ३४ ग्रामस्यमध्येबहवोमिलित्वाश्वानो
मुहुः क्रूरस्वरैरंतःमुख्यस्यपुंसात्ययंयेन्यसौख्यंस्यारणःस्यात्महद्शोमगे
णा ३५ मभंतिरंदैरिवताग्रामानाःखेखेतिशब्देनमुहुर्नराय्यै येवापधावंति
वमंडलीभिःतेमृत्युदामनुष्यविषादिनोवा ३६ खनत्यगारेयदिसारमेयःकुड्यं
नरस्यात्खलुसंधिपातःगोष्ठप्रदेशंयदिगोपहारोधान्यस्यभूमिंयदिधान्य
लाभः ३७ कृत्वाशिरोद्वारिबहिश्चपुच्छंकारोतिदीर्घंश्वसतीप्रपश्यन् तदारोग
दोवतिचबंधकीनार्वहिर्मुखोभ्यंतरकायभागः ३८ पादौगृहेक्षिप्यतिसारमेयः
पुंसेयदावक्तितदासपुत्रा पिपासतोजिघ्नलेढिचापःपारणभंगप्रतापावदी
ति ३९

स्य भूमिंखनतीति तदाधान्यलाभःस्यात् ३७ कृत्वेतिद्वारिशिरःकृत्वाबहिर्वपुच्छायस्तिहीप्रपश्य
नदीर्घंशेतितदारोगरुक्स्यात्बहिर्मुखेभ्यंतरकायभागस्थितोबंधकीवक्ति ३८ पादाविति यदासा
रमेयःगृहेपुंसःपादौक्षिपतितदायाज्ञोवक्तिअथपिपासगंनगंतुमिच्छेर्जिघ्रतिलेढिवातदा
प्रयाणभंगंब्रवीति ३९

154A

थानाममश्चेति वामे जानुस्फुरति स्फुरति सति पथ्यनागमस्यात् ग्मा वामं जिघ्रति प्रियाभिः कलहः तथा
वामे उरुति स्फुरति सति विषयोपभोगः स्वामसूर्के स्फुरति सति मित्रैः समं वैरं स्यात् ४० भग
दूषमिति सारमेयः स्तुतः भगहृदयं स्फुरितिति तस्करयोगः स्यात् तथा मांसास्थि भक्षणाभिमस्तय
थे गोपयति सति प्रभूतमग्निमयं स्यात् ४१ भवतीति भूमिरहो योम सति स्फुरति वृष्टिः स्यात् गोपु
रेखुनमवति सति पुरस्यपीडा स्यात् मध्ये पुनस्तत्स्वशयतुः भयार्त्तिः स्यात् ४१ भवतीति भूमि

यानागमस्याद्भतिजानु वामं स्फुरति वामे कलह प्रियाभिः वामंस्तयो रुविष
योपभोगे मित्रैः समं वैरमवामूरु ४० भुग्नहृदयं स्फुरति सारमेये पुरतो भवेत
स्करवैरियोगः मांसास्थि भक्षणाभिमस्य यो स्याद्धो मध्यस्यग्निभयं प्रभूतं ४१
भवस्त्यथो भूमिरहो निवृष्टिः पुरस्यपीडा स्फुरतिगोपुरे स्यात् मध्ये पुनस्तत्कपि
तुर्भयार्त्तिरथो भवेन्मस्य गृहस्य मध्ये ४२ भवेद्गृहस्योपरि वातभीत्ये पक्षाद्भवन्
भीतिकरः प्रयाणो य स्वापसवेशनसन्निवेशे भवन् स्फुरन्त्यहस्तो वैरिभीतिं ४३
भवन्नुभीत्या भवनास्थितानामावेष्टनं वेत्कुरुते कदाचित् कौलेयकोवश्यमु
पास्थितेन स्यात्तेन रक्षेत्यं भयं वेपनं संप्रवृत्तं ४४ श्रीरामायनमः ॥

केरः योमवतिस्फुरति वृष्टिः स्यात् गोपुरे स्फुरमभवति सति पुरस्यपीडा स्यात् मध्ये पुनस्तत् श
वतुः भयार्त्तिः स्यात् तथा तस्य गृहस्य मध्ये भयार्त्तिः स्यात् ४२ भवेदिति यद्गृहस्योपरि भवनवात भी
त्यैस्यात् प्रयाणोपक्षाद्भवन् भीतिकरः स्यात् यः स्वापसंनिवेशः पस्व्ये स्फुरितां भवन्त्र नाति
सह्याम्भुवैरभीतिकायंतिरस्य यः ४२ भवन्निति सभी त्या भवन् कौलेयकः चेकरचित्
वनस्थितिपास्थितानां भवेवेष्टनं कुरुते तेनरक्षः वस्वेपनं प्रवृत्तं भयमुपास्थि
तं ज्ञेयं ४४ ॥

१५५ लित्र कृगलादिनापुरितः एवंविधेव चतुष्कविशेषेयामलोरममालाः स्वनिवहः ग्रमिवकीसंपदेवि
155 तरतितनखेनतिपुवरसौऽनर्थकरः स्यात् ४५ एकेनेति यएकोनलोचनेनरोदृति कीहरहीनः
अल्पभोजीप्रसोग्रहस्वउः खंकरोतियः स्तुगेभिः समंकीउतिसम्वहोमंसुभहंमरंचअरुते ४६
इति वसंतराजटीकायां शाकुनेष्वचेष्टितेषुभाषुभप्रकरणं सप्तमं ७ सुभासुभमिति मुनि
संमतेन सार्गेणमस्मिन् सुभासुभज्ञानने मतेय ३ तंवयाउ स्थानविचेष्टतेनलाभस्येतत्राहि

लित्र मरितचतुष्कविशेषेषंगलोमुनिवहोरममालाः संपदंचवितरत्यनिव
कीतिवचनन्तुनरर्थकरोसो ४५ एकेनयोरोदितिलोचनेनदिनोल्पभोजी
सहस्वउः खं करोत्यसोक्रीडनियस्तुगोभिः सेमंसमिहंकुरुतेमुदंस्वा ४
६ इति स्वचेष्टितेस्वमप्रकरणंसप्तं ७ सुभासुभज्ञाननिमित्तमस्मिन्पंया
वद्गुतेमुनिसंमतेनप्रहस्यते स्थानविचेष्टितेनलाभस्यदिग्भाउमथेतरश्च
१ यद्दोर्विहामिवमैविकाद्यैः प्रशान्तनोवक्तिसुवर्णलाभं हर्षेपुनः पुष्प
फलंकुरेषु चिरंददानोनिधिलाभकारी २ यः पल्लवैः क्रीडतिरत्नमूलंतथै
शातेयः सदहानिसौख्यं रत्नान्तमूर्द्धाभिमुखोभ्युपेतियामंडलः सेनिधिलाभ
हेतु ३ ॥
ग्भाउमथरश्चेते १ यद्दइति हविहामघमैविकाद्यैः प्रशान्तमोयद्दः सुवर्णलाभं वक्ति पुष्पंफ
लंकुरेषुचिरंदधिदथानुः निधिलाभकारीस्यात् २ यः पल्लवैरिति यस्या[illegible]
पल्लवैर्नवीनपत्रैः क्रीडतितथारत्नमूलमीहतेसमेरव्यंददाति तथायामंडलः अभिमुखोभ्यु
पैतिकीहगरत्नान्तमूर्द्धरत्नेनवस्तुनान्यान्तंईयस्यसतथा सनिधिलाभहेतुः स्यात् ३ ॥

155A क्षिलेति उन्नतेप्रदेशेक्षिप्त्वा यदि स्वार्हस्तेन याहेनशिरः प्रदेशं केऽपतिनियतेनरस्य तद्धे नुलाभं
सयोऽभिवर्द्धयाति ४ फलमितियत्तः फलं गृहीत्वा निवासं विशतपुत्रलाभं जल्पतियोदृष्टः प्रयातुः
अभिमुखंगच्छेतितथनथान्यलाभंकुर्यात् ५ दक्षिणमितियदिदक्षिणेनमेउलर्हस्तिचेष्टते
अभिमुखंगच्छेतितथनथान्यलाभंकुर्यात् ५ दक्षिणमितियदिदक्षिणेनमेउलदृष्टिचेष्टते
करोतितदालाभदः स्यात् यदावामकेनयसेऽग्राचरतितनलाभः स्यात् ६ मूत्रमिति योऽनाग
तः मूत्रंविधायअभिमुखंप्रयातिसपुंसामशुभदाः स्यात्सर्वकालेषुसर्वेषुकार्येषुप्रश्नकीनप्रश
स्तः

स्थितेउन्नतेस्वायदितुप्रदेशेपादेनकेऽपतिदक्षिणेन शिरःप्रदेशंनियतेनर
स्यतद्धेनलाभंविदधातिसद्यः ४ फलंगृहीत्वासहसानिवासंयदोविशत्ज
ल्पतिपुत्रलाभं योऽभ्येतिदृष्टोऽभिमुखंप्रयातुःशीघ्रंसकुर्यान्धनधान्यलाभं
५ दक्षिणंयदिकरोतिचेष्टितंदक्षिणेनचरणेनमेउलः लाभदोयदावर
तिसौवामकेनखलुतन्नलाभदः ६ मूत्रविधायाभिमुखंप्रयातियोऽनागतःस्यात्
सुभदःसपुंसां कार्येषुसर्वेषुपिसर्वकालेनमूत्रंयोतीप्रश्नकीप्रशस्ता ७ स्या
नेमनोज्ञेविदधातिमूत्रंसेतुप्रचितःशुभचेष्टितस्य दस्याग्रकोयः सुरभासुतोसौ
करोत्यभिप्रेतपदार्थलाभं ८ इतिलाभप्रकरणमष्टमं ८ कथ्यतेयत्कपिल
स्यचेष्टितंरोगिणोमरणजीवितप्रतिलक्षणंचरकोवागमदृष्टिभिर्भाषितेयद
शेषशाख्यवर्तते ८ ॥

स्थानेमनोज्ञेस्थानेमूत्रंविदधातियः सेतुप्रचितःशुभचेष्टितस्तस्यायासर
सा २ स्यात्ऋतियोमनोज्ञेस्थानेमूत्रंविदधातियः सेतुप्रचितः शुभचेष्टितस्तस्यायः सर
मासुतः रस्यास्यः शुभशाकृकारी असौ अभिप्रेतपदार्थलाभंकरोति ८ इतिवं·टी· स्याष्टि
तेलाभप्रकरणमष्टम ८ कथ्यतइतिरोगिणः मरणजीवितंप्रतिकपिलस्यचेष्टितेकथ्य
तेयत्चरकागमदृष्टिभिर्भाषितेलक्षणमतिशय्यवर्तते ८ ॥

हरे

लीढइति अथ परिसारमेयः सोऽमर्दुस्य हस्तस्य पृष्ठतलं अंगुलीर्वा लीढे अथ वानि चतितरवासर
पंचकेन तस्य च नाम वश्यं अपदिशति २ कर्णाभ्य इति कर्णयुग्मं अथ राय ईहत्तण्दयेन तंयन वास
रैस्त्रिभिः रोमरोमारता वदति पुनर्न्नास्ति कण्पालिहन्न दशाभिर्दिनैरेतत्कृतस्यात् ३ पुनरिति पुनः
पुनः पुनर्दक्षिणमूरुभागे लिहन् पंचभिर्दिनैर्मृत्युमाह जठरावलेहात्ततस्तत्क्षणमेव यत्तः
अवश्यं यमगृहे क्षिपति ४ मवामइति यदा म्वायेत्कौलेयकः अवामभागेन दक्षित्वा पृष्ठं

लीढेयवा मिश्रतिसारमेयो हस्तस्य पृष्ठं अलमंगुलीर्वा रोगात् मस्योपरि स्तस्य
वश्येतत्स्य वासर पंचकेन २ कर्णयुग्ममयरेहत्रागद्वयेन तर्यन्व हति वा
सरैस्त्रिभिः रोगिरोमारतामालिहत्पुनर्न्नाशिकंदशभिरेतत्कदिनैः पुनः
पुनर्दक्षिणमूरुभागं लिहन् दिनैः पंचभिराहमृत्युयमक्षयेतद्क्षणामेवयत्तः
क्षिपत्यवश्यं जठरोल्लेहात् ४ अवामभागेनपदावलिह्वासा पृष्ठके इतिम
याकरोति तदन्तिदैवकृतान्तगेहं रोगाभिभूतोनियतं प्रयाति ५ पुच्छोरसो
लेहनस्य हस्ताभ्यं प्रवर्त्तिताभ्यां सरमासुतेन उमादिनासांज्ञितपद्वयाभ्यांभ
वेध्रुवेरोगवतोवसाने ६ पदेनमितेः लसद्विनवृतिः सेकोऽथ गात्राणिपरवि
लानि शेते कौलेयकश्चेतदुपैतिरोगी परेतनाथावसथं त्वरेण ७ ॥

इति मायाकरोति तदाऽन्तदैवज्ञदृष्टि रोगाभिभूतकृतांतगेहं नियतं प्रयाति ५ पुच्छोरिति सरमा
सुतेन पुच्छोरसो लेहनं हस्ताभ्यं प्रवर्त्तिताभ्यां उपाञ्जितपद्वयाभ्यां दिनाभ्यां रोगवतोवसानं
ध्रुवं भवेत् ६ पदेति निमिते पदेसति च कौलेयकः अलिरविलोचिन गात्राणि संकोच्य अल
सचितवृत्तिः शेते तदा रोगी त्वरेण परेतनाथावासं तेमुपैति ७

156A

विसते इति यदा भल्लूकः अमुकभुं रकरौ विधूय गात्रं परिवृत्य प्रत्यापतीलाग्नभ्युपैति तदा आमापि नं
कालः अनविशेषण प्रसह्य क्रोडीकरोति ८ संकोचितांग इति पः अमुकेनाः संकोचितांगः पिहिताक्षिपु
ग्मः निरस्तशोकेपया शयानः व्यात्ताननः विस्फारितनरनः लालां मुंचति सत्वरोनरोगिणां मारय
ति यमसदनं प्रापयतीत्यर्थः ९ निःकारकमिति पः अमुनिःकारं प्रपलायते यो वा निरीक्ष्यति
भीतो विरौति पांसुतांगरमास्थि मुविगेहे विशेति आमुमरत्यु मारः १० अस्यतमिति योयद्वोरिने २

विधूयकरौ परिवृत्य गात्रं प्रत्यापतीलां भल्लुकोऽभ्युपैति यदा तदानीमचिरेण
कालः क्रोडीकरोत्यामयनं प्रसह्य ८ संकोचितांगः पिहिताक्षियुग्मो निरस्त
शंकेऽमुनकः शयानः व्यात्तानुनो मुंचति यस्तु लालां स रोगिमारयति दूनेन
९ निःकारसंघः प्रपलायते अमाविरौति वा वा निरीक्षो योः वनोऽयं मसोमरुग्मास्थि
मगेयवायोगेहे विशित्या अमुसमरस्तु मारः १० अत्यंतमालस्यमं पास्यपस्तोरिने
रिने भास्करसंमुखोऽयः उद्वेगकाभवतिप्रभूते वदीति देशाधिपतेः समस्तु ११
रोगार्दिते जीवति किं नवेति प्रश्नेपपुत्तो अमुनकेन मस्य निरस्तया प्रभणति चे
ष्टया सो म्रियते ना अपाह शवे दृते न १२ रोगार्दितो भेषजसंप्रयोगे अप्रेयसकरीन
दृविलोकने च यात्रास्वयत्ने नतथाधनी तैलमुच्यते माप्रतिनि कृपाछी १३

भास्करसः मुखे आलस्यपदास्य अत्यंतं उद्वेगकारी प्रभूतं भवति स देशाधिपतेः मृत्युर्वदीति ११
रोगार्दित इति अत्र रोगार्दितः किं जीवति प्रश्ने प्रयुक्ते अमुनकेन मस्य ईदृश पाचेष्टया न प्रारणीति अन्या
दृशाचेष्टितेन म्रियते न १२ रोगार्दित इति रोगार्दितो रोगाभिभूतो भेषजसंप्रयोगे अन्नावस्य प्रयोगे न
द्यान दृविलोकने ऊर्ध्वप्रवेशे च अमुनेतग्रगतिः अप्रेयसकरी भवति यात्रायामन्निहितं भये च तावेव गति
रोगा १२ इति श्रीनिवासराजनदीकाव्ये मरणप्रकरणं ९ ॥

श्वान इति सत्स्वप्रवृत्तेः श्वनो निमित्ते यो ज्ञाः स श्वयात्रिनयथाः ध्वनीकैः भाविशुभं अशुभं च विभाव्यते सेयं
तिनिः श्वयाश्वयार्यंत उच्यते १ वामामिति प्रयाणभूमिभागाद्वामे दिशं गच्छन् भषणः प्रशस्तो भवति
प्रवेशे पुनर्वामप्रदेशात् दक्षिणभागगामी प्रशस्यते २ यानेत्यादेशे श्वशुः गतिः स्थानविपर्य
येण प्रशस्ता मता उभयोः श्वनीश्वनोः चेष्टिते प्रति न कश्चित् विशेषोस्ति ३ विघ्नामिति विघ्नासु

श्वनो नमिते सत्स्वप्रवृत्तैर्विभाव्यते भाव्य शुभं अशुभं च याज्ञस्वयत्नेनतयाध
नीसैः स उच्यते मे प्रति निश्चयार्थ १ वामादिशं दक्षिणभूमिभागाद्गच्छन् प्रयाणे
भषणाः प्रशस्ताः वामप्रदेशात्तु पुनः प्रवेशे प्रशस्यते दक्षिणभागगामी २
यानेत्यादेशे श्वमुता प्रशस्ता श्वनां गतिः स्थानविपर्ययेन चेष्टितं प्रत्युभयोर्वि
शेषः श्वनीश्वनोर उच्च कश्चिदस्ति ३ विघ्नश्वभिः श्वसनस्य दवे उमादाय कुक्कुण
पुरः प्रधावन् कौलेयको जल्पति निश्चयेन प्रवासिनामुत मवसुलाभं ४ लो
के ब्रजितायदि वामभागे निवर्तते स्थानादितेपुरस्थेत् सो रथ्ये तदा जल्पति प्रभूते
दुःखैकहेतुर्गतिरस्य ताग ५ आयाति हृष्टो पृष्ठोभिमुखो यदि श्वक्रीडा मकुर्व
नविलुठन् परागे शीघ्रं तदानीं भवत्यमानां भवेत्प्रभूतोय नयान्नलाभः ६

भेव मश्वसनस्य घं कच्चकुक्कुरः आशयपुरः प्रधावन् प्रवासतो उत मवसुलाभं निश्चयेन जल्पति ४ लो
कमिति यदि वामभागस्तो के ब्रजिताश्वाले दितेपुरः स्थेत् निवर्तते न तदा सो रथ्ये प्रभूतेजल्पति त
स्यता गतिर्दुः खैकहेतुर्भवति ५ आयातीति यदि श्वा हृष्टः क्रीडा प्रकुर्वन् अभिमुखः पदा
गे विलुठन् आयाति तदानीं प्रकवैश्यगानां प्रभूतेयनलाभः स्यात् ६ ॥ ॥

157A

उच्चादिति उच्चप्रदेशादवतीर्यतीर्थं पोयाति अंसौवामो सुखप्रदः स्यात् अन्यत्तुच्चदेशात्पुनः उच्च
देशाब्रजन्नयक्षेदर्शितागो विशस्तः स्यात् ७ गजइति गजाश्वशय्यासनशाद्वलेष्विति तत्र गजो भक्त
तीव्रमदः तुरंगः शय्या प्रतीता आसनमुपवेशनस्थलं शाद्वलानि हरितानि तृणानि तेषु वृषध्वजो
ह्रस्वबलस्तुमेषु इति कुंभेष्टिकासंचयपर्णीषु वृषभेयंती नु ह्रस्वबलः प्रतीतः तद्रुमाः आम्रप्रभृतयः तेषु
कुंभेष्टिकासंचयवामरेणुष्विति तत्र कुंभः कलशः इष्टिकासंचयः प्रसिद्धः वामराशिप्रतीतानिप
र्णीलामत्स्यपुष्पफलादिकेष्विति तत्र पर्णीलं पद्मलं इति लोके प्रसिद्धिमत्स्य तत्र पुष्पं प्रतीतः

उच्चात्प्रदेशादवतीर्थनीचं यो याति वामोऽप्यसुखप्रदोऽसौ अन्यत्तुच्चदेशात्पुन
रुच्चदेशे प्रह्वो व्रजन्दर्शितागो विशस्यः ७ गजाश्वशय्यासनशाद्वलेषु
वृषध्वजो ह्रस्वबलस्तुमेषु कुंभेष्टिकेसंचयवामरेणुपर्णीलामत्स्यपुष्पफलादिषु
च ८ व्रजेत्सुखेतौ परिमूत्रपिताम्रेवततस्सिद्ध्यनिकर्षमिष्ट मिष्टान्नभो
ज्येन वमोमयेस्यात्पुरेषिपिवसुखभोज्यं ९ नष्टः सुपुष्टः समनाग्निरोगः
उत्साहयुक्तः परिसर्पिकायः सहेलखेलेभिमुखं प्रसर्पन्यद्धस्सरेवार्थमतीष्ट
सिद्धैः ११

फलानि प्रतीतानि ८ व्रजेदिति यदि येषु स्थलेषु मूत्रपितापुरोव्रजेन्नसदैवकार्यं यद्यं सन्तति
सिद्धितिन व मो मयेन मूत्रेणास्तिष्ठोव्रभोज्यं स्यात् स्युपुष्टेणाचनुष्कभोज्यं स्यात् ९ नष्टइति
पक्षे वियोपपत्तः अभिमुखं प्रसर्पन्सरे वाभिमतार्थसिद्धिः स्यात्कीदृगनुष्टमान पुनः की
दृक्सुपुष्टः प्रकृष्टतनुः तथा निरोगः रोगभिर्मितः उत्साहयुक्तः इति आनेर विशेषः तेन
युतः परिसर्पिकायः परिसर्पिणवपवः कार्यं यस्य सत्य सहेलस्वेलइति सहेलं सलीलं
खेलभीलापस्य सनयः १०

अज्ञाद्येति नवानि अज्ञाय विज्ञाभिषु गोमयानि वदने विभ्रतस्यात देवोपि वामोपि अपसव्योदि विलेक्य
मानो प्रवेभ मनोरथं प्रस्यति ११ यस्त इति यस्तः पुरस्तादवनि विलिख्य पातुर्मुखं स्पृशति तदानीं नतो
वदेशे द्रव्यलाभस्य लाभं ब्रवीति अत्र संशयो न कार्यः १२ यातार इति स साम्मेयः सिद्धिहेतुर्भवति योया
तारमाभिज्ञवति तदानलोमेन च प्रयाति अयवकेनापि पादेन मूर्धः कंडूयति निःस्ति १३ आदाय इति

आज्ञाद्य विज्ञाभिषु गोमयानि नवानि विभ्रद्वदने सदैव वामोप्यसव्योप्यवलो
कयमानो मनोरथं प्रस्यति ध्रुवस्या ११ यस्तः पुरस्तादवनिं विलिख्यः पातुर्मु
खं स्पृशति चेत्तदानीम् [illegible] वदेशे द्रव्यलाभस्य लाभं ब्रवीति कार्यो न हि संशयोत्र १२
यातारमाभिज्ञवति संप्रयाति तदानुलोम्येन च सामयेयः मूर्धोथवापो विनि
हंति कंडुकेनापि पादेन स सिद्धिहेतुः १३ आदाय यस्तः कुसुमानि थान्त ब्र
वीति पातुर्विपुलां समृद्धिं दृष्टोपि कश्चः शुनकोथ विलानि करोति कार्याणि
समीहितानि १४ वामेन गच्छन् पथिकेन सार्द्धं ददाति रश्यारमणीयनेव
च नेत्तु मार्गैः सहरश्चिरोन कौलेयकास्तस्करभीतिहेतुः १५ आदाय यत्रे
तेतयदि श्यामवर्णं न वा वानव गोमयंका प्रयाति यातुः पुरस्तदानीरज प्रसा
दं नियतं ब्रवीति १६

यस्तः कुसुमानि आदाय यथा वन्यानु विपुला समृद्धिं ब्रवीति कश्चः शुनको दृष्टो विश्वरविलानि समीहि
तानि कार्याणि निहंति १४ वामेनेति पथिकेन सार्द्धं वामे गच्छन् श्यामं रमणीयं च ददाति तु पुनर्दक्षि
णेन मार्गेण गच्छन् कौलेयकः तस्करभीतिहेतुर्भवति १५ आदायेति यदि श्याम[illegible] नव
गोमयं वा आदाय प्रयाति पुरः प्रयाति तदानीरज प्रसादं ब्रवीति १६ ॥

स्यानोतरमिति उपानहेचेत् विभ्रष्टस्यानोतरे प्रपातितदा हृव्यहरः स्यात् यदा तु उपानद्वदनः पुरस्तात्
158A स्यानोतरमिति उपानहं चेत् विभ्रष्टस्यानोतरे प्रपातितदा ह्रव्यहरः स्यात् यदा तु उपानद्दनः पुरस्तात्
त् स्यात्तेसहनोतायातितदार्थदराति १७ आर्द्रकीकृतइतिआर्द्रस्थितिमुखः स्यात् पुरतः चेतहस्यनेत
तस्य शुभदोभवतिअथवा चर्मस्पृष्टं अस्थिविस्पृष्टं च विभ्रष्टपदः मरणंविदधाति १८ केशास्थीति
केशास्थिवल्कोपलजीर्णविसृष्टांगास्मस्लेपनकर्मणाणि च वर्जेसमारघयातः हृगोचरेयदियाति
तदाभूविभयावहः स्याद्भवति १९ सवहेनि सन्नमे उल्लवनुतस्य सवहलाभं स्यात्लोकितेगंतुः मरणा

स्यानोतरेविभ्रष्टउपानहंचप्रयातितदाव्यहरुत्यदात् अस्तेपुरस्तात्सहपातिनोवा
रदात्सुमानद्वनरस्तथा १७ आर्द्रकीकृतमुखः पुरत स्थेहृस्यतेतउवतिस्युभदः
स्था चर्मस्पृष्टमथवास्थिविस्पृष्टंविभ्रष्टे समरणं विदधाति १८ केशास्थिव
ल्कोपलजीर्णविसृष्टांगास्मस्लेः पनवर्ज्यरणी वर्जेसमारघयातियात् हि
गोचरेभूरिभयावहः स्यात् १९ सवन्हालाभेमरणायगंतुर्वल्लीकृतउरिचवेयना
य यातायनिर्वाणमलाभमाहुरास्लोकितेमेउल्लवनुतेस्यम् २० मानवामय
वम्रविताननोवीक्षितोभवतिभूमिलाभदः लागपुरुषसनाप्रसालताचेउलो
विपुलभूतिदः सदा २१ अस्पेतकराहूतिपक्षेनराणांविरोधकारीस्युनकः सप
र्वः स्याद्दर्थलाभः सपुनः शयानःसिद्धिप्रदः कार्यविधौप्रवृत्ते २२ ॥

पुंस्यात् वल्लीवतनउपवलोकितेवेथनावास्यात् निर्वाणंश्लाल त्वायपंडितास्याहुः २० मानवायेति
यवप्रविताननोविक्षितः स्याभीनवायभूमिलाभदोभवति तथा लागपुरुषसाना प्रवलात्समेउ
लः सदाविपुलभूतिदोवीक्षितभवति २१ अस्पेतउति अस्पेतकेरूतिपदः स्युनकः स्युनकः स
देवनराणांविरोधकारीस्यात् प्रवृत्ते कार्येऊर्ध्वपादशयानः ससिद्धिप्रदः स्यात् २२ ॥

श्रीउ३इति यदि स्यान्नेस्यस्तस्य श्रीउंकरोतितदंपसमागमः स्यात् यः स्पुनंगता किंचिद्रूपनवलित्वउीउ
तिसेभिमतोतिशास्तः २३ नृणांप्रयाणेभवनागमेवास्यानोरमतोयदितपमोदः स्युःतदिष्टकार्यं
प्रमोदः स्यात्स्वजनैः समागमस्तुभवति २४ अवामइति यत्तपुमे ःप्रवामयानेसतिपरपसंचुव
तिसहंसपरतेस्निग्धावलोकिनीयवगुह्तिरतिप्रशान्तेचपुवस्यवाप्तिःस्यात् २५ गवेत्तिवेत्
स्यगवासहश्रीउतितदांनीयदादिष्टंप्रयोजनंतत्सिध्यति अथग्रामप्रवेशेपुरतोः वमूत्रिय

श्रीउग्रहेस्थायदिगेहस्थस्याकरोतितदंपुसमागमःस्यात स्त्रनागतः श्रीउतियो
वलित्वाविंचिद्रूपनसोभिमतोः तिशस्तः २३ नृणांप्रयाणेभवनागमेवास्यानो
रमतेयदिसप्रमोदः तदिष्टकार्यंविभवेन्मुमोदसमागमस्तुस्वजनैः समागम
स्तुन २४ अवामयानेसहसंप्रस्तेपरस्परंचुंवतियत्तपुम्मे स्निग्धावलोकिन्यव
गुह्तिस्याद्रुतप्रशान्तेचपुवतिवाप्ति २५ गवासहश्रीउतिचेतदांनीप्रयोजने
सिध्यतियदादिष्टं ग्रामप्रवेशेपुरतेवमूत्रपयातिभीकृशपलवृयेस्वा २६
वामोपिभूताभयशेवित्वोलानभंगोयशोयद्धतिकार्यनाशंऊर्ध्वेन्त्रियावनपु
रतोभिपतेरक्तप्रयातंवधवंधनेवा २७ येवोह्यतेकाष्ठरयगमस्वः स्यातस्य
दुवस्पंदच्चिरेणायुद्धं श्रीउस्पपुम्मोः अगुरोपुद्धायहादिनसप्तकेन २८ ॥

प्रयाणितराभिषृ ग्रस्यलब्धायेस्याभवति २६ वामोपीति भवशेवापिलूत्वाविलोसत्चरशे
भेमेकार्यनाशंवयद्धति तथापुरतः रुद्धःप्रभिपावनरक्तपयातेवधवंधेविपते २७
यात्मिति काष्ठहयस्युस्वः स्थायांवीद्धयाच्चिरेणाफ्रवेपुद्धस्पाततयाप्रगुणेप्रगतेपुम्मा: श्रीउंति
तदादिनसप्तकेनयन्त्राः पुद्धायस्युः २८ ॥

154A प्रस्थातस्मिन् परिसारमेयः सपुच्छस्यवर्णाकार्यंधुनोतिनराचैरस्तदृष्टिप्रहाराः स्तृणेनस्वविर्णाविस्रुतेति २९
स्तुतश्चतश्चतिस्ततनरेप्रलप्राविनेतश्चेतया केरकभाञ्जितया स्पृष्टेनपाभग्रेविशीर्णेपतिते चरस्तेऽप्रवस्करा
स्थीपनस्रगभस्मश्मशानवल्लीनुषङ्गेगारम्लश्मपलालकेशविशविशीर्णे विद्रुवते पृष्ठपः स्यातश्च
मूत्रयनकार्यनाशश्चरारिद्रमृत्युपमुखानभ्रनर्थान्यवृत्ति ३० पुगमेविरम्मासउति परिकोपमानः

प्रस्थातुरग्रेपरिसारमेयकार्यंसपुच्छस्यवर्णांधुनोति धुवंतरादतष्ट प्रहारा
स्रेखचैराद्रुविर्णस्तृणेन २९ स्तुतेतशैकेठकिभाजस्पृष्टेभग्नेविशीर्णेपति
तेचवस्ते अवस्करास्थीपनश्रंगभस्मश्मशानवल्लीरुषस्वपरेषु ३० अंगारस्य
लाश्मपलालकेशविशीर्णविद्रुमभिमूत्रेषुरष्टः स्याभ्र्यनयुक्तिकार्य
नाशं हविद्रुमृत्युप्रमुखानतयान् ३१ पुगमं विरामासभहादिव प्रर्णिवकुं
भयार्दितः स्वापदिकंपमानः पराङ्मुखेपातितराषुगानोन्यसंनिसिद्धान्य
पिवोल्लिखितानि ३२ पराङ्मुखस्यावनतिलिखितिपोप्यवासमीशेदत्तिपर्णवकुंः
प्रतिमूमानस्य पुनः स्थितोसोद्रपेमस्याति दुर्निवारे ३३ विश्वंभसरेठिनास्ति
कारग्रेपस्वागमेगमभयानः करोति सलाभहानिंप्रकरोतिपुंसां मृत्युप्रदस्यातर
लपनेन ३४

विरम्मासभस्यादिकपर्णिवकुः स्यापराङ्मुखः भयार्दितस्पापानितराः धुगामासिद्धानपिवेस्थिता
न्निमिष्यति ३२ पराङ्मुखइतिपः स्यापराङ्मुखः स्लितिपनतिपः प्रतिमूमानस्य पुंसालाभहा
नीप्रकरोतिनरेलपनेनस्यामृत्युप्रदोभवति २४ ॥

७६ 160

विधुतश्रति विधुतवर्त्मिमुनिपाद्येवेश्मनिविशेत् तदासमस्तेपमर्थं उपार्यप्रस्यागमः पापातेनाम्नकीयाः
पुरुषाहरेति ३५ गताविति अथवानिवृत्तो अपुद्धंभवतितदापुद्धायविपायवेपायवासात् यदिपुद्धि
सतोयेनतारात्ममेतितवाप्यथिवैरभीतिः स्यात् ३६ बलेनेतियदिम्बाबलेनवामोनीयतेतदात्
अल्पलाभेविरयाति अथवाभयेनतागेवामगतितदायातुः अनर्थमनर्थंचकरोति ३७ चुरचुरारव
मितिरूपाचुरचुरवंयंउच्चरति अथवासभयतोभयतोभवति अथैवमृषैवयनःस्तेमृति असोम्या

विधुतवर्त्मिमुनिचेत्पुरस्तात्पोयोविशद्देश्मतदासमस्तं मत्यागतोःर्थमनुपार्न्य
यात्संस्वेराजकीयाः पुरुषाहरेति ३५ गतोनिवृत्तावयनम्बपुद्धंपुद्धयवेपाय
वथायचस्यात् त्रजेतितात्यद्विपुद्धशतयामानस्तदास्यात्यथिवैरभीति ३६
वलेनवामोयदिनीयतेम्बाकत्तनरल्पंविरयातिलाभेतागेयवावामगतिर्भ
येननात्नार्थमर्थंचकरोतियातु ३७ चुरचुरावमुच्चरतितुयाभवतियोभयतो
भयतोथवा भ्रमतिवायमृषैवयतस्ततोधनमसौविधातिपनहय ३८
खनन्नथविश्रीमसुरवावहः स्याह्लोलन्पुनः स्यादनिवृत्तिहेतुः भुञ्जन् शिरस्थार
भयंकरोतिच्याप्तानन्तस्त्वीहितकार्यनाशं ३९ आज्ञायपृष्टेदशनैर्निवेशीव
मुञ्चिकीर्षनविरयात्यर्थंन तयाविधेयेयदिस्यरमेयः प्रवासिनातंकुरुरथ्य
लाभः ४०

नस्तंविरयाति ३८ खनतिति यदिश्रीरवनन्यसरववहःस्यामलोलनपुनःअनिवृत्तिहेतुःस्यात्शि
रोम्पुञ्चनचोरभयंकरोति व्याप्ताननस्तदाहितकार्यनाशकरो ३९ आज्ञायेतियःस्यापृष्टेआज्ञायद
र्शनेनरवेचीवसेविकर्षन्अनर्थंविरयाति यदिस्वयमेवरमेयः तयाविधेभवतितदाप्रवासिनस्य
र्थलाभकुरुते ४० ॥

160A

हग्योच्चरइति हग्योच्चरोग्राममगतः धुनोगः सकलोद्यमेषु स्थाभयंकरो भवति रवार इन पुनः सर्वापरस्य
दंष्ट्राग्रेहेणाकेनरेनकरोति ४१ वामइति वामः ग्रयवापृष्ठगः स्थयरोदुंभषनपांद्यपराजयायभवेत्
ग्यापाग्रेनागरूकस्थानभवति तदातिदूर्तभमावंकथयति ४२ पकइति पकोः ग्रतः तथान्यपृष्ठगः
पवेपुगपन्भषंतोयहेनशस्त्रैयदि सव्यासव्योत्सोभवेत्रोतरहासर्देवतोवरणारव्येम्युभदो ४३ पा

हग्गोच्चरेग्राममतोधुनोगोभयंकरः स्थासकलोद्यमेषु रवारन्पुनः केननरेक
रोतिसर्वापदामासदंष्ट्राग्रेहेण ४१ वामोयवापृष्ठगतोयदोदुंभषन्भवेत्या
द्यपराजयाय पुनर्विवृतैकथयस्यभीयंभयस्यग्रेयदिजागरूक ४२ प
को यतः पृष्ठगतस्तथान्योपहेनशस्त्रैयुगपदुषेने सव्यापसव्यायदितोभवे
तांतत्तोवरणारव्यौ म्युभदोसदेव ४३ पारेमसेजिज्ञति सावमेयः पसोयदावाति
तदाम्युयाङ्गं ग्यियाम्तुतोजिघ्रितिलेढवायप्रयाणाभंगेप्रणायाहुवीति ४४ प
श्चाम्हितितत्तति पाश्चिमाभ्योमूर्द्धलितोदीर्घतरोहिनादः वमस्यथाचेस्तेतो
गोविभेतिवायः समर्थकरस्या ४५ अग्राङ्घ्रिरोर्व्वीमवरामपितप्रोच्चैः स्थितः
प्रागस्थितमीक्षतेवा केऽरूपनेचातममंगभागेयोजागरूकः कुरुतेतसिद्धि ४६

हविति यदिसारमेयगरहेपादैर्जिघ्रतितदाप्रसः सुयाइवतियपिपासितसेढिजिघ्रतिवातदा
प्रणयात् प्रयाणंमंगेब्रजति ४४ पश्चाज्जितियदिपाश्चिमाभ्योऽभलिताभ्योऽप्याहिर्विनदतिकी
हग्दीर्घतरोभवति ४५ आग्रादिगोतियेजागरूकः उर्वीमवदास्यनप्रोच्चैः स्थितप्रास्थितो ईक्षि
वाउनमेऽग्रगभागेकेऽरूपतिसिद्धिकुरुतम् ४६ ॥

लांगूलेति लांगूलजिह्वाकटिपृष्ठभागान् प्रचालयन् योऽश्व सन्मुखेति कूजन् लुवं स्यात्सुचेष्टो भव
तितस्या कार्यं शुभं अभीष्टो भवति ४७ तिष्ठन्नातिति नाराणांतिष्ठतोऽन्यथा प्रवसतात गच्छतां तयोऽमं दिशे प्र
शतोऽच समस्तंदक्षिणांभयातचेष्टि शेषं तां मकेपुनः विरुद्धं उशेति ४८ वामकोनेति यदि वामकेन द
क्षिणामंगं रक्षितोनचवामं स्पृशति तस्याकदाचिन्न क्वचनापि प्रयोजनं विधेया नाभिमतः ४९ उकारा
ख्यादिति वामपार्श्वे सारमेयाः उकाराख्यात् शब्दात् उकारात् शब्द अर्थसिद्धो भवति तथा अका

लांगूलजिह्वाकटिपृष्ठभागान् प्रचालयन्सन्मुखमेति दृष्टः कूजन्नवमन्युषु
कोपुः नुचेष्टाय स्यात्सकार्यशुभकृत्स्वभीष्टः ४७ तिष्ठतां प्रवसतां व्रजतां मेदि
देश्यविशतांच समस्तं दक्षिणांभयाल्वेष्टितमिष्टं वामके पुनरशेषविरुद्धं ४८
वामकेऽथयदि दक्षिणमंगं रक्षितोऽनभयोऽथदि वामं संस्पृशत्यभिमतोनक
दाचित्प्रयोजनविधौ क्वचनापि ४९ उकाराद्वा स्यादुकाराच्च शब्दाद्वामेपा
र्श्वे सारमेयोऽर्थसिद्ध्यै व्याहेपायं प्रोक्तउकार शब्दः तत्प्रदेशे शब्दः शेषकाः सर्वप
वः ५० गोधाविडाल शशकः शृगालः कोलस्तथा पंचप्युनासमानाः प्रा
णान्स्तुतं सोभयते चतुर्णां विडाल गोमाच्च कुक्कुराणां ५१ इति या प्रकरणं १०

रशब्दः व्याहेपायं भवति सर्वे पवशब्दाः प्रदेशोपकाभ्वेति ५० गोधेति गोधा विडालो प्रतीतो शशकः
शशक इति प्रसिद्धः शृगालः जंबूकः कोल घूस इति लोके प्रसिद्धः एतेपंच प्युभासमानाः सदृशाः
तथा विडाल गोमानस कुक्कुराणां चतुर्णां स्तुत प्राणान् स्तोभयते ५१ इति वसंतराजटीकायां श्वादि
तया प्रकरणं दशमं १० ॥ ॥

161A

जल्पतीति भोजनलाभनिषेधं येयतजल्पतितत्तरमासतस्यचिन्हं अनिन्हतभाविपादार्थस्य यत्रावि तथैकपंकयुयामः वामगतिरितियदिगमनेवामतोभवतिभवनागमनेतुगदृक्षिणगः स्यात्किंचन दृषियथास्याः स्वादितितद्विविधंबहुभोज्यमकृति २ दक्षिणगइति यदिआर्शितविषवतुबजनताम यमेदक्षिणगः स्यादनुवामगः स्यात् तत्रेतदन्नंविषवत्दूरत्यजनीयं ३ धूतशिराइतियोभयाः भ

जल्पतिभोजनलाभनिषेधोयतद्याकितियांकयुयामः चिन्हमनिन्हतभावि पदार्थसारतरंसरमाननयस्य १ वामगतोगमनेयदियदोदाक्षिणगोभवताग मनेतु स्वादितिकिंचनदृष्टिपरस्थायकृतितद्विविधंबहुभोज्ये २ दक्षिणगः प्र थमंतदनुस्यात् वामगतिर्भजतामतितुस्या वेरमनिध्य ज्ञाचतउतदन्नेदूरततेवि षवत्यजनीये ३ धूतशिराउतनाभितपुच्छोयोभयाः सनिषेधतिभोज्यं संम स्वमेतिमहाउंतेनिर्धनभुक्तमपिस्थिरतांनतदेति ४ सतकपुच्छेयदिलेदियदिशी निजूतितत्स्यापिपीलिकमीज्यं पवचलेढिसयोतममजूंत ज्ञभवत्यशनेविषम तं ५ स्रोध्वपुच्छेयदिदर्शितदेतोलोढिभवत्यिशनेतरभिषम्

तशिरः ३ उभितपुच्छः स्यात् सभोज्यंनिषधति तथापोरसात सन्मुखेपति उनतिर्यग्याति तरभुक्तमपिनाधिरतांपति ४ स्तकीतियदियशीजिजूतिसहिपुच्छलेढिचसम्यासपिपी लिकमान्यवतियत्रासुपेतंग्रमलेढितउगग्रशनेविषयुक्तभवति ५ उर्ध्वपुच्छमितिपदिदर्शि तंदंतः उर्ध्वपुच्छेमुग्मलिढितितरभीक्ष्णंग्रशनमभवतिरिपुनः अननमयसलेढिनोध्वपुच्छेतत्स्य शनेविनिहंति ६ ॥

मूर्च्छयतेति यदि पुरुषस्य पुरतः स्वाशोभनदेशे तथा स्त्रीरशिशाखिनि पक्वफलेवा मूर्च्छयित्वा
स्वान्तराः स्नपने त्रयस्तरे भवतः २ हस्तिगाइति यदि हस्तिगागतमथ पण्यस्थि पुरतोऽभि
मुखेच पश्यतितत स्वरणापगतोपि मनुष्यः समभीष्टं भोज्यं लभते ८ इति वसंतराजटीकायां स्व
चेष्टितो भोज्यप्रकरणमेकादशम् ॥ अथेति स्वाचेष्टितकथनानन्तरमथ प्रकरणोद्देशोक्तसंख्या

स्त्रीशिशिशाखिनि पक्वफलेवा स्वापुरतः पुरुषः स्वतदानी मिष्टान्नमेव तेशान
पाने २ हस्तिगाभागगन्तायदि लीरेस्तत्र पुरोभागेभिमुखेच पश्यति तद्व
भते समभीष्टं भोजनमरणापगतोपि मनुष्य ८ इति वसंतराजशाकुने स्वचेष्टिते
भोजनप्रकरणमेकादशम ॥ अथ प्रकरणोद्देशोक्तसंख्यावक्ष्यते स्तु
तोथ्यवासनं सर्ववृत्तैः षोडशभिः स्मृतं १ द्वितीयवस्त्रलाभार्थमथवृत्तैर्दशभि
स्तथा तृतीयेवरणो वृत्तैर्दशभि स्वनुरूतरं २ चतुर्थेदशलाभादिर्दशभिः पंच
भिस्तथा वृष्टिप्रकरणं वृत्तैः अष्टभिः पंचभिः स्मृतं ३ युद्धप्रकरणं षष्ठं त्रि
ताविंशतीतथा षट्चत्वारिंशतावृत्तैस्युभ स्थानंचसप्तमे ४ ॥ ॥

चकाथतेतउ सर्वं स्तुतोः थिवासनं षोडशभिर्वृत्तैः स्मृतं १ द्वितीयमिति द्वितीयं वस्त्रार्थलाभं अ
थवैः दशभिर्वृत्तैः स्यात्तृतीय प्रकरणो चतुरुत्तरैर्दशभिर्वृत्तैः कुमारीवरणं प्रतिपादितं चतु
र्थ इति चतुर्थप्रकरणो दशभिः पंचभिस्सार्धैः देशलाभादि प्रतिपादितं तथाष्टभिर्वृत्तैः पंच
मं वृष्टिप्रकरणं स्मृतं ३ युद्ध इति युद्धप्रकरणं षष्ठं त्रितानाविंशतास्यात् सप्तमे स्युभ
स्थानाख्यं षट्चत्वारिंशतावृत्तैः स्यात् ४ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

162A लाभ इति प्रथमे प्रकरणे षड्भिर्वृत्तैः लाभप्रकरणं विमृष्टं नवमे दशभिः त्रिभिः वृत्तैः रोगिणां जीवितज्ञा
ने ५ पक्व इति दशमे पक्वपंचाशता वृत्तैः यात्राप्रस्तावनप्रकादशेः षड्भिर्वृत्तैः पवमिति ग्रस्मिन् शास्त्रे
स्वचेष्टिते प्रकारशप्रकरणानि भवंति तथा कृता नोद्देशते द्वाविंशत्या पुत्तोक्तः ७ वसंतराज इति इ
त्यमुना प्रकारेण वसंतराजशाकुने स्वचेष्टिते विचारिते सदागमार्थ शोभने समस्त सत्यकौतुको इ
ति विशेषणे पूर्वव्याख्यातत्वात् न व्याख्याते ८ इति शाकुन प्रकरणोचनादि मुक्त्वा नकारि महोपाध्या

लाभप्रकरणे वृत्तैर्यात्राच दशमेमना [illegible]
भिः ५ पक्वपंचाशता वृत्तैर्यात्राच दशमेमना प्रकादशे षड्भिर्वृत्तैर्भोज्ये लाभो
ग्विभावित ६ पक्वे प्रकरणान्यस्मिन्नेकादशस्वचेष्टिते द्वाविंशत्या समायुक्ते व
तानोद्देशनेतथा ७ वसंतराजशाकुने सदागमार्थ शोभने समस्त सत्यको
तुके विचारिते स्वचेष्टिते ८ इत्यष्टादशो वर्गः १८ शोभनमशुभफलानि तत्र
कंकयाते: यवितंतं शिवा प्रकृते शांतरीसकतुभो विशेषनेत्तानमत्रचसदोय
युज्यते १ इत्यादि गुणकार विविप्रमुक्तान्विवसुशानभवति परीसा सप्रमिता
यासविता प्रयानिशेषा विंशताधिकपंचशातः २ इत्यादि गैशीजल्लनारिणे द्वी
प्रमानिता चातत दिग्प्रभाते प्रत्येकमेवं महनाष्टकेन सुतो दिशोष्ठा सविनामुमेण ३

यश्रीभानुचंद्रगणिविरचितायां वसंतराजटीकायां स्वचेष्टिते अष्टादशो वर्गः १८ शोभनमिति शो
भनमिति हि शुभं फलानि सूचक अविनयमत्यं शिवारीमपाकथ्याते अत्र शिवा कृते शांतरीसकतु
भो विशेषतः सदाशानं उपयुज्यते उपयोगिभवति १ इत्या इतिरलद्वयं पूर्वव्याख्यातत्वान्नव्याख्या

तम् २ ३ ॥

१६३ 163

आद्य इति दिनस्य आद्ये प्रहरे प्रवृत्ते सति महेशदेवे ईशकृताशदिक्षु रटंती शिवा संग्रामकार्यव्ययबंधनानि
कुरुते ४ अन्त इति अहो दिवसस्य द्वितीये प्रहरस्य भागे सहस्रनेत्रानलकालेदिक्षु सर्वा शिवा रटति शान्तर
टंती साप्यर्वैतान्याफलं कुरुते ५ याम इति दिनस्य तृतीये प्रहरे प्राप्ते सति कृताशवैवस्वतयातुदिक्षु सर्वैव
तरंटती सर्वानामेतत्फलं नैर्ऋत कृताशः अग्निः वैवस्वतो यमः यातुः राक्षसः तेषां दिक्षु इत्यर्थः ६ समा
गत इति अन्त्ये तुरीये प्रहरे समागते सति प्रचेतश्च रक्षः पति पाशिदिक्षु रटंती शिवा सर्वोत्तमफलं रटतेत इये

आद्ये दिनस्य प्रहरे प्रवृत्ते महेशदेवेशकृताशदिक्षु शिवा रटंती कुरुते कुमेलासंग्रामका
यव्ययबंधनानि ४ अन्ते द्वितीये प्रहरस्य भागे सहस्रनेत्रानलकालदिक्षु शिवार
टंती कुरुते कुमेलासंग्रामकार्यव्ययबंधनानि ५ यामे तृतीये प्रहरे दिनस्य कृताशवै
वस्वतयातुदिक्षु शिवारटंती कुरुते कुमेलासंग्रामकार्यव्ययबंधनानि ६ समागते
ऽन्त्ये प्रहरे तुरीये प्रचेशरक्षः पतिपाशदिक्षु शिवारटंती कुरुते कुमेलासंग्रामकार्यव्य
यबंधनानि ७ आद्ये निशायाः प्रहरे प्रवृत्ते रक्षोऽग्निकोभः प्रभंजनदिक्षु शिवारटंती कु
रुते कुमेलासंग्रामकार्यव्ययबंधनानि ८ ततो द्वितीये प्रहरे जलन्यासोत्याधिनाथा
निलसोमदिक्षु शिवारटंती कुमेलासंग्रामकार्यव्ययबंधनानि ९ यामे तृ
तीये दिशि यामवत्याः समीरदोषाकरशंभुदिक्षु शिवारटंती १०

नैर्ऋतो यमः रक्षः पतिः राक्षसाधिपतिः पाशः वरुणः एतेषां दिक्षु इत्यर्थः ७ आद्य इति निशायाः आद्ये
प्रहरे प्रवृत्ते सति प्रचेतानिलदिक्षु शिवा रटति सर्वोत्तमफलं कुरुते ८ तत इति ततोऽनन्तरं द्वितीये प्रहरे
सपवि नाथानिलसोमदिक्षु शिवा रटंती सर्वप्रतिप्राप्तिफलप्रदा स्यात् ९ याम इति यामवत्याः
तृतीये यामे समीरदोषाकरशंभुदिक्षु शिवा रटंती सर्वोत्तमफलान् ददाति १०

163A समागमइतिरात्रितुरीयभागेसभागतेस्मति निशाकरेशानुसमेशादिक्षुशिवारुतीप्रवीतफलदास्या
त ॥ इतिवसंतराजटीकायांशिवारुतेदृग्यदीप्रेभ्मितदिक्षुवयमकरणंप्रथमं इतीतिइतिप्रवो
तमकारेणेदृगत्रयपामयोगात्शिवायाः विरुतेप्रदिष्टेफलेईरितेकथितेत्र्ययदिकंपंचयामयो
गात् क्रमतःशुभानिफलानिपुंसांब्रूमः १ कुतान्तेतिदिनापयामेकृतोन्तरसोवरुणानिलोउदि

समागतेरात्रितुरीयभागेनिशाकरेशानसमीरदिक्षु शिवाभवेतीकुरुतेक्रमे
णसंज्ञास्तकायव्ययवेपनानि ॥ इतिवसंतराजशा· शिवारुतेदिवाचयय
समकरणंप्रथमं १ इतीरितेदृगत्रयाप्यामयोगात्फलंविरुद्धविरुतैःशिवायाः
क्रमोथरिकयंचकयामयोगात्फलानिपुंसांक्रमतःशुभानि १ कृतांतरक्षो
वरुणानिलेशुदिक्षुद्वयामेरविरैः स्वगाल्पाःस्यादिष्टवार्ता स्मृतिरिष्टसिद्धि
र्लाभः शुभिक्षंपियलेवसंगः २ यतःप्रचेतोनलासोमशंभुदिक्षुद्वितीयेप्र
हरेरुतेनस्यादिष्टःजलेशवतिं३शिवामरेशादिक्षुरवेणप्रहरेस्तृतीयेस्यादिष्टः
४ समीरसोमेशसुरेशवह्निदिक्षुरवेणप्रहरेचतुर्थेस्यादिष्ट· ५ शशांककृ
देदंकुताशकालदिक्षुरवैः पंचमयामभागेस्यादिष्टः ६ श्रीरामायनमः

स्वगाल्पाः रविरैः स्वगाल्पाः ३ इष्टवार्तास्मृतिः १ इष्टसिद्धिलाभः सुभिक्षुतस्याररितैः प्रवीत
फलानियथाक्रमंस्युः ३ जलेशेतितृतीयेप्रहरेजलेशवासंव३शिवामरेशादिक्षुतस्याःरुतैरेण
पूर्ववत्फलं ४ समीरेति चतुर्थप्रहरेसमीरसोमेशसुरेशवह्निदिक्षुतस्याः स्वरेणपूर्ववत
फलंज्ञेयं ५ शशांकेतिपंचमयामे शशांककृदेदंकुताशकालादिदिक्षुतस्वरैः फलंपूर्वोक्तम् ६

॥ ॥

१६४ 164 ईशानेतिषष्ठीच प्रहरे ईशकाग्निकतांतरस्ते दिक्षु तास्याः स्वरेण पूर्वोक्तफलं १ इंद्राग्नीसप्तमयाम
कालेईशाग्निकालाम्बपाशपाणि दिक्षु तस्या शिवैः स एव फलं २ वन्ह्युतइति अष्टमप्रहरेच
नैऋतकतनैव सप्तपाशिवातदिक्षु तस्या रवेण शवार्तादिके फलं पूर्वोक्तमेव स्यात ३ इतिवर्म
तमजरीकोपोशिवारुतेदिक्षुपंचयामकालप्रकरणं द्वितीयं २ पकारीति प्रचारिकासु अष्टम्यु

ईशानशक्राग्निकतांतरक्षोदिक्षु स्वरेण प्रहरेस्व षष्ठे स्यादिष्टं १ इंद्राग्निकाल
अपपाशपाणिदिक्षु रवान्हसप्तयामकालेस्यादिष्टं २ वन्हसनकतैर्ऋतया
शिवातदिक्षुष्टमेच प्रहरेरवेण स्यादिष्टं ३ इतिशिवारुतेदिक्पंचयामप्रकर
णंद्वितीयं २ पकारिकामीनिधनाष्टमोनाशिवारुतानामपुनर्थयार्थम
प्राच्यादिकासष्टस्वदिक्षु सेरवयेपत्फलेततउदीरयामः १ धनाप्तिमिष्ट
स्त्रिसमीष्टलाभलाभेततोर्थस्य फलंम्शुभंच भयप्रणाशंसकलेचसौख्यंमे
षादिशब्दैः कुरुते प्रशांति २ भयान्यनिष्टम्कृतिरर्थहानि विश्वैर्वियोगोमह
तीचभीतिः स्यादिदशास्विमरकेचदीप्तेतेकारिन्नापफलेतसप्तकेन ३

दिक्षुपकारिकानाशिवारुतोदिग्गनिधनाष्टमामनो शिवारुतानांम्प्रशंसेयफलं अथनात
नोत्फलउदाहरयामः १ धनाप्तीति प्रशंतदिग्विभागेपकारिशब्देधनाप्तिरिष्टस्त्रियमीष्टला
भेम्अर्थस्यफलम्शुभंचभयंप्रणाशंसकलसौख्यंशिवाकुरुते २ भयानीति दीप्तेदिगविभा
गेपकारिनापेलानसप्तकेनभयानिअनिष्ट कृतिः अर्थहानिः इष्टैर्वियोगः महतीचभीतः
विदूर्वगादि : नरकचस्यात् ३ ॥

164A योहास्मिति सर्वस्याप्रथमेनिनादेश्वर्थलाभोभवेत् द्वितीयेनिधिदर्शनेभवतितृतीयेकंन्यालनाने
चतुर्थेवंधागमस्यात् पंचमेर्थसिद्धिः स्यात् ४ षष्ठइतिषष्ठेरवेभिनाद्यः उतिसप्तमेभीः स्यात्अ
ष्टमस्तुविफलः अग्निभागेप्रथमेरवेत्रासः स्यात द्वितीयेनराधिपः कुप्यतितृतीयभागेभीः भवति
५ यातइतिचतुर्थेनरस्यघातः पंचमकोशिवाकृतेशब्देपुद्धंवंदतिषष्ठेकलंहंसप्तमेभीतिरष्टम
स्तुविफलः ६ आग्नइति यामेआधेरवेशुभास्यात् द्वितीयेरवेअशुभंस्यात् तृतीयेमहाव्याधि

वेस्यानिनादेप्रथमेः र्थलाभोभवेत् द्वितीयेनिधिदर्शनंच कन्यंतृतीये लभते
चतुर्थेवंधागमंपंचमकेर्थसिद्धिः ४ षष्ठेरवेकुप्यतिभूमिनाथोभीः सप्तमेस्या
द्विफलोष्टमस्तु त्रासोग्निभागेप्रथमेद्वितीयेनराधिपकुप्यतिभीतृतीये ५
घातश्चतुर्थेनरस्यशब्दे शिवाकृतेपंचमवेनुयुद्धं वदंतिलत्ताः कलहंवष
ष्ठेभीः सप्तकेस्याद्विफलोष्टमस्तु ६ आद्येशुभंस्यादशुभंद्वितीयेयामेमहाव्या
धिभयंतृतीये स्वरेचतुर्थेस्वजनागमः स्यात्पुत्रोभवेत्पंचमपुष्फलमेषु ७ याये
तकन्यारतितेचषष्ठग्रामस्यघातेश्शिसप्तसाना--------------------
माचेद्वितीयेस्यचगोकुलस्य ९ मृत्युस्तृतीयेचचतुष्पदानांहानिश्चतुर्थेसुयपंचमेषु चौरा
द्भयेराजभयंचषष्ठेभीः सप्तमेस्याद्विफलोष्टमस्तु ८ ॥ ॥

भयेभवति चतुर्थेस्वजनागमः स्यात्पंचमपुष्फलेषुपुत्रोभवेत् ७ नाय्यतेति नायतेषष्ठेरद्वितेक
न्यास्यात्सप्तमेभीः स्यात्राज्ञभानेदिशिज्याद्येशब्देस्यात्ग्रामस्यघातः स्यात्द्वितीयेपिचगोकु
लस्यघातः स्यात् ९ मृत्युरितितृतीयेशब्देचचतुष्पदानांमृत्युः स्यातचतुर्थेशब्देहानिः अथपंच
माद्येचौराद्भयेभवतिषष्ठेराजभयेभवतिसप्तमेभीस्यात्अष्टमस्तुविफलः ८ ॥ ॥

१६५ शारदृति वरुणास्यभागेशिवायाञ्चाद्येस्वेभयेभवति ञ्चथद्वितीयेहानिः तृतीयेराजहृतागमनेस्यात च
165 तुर्थेदाहः स्यात पंचमेखलु निश्चयेनचौरभीतिः स्यात १० स्यादिति षष्ठेराजभयस्यात ससमेभीः
स्यात ञ्चष्टमस्तुविफलः तथावायविभागेशिवायाः पक्षशद्धेभवतिद्वितीयेभयान्तिरेकोभयाधिकं
भवति ११ वह्निरिति तृतीयेमहतीदृष्टिर्भवतिचतुर्थमेचायेभवति पंचमेचचर्यतिषष्ठेनृपतिः
कोपंविधत्ते सप्तमेभीः स्यात्ञ्चष्टमस्तुविफलः १२ दिस्पुतरस्यामिति उत्तरस्यंदिशिप्रथमेवि

शवेशिवायाः वरुणास्यभागेञ्चाद्येभयेहानिरथद्वितीये सा कृशहृतागमनेत
तीयेदेहस्थ्चतुर्थेखलुचौरभीतिः १० स्यात्पंचमेराजभयेचषष्ठेभीः सप्तमेस्या
द्विफलोष्टमस्तु वायव्यभागेचशिवाविरावेन्नियेतकश्चित्प्रथमेद्वितीये ११
महाभयेविभवथस्तृतीयेदहेचतुर्थेखलुहन्यतेच विद्र पंचमेषष्ठस्वेचस्य
द्रोभीः सप्तमेस्याद्विफलोष्टमस्तु १२ गृहोत्तस्यादर्शनमाहशावेके
तोर्द्वितीयेचतुर्थेनवेता अल्कामयात स्त्रिषुदुर्दिनंचचतुर्थे
महद्रखलुपंचमस्यात १३ रामायनमः

रावेविरतेकश्चित म्रियेतद्वितीयेमहाभयंभवतितृतीयेविप्रवयं स्यात् चतुर्थेहिदेहस्यतेपंचमे
विदहन्यतेषष्ठेरवेस्वद्रोहहन्यतेसप्तमेभीस्यात् ञ्चष्टमस्तुविफल १३ गृहोमिति तथेतरेणाञ्चदे
शावेगोरदर्शनस्यातद्वितीयेशावेकेतोर्दर्शनेभवति त्रिषुशब्देषुउल्कामयातः स्यातचतुर्थेदुर्दिन
स्यात पंचसमभदेस्यात १४ ॥ ॥

संगोभवेदिति षष्ठेवैरभनैस्य संगस्यात सप्तमेभीः स्यात अष्टमस्तुविफलः तथाईशदेशे आद्येशब्दे
पुर्विनंस्यात शिवायाः द्वितीयेरुतेवृष्टिर्भवति १५ वातइति तृतीयेशब्देवातः स्यात शिवायाः द्वितीयेरु
तेचतुर्थेशनिः विद्युत्पातः पंचमशब्देकाम्चितयेतषष्ठेनिनदेदृष्टिलभेत सप्तमेभीः स्यात अष्टम
स्तुविफलः १६ इतिव्याख्यायांशिवारुतेतारापष्टकप्रकरणंतृतीयं ३ क्षेमलाभइति येनशिविरुते
नक्षेमलाभोप्रसिद्धोपुनः आगमनंतेयोनिश्चयंसमधिगम्यविशोकः शंकरहितः परदेशंयातितं

संगोभवेद्वैरिजनैश्चषष्ठेभीः सप्तमेस्याद्विफलोष्टमस्तु अथेमवेदुर्दिनमीशदेशेवृष्टिर्द्वि
तीयेचरवेशिवायाः १५ वातः तृतीयेतुशनिश्चतुर्थेविद्युत्तकाश्चिन्नरवस्तुपंचमेच
लाभोदिपष्ठानिनदेचषष्ठेभीसप्तमेस्याद्विफलोष्टमस्तु १६ इतिशिवारुतेतारापष्टप्र
करणंतृतीयं ३ क्षेमलाभपुनरागमनानोनिश्चयंसमधिगम्यविशंकः येनयातिप
थिकः परदेशंतच्छिवारुतमथप्रब्रवीमः १ येयंदेशंगंतुमभ्युद्यतानापुंसांशवाम्रच
रेतीसृगालीशांताशायांसिद्धयेवांछितानांदीसाध्यांतुस्याद्भीरपायः २ प्राचीदिशं
सन्मुखभानुबिंबप्रदिष्टमानस्यनरस्ययस्य शब्देसृगालीपुरतः करोतिवधबन्धंप्रकरो
तितस्य ३ प्राचीदिनेशाभिमुखस्यपुंसोप्रयातुकामस्यशिवासशब्दाभियेर्थनाशा
यचदक्षिणासाद्वामापुनर्वांछितकार्यसिद्ध्यै ४ ॥

तच्छिवारुतंप्रब्रवामः १ येयमिति येयदेशंगंतुमभ्युद्यातानापुंसांशान्तायांशब्दानुचरतिसृगालीवांछि
तानांसिद्धयेभवति प्राचीमिति प्राचीदिशंसन्मुखभानुबिंबप्रतिष्ठमानस्ययस्यनरस्यसृगालीपु
रतः संब्रूकरोतितस्यवधबंधंचप्रकरोति ३ प्राचीमिति प्राचीमपिदिनेशाभिमुखस्यप्रयातुकाम
स्यपुंसः शवाशब्दाभियेभवतिदक्षिणोऽर्थनाशायचस्यात वामापुनर्वांछितकार्यसिद्ध्येस्या
त ४ ॥ रामायनमः ॥

१६६ प्रत्यर्कमिति प्रत्यर्कं सर्वमासांशे चलितस्य शिवा पृष्ठे विरावं करोति तस्य सर्वप्रकाराभिलाषसिद्धिं
166 प्रकरोति ५ प्रस्थायिन इति प्रस्थस्य दक्षिणाशाप्रति प्रस्थायनस्य दक्षिणेन शिवा रुते सुखं नियदिग्भ्रदिस्य
युक्तानभवतिनदानीं तस्य महीपतित्वे प्रभवं भवेत् ६ वैवस्वतायामिति वैवस्वतायां सर्वप्रति चलितस्य
पुंसः दिवाकरः दक्षिणेन निवृत्ति शिवा च रावे वामं कुरुते तस्य समस्तु दर्शं संपद्यते ७ पुमानिति यदा
पुमान्यायाः स्यात् ककुप्प्रवासी स्यात् पुनस्तस्य शृगाली शब्दं करोति वेद्धि विवस्वान् पितन्मुखः अत्तेनदानीं

प्रत्यर्कमाशा चलित सर्वाशिवाविरावं पुरुषस्य यस्य करोति तस्य सर्वप्रकाराम
भिलाषसिद्धिं ५ प्रस्थायिनो यस्य च दक्षिणांशो शिवारवं मंगलति दक्षिणेन स्या
दस्य युक्ता यदि मेनि दानीं भवेद्ध्रुवं तस्य महीपतित्वे ६ वैवस्वतायां चलितस्य य
स्य दिवाकरस्ति वृत्ति दक्षिणेन शिवा च वामे कुरुते विरावं संपद्यते तस्य समस्तमिष्ट
७ पुमान्पुराया ककुप्प्रवासी करोति शब्दं पुरतः शृगाली स्यात्ते विवस्वान
पितन्मुखश्चेन्न भवेत्तदानीमचिरेण मृत्युः ८ नरस्य यांम्यां कुकुभि प्रियासोः शृ
गालभार्याथ दिपृष्ठभागे फेत्कार मामुंचति वेत्स भावस्तस्य पराजेण भवेत्स्यवश्यं
९ दिशं प्रतीचीं ज्ञनतः शृगाली नरस्य यस्याभिमुखं विरौति शांतास्थितं शो
मफलप्रदा भीतिदाप्तानुदीसं फलमाप्नोति १० श्रीरामाय नमः

अचिरेण मृत्युः स्यात् ८ नरस्येति याम्यां ककुभि पिपासोर्नरस्य यदि पृष्ठभागे शृगालभार्या फेत्कारमा
मुंचति तदा सन्मरणे नये भावः अवश्यं स्यात् ९ दिशमिति प्रतीचीं दिशं गच्छतो नरस्य शृगा
ली सार्धं फेत्कारमानु अभिमुखी विरौति तदा यदि विरोधः यदि शांतास्थिता शोभनफलप्रदा स्यात् तदीसा
नुदीसं फलमाप्नोति १० ॥

प्राचेतसीमिति प्राचेतसीं काष्ठां संचलितस्य पुंसो यदि दक्षिणेन शृगालिका भषति तदा नीचदूतगम
र्थीवकरोति पुंसाः धानसंहंति ११ दिशिमिति प्रचेतः परिपालिमानां दिशं व्रजति यस्य नरस्य यदि
शृगाली वामा विरावं करोति चेत् समतात हातस्य अभिप्रेत फलानि भवंति १२ यइति यः पुमान् वारु
णीं दिशं शिवायाः रटितानां पृष्ठे शरावं नपातितस्य ग्रामसु प्रसे शयं हुताशभीतिः स्यात् तथा हृदि रा
हृत्यस्य १३ यस्येति उत्तरांशं चलितस्य यस्य पुंसः प्राच्यां शिवा देत्कतानि मुंचति चेत् भानुः प्रतीच्यो

प्राचेतसीं संचलितस्य काष्ठां शृगालिका भषति दक्षिणेन यदा तदा नीचदूतन
र्थीन्करोति चार्थीन पिहंति पुंस ११ दिशं प्रचेता परिपालमानां नरस्य जस्य व्रजतः
शृगाली वामा विरावं प्रकरोति शोभनो भवत्यभिः प्रेतफलानि तस्याः १२ यो वारु
णीं यासि दिशं मनस्य शृगावद्विरावायाः रटिता पृष्ठे गतस्य तस्या ग्रसु हुताशभीति
भीति शयं स्याद् व्यंगं च १३ यस्योत्तराशा चलि पुंसः प्राच्यां शिवा मुंचति फेत्क
तानि भानुः प्रतीच्यां विहितास्थिति स्वैरं स्पेस्तिनि सिद्ध्यति तत्क्षणेन १४ मुंचत्युदीची
चलितस्य पृष्ठे शिवा विरावं पुरुषस्य तस्य प्रसेच मध्ये तन सोऽवि अस्यास्तस्याधि
निर्भिरतां च हृष्टं १५ कौबेरककाष्ठां प्रतिदः प्रयाति ज्वालामुखी चाभिमुखी विरौति
तस्यापरस्याभिमतार्थसिद्धिर्भवेत्संयतु नरागमस्य १६

विहितास्थितिनरः वेदिते तत्क्षणेन सिद्ध्यति १४ मुंचतीति यस्य पुरुषस्य उदीचीं चलितस्य पृष्ठे शिवा
विरावं कुरुते यदि वरवस्यान्तभसो मध्ये जलेन दाः धीरानि मरतां च हृष्टं १५ कुबेरकाष्ठां मिति यः
पुमान् कुबेरकाष्ठां प्रति प्रयाति ज्वालामुखी च अभिमुखी विरौति तस्य परस्य अभिमतार्थसिद्धिर्भवे
त् सपच पुनः आगमः स्यात् १६ ॥

त्निषृतीति यस्यादिशितीव्रकरः त्निषृतित्तत्रयदि सृगालीफत्कुरुतेन तद्गतः पथिकस्यनिश्चयतः जीवि
तधनन्नाशोभवेत्तां १७ प्रदक्षिणेति यदि सृगालीप्रथमंदक्षिणतः प्रयातिपश्चात्वामगतापथि
कस्यफेत्कुरुतेतदातस्यअवश्यं तेषधनानिसंग्रहागमनानिकुरुते १८ अथ्यास्येति शांतककुभमध्यास्य
यदि सृगालीमाशारटीतिअवश्यंपतदर्थलाभं वितरतिदक्षिणतोरटंतीअर्थं तेषं कुरुते १९ वामेति
प्रदीप्तिककुभः प्रदेशवामात्लाभेतयानर्थउपादधाति तथाभूताशिवादक्षिणारटेतीअनर्थवरसंकरे

त्निषृतेतीव्रकरोदिशियस्यांफेत्कुरुतेयदि तत्र सृगाली तद्गतः पथिकस्यभवेत्तां
निश्चयतोधनजीवितनाशो १७ दक्षिणतः प्रथमंयदिपश्चाद्वामगतापथिकस्य
सृगाली फेत्कुरुतेतदातस्यअवश्यंपत्तेमधनानिग्रहागमनानि १८ अथ्यास्यशां
ताककुभंमस्यवामा सृगालीयदिरारटीति तदर्थलाभंवितरत्यवश्यंअर्थतेयं दक्षिणातोरटेती १९ वामाप्रदीप्तककुभः प्रदेशेलाभेतथार्थमुपादधाति शिवार
टंतीयदिदक्षिणेनापिपत्यनर्थवरसंकरेषु २० शांतोदिगंतेयदिकप्रदीप्तेस्टप्रे
पाणाप्रतिषेधयित्री शब्दायमानानुशिवापुरस्ताद्विमत्तुयत्स्पायरगायस्तियोः २१
वामेयसव्येपुरतोयपृष्ठेपुंसः शिवाजल्पतियत्रतत्र आयांतिचौराप्रथमेविरावे
द्वयोर्भवेद्वस्तदर्शनेच २२

पुस्तिपतितद्वीनर्थः पीराव्यपदेवोपलं अवरः संकरं कष्टतेपुरुस्यार्थाः २० शांतइति शांतेयदिवाप्रदी
प्तोदिगंते पृष्ठे प्रयाणाप्रतिषेधयित्रीस्यात् पुरस्तात्शब्दायमानात्शिवाअपरगायोरीद्यौनिमत्तप
ति २१ वामइतिवामः पसव्यपुरतः अथपृष्ठेयत्रतत्र पुंसः शिवाजल्पतितदाप्रथमेविरावेचौराआ
यातिद्वयोनस्वरदर्शनेभवेत् २२ ॥

नृपाद्दरइति तृतीयेन्पाद्दस्यर्थागमनंचभवेत् तुर्येद्दतिः स्यात् पंचमकेर्थलाभः स्यात्षष्ठेवाशिज्य सेवाविफलास्यात् कुत्रचेत्तिवाशिज्यसेवाद्दिफलायस्यादित्यपाठः सप्तमेभीः स्यात् अष्टमस्तुविफ लाभ्यान् २३ काकाक्रवमितिदृष्टभावात्याकाकारवंमुंचतितस्याः ततदृष्टस्यडहात्दरंतिहाहारवमित्य पिपाठः अथवायाधिपासोः पथिअग्रेसवीभवतिसद्विप्रकारापिमनोरथोसौभवंति २४ नृपस्येति नृपस्यराज्ञाः यात्रासमयेयदिवत्र्मीनिवेदयंतीपुरस्तात् प्रयातितत्शिवायैऽरिपुराज्ययंकुर्यात्

नृपाद्दरार्थागमनंतृतीयेतुर्येद्दितिः पंचमकेर्थलाभः वशिाज्यसेवाद्दिफ
लायषष्ठभीः सप्तमेस्याद्विफलोष्टमस्तु २३ कीकीरवंमुंचतिदृष्टभावात्ह
स्यतुतस्या दुदाहरंति अग्रेसरीवाथधियाधियासेसद्विप्रकारापिमनोरथा
स्य २४ नृपस्ययात्रासमयेपुरस्तात्प्रयातिचेद्वर्त्मनिवेदयंती कुर्याच्छिवा
वैरिपराज्ययंतमयश्रियंचाभिमतेयरस्यात् २५ कार्यांतरेप्रुष्यनुगम्यमा
नाश्रयः प्रशांतिदिशिप्रदिष्टा शिवाप्रदीप्तेतुदिशः प्रवेशेसमारटंतीम
हतेभयाय २६ भयोहमेदीप्तदिशिप्रदीप्तेनानादेनृणांहतिमहानदेवी
भयानिसर्वाण्यपिशांतनादाशांतास्थितासैवमयायभग्ने २७ ॥

अभिमतजयश्रियंच २५ कार्यांतरइतिकार्यांतरेप्रुष्यनुगम्यमानाशांतदिशिश्रेयः प्रदीप्तदिशाप्रदी प्तेतुप्रदेशेशिवासमारटंतीमहतेभयायस्यात् २६ भयोहमेइति दीप्तदिशिश्रेयः प्रदीप्तेनादैः देवीस र्वाण्यपिमहांतिभयानिनिहंतिसैवशांतनादाशांतास्थिताभग्नेभयायभवति २७ श्रीरामचंद्रायनमः

यदेति यदानयुतवेरोकदाचित्स्टगालीनगरांशकं कुर्वते तदा तदुत्तरद्वयं परिहरणीयं यतो मलचरेभ्यो
महद्भयं भवति २९ इति वसंतराजटीकायां शिवारुतेया ग्रामप्रकरणं चतुर्थम् ४ स्थानास्थितानामिति
अभियोगभाजां व्यापारिणां स्थानास्थितानामेक इति एतौ नैमित्तिकानां शकुनज्ञानवार्त्ता मुनिसत्तमेन शि
वाविरावैः सुनिश्चितार्थं शिवमशिवं च उपदिश्यते १ करोतीतियदि सर्वेदिक्षु फेफे इति करोति तदा
स्थानविघातयुद्धे शिवाविधत्ते हुभितान् असंख्यान् स्वरान् मेचतितन्त्रयेत्तु २ निरंतरमिति यदा

यदातुनद्युत्तरोनगरांशकं स्टगालीकुरुते कदाचित् तरद्वयं तत्परिहरणीयं भ
यं महान्भाविमलेचरेभ्यः २९ इति शिवारुतेया ग्रामप्रकरणं चतुर्थः ४ स्थानास्थि
तानामभियोगभाजां नैमित्तिकानामपदिश्यते वा शिवाविरावैः शिवं शिवं च सु
निश्चितार्थं मुनिसत्तमेन १ करोति फे फे इति सर्वदिक्षु यदा तु तत्स्थानविघातयुद्धे
शिवाविधत्ते हुभितात्वसंख्यान् रौद्रस्वरान् मुचति चेत् उयेत्त्या २ निरंतरं रौति दिक्षु
सम्मं दकारप्राप्य वनुरावेन अपरस्य मोहेन यदा स्टगालीत्यतःस्टतासाकाथितेहत
तरोः स्थित्वा प्रदीप्तेषु कुत्रोविभागेष्वाला मुखीफेत्कुरुते निमेषं यामस्य ज
स्यप्रकरोति नाशमान सा या वा तिष्ठति पश्यमध्ये ४ ॥

अपरस्य मोहेन स्टगाली सम्मं दकारप्राप्यवा निरंतरं दिक्षु विदिक्षु रौति सहस्ते रोरः त्यतःस्टता कथिता ३ स्थिते
ति ग्रामस्य पार्श्वे स्थित्वा प्रदीप्तेषु कुभेविभागेत्वाला मुखी यदि फेत्कृतानि संचति तस्य ग्रामस्य नाशं
करोति अथवा यस्य मध्ये तिष्ठति तस्य नाशं करोतीत्यर्थः ४ ॥ ५ ॥ ॥

1681 ग्रामस्येति यस्य ग्रामस्य मध्ये समवाप्य ज्वालामुखी फेत्कृतानि मुंचति निःस्वरूपेन सम्मुख्यता ग
च्छति वा अथवा लोकस्य प्रवृत्तेः भ्रंशः स्यात् ५ ग्रामान्तर इति चेत् शृगाली ग्रामस्यांतिके सप्तदिना
नि यावत् महाभयोत्पादित फेत्कृतानि चेत् कुरुते विशेषेण तदा सिलोकस्य भयं महांतं कुरुते ६ माध्यं
दिनमिति यस्य नगरस्य समीपे शिवा मध्यंदिने पंचाह्नानि यावत् विशेषेण तस्य चांते विरूपाणि च नि
प्रभवं प्रभूतं च भयं कुरुते ७ पंचमेति यस्यांतिके पंचाहं शृगाली क्रूरस्वरा सती पंचाहं राज्ञा रात्र्यां दिक्षु यदि कथंचि

ग्रामस्य मध्ये समवाप्य यस्य ज्वालामुखी मुंचति फेत्कृतानि स सन्मुखं तं गच्छति नि
स्वरूपेन लोकस्य वा स्यात् असुखं प्रभूतं ५ ग्रामांतिके सप्तदिनानि यावत् महाभयोत्पा
दित फेत्कृतेन विशेषितं च कुरुते शृगाली तदा सिलोकस्य भयं महांतं ६ मध्यंदि
ने यस्य दिनानि पंच शिवा समीपे नगरस्य यस्य विशेषितं चातविरूपाणि तस्य भयं
च हि प्रभवं प्रभूतं ७ पंचाधिरात्राणि च यस्य विरूपा क्रूरस्वरा व्याहरते शृगाली यस्यांति
केनैव बहवो बहवेन मृत्युं व्रजेयुः राजन् सन्निवेशे ८ स्थानस्य यस्योपगता समीपे दिना
नि पंच वा चरति प्रभाते स्वरेण रौद्रेण शृगाली भार्यस्य तत्र हानिर्महती नराणां ९ स
वेस्ति तस्यांति मनुष्यलक्ष्ये ग्रामस्य शीघ्रं ग्रहणं विपत्तौ अह्नि दिनानां दिवसावसाने
शिवा रटंती परुषस्वरेण १० ॥

तु व्याहरति तत्सन्निवेशं बहवो चौरा हठेन मृत्युं संति ८ स्थानस्येति शृगाली भार्या यस्य स्थानस्य स
मीपे मुपगता सती जन प्रभाते पंचदिनानि यावत् प्रोच्चरति तत्र महतां नराणां महती महाहानिः
स्यात् ९ सवस्ति तेषु दिवसावसाने परुषस्वरेण दिनत्रयं शिवा रटंती मनुष्य लक्ष्यैः सुस्थित
स्यापि ग्रामस्य शीघ्रं ग्रहणं विपत्तेः रौद्रेण स्वरेण १० ॥

१६९ दिक्षिति चेत्स्पृगालीं जायासु दिक्षु सैंदूरंती चेत्पुरः परितः मारविल्लाभ्रमतित्तदा तत्र महा
169.
युद्धं तथा तेन ब्रवीति १२ ज्वालामिलितयाऽस्यात्रिरो हन्नाशज्ज्वालो विमुञ्चतियस्मेनास्तस्मा दु
लाध्यावतिथा ऽस्मान्नरा मे चक्रं यो जनयतिसशिवानशरणामशिवायुवराजपातं कुर्यात् १२
रोमोद्गमामिलितयास्य कस्मान्रोमो ऽमेजनयतिपेइतिश्रुति तत्रवाइह शिवानराणामशिवा
मृत्युपुरीवं च कुर्वाराणानुसंगमाणामशिवा १३ तरेंगिरीतीति रंगिरीतियशिवाशिवासौम्यइ
पानश्रीनपंचवानिनाशानमुञ्चतिताशिवादेवीयमभिवंधनीयान्पतितसंजीवरत १४ स्मशा

दिक्षु रंती सकलामु रोदन्मत्याखिलोपमिता: पुरश्चेत्स्पृगालजायारवं ललत्तद्ध्वोति
युद्धं मस्ततत्र महाभिचातं ११ ज्वालाविमुञ्चत्यनिरोहन्नादासमाकुलाथा वनियासमता
तरोमांचकंयेजनयत्यकस्मात्कुर्यादिशिवासाय वशमन्ज्वाते १२ रोमोद्गंयेयाजनयत्य
वस्मात्येऽन्यतिक्रूरस्थानराणा मृत्युरंगमाणांसामर्वदास्यादशिवाशिवेदा
१३ तरेंगिरीतियशिसौम्यरूपाः सीनंपंचवामुञ्चतियानिनादान् शिवाशिवेतानृपति
त्वाशाश्री वेदेनदेवीरभिवंदनीया १४ स्मशानमूर्मोदिनमध्यभागेमध्येरजन्यामग्रहा
यदेशोपाशेतितस्यैवलिमर्थयुक्तेभ ज्ञापराघास्यरिमहमिच्छेत् १५ सर्वेषु कार्येषु स
मध्यते षु बलिः शिवायाविनिवेदनीयाः यस्मात्रियाप्तिनविषयेष्वपेत्यु देवीबलिंजल्पति
तत्रसिद्धि १६ इतिशिवारुतेस्थानास्थितप्रकरणंपंचम ५ ॥

नेति स्मशानमोर्मोदिनमध्यभागेमध्यरजन्यामग्रहा ग्रहेशे १ यशिवायेतियदिमहमिच्छेत
तदातस्यैवबलिम्यर्थेषु ज्ञेमज्ञापरस्थान १५ सर्वेष्विति सर्वेषु कार्येषु समप्यतेषु शिवायाः
बलिर्निवेदनीयः यस्मिन्विषयेदेवीत्यभ्युपेत्यचबलिग्रहणांह्लाति तत्र सिद्धिर्नल्पति १६ इति
वसंतराजटीकायां शिवारुतेस्तानिस्थितप्रकरणं ५

169A कथ्यत इति इदानीं शकुनागममतेनाशिवायाः बलिविधानं कथ्यते दिव्यमंत्र बलिवाधिन दोषमिति
दिव्यमंत्रेणाप्रतिपूजितो बलिः प्रजाते न वाधितो दोषायेन स तथा साधिताखिल समुद्यते कार्यं येन तत
थेति । प्रस्थान्या प्रथममिति प्रथमाद्याप्रदेशा बलिप्रदानाय मताः [illegible] प्रयंप्रस्य
स्थले भट्टगृहमिति राजगृहे श्मशाने प्रसिद्धे चतुः पथे चत्वारः पंथानः संमिलिताः वंध्यावलिरिति मुंठितभूमिः

कथ्यते बलिविधानमिदानीं शाकुनागममतेनाशिवायाः दिव्यमंत्र बलिवाधितालि
लसमुद्यतकार्यः । प्रस्थान्यं प्रथमं भट्टश्मशाने चतुष्पथे मातृगृहे जलांते वंध्या व
निश्चलस्मेवमाद्या बलिप्रदानाय मता प्रदेशाः २ तेषां च मध्यादुदित प्रदेशो वि
शोधिते मंडलकं विरच्यात् पिष्टांतकेनापृढलेस गोजं सं प्रजयेत उसुराधिपारी
न् ३ मध्ये सुतैः सप्तभिरभ्युयेताशिवानितापिपृमपीप्रयत्नात् प्रस्थाशि
वाद्भूत्यतिभक्तियोगात प्रभूतपुष्पाक्षतधूपदीपैः ४ ॥ ॥

चत्वरे प्रसिद्धः २ तेषामिति तेषां स्थलीनां मध्यात् विशोधिते पुदित प्रदेशं मंडलं सम्यक् प्रतिपादितं विर
च्यात् किंकृतां त्रेन मध्ये चंतविज्ञातगोमयं तं स्थलकं पंभूतयाः पेषणादिना कर्ल्लोकपरिष्कृतायाः इति
तर्कवद्व्याख्या ३ प्रत्यंत इति पूर्वव्याख्याता ४ तस्मिन्निति तस्मिन् पिष्टतिलके लग्नपृष्ठलेसगोजं
विविंत्र वितते घिर्दध्यात् तदनु क्रमेण सर्वानपि लोकपालान् सुराधिपारीन् संप्रजयेत् ५ ॥
श्रीरामाय नमः ॥

साध्येति बुद्धिमतां वलिकर्मशिान दानमात्रासंभूतिः कार्यकैः साध्यः गुडोदनमाषकुल्माषैः यावकास
पलिकामिषमद्यैः तत्र यावकः दुग्धपक्वयवमध्यस्थेदरः षडप्रिकालूपिका आमिषं मांसमद्यं प्रतीत
शासनमात्रमिति यावता नरः तृप्तो भवति तावन्मात्रमित्यर्थः ६ प्रासेध्येति मनुष्यत्र्यष्टमीचतु
र्दशी प्राप्य सम सकलः मंत्रेणामुं अतिशिशिवायाबलिं दद्यात् यद्भिमंदंकल्पणामिच्छेत् ७ तत्र
ॐ शिवाज्वालामुखी वलिं गृह्ण २ हुंफट् स्वाहा . ॐ शिवे शिवदूतिभावति चंडेद्रर्मर्थ्यमलिला

साध्यगुडोदनमाषकुल्माषैर्यावकपवलिकामिषमद्यैः सम्भूतिरतश्च नरास्तनमात्रेषु
धिमतां वलिकर्मचकार्थ ६ प्राप्याष्टमीं वचतुर्दसीं च सुमंत्रमंत्रेणाचमम सकलः वलिशि
वाया निशि नश्चये नरस्यात्मुमुष्योदरिमद्भूमिच्छेत् ७ मंत्रः ॐ शिवे ज्वालामुखि वलिं गृह्ण २
हुंफट् स्वाहा ॐ शिवे शिवदूत्माति भगवति चंडेद्द्रमर्थ्यमलिलीलासमन्वितं गृहाण २
आगच्छ २ वायुवेगेन मुमं कुरु २ स्वाहा इत्यर्धमंत्रः वलिप्रदानाय मंत्रे ॐ नमो भग
वति पवेववलिं गृह्ण २ इमं वालिं गंधपुष्पदीपादिकं गृह्ण २ पच २ घोररूपिणि भगवति शिव
दूति पिवतः स्वाहा ८ पतस्य मंत्रद्वितयस्य मध्यात् एकेनाप्यभिमंत्रणीया वलिः शिवा
यास्तु महाप्रभावे पृथक् एषु कमंत्रयुगं यदेतत् ८ ॥

समन्वितं गृहाण २ आगच्छ २ वायुवेगेन मुमं कुरु स्वाहा इत्यर्धमंत्र वलिप्रदानाय मंत्रेन रे
ॐ नमो भगवति पते वलिं गृह्ण २ इमं वलिं गंधपुष्पादिकं गृह्ण २ पच २ घोररूपिणि भगवति
शिवदूति पिवत स्वाहा ८ पतस्येति शिवाया वलिस्तस्य मंत्रद्वितयस्य मध्यात् एकेनापि एके
न मंत्रेण अभिमंत्रणीयाः एतत्पतस्थि वाद्यः मंत्रयुग्मं पृथक् महाप्रभाव वर्तते ८ ॥

तावल्लेति किंवत्ताम पत्स्यंकं नैमित्तिकं किंविशिष्टं शाकुनशास्त्रदृष्टं शाकुनशास्त्रे वेनाशमित्यर्थः द्विप
स्मात्कारणात् अवार्यवर्यपवित्रोषितैः भीष्टं प्रभवति १४ आश्लेषिकेति याग्याश्लेषारोहिणी भरणीष्व
र्द्धधिष्ण्यानि सर्वाणि तद्देवेषां च संत्यज्य विशेषात्ति सज्जेवुकरोहनी श्रेयस्करी स्यात् ॥ हस्तेषिरणीति भु
वि पृथिव्या देवी भवर्त्तते कीदृशी सर्वेसमीहिते षु हितेषिरणी तस्याः कृपया सदैव पौरवाः कुमाधिवासा
तेन कारणेन शिवारुते विद्वान् यतेत यत्नं कुर्यात् १२ इति वसंतराजटीकायां शिवारुते बलिविधान

तां बल्लवस्तु शनरहितानामिनैमित्तिकं शाकुनशास्त्रदृष्टं यत्स्यतं प्रभवीत्य
भीष्टमाचार्यवर्यैः पवित्रोषितैर्हि ॥ अश्लेषिकारयाकर्त्तान ऋद्धधिष्ण्यानि सर्वाणि
नयेनताई न्येषां च संत्यज्य विशेषतियेहश्रेयस्करी जंबुकेगेहिनीसा ॥ हितैषिरणी
सर्वसमीहितेषु देवी भवानी भुवि येस्यवस्तु कुमाधिवासा कृपया सदैव शिवार
ते तेन यतेत विद्वान् १२ इति शिवारुते बलिविधानप्रकरणं षष्ठं ६ अथ प्रकर
णोद्देशावृत्तसंख्या च कथ्यते वृत्तैर्दिक्चक्रमाख्यातमेकादशभिराहितैः १ स्या
द्दिकपंचयामं द्वितीयं नवभिस्तथा त्रिगुणैः पंचभिर्वृत्तैः तृतीयं च स्वराष्ट्र
कं २ अष्टाविंशतिवृत्तं तु तुर्यं याज्ञाभिधं स्मृतं प्रोक्तं षोडशभिर्वृत्तैः स्थानकाख्यं पं
चमं ३ ॥
प्रकरणं षष्ठं ६ अथेति बलिविधानकथनानंतरं प्रकरणोद्देशो वृत्तसंख्या च कथ्यते एकादश
भिर्वृत्तैः राद्दिमं दिग्निंद्दिक्चक्रं यामाख्यं भवति १ स्यादिति दिक्पंचकनामानं द्वितीयं २ नवभिर्वृ
त्तैः स्यात् तृतीयं स्वराष्ट्रकं त्रिगुणैः पंचभिर्वृत्तैः स्यात् २ अष्टाविंशतिभिरिति तुर्यं याज्ञाभिधं अष्टावि
शतिवृत्तं स्मृतं पंचमं स्थानकाख्यं षोडशवृत्तैः स्यात् ३ ॥ ॥ ॥

171

बल्लरीति षष्ठं बलिप्रकरणं च नद्वादशकं स्मृतं पवंप्रकरणैः षड्भिः वृतानां नवतिः ४ इतिवसंतरा
जटीकायां शिवारुतं पकोनविंशतितमोध्यायः १९ यदुक्तेतियद्व्याख्यं तत्सकलं उक्तं अथ पुनः शास्त्रप्रभा
वं अभिदध्मः यद्यस्मात्कारणात प्रभावहीनं जनता महाप्रभावं च अभ्युपैति १ यदस्तीति इह जगति यत
किंचित वस्तु स्मृतं स्पृष्टं च दृष्टं स्वसंतरात यत प्रति प्रादितफलप्रदं भवति तत्सर्वं शकुनवदंति २ यद्रं
यकेभवाः असुरः तेषां सूदनार्थं यायाज्ञाः तासु भवान् ईश्वराः निजार्थमपश्य पुनर्भवान् तारणं वैरि

बलिप्रकरणं षष्ठं वृत द्वादश श्लोकं स्मृतं षड्भिः प्रकरणैर्वृतं नवत्येकाभिधा मता ४
वसंतराज शाकुने सदागमार्थि शोभने समस्त सत्यकेतुके विचारित शिवारुते
१९ इत्येकोनविंशतितमो वर्गः १९ यदुक्त व्याख्यं सकलं तदुक्तं शास्त्रप्रधानं त्वधुना
भिदध्मः प्रभावहीनं जनता महानि महाप्रभावं त्वयदभ्युपैति १ यदस्ति किंचिज्ज
गतीह वस्तु स्मृतं स्पृष्टं स्वांतरात्प्रतिपादितं च फलप्रदं तत् शकुनं वदंति २ पुरो
यकेभासुर सूदनार्थिया ज्ञास्य पश्य पद्मगवा निजार्थं निगीषतेतच्छकुनानशेषान्नु
पादिशत्तारकवैरिणाच ३ इहैतद्याजंभवधोद्यतायसुत्रामणोविवरसरवंडिजन्मा
तथायचागो द्यमिनेत दानीवतानपर्ण यच्च काश्यपेन ४ ॥

योजिगीषतेतच्छकुनानशेषानुपादिशत उपदेशं दत्तवान इत्यर्थः ३ इहाविति ति तयाचिवऋशिखं
डिजन्मा स्वामिकार्तिकेयः जंभवधोद्यताय सुत्रामणे इंद्राय ददौ ततः इह कालं तरेण काश्यपाय दत्तवा
न काश्यपेन पुनः सुपर्णाय गरुडाय दत्ता किं विशिष्टाय सुयापकारोद्यमिनः इनि सुधाः मृतं तस्यापह
रः तत्र उद्यमवान स्मिन्नयत्नकयानकेन प्रथमतरा वसथं ४ ॥

अतीन्द्रियइति अतीन्द्रियेंद्रियमनिरपेक्षं यत् ज्ञानं तस्येयं गीरिति तां मुनीन्द्रैः शिष्यार्थितया विनेयकार्यार्थं
17A
तयाविनेयज्ञाय प्रणीतं अस्माभिरपि आम्नोपदेशात् तद्वावाप्य सम्यक् अभ्यस्य संकृत्वा यथावदुक्तं
यथागृहीतं तच्छकुनावाप्रकारेण प्रतिपादितमित्यर्थः ५ महेश्वरमिति इहशास्त्रे महेश्वरेण शाकुन
शास्त्रं सारं तत्तथा सहदेवशास्त्रं तत्समस्तं सारं तथा वाचस्पति गुरुगर्गभृग्वाद्यो मुनयः तैः प्राणि
तानि तत् च्छास्त्राणि तेभ्यः सारमुपयोगि गृहीतमित्यर्थः ६ तेनाधिकत्वमिति तेन हेतुना शाकुनेषु

अतीन्द्रियज्ञानगिरां मुनीन्द्रैर्विनेयदृष्ट्यार्थितया प्रणीतं आप्तोपदेशात्तदवाप्य स
म्यक् अस्माभिरभ्यस्य यथावदुक्तं ५ महेश्वरं शाकुनशास्त्रसारं सारं समस्तं सहदेव
शास्त्रं सारं च वाचस्पति गुरुगर्गभृग्वादिशास्त्रादिषु संगृहीतं ६ तेनाधिकत्वं
शाकुनेषु अथ न कस्यापि केनापि विभावनीयं माहेश्वरादौ प्रतिपादितत्वात् सर्वेऽपि
सत्यः शाकुनास्तथामी ७ वेदाः प्रमाणं स्मृतयः प्रमाणं लोके पुराणं च यथा प्रमा
णं विशुद्धबोधाद्व्यभिचारभावात्तथा प्रमाणं शाकुनागमोयं ८ अपायरक्षासमु
पायवृद्धी स्यातां सदा सिद्धिरिति शासनस्य स्याद्धैहिकामुष्मिकसारभूतात् त्रिवर्गसि
द्धिः शाकुनप्रभावात् ९ ॥

मथ्यान्त कस्यापि शास्त्रस्य केनापि अधिकत्वेषु विभावनीयं यतः कारणात् माहेश्वरादि प्रतिपादितत्वात्
सर्वेप्यमी शाकुनाः सत्याः तथा अन्यद्ग्रंथेनेति भावार्थः ७ वेदा इति यथा लोके वेदाः प्रमाणं यथा स्मृत
यः अष्टादश प्रमाणं यथा प्रमाणं विशुद्धबोधाद्व्यभिचारभावात्तथा शाकुनीगमेयम् प्रमाणः ८
अपायेति शिक्षितशाकुनस्य पुंसः सदा अपायरक्षा स उपायरक्षा स उपायवृद्धा शासनं तथैहिकामु
ष्मिकसारभूतात् शाकुनप्रमाणात् त्रिवर्गसिद्धिः स्यात् तत्र त्रिवर्गः धर्मार्थकामाः तेषां सिद्धिः प्राप्तिः स्या
दित्यर्थः ९ ॥

आसीदिदिमिति यः शाकुनिकः इदमासीत् इदमस्तिसंप्रतिसंप्रतिमतीते इदंभविष्यतीतिप्रश्नत्रयं
चिंतोविपतेषांफलानिवेत्तिसइहजगतित्रिकालदर्शीभवति १० उः स्वमइति यउतेपतच्छाहंतुलिखि
तमास्ते कीदृशंउः स्वसंउः रवराप्यदारिद्रंप्रनीतेंतयोहेरपविज्ञ्मतेतयाश्रेयस्करंकल्याणकारकंउ
कृतनाशनेपापहारकमित्यर्थः ततोभवनान्मृत्युर्विभेति ११ दारिद्रेतिदारिद्रविद्रावणनामधेय

आसीदिदंवास्तिभविष्यतीतिप्रश्नत्रयंशाकुनिकोभिचिंत्यं विधापये
देतिफलानिदेषांत्रिकालदर्शीजगतीहसस्यात् १० उत्तुप्रदरिद्रप
रपविज्ञ्श्रेयस्करंउः कृतनाशनंच्यवेनदास्तेलिखितंगृहेपितत्तोहि
मृत्योर्भवनाद्बिभेति ११ दारिद्रविद्रावणनामधेयप्रपद्यतेतद्गृहेस
दैव हठेनहत्वाविपदंवराकीनशकुलानिधृतितउसंपत् १२ प्रति
धृतेतिधृतिलिप्सार्थसंगच्छतेगच्छतिपुद्यतेव इत्यादिनायद्यच्छ
कुनेनकुर्यात्तस्मान्नसवलतिस्वकार्यात् १३ ॥

मिदंशास्त्रंयत्रगृहेसदैवाधीयते तत्रववराकीभापदहठेनहत्वासंपत्निशकुलासिधृति १२ प्रति
धृतिर्यः पुमान्प्रतिधृतिस्थिरताप्रश्नेशाकुनेतिधृतितपासस्यहेशकुनेः र्यलिप्सतेतथासं
गच्छतेगमनायोद्यतशकुनेगच्छतिइत्यमतः प्रयातितथापुद्येधृतेशाकुनेपुद्यतिपुद्धंकरोतिइत्या
दिसर्वोत्तंयत्सद्भलुशकुनेनसमंकुर्यात्सपुमान्ततस्ततः स्वकार्यात्नसवलातेनभ्रंशप्राप्नो
तिइत्यर्थः १३ ॥

उत्साहेनि
यनथैर्यका
कीटकरा
नः क्रिंवि
विवाहः प
मरंसमीहि
ल्पाःसानि

वमा
पुनः
तेपु
शदरं
दगलक्ष्मी
नासर्वदाव
गमनंनंदः

उत्म
कोय

ह्लमीम
गोनी
पःनादिष्पुनं ...तमहास्साकुन १४ व...
लसस्यकौतुकेकृतंप्रभावकीर्तनं इतिविंशतिमोवर्गः २० ॥ ॥ शं सम

प्रसिद्धः रसायनपारदक्रियायोगैबपमामयोपशमद्रव्यंपतेषुसिद्धिप्रदं कार्यानि ... तिहेवत शा
कुमेवेतेषां प्रारंभे अवश्यंसिद्धिः स्यात्पुनः किंविशिष्टं जन्मार्जितकर्मपाकपि ... पुनमन का
मिपदशितंशुभंप्युभं कर्मतस्यपः पाकः सुखदुःखानुभवतंसतपिष्पुनेश्मचकांतोकेरा ... ने
धिमसुखंदुःखंभविष्यतीतिज्ञानंस्यादित्यर्थः १४ वासंतइति सर्वव्याख्यातविशेषणवि
शिष्टेवसंतरानशाकुनेग्रंथस्यप्रभावकीर्तनंकृतम १५ इति श्रीशाकुनयंकरमोच
नादिसुकृतेकारिमहामहोपाध्यायश्रीभानुचंद्रगणिविरचितायांवसंतराजटीकायांग्रंथप्रभावव
र्णनंनामविंशतितमोवर्गः २० ॥
पत्र १२३ ग्रंथ ६५२० ॥

...द्धिदिग्मिति यः शाकुनिकः इदमासीत् इदमस्तिसंप्रतिसंप्रतिमतीते इदं भविष्यतीति प्रश्न...
...षांफलानिवेत्ति स इह जगति त्रिकालदर्शी भवति १ उः स्वमइति यउतेपतत्स्थासंतुलि...
...शंउः स्वसंउः खराथि दारिद्र्यं प्रनीतं तयोः हेस्य चिंत्तं तथा श्रेयस्करं कल्याणकारकं...
...पहारकमित्यर्थः ततोभवनात् मृत्युर्बिभेति ११ दारिद्रेति दारिद्र्यविद्रावणनामं...

...स्वास्तिभविष्यतीतिप्रश्नेषु यः शाकुनिकोभिचिंत्तं विधापयो...
...ते त्रिकालदर्शी जगतीह सस्यात् १ कुलुप्रदविश्नप...
...ते उः कृतन्नाशनं चयथै नदासेलिखितं गृहे पितत्तो हि...
...वि ॥ दारिद्र्यविद्रावणनामधेयप्रपर्धेते तत्र गृहे स...
...देवताकीनराकुलानिहृतितत्र...
...संग...
...सां...